הלכה · שולחן ערוך · מפרשים

גחלי אש

רבי ירוחם יהודה ליב וולפיש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גחלי אש

רבי ירוחם יהודה ליב וולפיש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גחלי-אש/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 4
דרוש א 9
דרוש ב 40
דרוש ג 41
דרוש ד 42
דרוש ה 45
דרוש ו 46
דרוש ז 46
דרוש ח 47
דרוש ט 57
דרוש י 60
דרוש יא 65
דרוש יב 67
דרוש יג 68
דרוש יד 69
דרוש טו 74
דרוש טז 75
דרוש יז 76
דרוש יח 78
דרוש יט 81
דרוש כב 85
דרוש כא 90
דרוש כב 94
דרוש כג 96
דרוש כד 105
דרוש כד 109
דרוש כה 110
דרוש כו 116
דרוש כז 118
דרוש כח 122
דרוש כט 127
דרוש ל 130
דרוש לא 140
דרוש לב 143
דרוש לג 147
דרוש לד 149
דרוש לה 154
דרוש לו 157
דרוש לז 165
דרוש לז 171
דרוש לט 219
דרוש מ 227
דרוש מא 237
דרוש מב 241
דרוש מג 250

הקדמת המחבר

תכן ענינים סימן א דריש הנקרא בשם, מנחה בללת בשמן, מבאר קדושת התורת, וקדושת ת"ת, ותקנת לאשה חבר ולאשה ע"ה. סימן ב לתרץ דברי הרמב"ם התוקע לשיר לא יצא. סימן ג פירוש על ברכת השיבני דשמונה עשרה, עוד שם פירוש על פסוק ועשו לי מקדש. סימן ד דרוש לפרשת אמור מבאר אימתי בגדי כהונה מכפרין. סימן ה פירוש על מאמר גדולה תשובה. סימן ו פירוש על מדרש בני אהרן מתו אע שהיו מחוסרי בגדים סימן ז פירוש על ת"ב שבני אהרן נכנסו לפני ולפנים. סימן ח מבאר דיני מעילה.
וכלאים בבגדי כהונה. סימן ט הערה בדברי משל"מ בענין בגדי הבד, עוד מענין זה, עוד מענין זה, הערה בירושלמי. סימן י לבאר דעת רבותא מענין לשנות מקרבן יחיד לשל ציבור, ודיני בגדי בחינה בזה. סימן יא הערה בענין הסגן שמכינין לו תחתיו, עוד מענין הנ"ל. סימן יב בענין הזאת ב"ג קודם יו"כ, ומתרץ דעת תפארת ישראל. סימן יג קושיא על הריטב"א. סימן יד יתבאר מפרישת בהן גדול קודם יום בפורים, וא"ש עתי שדינו במזומן להזמין אותו קודם יו"כ עוד מענין הזה. סימן טו עוד מפרישת כ"ג קודם יו"כ.
סימן טז העדה על הרמכ"ם כענין תרומת הדשן:
סימן יז ראיה לדעת הרמב"ן שתרומת הדשן לא היו בב"ג ושהיו פייסות ביו"כ. סימן יח הערה בסדר המערכה. סימן יט בענין טבילות והקדושין, עור מענין זה, עור מענין וה, עוד מענין זה, עוד מענין הנ"ל. סימן כ מבאר זמן התמידין והמוספין. סימן כא הערה בדברי הרמב"ם בענין לחם הפנים, עוד מלחם הפנים, עוד מלחם הפנים. סימן כב דיני הגחלים. סימן כג דיני הגחלים. סימן כג דיני הקטרת. סימן כד במאי היו מקדשין את הקטרת של חוץ. סימן כה עוד מפרטי הקטורת של חוץ. סימן
כו במאי מחולקין קטרת דע"ב משאר כל השנה. סימן כז עוד מענין הנ"ל. סימן כח פרטי דינים מקטרת דלפני ולפנים. סימן כט סדר קטרת של חוץ. סימן ל סדר הקטרת דלפני ולפנים. סימן לא אם קטרת דלפני ולפנים צריכין קידוש בבלי שרת. סימן לב איזה הערות בענין לשון של זהורית, מאין בא לשון של זהורית, עוד מלשון של זהורית עוד מהנ"ל. סימן לג במה משקל לשון של זהורית. סימן לד במה שפר ושעיר של ע"ו ופר בהן המשיח שוים לפר ושעיר של יו"כ ובמאי מחולקין. סימן לה במה שווין חטאות הפנימית לחיצונית ובמאי מחולקין, במה ששווין ג' מתנות האחרנות ממתנה הראשונה ובמאי מחולקין בחטאות החיצונית. סימן לו עוד מענין הזאת של לפני ולפנים. סימן לז דין שעירי יו"כ. סימן ל"ח סדר עבודת יו"כ. סימן לט דין קריאת הפרשה של ב"ג ביו"כ. סימן מ מעשה יו"כ צריך להיות על הסדר דוקא. סימן מא נתערבו דמים בדמים. סימן מב

דין פיגול בפרים ושעירים הנשרפים. סימן מג דיני בעל חיים נדחין. סימן מד קונטרס קטרת הסמים מבאר רמזי הקרבנות. סימן מה פירוש על מדרש וירא ומסיים בזכות אבות. דברי סופרים והלכות בספרי זה כולן ממקום קדוש יהלכון. ממקור מים-חיים מדברי רבותינו ז"ל ומאלו הספרים הוצאתי אותן:

מש"ס בבלי, מש"ס ירושלמי, ומכילתא, וספרא, וספרי, מהתוספתא, וממדרש רבה, והתנא דכי אלי', ומזה"ק, וממעשה תורה היא ברייתא עתיקתא מיחוסה לרכינו הקדוש על פי חיקונים והוספות להגר"א ז"ל, ילקוט ראובני, וממפרשי הש"ס, פירש רש"י, ותוס', ותוס' ישנים, ממהרש"א על הלכות ואגדות, ומקרבן אהרן על ח"ב, וכן ממפרשי המשניות, פירש הרמב"ם, והרע"ב, והוי"ט, והוספת חדשים, ותוספות רעק"א ז"ל, ומתפארת ירושלים, מביאורי הגר"א ז"ל על משניות, ותפארת ישראל, וכן מגדולי הפוסקים הרמב"ם ז"ל עם נושאי כליו, הראב"ד, הכ"מ, ולחם משנה, וממשנה למלך כמעט כל הדינים הנונעים לזה, ומשער המלך, ומש"ע א"ח בהלכות יו"ב וממפרשים, הט"ו, ומג"א, ומחצית השקל, פרי חדש, וכן מספר גבורות ארי' לשאגת אריה, גורע ביהודא, ומספר עבודת ישראל לר' ישראל קמחי ז"ל, ומספר כלי פז, וסם חיים, ומספר המצות להרמב"ן, ומגילת אסתר, ורבינו בחיי, ומספד מנחת חינוך, ממפרשי התורה רש"י, והרמב"ן, ובעה"ט, וכן מהרא"ש בעבודה, ממאירי, והריטב"א, מתשובת חכם צבי, תשובת רעק"א ז"ל, ושאגת אריה, וטור אכן, וחתם סופר, ומסידור הגאון מהריעב"ץ ז"ל, ומספר באר שבע, חידת עולה לר"מ, והרבה ממפרשי המדרש רש"י, ומתנת כהונה, ידי משה, מילקוט שמעוני, ומקרבן עדה, ושירי קרבן. מראה פנים, פני משה על הירושלמי, והרבה הוספת משלי, והרבה כללים חדשים אשר חנני הש"י בזה, בדברי הלכה, ובדברי אגדתא, הכל לעשות סמנים לתורה: הקדמת המלקט והמאסף לשני החלקים:

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת וקדשנו במצותיו וצונו תרי"ג מצות. ואמרו חז"ל רח"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם, ושס"ה ל"ת כנגד ימות החמה, או כנגד שס"ה גידין. ואמרו במדרש תנחומא פ' תצוה כי היות מספר מ"ע כמספר כל האברים כל אבר ואבר אומר לו לאדם עשה בי מצוה, והיות מספר מצות ל"ת כמספר ימי השנה, כל יום ויום אומר לו לאדם אל תעשה בי עבירה, וכן מזהירין אותנו השס"ה גידין באדם ג"כ אל תעשה בנו עבירה, וכן מביא הדרשות אלו בהקדמת הרמב"ם לספר המצות, לפ"ז מי שעשה מצות עשה נותן כח בהאבר המכונה כנגד המצוה הזאת, וכן מי ששמר את עצמו ממצות ל"ת נותן כח וחיות בהגיד שהיא נגד הל"ת הזאת, וכן לכל יום ויום משס"ה ימות החמה דכל היושב ולא עבר עבירה כאילו מקיים מצוה, והם חיינו ואורך ימינו בעולם

שכולו ארוך לעולם הבא. א"כ לפ"ז בעוה"ר שחרב בית מקדשנו ורוב מצות של תורה אינם נוהגים בזמן הזה, מאין נקח חיי עולם הבא על רוב אברינו, ושקוי לעצמותינו, ותרופה לגידיו, ואפילו בזמן שבית המקדש קיים ישנן הרבה מצות ששייכים דוקא למלך, לכ"ג, לכ"ה, ונזיר, וכדומה א"כ חסר לנו הרבה אברים והרבה גידים והרבה ימים, לכן אמרו חז"ל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן כל שאר מצות שאינם נוהגים בזמן הזה מקיימים אנחנו בלימוד מפני שצריך להשלים המצות שאין כח בידינו לקיימם בפועל, על ידי עסק התורה, נמצאת למד שהמצות הנוהגים בזמן הזה אנחנו מקיימים בפועל, וזאת היא חיינו, ומצות שאינם נוהגים בזמן הזה אנחנו משלימים על ידי הלמוד, ואם לא נלמדם ולא נקיים אותם בפועל כלנו ת"ו מתים הן גועגו אבדנו כולנו אבדנו ח"ו, כי רובו ככולו. והא לך חשבון הרמב"ם ז"ל, וזה לשונו בסוף ספר המצות, אחר חשבו כל מ"ע, כתב וכשתסתכל ברמ"ח מצות עשה תמצא ההכרחיות ששים מהם ובתנאי שיהא בהאיש אשר אמרנו שחייב באלו המצות הששים ההכרחיות שיהיה ענינו כענין שרוב בני אדם בו, והוא שיהיה עומד בבית, ובמדינה, ויאכל המאכלים הידועים למין האדם רוצה לומר הלחם והבשר ויעשה סחורה עם בני אדם וישא אשה ויוליד בנים עכ"ל, ונתן סימן לששים המצות דשים המה מלכות, ותבין בעצמך כי מ"ע לקיים חסר לנו לפי חשבון זה קפ"ח מצות, וכן בל"ת דאמרה תורה (ויקרא יח פ"ה) ושמרתם את תקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ומפרש ל"ת ופירש בשמרנו א"ע ממצות ל"ת היא חיינו, וכיון שיחסר לנו הפעם ג"כ יותר משתי מאות ל"ת אינם כלל במציאות לעבור עליהם ואיך הם חיינו לעוה"ב, לשמור את עצמנו מהם כאמור אלא ודאי בעסק התורה וא"ש. לכן חוב קדוש מוטל עלינו ללמוד דינים שאינם נוהגים בזמן הזה יותר מהנוהגים כאמור, בפרט דיני הקרבנות דכל העוסק בצורת הבית כאילו בנה בית המקדש ממש, וכל העוסק בקרבנות כאילו בנה מזבח ממש והקריב עליו כל הקרבנות כולן כמו שאמרו חז"ל, וללמוד דיני עבודת יו"כ עולה על כלנה דמלבד שקיים את המצות שנהוגים בקרבנות יו"כ עוד יש בזה ענין אחד יותר על כל הקרבנות כמו שנבאר. דהנה חז"ל מנו (יומא דף נ"ה) ארבעה חלוקי כפרה, ועל עון כריתות ומיתת ב"ד ת"ו תשובה וי"כ תולין ויסורים ממרקין בזמן הזה וכן פסק הרמב"ם בהל' תשובה, דבזמן שאין לנו מזבח כפרה אינה נגמרת הכפרה אלא ביסורים כמות ח"ו, אבל בזמן שבית המקדש קיים שעיר המשתלח גומר הכפרה בלי יסורים, נמצא דבלימוד עבודת יו"כ ה"ל כאילו קיים ממש העבודה עם שילוח השעיר המשתלח ומכפר על כל ישראל בתשובה ויו"כ ומציל את החוטאים מיסורים ועל ערבות שלו ועל כלל ישראל, ממילא מובן גודל

החיוב ללמוד, וללמד לעסוק ולהבין, ולפע"ד בשביל זה הטעם נ"ל הרא"ש ז"ל והרבה מן הראשונים כמו רבינו ירוחם והריב"ש ומהר"ם ניגרין ועוד הרבה מן הראשונים כתבו ג"כ הלכות אלו, לכן שבתי אל לבי לקבץ ולאסוף בעניי מה שכתבתי, כפי אשר ידי יד כהה מגעת לחפש ולבדוק ולאסוף על יד על יד דעות רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל מדיני עבודת יו"כ ולחברם לאהל אחד. וחלקתיו לשני חלקים, החלק הראשון אשר קראתיו בשם גחלי אש בו יתבאר באורך כל סדר עבודת יו"כ ועוד שאר דינים הנוגעים להלכות אלו עם תוספת ביאור, וקצת נופך משלי. והחלק השני קראתיו בשם דקה מן הדקה בו קבצתי דברי סופרים על דינים אלו, ומרומז עוד הפעם בקיצור כל הדינים אשר רמזתי בחלק הראשון עם מנחת ציון לבאר מקור הלכות מאיזה באר שאבתי אותם, והוספתי לקבץ דברי סופרים מששת ימי בראשית כמו שעשה הפייטן, וטעם הדבר יתפרש בפנים. ואף כי עמלתי בכל כחי להביא בכל מקום דברי חז"ל דברים ככתבם, מ"מ הרבה כללים הוצאתי מן רמז ועשיתי אותם לזכרון ע"י דברי סופרים, וכן סדרתי אותם וקבצתי אותם ממקומות מפוזרים ומפורדים בש"ס, ובראשונים כדרכה של תורה שהן עניים במקום זה ועשירים במקום אחר כדאיתא בירושלמי והובא בתוס' (כריתות דף ז') כי התורה ממרחק תביא לחמה. והרבה חידושים אשר חנני הש"י בזה, הן במילי דאגדתא, הן במילי דשמעתתא בהלכה ברורה אשר הוצאתי מדברי הראשונים ז"ל לדמות מילתא למילתא, וכן לדעת דברי סופרים מכל הלכה והלכה לאו מילתא זוטרתא היא לעשות כללים לתורה כמו שמבואר במס' עירובין (דף נ"ד ע"ב) אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים שנאמר שימה בפיהם אל תקרי שימה אלא סימנה, רב תחליפא ממערבא אזיל אמרה קמיה דרבי אבהו אמר אתון מהתם מתניתא לה אנן מהכא מתנינא לה, הציבי לך ציונים שימי לבך וכו' עשו ציונים לתורה, ר"א מהכא אמור לחכמה אחותי את, ומודע לבינה תקרא עשה מודעים לתורה ע"כ, ופירש רש"י ז"ל סימנין סימני השמועות זו אחר זו וסימנוה חכמים מש"ס ומשים גירסא דסמניה בפיהם עכ"ל, ואיתא במדרש רבה ע"פ ויתן אל משה ככלותו שהיה משה למד תורה ושכחה עד שנתן לו התורה במתנה, הרי ככלותו אתו לשון כללים משום דארוכה מארץ מדה ואיך יכול ללמוד תורה במ' יום אלא הכללים למד ע"כ שם. צא ולמד ק"ו מה משה רבינו רבן של כל ישראל שלמד מפי הקדוש ב"ה יתעלה וישתבח צריך היה לכללים אף אחר שניחן לו התורה במחנה, אנו קרוצי גושים על אחת כו"כ, וכן איתא בספרי פרשת האזינו ע"פ יערוף כמטר לקחי, אמר ר"י לעולם יהא אדם כונס דברי תורה כללים שאם אתה כונסן פרטים הם מיגעין אותך, משל לאדם שהולך לקוטרין וצריך מאה מנה אם ישא זוזים מיגעין אותו אבל

מצרפן על דנרי זהב ופורט ומוצא אותן בכל מקום שירצה עכ"ל, וכן אמרו חז"ל במס' שקלים דבני מערבא למה נקראים סופרים שהיו סופרים אותיות שבתורה, ונקראין דברי סופרים שעשו את התורה ספורות ספורות כגון ד' אבות נזיקין, י"ג דברים נאמרו בעוף טמא, ט"ו נשים פוטרות את צרותיהן והרבה כיוצא בזה עי"ש, ובגמרא כריתות (דף ל"ה) אמרו אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך שהרי פיגול מגופי תורה ולא למדו הכתוב כי אם בגזירה שוה מעון עון מנותר, כתיב הכא עונו ישא וכתיב התם ואוכליו עונו ישא מה להלן כרת אף כאן כרת עכ"ל.

אף אנו נאמר אל תהא דברי סופרים הללו קלים בעיניך שהן הן גופי תורה שנאמרו למשה מסיני, וכן סדרן רבינו הקדוש הוא רבי בספר מעשה תורה, והגר"א ז"ל הוסיף עליהם, והתחלתי דברי סופרים ממעשי אבותינו כפי הטעם אשר יבואר עוד בפנים, וחוץ מזה לאו מילחא זוטרתא להזכיר מעשה אבותינו ביום הקדוש כמו דאיתא במדרש אמור בזה"ל אם אתם מבקשים לזכות לפני בדין ביום הזה תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכין לפני בדין, הה"ד בחודש השביעי באחד לחודש וכו' אחד זה אברהם שנאמר אחד היה אברהם, זכרון תרועה זה יצחק שנאמר וירא והנה איל וכו' מקרא קודש זה יעקב שנאמר שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, ואימתי תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכין לפני בדין בחודש השביעי עכ"ל המדרש, וכיון שצריך להזכיר מעשיהם כאמור לכן הצנתי מעשיהם של אבותינו בדברי סופרים, ואיתא ברבה חיי שרה וז"ל אמר רב אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים ושלשה דפים הוא, אומר ישונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמה מטמאה כבשרה אלא מריבוי המקרא, רשב"י אומר טמא הטמא, ר"א בן ר' יוסי אומר זה וזה, פירוש לרשב"י דרש ה"א יתירה, ולר"א דרש ו' יתירה. וכתיב עוד בתורה ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו, ושם עוד במדרש יפה רחיצת רגלי בתי אבות מתורתן של בנים שאפילו רחיצת רגלים של עבדי אבות כתבה התורה בפירוש והרבה גופי תורה ברמז כאמור. ואקדים דברי רבינו הטור ז"ל בהקדמתו לפירוש התורה הארוך וז"ל אני מחלה פני כל קורא בחיבורי זה לבל ידיינני לכף חובה לאמר שעשיתיו להתגדל בו כי לא עשיתי דבר שראוי להתגדל בו שאינו אלא כמלקט אוכל, ולואי ולא הייתי מחזיר אוכל לפסולת עכ"ל. אף אני אומר כי לא עשיתי כלום כי אם לקטתי דברי חז"ל וקבצתים למקום אחד, ודברי חז"ל אינם צריכים חיזוק ומעט נופך משלי שהוספתי בטל במיעוטו. וקראתי חלק הראשון בשם גחלי אש מצד שהספר הזה מיוסד על דיני עבודת יו"כ, ועבודה הראשונה של כ"ג ביו"כ לפני ולפנים להכניס גחלי אש עם הקטרת, ועוד כי דברי חז"ל אשר לקטתי אותם נקראים

בשם גחלי אש, וכדאיתא באבות, ולקחתים מעל המזבח אשר לפני ד', כלומר מהגמרא בבלי וירושלמי וכו', וגם כי גחלי אש בגמטריא שלש מאות ושתים וחמשים כמספר שמי ושם אבי עם שתי התיבות של שמי ושם אבי ז"ל ליב בן אהרן, וגם בסוף החיבה גחלי למפרע י ל ח מרומז שמי, ירוחם ליב חוק, ל' ג"כ בגמטריא יהודה. וחלק השני קראתיו דקה מן הדקה על שם קטרת של יו"כ שהיתה דקה מן הדקה, וכמו הקטרת של יום כפורים כותשין אותן הדק היטב, ואח"כ מחזירן למכתשת בערב יו"כ כדי שתהא דקה מן הדקה, כן גם אני קבצתי מור ואהלות ראשי בשמים מדברי חז"ל, ושחקתי אותם הדק היטב פעם אחר פעם כדי לברר הלכה ברורה כדי שתהא דקה מן הדקה, וגם כי דקה מן דקה בגמטריא בן אהרן מספר שלש מאות ושמונה לזכרון שם אדוני אבי מורי זכרו לחיי עוה"ב וה' יתרה של הדקה מרמז לחמשה אותיות שבשמי ירוחם, ולשמי יהודה שג"כ חמשה אותיות, גם לזכר שם אמי מורתי נ"ע אשר התחלת שמה ג"כ בה"א היגדה. ולבסוף קונטרס מותר הקטורת אשר נשאר עוד איזה חידושים אשר חדשתי אח"כ, והרבה השמטות ולקוטים אשר נשמטו. גם נלוה לזה מנחת ציון בו נתבאר מקור הדברים לדעת מבטן מי יצאו הדברים, ונקרא בשם זה כי ציינתי המקומות באיזה מקום מצאתי אותם, וגם לזכרון ציון וירושלים ע"ש וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' צורי וגואלי הרחמן יזכנו לראות בנחמת ציון וירושלים בעמוד הכהן לאורים, יראו עינינו וישמח לבנו בבואנו לציון ברננה, וסדר העבודה לירושלים, וכאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לראות בהשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם ולדוכנם, וישראל לנויהם, ב"ב אמן:

דרוש א

פתיחה לכבוד התורה:

הנקרא בשם מנחה בלולה בשמן:

מיוסד עפ"י תנא דב"א דמקיש קדושת התורה למנחה בלולה בשמן:

מבאר קדושת התורה וקדושת תלמיד חכם, ותקנה לאשת חבר ולאשת ע"ה: איתא בתנא דבי אליהו והובא במדרש רכה פ' ויקרא וז"ל, שתי מנחות הן, א' מנחה על המחבת ב' מנחת מרחשת. ובשתיהן הוא אומר והבאת את המנחה. מה בין מחבת למרחשת שזו תבולל בשמן וזו תעשה בשמן בל ערבה. ואמרו חכמים במשנה מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין, מחבת צפה מעשיה קשין, כדי שלא יאמר אדם אלך ואעשה דברים מכוערין ודברים שאינן ראוין ואביא מנחה על מחבת ואהיה אהוב לפני המקום, אמר לו הקב"ה

בני מפני מה לא בללת מעשיך בדברי תורה, שאין שמן אלא תורה ואין שמן אלא מעשים טובים, וכה"א לריח שמניך טובים שמן תורק, שברנו שבאנו ללמוד תורתך שפכת לנו תורה כשמן המורק מכלי לבלי ואין קולו נשמע לבך נאמר שמן תורק שמך וכו'. קרא אדם ולא שנה עדיין בחוץ עומד, שנה ולא קרא עדיין בחוץ עומד, קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה, שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, אבל קרא אדם תורה, נביאים וכתובים, ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושימש ת"ח אפילו מת או נהרג עליו הרי הוא בשמחה לעולם, לכך נאמר על כן עלמות אהבוך. עכ"ל המדרש: הדקדוקים והסמיכות והפירוש למדרש זה יתבארו בתוך הדרוש, וזה החלי: אמרתי לפרש בעזה"י מענין קדושת ת"ת, והוא אם נחית קדושת הגוף על גופו של אדה בין בחייו ובין במותו ר"ל. ואין אני מדבר בזה מענין הנפש כי דבר זה נעלם מעין כל חי ועין לא ראתה אלהים זולתך, וע"ז נאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, ולא באתי הפעם לחקור כי אם בענין קדושת גופו של אדם כמו שהורתה לנו התורה לדמות מילתא למילתא. נלפע"ד דהנה בעת האדם בחיים תייתו ומקיים את כל המצות שבתורה, אף שהמצות בלי ספק כולן תלויין בבחירתו של אדם והן כחות הנפש, מ"מ בהגוף יש בו ג"כ קצת קדושה כנעפל לעושי מצוה, אכן כיון שהגיע זמנו של אדם למות ונעשה תפשי מן המצות אין בגופו שום קדושה כלל ודינו כדין תשמישי מצוה שנזרקין (כמגילה דף כ"ו ע"ב), ואף כי נשמתו עולה לגנזי מרומים לראות ולהראות ולהתענג באור פני מלך חיים יתעלה וישתבח, איש איש לפי מעשיו ועבודתו בקודש, אבל בגוף העכור אין בו שום קדושה, ולא עוד אלא שעל גופו שורה רות הטומאה ומטמא במותו וכהן מוזהר עליו בל"ת שלא יטמא לו, ואפילו טומאת קרובים שהטילה התורה על הכהנים במ"ע, אינו אלא מפני שדינם לגבם כמת מצוה, שאם הקרובים לא יטמאו להם מי יטמא להם ? וראיה מאשתו הקטנה אעפ"י שאין לו בה קנין מן התורה, מ"מ מותר לטמא לה כיון שיורש אותה בעלה הכהן שוויוה רבנן כמת מצוה, וכן מפורש בנמוקי יוסף פרק האשה רבה ע"ש, אבל מחמת קדושתו של הגוף בעצמו בדין היה שאפילו קבורה לא היה צריך דדינו כמו תשמישי מצוה שנזרקין. אכן מפני מה באמת קוברין אותם ? אי משום כפרה אי משום בזיונא, אי משום מנהגא (כלומר, בשביל זה יש מ"ע לקבור ולא משום שיש קדושה בגופן שיהיה צריך להגנז) כדאיתא בסנהדרין בפרק נגמר הדין, אבל תלמיד חכם שעוסק בתורה, גופו קדוש קדושת הגוף בלי ספק ודינו כדין תשמישי קדושה שנגנזין, ולא מבעיא בחיים חייתו דגופו יש לו דין כדין גויל שכותבין עליו ספר תורה, ולא עוד אלא שקדושתו גדול עוד מס"ת כמו שאמר רבא (מכות כ"ב) כמה טפשאי שאר אינשי

דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמא גברא רבה, התורה אמרה ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא, אלא אפילו במותו צריך גניזה מעיקר הדין כדין תשמישי קדושה שנגנזין, וקדוש יאמר לו ואין מטמא במותו כלל וכלל:

אכן במה דברים אמורים שיש לו דין ס"ת, אם יודע ומכיר ובקי וגמר כל התורה כולה כס"ת ממש, ואם לאו אין בו דין ס"ת, כי ס"ת שחסר בה אות אחת פסולה כדאיתא במנחות (דף ל') אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתוב לקות את ספר התורה הזה, ואיזהו ת"ת זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואפילו במס' כלה (שבת קי"ד), וכן אמרו חז"ל בסוף הוריות מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, פי' שבקי בכל התורה כולה ממס' ברכות עד מס' עוקצים, ואם לאו אין נאה למלל גבורות ה', וחפצו ר"מ ור' נתן להעביר את רשב"ג מנשיאותו ואמרו לו גלי עוקצים, אכן מפני שלמד אח"כ לא יכלו להעביר אותו, ואם לאו בדין היו מעבירין אותו, וכן בברכות (ס"ג) כל המרפה עצמו מדברי תורה וכו', אמר שמואל אפילו מצוה אחת החרפית, כלומר תורה ומצוה דין אחד להן ללמוד הכל ולקיים הכל ע"ש, וכן אמרו חז"ל בכתובות (ק"ג) משמת רבי בטלה קדושה ופירשו בתוס' קדושת כהונה, מפני שרבי למד אותנו כל התורה כלה מותר היה לכהן להטמא לו, ובשביל זה אמר ר' חיים כהן אילו היה בפטירתו של ר"ת היה מיטמא לו מפני שידע ר' חיים כהן בר"ת ז"ל שהיה בקי בכל התורה כלה, ואם לאו היה אסור לטמאות לו, וכן אמר אביי בכתובות (ע"ז) אצל פטירת ר' חנינא א"ר פפא לאפוקי מאן דלא קיים אות אחת, והיה תד בדרא ואפסיק ליה עמודא דנורא בינו ובין העם ע"ש:

וכן איתא בירושלמי והביאו הרא"ש ז"ל בהלכותיו כד דמיך ר' יונתן נשיאה אכריז ר' ינאי אין כהונה, וכן כד דמיך ר' יודן נשיאה טימאו את ר' זירא הכהן, ובעת שמת נשיא טמאו כל הכהנים, וטעמא של דבר כדאמרן, כי הנשיא בקי בלי ספק ויודע כל התורה כלה וכדאמרן לעיל שהנשיא צריך לגלוי גם עוקצין, קדוש הוא ואיננו כלל בגדר טומאה. והרא"ש פירש מפני שדינו כמת מצוה כיון שהכל חייבים ליטפל בו והקשה עליו הב"י ע"ש, אבל באמת הכל אחד, מפני מה הכל קרוביו והכל מיטמאין לו מפני קדושת התורה ולפי רוב קדושתו אין כאן טומאה כדאמרן, וא"ש:

ובזה מתורץ קושית התוס' במס' סנהדרין ל"ט ששאל האי מינא אם אלהיכם כהן כי קבר למשה במאי טביל, והקשו התוס' מפני מה לא הקשה האי מינא איך היה מותר ליטמא לו ? ותרצו בתוס' מפני שישראל נקראו בנים למקום וכהן מטמא לבנו, ע"כ. והמהרש"א תירץ מפני שלא ידע איש את קבורתו והקב"ה כ"ג מ"מ מותר ליטמא לו כדין מת מצוה, עכ"ל ולי אין כאן קושיא כלל, כיון שמשה למד אותנו כל התורה כלה והיה מלך ונשיא

פשיטא שמותרין ליטמא לו כל הכהנים. ועוד יש לתרץ דאיתא בספרי שמשה לא מת ולמד מדכתיב וימת שם משה ולהלן כתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש, וכן לדברי ר' ישמעאל שס"ל ודרש ויקבור אותו הוא קבר את עצמו כדאיתא בספרי פ' נשא פשיעא שאין כאן קושיא, ומה שלא השיב להמין כך מפני כי דחויי דחיי' לפי סברתו הנפסדת שהצדיקים מטמאין, וכן פירש"י והמהרש"א ז"ל שבמילתא בעלמא אוקמי' ודחה אותו בקש, שהטבילה באש, הלא אפילו הדברים הצריכים ליבון באש, לא נטהרו מטומאתם וצריכים שיבואו במים וא"ש, וכיון שדינו של ת"ת כדין ס"ת כדאמרן, לכן קוברין ס"ת שבלה אצל ת"ת שלמד הלכות בי דא ודא קדושה אחת היא:

וכן מניחין ס"ת על מטתו של ת"ת כמו שעשו לחזקיה מלך יהודה כדאיתא בב"ק ואמרינן קיים זה מה שכתוב בזה, ופירושו לענ"ד הלא א"א לאדם לקיים כל התרי"ג מצות, מפני שיש מצות שמיוחדין למלך ויש לכ"ג ונזיר וכדומה הרבה, אבל בלימוד התורה יוצאין, וחזקיה לימד תורה לכל ישראל ובדקו בימיו מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה כדאיתא בסנהדרין (דף צ"ד ע"ב), לכן שפיר אמרינן קיים זה מה שכתוב בזה על ידי תלמוד תורה, וכמו שאמרו רז"ל כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן בכל התורה כלה בכל המצות שאי אפשר לקיימם ממש בפועל יצא בת"ת. וכן מצינו שגופו של ת"ת יש לו דין ס"ת בסנהדרין ס"ת אצל ר' אליעזר שאמר אוי לכם שתי זרועותי כשני ספרי תורות. וא"ש:

ועפי"ז נבין גמרא מנחות (דף כ"ט ע"ב) בשעה שעלה משה למרום הראה לו הקב"ה את ר"ע עוסק בתורה עם תלמידיו ולא הבין מה שאמר, ואח"כ הראה לו ששוקלין את בשרו במקולין, אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה, אמר לו הקב"ה כך עלתה במחשבה לפני ע"כ. ויש להתפלא הלא משה רבינו לימד לכל ישראל יסודי התורה למסור גופו ונפשו בכל עת ובכל רגע על קידוש השם יתעלה וכל ימיו של ר"ע היה מצטער על זה אימתי יבוא לידי ואקיימנה ? כדאיתא בברכות ואין לך זכיה גדולה מזו ולמה התפלא ע"ז, צא ולמד מאברהם אבינו ראש לכל המאמינים שהשליך עצמו לכבשן האש באור כשדים, ועוד כתיב וירח ה' את ריח הניחוח ודרשו במדרש זו דורו של שמד (רבה פ' נח) ועוד כתיב באורייתא דמשה אצל שתי מצות למען ייטב לך והארכת ימים אצל כבוד אב ואם ואצל שילוח הקן, הרי שאמר לו אביו עלה לגג ושלח את הבנים וקיים את המצות ונפל ומת, היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובו של זה אלא ודאי משה פירש לנו כמו דאיתא בחולין (דף קמ"ב ע"א) למען ייטב לך בעולם שכלו טוב, ולמען יאריכון ימיך בעולם

שכלו ארוך, וא"כ מה היה קשה לו למשה זו תורה וזו שכרה, הלא פשיטא שאינה בעוה"ז הכלה והנאבד, והרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, ותו ר"ע משום הרוגי מלכות ותו לא (קושית הגמרא בבבא בתרא דף י' ע"ב) והקושיא מרפסין איגרא:

לכן נ"ל לפרש שמשה רבינו לא עלתה על דעתו כלל לשאול משכר נשמתו לעוה"ב וידע היטב שמחיצתו גדולה עד מאד שאין למעלה הימנו כדאיתא במנחות שם שמשה רבינו לא הבין מה שאמר ר"ע כדאמרן שם, וכדאיתא בירושלמי דברים שלא נתגלו למשה נתגלו לר"ע דדרשינן וכל יקר ראתה עינו זה ר"ע, ופירש בשמחת הרגל להגאון אזולאי וז"ל שמשה רבינו נכנס למ"ט שערי קדושה בדאיתא בר"ה ור"ע נכנס לשער הנו"ן "בל" בגימטריא הכי הוה, ועוד שמשה לא השיג אלא קשר של תפלין כדאיתא במנחות (דף ל"ה ע"ב) וראית את אחורי זה קשר של תפלין ור"ע את התפילין עצמן כדדרשינן בעלמא במגילה יקר זה תפלין, אלא כך אמר זו תורה הלא ר"ע תורה בעצמו הוא כי כל הסתמות שבש"ס אליבא דר"ע הן (סנהדרין פ"ו) ואין לך קדושת הגוף יותר ממנו ואיך יכולים זרים לשלוט בגופו הקדוש והטהור שיצתה נשמתו באחד, וזו ודאי קושיא תמורה היא שאין עליה תשובה כלל. ואמר לו הקב"ה שתוק כך עלתה במחשבה לפני כלומר זאת אין כל בריה בעולם יכול לידע ולהבין, שזאת תלוי במתשבתו של הקב"ה כי לית מחשבה תפיסא ביה ואין אתנו יודע עד מה וזאת מהנסתרות לה' אלהינו וא"ש. דוגמא לזה מתרץ הרמב"ם הלכות תשובה הקושיא מידיעה ובתורה כי לא מחשבותי מחשבותיכם, וע"ש:

ועפי"ז נבין מה דאית' בחגיגה ט"ז ע"ב אצל מעשה דאחר שאמר ר"מ מתי אמות ואעלה עשן מקברו, כי נח נפשי' דר"מ סליק קיטרא מקברי'. ואיתא בירושלמי פ' אין דורשין שתלמידיו של אחר חפצו להצילו לאחר מדינה של גיהנם בטענתם דמתניתין היא ואמרו הלא מצילין תיק הספר עם הספר (שבת דף קט"ז ע"ב) מצילין אלישע בזכות תורתו ע"כ, ויש להבין אם חפצו להציל את נשמתו מדינה של גיהנם למה היו צריכין להביא ראיה מתוק הספר עם הספר הלא הגוף הוא התיק ונשמתו ס"ח גמורה וס"ת בעצמו פשיטא שמצילין מפני הדליקה, אלא ודאי הכי פירושו, שבנשמתו פשיטא שאין אור גיהנם יכול לשלוט מק"ו של ר' אבהו אמר ר"א דסוף חגיגה שלמד ק"ו מסלמנדריא, ומה סלמנדריא שחולדת אש הוא הסך מדמו אין אור שולטת בו, ת"ח שכל גופן אם הלא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה, אלא כיון שהעלה ר"מ עשן מקברו דייקא מקום שמונח הגוף ע"ז אמר ר' יוחנן הלא גופו של ת"ח כתיק הספר ותניא מצילין תיק הספר עם הספר, מתי אמות ואכבה עשן מקברו, כי נח נפשי' דר' יוחנן פסק קיטרא מקברי', וא"ש.

ומה שאמר ר' יוחנן מתי אמות ואכבה עשן מקברו הלא היה יכול להתפלל תיכף עליו,

נ"ל מפני שגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם כדאיתא בחולין דף ז' ע"ב ולמדין מאלישע, לכן לא יכול להציל אותו בחייו כי אם אחר מיחתו, וא"ש:

וכן פירש בפרשת דרכים שישראל יש להן קדושת הגוף, ובזה פירש את הפסוק בירמיה ב' קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו, והסביר הוא ז"ל כך, כי יש שני מיני קדושות, קדושת דמים, וקדושת הגוף, ודינו של קדושת דמים כיון שמעל בו אחד יצא לחולין, אבל בקדושת הגוף ישנו מועל אחר מועל, כמו ששנינו במעילה אין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, אף כאן קדושת גופן של ישראל הן עצם הקדושה ויש להם קדושת הגוף כמו קרבן וכלי שרת, לכן ישנו מועל אתר מועל ובשביל זה כל אוכליו יאשמו, ע"כ. כלומר שכולן חייבין אשם מעילות ובמזיד מיתה כדין המועל בקודש:

עד עתה דברנו מהמדרגה היותר פחותה, אדם שאין לו אלא מצות ולא תורה, ומהמדרגה היותר גדולה, שאין למעלה הימנה מי שלומד ומכיר כל התורה כלה ומקים כל מצותיה, אכן יש לחקור אדם שעמל בתורה כל ימיו וחפץ היה להשלים ולא זכה לזה ולא השלים או מפני קוצר המשיג או מפני עומק המושג או נאנס וחלה או מת בחצי ימיו ר"ל, האם יש בו קדושת הגוף או לא ?:

ונ"ל שאם היה בדעתו להשלים ונאנס ולא השלים יש בו ג"כ קדושת הגוף דומיא דס"ח, אם חפץ לכתוב כל התורה כלה וקידש את היריעה אדעתא דהכי ונפסלה צריכה גניזה, אבל אם לא חפץ לכתוב כי אם יריעה אחת או שתים אין בה קדושת ס"ת ואינה צריכה גניזה מצד קדושת ס"ת אלא אם כן יש בה אזכרות מצד קדושת אזכרות ששה. ועוד יש לי ראיה, על זה מהא דאיתא במנחות (דף ת' ע"א) דתניא מלאים אין מלאים אלא שלמים (כלומר שאינו קדוש עד שיהא עשרון שלם), וא"ר יוסי אימתי בזמן שאין בדעתו להוסיף אבל בדעתו להוסיף ראשון ראשון קדוש, ע"כ, הרי בפירוש אף שמנחה פחותה מעשרון אין בה קדושה כלל וכלל, דתניא מסלתה ומשמנה שאם חסרה כל שהיא פסולה, בין פחות מעשרון סלת ובין פחות מלוג שמן פסולה, אבל אם בדעתו להוסיף ראשון ראשון קדוש, אף כאן כן. אכן ודאי אף שיש בהמנחה קדושת הגוף אם בדעתו להוסיף מ"מ לא נוכל להקריב אותה כקרבן מלא ותמים שיש בה עשרון ולוג שלם דאינה קדושה ליקרב אלא שלא יצא בלא פדיון, ועשרון מלא עיקר הקדושה, אף כאן עיקר הקדושה והמצוה כל התורה כולה כדאמרן, מ"מ אם לא זכה לגמור ובדעתו היה להשלים ג"כ קדוש יאמר לו כדין מנחה שדעתו להוסיף, וא"ש:

ועוד נ"ל מי שלמד כל התורה ונאנס ושכח מתלמודו, קדושה יתרה יש לו ממי שלא גמר עוד כל התורה, ודינו כמו שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה דמקטיר קומץ עליהן כדפסק הרמב"ם פי"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ' (וז"ל שם נשאר מעט מן השירים בכשרותן יקטיר הקומץ, ובכ"מ ציין במנחות דף ט' ונראה מלשונו כאילו היא הלכה מרווחת בגמרא באין חולק, אבל באמת פלוגתא דאמוראי היא שם, וז"ל הגמרא, אתמר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ר' יוחנן אמר מקטיר קומץ עליהן וריש לקיש אמר אין מקטיר קומץ עליהן, ע"כ, מ"מ יפה פסק הרמב"ם כדקי"ל בכל התורה כלה הלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל חוץ מתלת, כדאיתא ביבמות (דף ל"ו ע"א) פרק החולץ. ועוד נ"ל ראיה שהלכה בזה כר' יוחנן מדאבעיא להו לדברי האומר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן, אותן שירים מה הן באכילה ? ופליגי זעירא ור' ינאי שאסורים, חד למד מן הנותרת ולא הנותרת מן הנותרת, וחד למד מהמנחה שהיתה כבר והשירים אסורין באכילה, ומדשקלו וטרו אמוראי אליבי' וסתמא דהגמ' איבעיא לי' אליביה ש"מ דהלכתא כוותיה, ולא עוד אלא שר' אליעזר (מנחות דף ת' ע"א) ס"ל ג"כ כר' יוחנן לענין לחם הפנים שנפרס לחמה עד שלא פרקה הלחם פסול ואין מקטיר עליו הבזיכין, אם משפרקה נפרס לחמה הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין, ואמר ר' אלעזר לא פרקה ממש אלא כיון שהגיע זמנה לפרוק כמו שפרקה דמיא, ופריך הגמ' אלא מעתה תיהוי כשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ? ותירץ הגמרא לאו פלוגתא נינהו, ר' אלעזר ס"ל כמ"ד שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן, וא"ש פסק הרמב"ם לפ"ז: אכן יש לדקדק ע"ז, דהנה במנחות (דף ע"ו ע"א) איתא בענין אם מותר לערב חובה בנדבה הדין דלוקח שני קמצים, ופריך הגמ' אקטורי היכי מקטיר ? ליקטר נדבה ברישא דחובה היכי מקטיר לה דלמא כולה חובה היא וחסרו לי' שירים ואמר מר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטיר קומץ עליהן, ומדפריך סתמא דגמ' עלי' מדאמר מר ש"מ הלכה אין מקטיר קומץ עליהן דקיי"ל בכל מקום שסתמא דגמ' פריך מזה משמע שהלכה היא דאי לאו הכי היה יכול לתרץ דס"ל כמ"ד שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן וכי תימא שחפץ לתרץ אף לר"ל שס"ל שאין מקטיר, כך היה צריך הגמרא לומר הניחא לר' יוחנן אבל לר"ל מאי איכא למימר. וכן ביומא איתא (דף מ"ז ע"ב) לענין דביני ביני של מלא קומצו של כל המנחות שספק נינהו פירוש קמח הנכנס בין האצבעות ספק הוא אם דינם כקומץ או כשירים, אמר ר' חנינא מקטיר קומץ לחודי' תחלה והדר בין הבינים, דאי אמרת בין הבינים ברישא דלמא שירים נינהו והוי שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, ואמר מר שירים שחסרו בין

קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ ע"כ, הרי שר' חנינא פשיטא לי' להלכה כריש לקיש, א"כ צ"ע איך פסק הרמב"ם כר' יוחנן, ולכ"מ פשיטא כאילו אין חולק בדבר, וכן פירש בתפארת ישראל (מכות פ"ג) במקום שמקשה סתמא דגמ' אליבא דריש לקיש אינו בכלל שהלכתא כר' יוחנן לגבי', עיי"ש. וכן פסק הרמב"ם בהלכות ע"ז (פ"ד ה"ו) כריש לקיש אצל עיר הנדחת שמרבין להן בתי דינין כנגד ר' יוחנן דהלכתא כוותי' דריש לקיש משום דסתמא דגמרא שקיל וטרי אליבא דריש לקיש דמקשה איני והאמר ר' אמי בר חמא וכדפירש הלחם משנה שם, עיי"ש. הן אמת שבתוס' יומא דחקו לפרש אפילו לר' יוחנן ופירש אין מקטירין קומץ עליהן כלומר בשבילן את הקומץ להתירו באכילה ושני הכי בלישני' דהתם סמך לשון הקטרה אצל קומץ דקאמר מקטיר קומץ עליהן והכא קאמר אין מקטירין עליהן אח הקומץ, עיי"ש, ועדיין צ"ע). אבל מ"מ זכינן לדין שאם למד כל התורה כלה ואח"כ שכח מתלמודו מ"מ קדושה יתרה יש בו ממי שלא השלים, דאם השלים ונחסר בין קמיצה להקטרה, הרבה אמוראי ס"ל שמקטיר קומץ עליהן, ובלא השלים פשיטא שאין בו קדושה, דאי חסרה אפילו כל שהוא אין מקטירין את הקומץ כדאמרן. וכי תימא אם לא השלים או ששכח ממשנתו למה את מדמית לי' לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ואין את מדמית לי' למנחה שחסרה קודם קמיצה ? וזאת היא ג"כ פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש דאתמר מנחה שחסרה קודם קמיצה ר' יוחנן ס"ל יביא מתוך ביתו וימלאנו וריש לקיש ס"ל שלא יביא מתוך ביתו וימלאנו, והלכה כר' יוחנן דר"ל אתותב שם מדתנן חסר הלוג אם עד שלא מציק ימלאנו, תיובתא, וכן פסק הרמב"ם פרק י"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט"ז ? לאי אמת הוא הדבר, אם יש בכחו עוד ללמוד ולחזור על למודו פשיטא שמחויב הוא, ואם שכח מתלמודו מודו כלום עובר בשלשה לאוין כמו דאיתא במנחות (דף צ"ט ע"ב) כדאמר רב נחמן בר יצחק שם דעובר בשלשה לאוין שנאמר השמר לך, ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים [השמר חד, ושמור תרי, ופן שלשה], יכול מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו הכתוב מדבר. ר' דוסתאי ברבי ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל רק, ובודאי צריך ללמוד כל ימי חייו ולשמור את הדברים בלבו ואם חסר יחזור על משנתו כלומר שימלאנו מתוך ביתו כדין המנחה ואם לא זכה לחזור הכל שיהי' בגדר אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (בבא בתרא י' ע"ב, מו"ק כ"ח) ואם מת ר"ל הו"ל המיתה הנ"ל כמו הקמיצה שנתברר בזה חלק גבוה בנשמתו, מ"מ קדושה יש בו ומקטיר קומץ עליהן, כלומר על המזבח של מעלה, כדפירשו התוס' מנחות (דף ק"י ע"א) לעולם זאת על ישראל אמר רב גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד

ומקריב עליו קרבן, ופירשו בתוס' יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים והיינו דאמרינן בשמונה עשרה בעבודה ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון, עכ"ל שם, ובמדרש נשא איתא המלאך מט"ט ששמו נער מקריב בגליות נשמותיהן של ישראל. וכן אמרו חז"ל במנחות (דף צ"ט) אשר שברת ושמתם בארון תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון, מכאן לת"ת ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון, ע"כ. מדמה זקן ששכח תלמודו לשברי לוחות שמונחין בארון ודינו כדין תשמישי קדושה שצריכין גניזה כמו הלוחות שפרח מהן האותיות ולא נשארו כי אם השברים והם כמו תיק של ס"ת וכגוף הת"ח, וא"ש בעזה"י, ודבר ברור הוא שקדושת התורה ות"ח נלמוד ממנחה וכלי שרת כמו שאבאר לקמן:

ובזה נבין משנה אבות (פ"ב משנה י"ג), הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל ממנה, אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, ע"כ. וקשה להבין במאי קמיירי מתניתין, אם באדם שיש לו כח והשגה מרובה למה לא יעמו ? הלא התורה נתנה לבני אדם לגמור הכל בלי ספק ועוד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כלה כדאיתא בנדה (דף ל"ב), ואם באדם שאין השגתו מרובה ואנוס הוא בזה בודאי רחמנא פטריה, וכן ואי אתה בן חורין להבטל ממנה, פשיטא, דגדול עונש ביטול ת"ת מכל העבירות, כמו שאמרו חז"ל מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז וג"ע וש"ד ולא ויתר על עון ביטול ת"ת. וכן מה שאמר נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ג"כ פשיטא שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה וכש"כ תלמוד תורה ששקול כנגד כולם (פאה פ"א משנה א):

אכן עפ"י מה דביארנו לעיל יובן היטב, דהוי אמינא כמו דינה של מנחה וכלי שרת שדינם שאין מקדשין אלא כל השיעור, מנחה שלמה בעשרון סלת ולוג שמן דוקא, אבל פתות מזה אין בה קדושה, וכן איתא במנחות (דף ט' ע"ב), אמר רב אדא בר אהבה זאת אומרת החסרון כבעל מום דמי ובעל מום פשיטא שלא ירצה והקריבהו נא לפתתך, אף כאן יעלה ח"ו על הדעת דאם לא גמר כל התורה כולה אין בו קדושה ולמה זה להבל ליגע, והקריבהו נא לפחתך הירצך וגו', דחסרון כבעל מום דמי, קמל"ן התנא דלא, דבאמת צריך לגמור כל התורה, אכן אם עמל לפי כחו ולא זכה לגמור מחמת חסרון המשיג או עומק המושג או מפני אונס אחר לא יקופח שכרו. ואמר לא עליך המלאכה לגמור באופן שאי אתה בן חורין ליבטל ממנה, אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, כמו דאמרן דאם בדעתו למלאות ראשון

ראשון קדוש, ועל כל מלה ומלה ועל כל משנה ומשנה נותנין לו שכר ועל כל פסוק ופסוק, כמו שפירש הגר"א ז"ל שת"ת כמו שאין לה שיעור למעלה כמו כן אין שיעור למטה, ובמלה אחת מקיימין מצוה אתת. ולזה כוון במדרש מסכת ד"א רבה פי"א דאיתא שם בית המדרש יש בו אלף אלפים ורבי רבבות מצות, כלומר כיון שמקיים מצות עשה בכל פסוק ופסוק ובכל מלה ומלה, ובשביל זה אמר התנא נותנין לך שכר הרבה, וא"ש:
אכן במה שלא יוכל להשיג ע"ז נאמר לא נתנה תורה למלאכי השרת, כי אם כל אחד לפי כחו, ונלמוד ג"כ ממנתה מהא דאיתא (מנחות כ"ג ע"א) אתמר קומץ דמנחת חוטא ששמנו ר' יוחנן אמר פסול ור"ל אמר הוא עצמו משכשכו בשירי הלוג ומעלהו פירש"י כלומר תחלת מצוה שישפשפנו לקומץ בשירי מנחה אחד מן הלוגין וכ"ש דאם שמנו כשר, והקשו בתוס' היך אפשר לשכשך בשירי שמן של הלוג שנתותר הא תנן (מנחות דף כ"ז) השמן מיעוטו מעכב את רובו ? ויש לומר שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ואי אפשר שלא ישאר בלוג מן השמן, עכ"ל, אף כאן כל אחד מישראל צריך ללמוד כפי כחו ומה שלא יוכל להשיג או לגמור ע"ז נאמר לא נתנה תורה למלאכי השרת. וכן מה שאמר בסוף מנחות נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחח, ובמנחה אשה ריח ניחח, לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, וע"ז נאמר (קהלת ה') מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל, בגמרא דרש אותו לענין קרבנות וברבה קהלת לענין עבודת התורה, ג"כ כך פירושא, דהא פשיטא דאם עשיר מביא קרבן עני דלא יצא, ואיך יעלה על הדעת שיקובל עשיר בקרבן מועט ? אלא ודאי כל אחד לפי כחו, דהיינו זה שמקריב מנחה מסתמא עני הוא כדפירש רש"י מי דרכו להתנדב מנתה עני, וכך פירשו בתוס' מ"ט (אבות פ"ב משנה ט"ז) ובזה הוא שאומר התנא שהן שוין לפי שהעני עושה כפי כחו וממונו, לפיכך שוה מעוטו לפני השי"ת כמו המרובה של העשיר, אבל ודאי מי שבכחו לעשות הרבה ועושה מעט ודאי שאינו שוה לעושה מרובה, עכ"ל, אף כאן בת"ת כל אחד לפי כחו אם יעמול מתוקה שנתו לעוה"ב לפי עוצם טרחתו ולפום צערא אגרא, וא"ש:
א"כ לפ"ז דין ת"ת יש לו דין כמו תפלין כמו דאיתא במנחות (דף מ"ד ע"א) תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש ושל ראש אינה מעכבת אח של יד, אמר רב חסדא לא שנו אלא שיש לו, אבל אין לו, לא, אמרו לו אמרת, אמר להו לא אלא מאן דלית לי' ת רי מצות חדא מצוה נמי לא ליעביד בתמיה ? אף כאן כיון שכל אות ואות וכל פסוק ופסוק ופרשה ופרשה וכל משנה ומשנה מצוה בפני עצמה היא ודמי' אם לא יוכל לגמור כמו דמאן דלית לי' תרי מצות חדא ג"כ לא ליעביד, ואף כי עיקר מצות תפלין שתים

כמו דאיתא שם במנחות (דף ל"ו ע"א) אמר רבה רב הונא אסברא לי אמר קרא והיו לטוטפת בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים, מ"מ כל תדא וחדא מצוה בפני עצמה היא, והרמב"ם בספר המצות מנאן לשתים, אף כאן עיקר המצוה הוא כל התורה כולה מ"מ אם לא יוכל לגמור את כולה, ת"ת אין לה שיעור, ומקיים מצוה על כל אות ואות כדאמרן, וא"ש. וזה הוא הפירוש של הפסוק והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, כלומר א שעיקר המצוה שתי תפלין, מ"מ בחד מקיים מצות עשה אחת, אף תורה דינה כן, עיקר המצוה כל התורה ומקיים מצות עשה על כל חלק וחלק ממנה:

תמצית הדברים, שת"ת מקשינן למנחה ומקשינן לתפלין, מקשינן למנחה כמו שבמנחה צריך להיות שיעור שלם, וכמו שבמנחה להיות קדושת הגוף איתא שם במנחות (דף כ"ז ע"א) הקומץ מיעוטו מעכב את רובו (פירש"י שאם חיסר כל שהוא פסול), עשרון מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו, הסולת והשמן מעכבין זה את זה, הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה, ע"כ, אף כאן צריך להיות מכיר ובקי בכל התורה כלה ואם לאו אין בו קדושת הגוף, מ"מ אם דעתו להשלים ראשון ראשון קדוש כדאמרן לעיל, מ"מ דמי ג"כ לתפלין שכל אות ואות מצוה בפני עצמה, ואם תאמר אכתי לא דמי למנחה דהנה במנחה משימין את המנחה לכלי שרת והכלי שרת קדש היא ואם משימין אח"כ את הסולת והשמן של חול חוזר הכלי שרת ומקדש את המנחה שיהיה לה קדושת הגוף וכאן אתה אומר שהתורה תקדש את גופו של ישראל שחול הוא, ונהפוך הוא ? לא קשיא, דאיתא בשבועות (דף ט"ו ע"ב) ובסנהדרין (ט"ז ע"ב) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך עבודתן מחנכתן, פירוש אף שכלי שרת צריך חינוך ובכלי חול אסור לעשות עבודת הקדש, מ"מ מפני זה בעצמו שעשה בהם עבודת הקדש כגון מקדש מנחה בכלי חול, חזר הכלי להיות כלי שרת, ואח"כ חזר הכלי שרת לקדש בו את המנחה והוי דומיא דגיטו וידו באין כאחד, אף כאן האדם שלומד תורה, התורה חוזרת ומקדשת את גופו של ישראל הלומד אותו, ואח"כ נעשה הגוף ככלי שרת ומקדש את התורה ודמי לקצבן ממש וכן מצינו אצל כהן גדול ביו"כ, דהנה כ"ג שיהיה כשר לעבודת יו"כ צריך חינוך שיתרבה שבעה וימשח שבעה כדאיתא ביומא (דף ה' ע"א), מ"מ מתקינין לו כהן אחר שאם אירע טומאה בראשון יכנוס השני תחתיו, ואמרינן בגמרא יומא (דף י"ב ע"א) פשיטא אירע בו פסול קודם תמיד של שחר מחנכין אותו בתמיד של שחר, פירש"י שלובש שמונה בגדים ובזה ניכר שהוא כ"ג, אלא אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו א"ר פפא עבודתו מחנכתו, מי לא תניא כל

הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן הכא נמי עבודתו מחנכתו, פירוש בזה שעובד עבודת יום הכפורים שכהן הדיוט פסול לזה נמשך עליו קדושת כ"ג וביחד חוזר לקדש עבודת יו"כ שאינה כשרה אלא בו, והוי ג"כ דומיא דגטו וידו באין כאחד, אף כאן קדושת התורה וקדושת גופו של ישראל באו ביחד וא"ש. מיהא הנ"מ לגופן של ישראל שנתקדשו ע"י משה במילה וטבילה והרצאות דמים מכאן ואילך עבודתן מחנכתן. אבל גופן של עכו"ם דלא נתקדשו בקדושת משה אמרו חז"ל עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה וע"ש:

ובזה נבין גמרא מנחות (דף ק"י) אמר ריש, לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם, כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה, מנחה, חטאת, ואשם, פירוש כדאמרן דגופן של ישראל דינן ככלי שרת שמקריבין בו מנחה והתורה תתקבלה ברצון כאלו הקריב מנתה ועולה. וכן דימו חז"ל תמיד גופן של ת"ת לכלי שרת ומזבח וקרבנות כאמרם ז"ל בברכות (דף י' ע"ב) כל המארח ת"ח בביתו כאלו הקריב תמידין ולמדו רז"ל מאלישע עובר עלינו תמיד, וכן אמרו ביומא (דף ע"א ע"א) הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונם של ת"ח יין:

והדברים הללו ב"ה ברורים להלכה ולמעשה (ונ"מ לענין טומאת כהנים לאיזה ת"ת מותרין לטמא וכן לענין קדושת ת"ת מי קדים) שמקשינן דיני תורה ות"ח למעשה המנחה כמו דאמרן. וכ"ת מי לחשך לומר זאת אף שכלל גדול הוא בתורה שמדמינן מילתא למילתא כאמרם ז"ל בבא בתרא (ק"ל) ובלבד שלא ידמה ומקשה הגמרא והא כל התורה כולה דמויי מדמינן מילתא למילתא וחרץ הגמ' ובלבד שלא ידמה בטריפות אבל בכל התורה מדמינן וכן פירש"י בע"ז (דף י"ח) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה דתחלה יגרום ואח"כ ידמה מילתא למילתא. וכל התלמוד מלא מזה שמדמים תמיד, ואם אמרתי אספרה כמו יקצר הגליון מהכיל ואביא דוגמא אחת מהא דאיתא במנחות (דף ל"ז ע"ב) אמר רב משרשיא האי מאן דציירי' לגלימי' לא עבד ולא כלום, מ"ט דכמאן דשריא דמי, ותנן נמי כל חמתות הצרורות טהורות, פירוש הציצית פסולין, ואע"ג שצררה ודבקה שלא תחזור לאיתנה, לא עבד כלום, דסופו להתיר ולחזור לאיתנה, ונמצאו ציצית באמצעותה, ואנן כנפות בעינן, הלכך מהשתא כמאן דשריא דמיא, כמו חמתות נודות הצרורות שאין שוליהן תפורין אלא צרורין טהורין, דרואין כאלו ניתר הקשר, וכמו שאינו כלי לענין טומאה ג"כ אינה תפירה לענין ציצית, אף כאן כמו שחסר כל שהוא מן המנחה אינה נקדשת קדושת הגוף, אף כאן אם חסר כל שהוא מן התורה אינו נתקדש קדושת הגוף, ופשוט:

אכן לכאורה הא מילתא דמדמינן מילתא למילתא לאו כ"ע ס"ל הכי דאיתא במנחות (דף ז' ע"ב) שדם לא קדוש לחצאין אם קיבל שעור הזאות דדם אשם מצורע או דם פרים הנשרפים בשני כלים לא עשה כלום, ופריך הגמ' מי אמר רבי אלעזר הכי והא איתמר חביחי כ"ג ר' יוחנן אמר אינה קדושה לחצאין ר' אלעזר אמר מתוך שקרבה לחצאין קדושה לחצאין ואם איתא לילף מדם וכי תימא ר' אלעזר מילתא ממילתא לא גמר והא"ר אלעזר מנחה שקמצה בהיכל כשרה שכן מצינו בסילוק בזיכין, ע"ש. והשתא אם איתא דכללא הוא שמדמינן מילתא למילתא, למה צריך ראיה לזאת, פשיטא שבכל התורה כלה מדמינן מילתא למילתא. וכן פריך שם לר' יוחנן מענין אחר בזה הלשון וכי תימא ר' יוחנן מלתא ממלתא לא יליף והא"ר יוחנן וכן הרבה, וכי תימא רב מלתא ממלתא לא יליף ע"ש. אלא נלפענ"ד לעולם כדאמרן מעיקרא שכלל גדול הוא בתורה לדמות מלתא למלתא, אכן קדשים שאני, דהנה בכל התורה כולה למדין למד מן הלמד, דחולין מקדשים ודאי לא גמרינן כדאיתא בהרבה מקומות, אכן אפילו קדשים מקדשים קי"ל דאין למדין למד מן הלמד, כדאיתא בזבחים (דף מ"ט) ולמדין ועשה לפר כאשר עשה לפר עיי"ש באורך אבל בכל התורה כלה מדמינן ובקדשים אין למדין למד מן הלמד, לכן שפיר מסתפקא הגמ' על ר' יוחנן ועל ר' אלעזר ועל רב אי מדמינן מלתא למלתא והנה התורה ולומדיה ודאי קדשי קדשים נינהו כמו שאבאר, א"כ הדרא קושיא לדוכתה מנא לך הא דמדמינן מנחת סולת בלולה בשמן לתורה ? ואף דודאי שניהם דין קדשים יש להן מ"מ בקדשים גופא אין למדין למד מן הלמד ואין מדמין מלחא למלתא עד דאיתא זה בפירוש:

וזה שהתורה בעצמה קדשי קדשים נינהו פשיטא היא דהנה הס"ת היתה מונחת בבית קדשי הקדשים כדאיתא בבבא בתרא לחד מ"ד על דף היוצא מן הארון ולחד מ"ד בארון גופיה, ולומדיה ג"כ קדשי קדשים נינהו. דהנה חז"ל הורו לנו ללמד מילי דת"ח מהארון ואנחנו נלך בדרך אשר דרכו לנו רבותינו ז"ל, מקודם אביא דבריהם ז"ל ואח"כ אוסיף מה שחנני הש"י בזה וממילא נראה כמה גדלה קדושת ת"ת והעוסק בתורה באמת. וכמה הלכתא גבירתא איכא למילף מקדושת הארון לקדושת חלמיד חכם:

וז"ל חז"ל במדרש תרומה (פרשה ל"ד), ועשו ארון עצי שטים מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה מיד ועשו ארון עצי שטים, מה התורה קדומה לכל כך במעשה המשכן הקדים את הארון לכל הכלים, מה האר קדם לכל מעשה בראשית דכתיב ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א') ואף במשכן בתורה שנקראת אור דכתיב כי נר מצוה ותורה אור קדמו מעשיה לכל הכלים. ד"א ועשו ארון מפני מה בכל הכלים האלה כתיב ועשית ובארון

כתיב ועשו ארון, א"ר יהודה ב"ר שלום אמר לו הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון כדי שיזכו כולם לתורה. ארשב"י ג' כתרים הן כתר מלכות כתר כהונה וכתר תורה, כתר מלכות זה השלחן דכתיב בו זר זהב סביב, כתר כהונה זה המזבח דכתיב בו זר זהב, וכתר תורה זה הארון דכתיב בו זר זהב, למה נכתבים זר ונקראים זר, אלא לומר לך שאם אדם זוכה נעשית לו זר ואם לאו זר, ומפני מה בכולן כתיב ועשית לו ובארון כתיב ועשית עליו ללמדך שכתר תורה מעולה (עליו דרש לשון מעולה) יותר מכולן זכה אדם לתורה כאלו זכה לכולן, ע"כ ברבה תרומה. ואיתא עוד ברבה פ' ויקהל עשיתם לפני ארון שהתורה נתונה בתוכה אתן לכם שכר טוב שאין בו הפסק שנא' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. כלומר כמו שהתורה ניתנה בתוכו וצפונה שם לכן יזכו אל מה רב טובך אשר צפנת, וכן אמרו על הארון מבית ומחוץ תצפנו רמז על ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנוס לבית המדרש (יומא דף ע"ב), וכן כל אמות הארון היו שבורים ללמדך שת"ח צריך לשבר ולהשפיל את עצמו ללמוד תורה (בעה"ט):

ונ"ל עוד מה שחנני השי"ת בזה. הארון היה זהב טהור ללמדך שת"ח צריך להיות קדוש וטהור כזהב טהור ע"ד ושער רישיה כעמר נקא שאל ימצא בו שום נדנוד חטא ועבירה, ע"ד ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה כלומר על גופו שהוא בגד לנשמה וכמו שאמרו חז"ל ביומא שאפילו אין דיבורו בנחת עם הבריות אומרין עליו אוי לו שלמד תורה ובכלל ת"ה הוא ת"ו. הלוחות היו טמונין והגורין בארון בבית קדשי הקדשים, כן ת"ת צריך להיות סגור ומסוגר חדר לפנים מן החדר בתוך ד' אמות של הלכה ולא ימוש ס"ת מפיו ויהגה בו יומם ולילה דוגמת הארון שהיה תמיד עם הלוחות, וה"ד ת"ה כגון ת"ת שמסוגיא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלין (יומא שם), והלוחות והס"ת מרמזין לשתי תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ כלומר שניהם צריכין זה לזה, ובאמת תורה אחת היא, והבדים שלא יזוזו מן הארון מרמזין לתמכי דאורייתא, כי הבדים הם הנושאים את הארון דוגמת אנשים המסייעין לת"ח ונושאין אותו הם יקבלו שכר חלק כחלק כמו שמעין אתי עזריה וזבולן וישששכר ובצל החכמה בצל הכסף כמו שאמרו חז"ל בביצה במחיצה אחת יחדו יהיו בג"ע. ואת הארון היו נושאים בכתף ללמד שתורה נקנית ביגיעה רבה ע"ד ויט שכמו לסבול, ודוד שאמר זמירות היו לי חקיך נכשל בדבר שתינוקות של בית רבן יודעין אותו (סוטה דף ל"ה ע"א), כלומר הוא היה אומר שהן קלות כזמירות ובאמת מה שנושאין הארון על הכתף מרמז שת"ת נקנית ביגיעה רבה וזאת התורה אדם כי ימות באהל (ברכות ס"ג ע"ב) כלומר צריך למות עליה להגות ביום ובלילה וליעשות אכזרי כעורב על בניו (ערובין כ"ב), ועוד ר' יוחנן רמי כתיב ועשית

לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים מכאן לת"ח שבני עירי מצווין לעשות מלאכתו (יומא דף י"ד) ובמנחות (דף ק"ה) ויראו ראשי הבדים יכול לא יהיו זזין ממקומן ת"ל ויאריכו הבדים, יכול יהיו מקרעין בפרוכת ויוצאין ת"ל ולא יראו החוצה, הא כיצד דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה, שנאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין, ומרמז לפענ"ד לתורה ע"ד דדיה ירווך בכל עת, מה דד זה כל זמן שממשמש בו מוצא בו חלב אף דברי תורה כן כל מי שהוגה בה מוצא בה טעם (עירובין נ"ד ע"ב). ועוד שמה שאמרו דבי ר' ינאי ברכות (ס"ג ע"ב) מאי דכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה במי אתה מוצא חמאה של תורה מי שמקיא חלב שינק משדי אמו, ע"כ, ולרמז מה דאיתא במדרש כגמול עלי נפשו כדין תינוק שאינו מתבייש לינק מדדי אמו כך אינו מתבייש ללמוד תורה אפילו מקטני ישראל (רבה במדבר פ"ד), ועוד דאיתא בפסחים (דף פ"ז) אני חומה ושדי כמגדלות א"ר יוחנן אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו ת"ת פירש"י תלמידי חכמים הן כשדים הללו המיניקין אחרים. ועוד איתא ביומא (דף כ"א ע"א) שני נכסם דגואי מקום ארון אינה מן המדה כך מסורת בידינו מאבותינו, וכרובים בנס היו עומדין רמז לת"ח שאינו צריך כלום ואינו ממעט כלום בעולם על דרך כל העולם ניזון בשביל תנינא בני וחנינא בני די לו קב חרובין מע"ש לע"ש (תענית דף כ"ד), וכל פרנסתו של ת"ח בנם גמור הוא מפני שעוסק תמיד בתורה ואינו מטריח על פרנסתו והקב"ה מזמין לו בנס:

ועוד נ"ל לרמז דהנה ידוע שהקטורת של חוץ בכל יום היה בשני כהנים כדאיתא במס' תמיד אחד שבידו המחתה ואחד שבידו הבזך שנטל מתוך הכף ונותנו לאוהבו (כדאיתא ברמב"ם תמידין פ"ג הלכה ז' עיי"ש), אבל קטורת שלפני ולפנים היה בכהן אחד הוא כהן גדול, ואפילו ביום כפור בקטורת של חוץ לדעת הרמב"ן ז"ל היה בשני כהנים. ונ"ל דבזה יש לרמז דהנה איתא בברכות (דף נ"ה ע"א) שיודע היה בצלאל לצרף את האותיות שנבראו בהן שמים וארץ, נמצא שכל מעשה המשכן והמקדש מרומז לזה כדאיתא באורך במדרשות, וידוע ממשנה חגיגה שמעשה בראשית הותרה לשנים ולא יותר לכן קטרת של חוץ נכסו שני כהנים אחד עם הכף ואחד עם המחתה, אבל קטורת של לפני ולפנים מרמז למעשה מרכבה ומעשה מרכבה באחד ולא יותר, וג"כ כל העם פורשין כדאיתא ביומא (דף מ"ד ע"א). ונ"ל עוד שמרמזין שני כרובים שלא יהי' עוסק בד בבד אלא בדיבוק חברים, והכרובים הם כמו שני חברים שעוסקים ביחד בהלכה וכן מרמזין הכרובים לפני ולפנים למרכבה עליונה, ואם זכה ת"ח ישיג בשכלו ע"ד מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר (אבות פ"ו משנה א') להגיע למעשה בראשית ולהשיג ג"כ

בשכלו מעשה מרכבה ולאו דוקא כ"ג זוכה להשיג זאת כי אם כל ת"ח העוסק בתורה לשמה כמו שפירש הרמב"ם (כלי המקדש פ"י הי"ג) זה שאתה מוצא בדברי נביאים שהכהנים היו חוגרין אפוד בד לא היו כהנים גדולים שאין האפוד של כ"ג אפוד בד ואף הלוים היו חוגרין אותו שהרי שמואל הנביא היה לוי ונאמר בו נער חגור אפוד בד, אלא אפוד זה היו אוגרין אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקודש, להודיע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שידבר עפ"י האפוד והחשן ברוה"ק, עכ"ל שם. וכן ביאר הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות שמיטה וז"ל ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדע להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעת את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהי ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה להכהנים וללוים, הרי דוד המלך ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, עכ"ל הזהב:

והארון היה גבוה עשרה טפחים עם הכפורת ולמעלה רשות אחרת כמו שאמרו בשבת למעלה מעשרה מקום פטור לומר שצריך להשפיל עצמו כי למעלה למעלה מראשו שכינה שריא ורשות אחרת היא ואין התורה מצויה בגסי הרוח כמו דאמר רבא (עירובין דף נ"ה ע"ב) לא בשמים היא לא תמצא במי שמגביה דעתו עליו כשמים ולא תמצא במי שמרחיב דעתו עליו כים, ועוד היו בהארון הלוחות א"ת חרות אלא תירות כמו דאיתא באבות אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, חרות מן מלאך המות חירות מן המלכיות ועוד מרמז (עירובין דף נ"ד) מ"ד לוחות אבן א"ר אלעזר אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו פירש"י כאבן זו שאינה נמחית מפני דריסת רגלי ב"א כך לתי"ו אינן נלאין לחזור על למודו וללמד לאחרים עכ"ל רש"י ז"ל. וכן הארון היה נושא את נושאיו כדאיתא בסוטה (דף ל"ה ע"א) ללמדך, דהנה מי שמחזיק ת"ח אל ידמה בנפשו כי הוא נושא אותו, כי נהפוך הוא שהארון נישא את נושאיו שהברכה באה בשביל הת"ח ע"ד תיכף לת"ח ברכה כמו דאיתא (ברכות דף מ"ב ע"א) אצל יעקב ויוסף שאדוניהם התברכו בזכותם, ע"כ. ובשביל זה דוקא בדי הארון לא יסורו ממנו, לא כן בדי השלחן ובדי מזבח הזהב, דאלו נעשו לנשאם ובעת שאין צורך לנשאם למה להם בדים אבל בארון אין צריך לבדים לשאת אותו כי נשא את נושאיו א"כ צריך הבדים שהארון יסבול אותם ולרמז שהת"ח נושאין את כלל ישראל וא"ש:

וכן נלמוד מכ"ג קדושת התורה כי כ"ג בודאי קדש קדשים הוא כי כל כהן היה קדש וכ"ג היה קודש קדשים ונכנס לפני ולפנים במקום קדש קדשים, וידו של כ"ג דינו כקדושת כלי שרת כמו שאמרו חז"ל (יומא דף מ"ח) ידיו של כ"ג ככלי שרת דמי ומקדש בהן את הקטורת של לפני ולפנים כמו כלי שרת, ובשעה שהיה לבוש בגדיו חשן ואפוד מיד שכינה שורה עליו ומדבר ברוה"ק לשואלין אותו כמו דאיתא ביומא (דף ע"ב) וברמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י וז"ל וכל כהן שאינו מדבר ברוה"ק ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו וכל עצמו של גדולת כ"ג אינו אלא מפני שהיה גדול מכל אתיו בחכמה כלומר בחכמת התורה וקרא כתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא פירוש אימתי הוא במדרגת מלאך בזמן שתורה יבקשו מפיהו, תדע דהכי הוא דאל"כ ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ כדאיתא בסוף הוריות, וכבר אמרנו לעיל שכל אחד מישראל יוכל להגיע למדרגה זו בחכמת התורה. וכן נתנו חכמים לת"ת כבוד כ"ג לינקט לי' שוקא ושיהיה גדול מאחיו כדאיתא בחולין (דף קל"ד ע"ב) אצל האי שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא זכה בהן ר' אמי ואמר הגמ' הטעם ככ"ג מה כהן גדול כתיב ביה הכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו, שאם אין לו, אתיו הכהנים מגדלין אותו, כך זכה בהן ר' אמי כדין כ"ג עיי"ש:

מכל הלין נלמוד ונראה עין בעין שקדושת ת"ח דינו קדשי קדשים הן כמו שאמרנו למעלה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה דהנה בקדשים אין למדין למד מן הלמד אלא מה שאמרו חז"ל בפירוש וא"כ מנא לך ללמד דינו של ת"ח מדיני המנחה ? לכן אומר אני שאליהו זכור לטוב גילה לנו הרז הזה, הוא תני לה והוא אמר לה וכן תנא דבי אליהו (אליהו רבה פרק כ"ו) והובא ברבה פ' ויקרא (הבאתיו למעלה בפתח השער) וז"ל שם פרשה ג' שתי מנחות הן א' מנתה על המחבת, ב' מנחת מרחשת ובשתיהן הוא אומר והבאת את המנחה מה בין מחבת למרחשת שזו תבולל בשמן וזו נעשה בשמן כל צרכה ואמרו חכמים במשנה מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין מחבת צפה מעשיה קשין כדי שלא יאמר אדם אלך ואעשה דברים מכוערין ודברים שאינן ראויין ואביא מנחה על המחבת ואהיה אהוב לפני המקום אמר לו הקב"ה מפני מה לא בללת מעשיך בדברי תורה שאין שמן אלא תורה ואין שמן אלא מעשים טובים וכו' ומסיים בזה הלשון קרא אדם ולא שנה עדיין בחוץ עומד שנה ולא קרא עדיין בחוץ עומד קרא ושנה ולא שימש ת"ת עדיין דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה שנאמר אחרי שובי נחמתי (ירמי' ל"א) אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושימש ת"ת אפילו מת עליו או נהרג עליו הרי הוא בשמחה לעולם לכך נאמר על כן עלמות אהבוך,

ע"כ במדרש: והנה לכאורה דברי התנדב"א אינם מובנים, למאי נפקא מינה שהמנחה סולת בלולה בשמן הוקש לתורה ועוד מאי שייכות זה במאי שמסיים אדם שקרא ולא שנה וכו' אלא ודאי הוא הדבר אשר דברנו שלזה הוקשה התורה למנחה בלולה בשמן לומר שצריך ללמוד כל התורה כלה ואם לאו אין בו קדושה כמו מנתה החסרה מלוג שמן ופחותה מעשרון סולת אין בה קדושה לכן הוה אמינא כמו כן אם לא סיים אדם כל התורה כולה אין בו קדושה כלל לפ"ז נאמר אדם שקרא ולא שנה אינו נחשב לכלום קמל"ן דליתא כיון שקרא ושנה ושימש ת"ח והיה בדעתו למלאות ראשון ראשון קדוש ואפילו מת או נהרג הרי הוא בשמחה לעולם כדאמרן, וא"ש:

וכן איתא ברבה נשא (פרשה י"ג) שנתנאל בן צוער נשיא יששכר כמו שאחז"ל ששבט יששכר היה עוסק בתורה ומשבט זה היו תמיד הסנהדרין ונשיא של זה השבט היה מלכה של תורה כמה דאת אמר בי מלכים ימלוכו והקריב קרבנו על סדר התורה שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה, שניהם מלאים המקרא והמשנה (כלומר תורה שבכתב ותורה שבע"פ) שאין אחד סותר חבירו, סולת כמה דאת אמר ונופת צופים כסולת שצפה על גבי לבונה, בלולה בשמן זה התורה שצריכה לבלול במעשים טובים כמה דתנינא שיגיעת שניהם משכחת עון, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, הוי למנחה שעושה נחת רות ליוצרו כמנחה, כ"כ במדרש הרי בפירוש שקבלה היתה ביד חז"ל להקיש דיני מנחה לת"ת, ואף כי בקדשים אין למדין למד מן הלמד אלא נ"ה שאמרו רז"ל כמו שבארנו אבל כאן אנו למדים זה מזה, אף אנן נאמר כיון שזכינו לדין זה נאמר שהת"ח יש לו קדושת כלי שרת והתורה והמנחה שבה מרמזים לת"ת ולמעשים טובים, ומינה מה כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות ובלבד שלא עלו לבעלים לשם חובה (מנחות דף א') חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות, אף תורה כן אף שלא לשמה בדיעבד כשרה, ולעולם יגמור אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים דף נ' ע"א) אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ובמנחת חוטא צריך דוקא לשמה, ומצינו בתורה כה"ג כמו שאמרו חז"ל (ר"ה דף י"ח) אצל בני עלי בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה, וכן איתא במדרש אם עבר אדם עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל ללמוד פרק אחד ילמוד שני פרקים היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפים, וכן איתא במנחות (דף ק"י) אלא אמר רבא מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם הרי יש שני מיני תורה תורה ללמוד, ותורה לכפרה, שיהא מכפר כחטאת, דין חטאת יש לו, ובודאי שאין מכפר שלא לשמה, וכן כלי שרת אין מקדשין אלא לדעת

(כדאיתא ביומא ובמנחות, וכן מתעסק פסול בקדשים (חולין דף י"ג ומנחות דף ק"י) אם רוצה להתקדש ככלי שרת וכדיני מנתה צריך שיעסוק לשמה כדאמרן, וא"ש. וכן איתא בתמורה (דף ב' ע"ב) שתמורת חטאת אזלא למיתה, ותמורת אשם רועה, אבל תמורת עולה ושלמים קריבה בעצמה שתמורת אשם אינה קריבה לעולם משום אין אדם מתכפר בדבר עבירה ופירש"י משום דעבר על לא יחליפנו, ואע"ג דתמורת עולה ושלמים קריבה, הנהו לאו לכפרה אתיין, אף אנן נאמר תורה שלא לשמה אף שמרצה כעולה, מ"מ לדבר עבירה אינה מכפרת, ותורה לשמה מכפרת כחטאת וכאשם וא"ש:

וכיון שדין ס"ת ותפלין יש בהן קדושת הגוף ומי שלומד התורה ומניח טלית ותפלין הם עיקר הקדושה, לכן ראה רבינו הקדוש לסדר הלכות ציצית, ספר תורה, תפלין ומזוזות במס' מנחות אצל דיני המנחה כלומר שהתורה ולומדיה דיני מנתה יש להן כדאמרן. וכן רבינא ורב אשי מסדרי הגמרא הלכו ג"כ על דרך זה וא"ש:

וכן אמרו חז"ל בשבת בכל עת יהיו בגדיך לבנים אלו טלית של ציצית ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפלין שבראש, דימו ג"כ קדושת תפלין לשמן, כלומר למנחה שצריכה שמן, וכלומר שכל זמן שהם על הראש הם שתים ועיקר הקדושה כמו מנחת שמן מלאה, והוקשה כל התורה לתפלין למען תהיה תורת ה' בפיך כמו שאמרנו לעיל. וא"ש. וכן איתא במהרש"א קדושין (דף ס"ח) בענין מעשה דינאי מלכא דתפלין של ראש מרמזין על כתר תורה והיינו כדאמרן דתורה ותפלין דבר אחד הוא, וא"ש. ובזה נבין היטב שמן על ראשך זה תפלין במה נמשלו תפלין לשמן אלא כתר תורה הוא תפלין ותורה נמשלת לשמן כיון דיש לו כתר תורה על ראשו הרי שמן על ראשו דתורה נמשלת לשמן, כדאמרן:

עוד אמרתי להסביר הענין בדבר זה שקדושת הגוף של ישראל כל אחד לפי מדרגתו ומעלתו. דהנה הדבר ידוע שהמלבושין מרמזין לגוף כלומר מלבוש לנשמה וכן אמר הנביא הסירו הבגדים הצואים מעליו וגו' והלבש אותך מחלצות (זכריה ג'), מרמז שיטהר הגוף מהעבירות כאלו הלביש בגדים נאים מלבוש לנשמה, וכן אומרים בתפלה בעת הנחת הטלית כך אזכה לחלוקא דרבנן וטלית נאה בגן עדן, כלומר מלבוש הרוחני לנשמה כמו עלית לפי מעשיו וחלוקא דרבנן כמו שאמרו המקובלים ואבאר את הדבר אשר נלמד מדברי חז"ל כי המדרש והקבלה וההלכה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן:

בענין קדושת בגדי כהונה דהיינו קדושת בגדי כ"ג ובגדי כהן הדיוט דעת התוס' בקדושין (דף נ"ד) שבין בגדי כ"ג ובין בגדי כהן הדיוט שניהם קדושת הגוף יש להן כדין כלי שרת ודעת הריטב"א דבכהנות כהונה אין בהן קדושת הגוף ככלי שרת שהרי אין משתמשין בהן בגופן ומכשירי עבודה הן דדינם כקדושת דמים שיוצא לחולין בשוגג,

והמשנה למלך בפ"ת מהלכות כלי המקדש ה"ה הקשה לסברת הריטב"א מהא דקיי"ן בבגדי כ"ג שבלו גונזין אותן אי אמרת בשלמא דיש להם קדושת הגוף ה"ט דנגנזים משום דאין להם פדיון אלא אי אמרת דדינם כקדושת דמים אמאי אין פודין אותן והניח בצ"ע, ותירץ השער המלך בהלכות מעילה פ"א הי"ד דשאני בגדי כ"ג ביום הכפורים דגזרת הכתוב היא כדילפינן מדכתיב והניחם שם מלמד שטעונין גניזה, ע"כ. והנה דעת הרמב"ם בפ"ח מהל' כלי המקדש דלענין קדושת בגדי כהונה שלשה דינין יש, דבגדי כ"ג שעובד בהם ביום הכפורים אין קדושה למעלה ממנה שנגנזין לעולם ואין עובד בהן אפילו ביו"כ אחר פעם שני, היינו בגדי לבן, ואסורין בהנאה, אבל בגדי כ"ג של כל השנה כלה עובד בהם תמיד, ובעת שבלו גונזין אותן ולא מקודם שבלו, אולם בגדי כהן הדיוט שבלו, מהמכנסים והאבנטים היו עושין פתילות ומדליקין בהן בשמחת בית השואבה, ומהכתנות היו עושין פתילות למנורת תמיד, ע"כ ברמב"ם שם. הרי ראינו בפירוש שקדושת הבגדים הם לערך קדושת הלובש, בגדי כהן הדיוט משתמשין בהן לאתר שבלו, ובגדי כ"ג של כל יום ויום קדושתן תמורה מזה שלא נתנו להשתמש בהן אתר שבלו, ובגדי לבן שעובד בהן ביום הכפורים אין קדושה למעלה מהן. ונ"ל להכריע שבגדי כ"ג של יו"כ יש להן קדושת הגוף אבל בגדי כהן הדיוט דינן כקדושת דמים. וטעם הדבר נ"ל שכל כ"ה עובד עבודתו בכלי שרת ובגדיו אינם אלא כמו מכשירי עבודה, אבל בגדי בד של כ"ג דין כלי שרת יש להם דהלא ראינו דיש לידיו דין כלי שרת בעת שלבוש בגדי הבד כמו דאיתא ביומא (דף מ"ת) לענין חפינת הקטרת שמקדש הקטורת בידיו כדין כלי שרת ולכן שפיר חשבינן בגדיו ככלי שרת ממש ומיד שנכנס בהן לפני ולפנים במקום הארון חשבינן שפיר בגדי הלבן לקדושת הגוף:

שלשה דינין אלו אשר לקדושת בגדי כהונה מרמזין לפענ"ד לשלש מדרגות שבארנו למעלה דהיינו מדרגת בגדי כהן הדיוט הם במדרגת מי שאין לו אלא מצות וצריך עוד תקון אחר כמו למנורה ולשמחת בית השואבה, ומדרגת בגדי כ"ג של כל יום ויום הם במדרגת ח"ת שלומד תמיד וחפץ להוסיף תורה ומצות אכן לא גמר עוד כדאמרינן לעיל כיון שבפני ובפנים הם סודות התורה ומעשה מרכבה ולא הגיע עוד למדרגה כזאת, אבל בגדי לבן שנכנס בהן לפני ולפנים אין מדרגה גדולה מזו ואין צריך עוד תקון אחר כמו שאמרו בשבת (אצל ר' אלעא) שהיה לובש לבנים ומתעטף לבנים ודומה למלאך ה' צבאות. וא"ש:

וכיון שקדושת תורה גדולה עד מאד והאשה פטורה מת"ת נשוב ונראה אם יש לאשת חבר חלק בתורה. ונראה דאשת תבר בודאי כחבר לכל דבריה ויש לה חלק בתורה

שלומד בעלה ובניה כדאמרינן בסוטה (דף כ"א) שאשה ג"כ יש לה חלק בתורה מדשנינן יש לה זכות חולה ואמרינן מה זכות ? זכות תורה. וכך לשון רבינא שם לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדא באגרא דאקרון ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייהו, פירש"י לא שעוסקת בתורה אלא שטורחת בבנה ובבעלה ונוטלת חצי שכרן, ע"כ. וכן איתא בכתובות (דף נ"ב) שאמר ר"ע לתלמידיו שבקוה שלי ושלכם שלה היא ופירש"י תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם על ידה היא. נמצא שאפילו יש לה כמה בנים עוסקים בתורה נוטלת מכל אחד חצי שכרו ושכר בעלה ג"כ, וגם אם יש לבעל תלמידים הנקראים ג"כ בנים כמו שאמרו חז"ל ושננתם לבניך הם התלמידים, מפני שהאשה מתעסקת בצרכי בעלה שיהיה פנוי ללמד תורה עם התלמידים נוטלת שכר בלמוד התלמידים ג"כ כמו שמצינו אצל ר"ע, נמצא שכר האשה הרבה מאד. והדבר מוכרח, דאלת"ה תקשה הא דא"ר אליעזר בכתובות (דף קי"א ע"ב) עמי הארץ אינן עומדין בתחיית המתים ודרש מן המקרא מתים בל יחיו רפאים בל יקומו (ישעיה כ"ו) ודרשינן רפאים במרפה עצמו מד"ת הכתוב מדבר, ושם עוד כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מתייהו, א"כ לפ"ז הנשים שפטורין מת"ת לא יקומו ח"ו בתחיית המתים, ואיך אפשר לומר כן ועניי הצאן האלה מה חטאו ? וקרא כתיב ותשחק ליום אחרון ונמשלה אשה כשרה לתורה ועוד כתיב קרא לאמר עוד ישבו זקנים וזקנות בשערי ירושלים, אלא ודאי יש לה חלק כחלק בתורה כדאמרן דבתורת בעלה ובניה תזכה לתחיה כדאמרן. וכ"ת התינת דיש לה בעל או בנים ת"ת, אין לה בעל או בנים ת"ח מאי איכא למימר, וכי תאבד ח"ו ולא תקום בתחיה ? וכי תימא דהא אית להו תקנה אחרת כמו דאיתא התם שם בדף הנ"ל כיון דחזייה דקמצטער א"ל רבי מצאתי להן תקנה מן התורה, דכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום וכי אפשר לידבק בשכינה ? והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם והמהנה תלמיד חכם מנכסיו כאלו מדובק בשכינה כיוצא בדבר אתה אומר לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה ? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מדובק בשכינה, ע"כ. פירש"י מתעסק בצרכי ת"ח כדי להגיע לידם. שכר והן פנויין לעסוק בתורה ע"י אלו וכתיב חיים כלכם היום ע"י דיבוקן של תלמידי חכמים יזכו לחיות, ע"כ, א"כ לפ"ז יש תקנה אחרת לאשה כדאמרן, אך כד מעיינת שפיר לית להן לנשים בזה תקנה, דע"כ

תקנה זו אינה אלא לאנשים ולא לנשים, ראשית להשיא בתה לת"ח, אתמהה ? וכי בדידה תליא מלתא הלא המצוה הזאת עלי' דאבוה הוא דרמיא רחמנא ולא על האם כדאיתא בקדושין ובכתובות, שנית לעשות פרקמטיא לת"ת ולהנות תלמידי חכמים מנכסיו וכי יש בידה לעשות מעשה תודוס איש רומי שהיה גברא רבה והעיל מלאי לת"ת וקיים הפסוק בצל החכמה בצל הכסף (קהלת ז') וזכה לישב בישיבה של מעלה כדאיתא בפסח (דף נ"ג), הלא אין לה כלום כי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואסור לתת לה אף פרוטה אחת מנכסי בעלה בלי רשותו, וכי תימא דהא איתא בב"ק (דף קי"ט) גבאי צדקה לוקחין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה ורבינא קיבל מנשי דבני מחוזא כבלי ושירי ואמר הני לבני מחוזא דבר מועט נינהו,, א"כ עם המעט הזה יכולין לתת לצרכי ת"ח ויחיו לעוה"ב בתחיית המתים ל ואחד המרבה ואחד הממעיט ליתא, דודאי אסור לה לתת מתנה לשום אדם בלי רשות בעלה כי הכל לבעלה הוא, אכן אם אין הבעל בביתו ונתנו הנשים דבר מועט חשבינן שהבעל מתל זה לצדקה ואינו כועס עליה על זה אבל אם תתן דבר מרובה בודאי יכעוס וגזל נמי הוי, אבל כל זכות הצדקה הזאת לבעלה חשבינן ולא לה, תדע דאיתא התם שאין מקבלין צדקה מן הרועים ומן המוכסין מחמת שחזקת מעותיהן מן הגזל הוא, ס"ד אמינא שגם מן האשה אסור לקבל מחמת שגוזלת מן בעלה קמל"ן שדבר מועט בעלה מוחל והצדקה לו תחשב, דיקא נמי שרבינא אמר הני לבני מחוזא דבר מועט הן ולא אמר לבנות מחוזא אלא ודאי כדאמרן. וכי תימא לזכות נפשה לתחיה תטרח בגופה שתקבץ מעות ותחלק לענייי תלמידי חכמים וגדול המעשה יותר מן העושה, ליתא, צא ולמד מכבוד אב שהיא החמורה שבחמורות מ"מ פסקינן להלכתא הרי"ף והרא"ש כמ"ד בקדושין (דף ל"ב) כבוד משל אב ולא משל בן וא"כ היא מצוה שאין בה חסרון כיס ואיננה צריכה ליגע מנכסי בעלה כלום מ"מ אמרה תורה איש אמו ואביו תיראו שאשה אין ספוק בידה לעשות מפני שרשות בעלה עליה, הלא כל מצות כבוד אב אינו אלא להאכילו ולהשקותו, מכניס ומוציא והכל משל אב מ"מ פטורה מפני שצריכה לעשות המלאכות שאשה עושה לבעלה ואיננה בת חורין להבעל ממנה כ"ש שאסורה ללכת לטרוח בעבור ת"ח, ואפילו הכניסה לו ארבע שפחות ויושבת בקתדרא כדאיתא בכתובות (דף נ"ע ע"ב) מ"מ מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ורוחצת לו פניו ידיו ורגליו, וכי תימא היא גופא קשיא, למה פטרה התורה את האשה מכבוד אב החמורה שבחמורות וכתיב ביה למען יאריכון ימיך ונשי לא בעי היי בתמיה ויש לתרץ. דהנה אם בעלה ת"ח והיא עוסקת וטורחת בבניה ובבעלה כדי שיוכלו ללמוד תורה פשיטא שפטורה הלא יעקב אבינו כל זמן שהיה גנוז בבית שם

ועבר ללמוד תורה לא נענש על כבוד אב כדאיתא במגלה (דף י"ז ע"א) כי גדול ת"ת יותר מכבוד אב, וזה לפענ"ד טעמא של מהר"ם מרוטנבורג כדאיתא בראש"ש קדושין כי מיום שעלה לגדולה לא ראה את אביו מפני שהוא לא חפץ לעמוד בפניו שהיה גדול ממנו בתורה ולא חפץ שאביו יעמוד בפניו, אבל מ"מ מנלן שיוכל לדחות כבוד אב. נ"ל שלמד מיעקב אבינו כיון שלמדנו שת"ת גדול מכבוד אב ועשה דתורה עדיף למד מזה דעשה דכבוד התורה ג"כ עדיף, ופטר את עצמו מזה כדאמרן, וא"ש. ואפילו אם בעלה עם הארץ נ"ל שבשביל זה פטרה אותה התורה מכבוד אב, כיון שהגיעה תורה לסוף דעתו של עם הארץ שאם תעזוב תמיד את בית בעלה ותלך לשמש את אביה יתקוטט עמה כדרכו של ע"ה דאמרו חז"ל דהו"ל כאלו כופתה ונותנה לפני ארי ויכה אותה, כדאיתא בפסחים דף ס' ע"א) א"כ לא יהיה לה שלום והתורה אמרה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו ומחל כבודו, כ"ש שפקע כח האב ממנה, ואף בי הקשו כבוד אב לכבוד המקום מ"מ ק"ו לשכינה י"ד יום כדאיתא בב"ק ובקדושין, וכן נראה מנמוקי יוסף בבא מציעא פ' השואל שכתב וז"ל לענין שהבעל בנכסי מלוג של אשתו שואל הוי והוי שאלה בבעלים אע"פ שאינה עוסקת כל שעה ממש מ"מ מפני שכיון שאינה פטורה לעולם מלשמשו שאלה בבעלים קרינן בי', ולקמיה דאמרינן מקרי דרדקי ושתלא וטבחא דוקא בעידן עבידתייהו הוי שאלה בבעלים ההוא מפני שפטורין מלשמש בשעות ידועות עכ"ל, הרי שהאשה צריכה תמיד להיות מוכנת לשמש את בעלה ואסורה לעסוק בענינים אחרים כמו שאמרנו, וד"ל, וא"ש. הרי אנו רואים שפטורה מכבוד אב ואם התמורה שבחמורות כש"כ שאסורה לעזוב את בית בעלה ללכת ולקבץ בעד ת"ח, כן נ"ל, וא"ש. וכי תימא כיון שהדבר גדול כ"כ לזכותה לתחיה צריך כל טצדקי למעבד ולהצילה מבאר שחת ולחוש ולמצא תקנה אחרת, לתקנו לה שתמכור כתובתה בטובת הנאה ותקח את המעות ותחלק לעניי ת"ח ? ליתא, כיון שאמר שמואל המוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלה מחול וכל לגבי בעלה ודאי מחלה וכי יתקנו רבנן מלתא דאתי לידי תקלה שיניח הקינה מעותיו על קרן הצבי ? (כדאיתא כ"ז בב"ק פ"ט), וכי תימא תמכור במעמד שלשתן ובמעמד שלשתן אינה יכולה למחול, ליתא, כבר פירש שם הר"י בתוס' שמעמד שלשתן אין מועיל בכתובה כיון דעדיין לא נתנה לגבות מחיים, וכי תימא תמכור הכתובה לבעלה בעצמה ותחלק את המעות, ליתא, כיון דקיי"ל כר"מ שאסור להשהות אשה בלא כתובה, ואפילו הפותח לבתולה ממאתים הרי זו בעילת זנות שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, א"כ אסורה למכור לבעלה מפני שתהא קלה בעיניו להוציאה מפני שאם יתן לה גט לא יתן לה כלום, ואי אפשר, כדאמרן, א"כ הדרא קושיא לדוכתה, במאי

נושיע לה ? מיהו אי קשיא הא קשיא דהנה התוס' הקשו בב"ק שם איך מחייבין עדים זוממים לשלם ואומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה דהיינו בעד טובת הנאה כיון דאמרינן כל לגבי בעלה ודאי מחלה וא"כ אין טובת הנאה של כתובה שוה כלום ותרצו דיכולה לעשות קיום בנדר או בשבועה שלא תמחול, אבל אין משועבדת לניזק לעשות לו קיומים ע"ז, ע"ש, והשתא תקשה ג"כ כנ"ל, לתקנו רבנן שתמכור כתובתה בטובת הנאה ותעשה לה קיום בנדר ובשבועה כדאמרן ? בשלמא שבועה לא חפצו לתקן לה מחמת שעון השבועה חמור מאד וכש"כ שלא יתקנו לכתתלה, וכן אינה יכולה לקבל בזמן הזה נזירות דבחו"ל פשיטא דלא מחמת טומאת ארץ עממין ואפילו בא"י ג"כ אסורה לקבל מפני שבעוה"ר אין לנו מי חטאת ותעבור בכל יום ויום על בל תאחר בנזירות טהרה כדאיתא בנזיר ובנדרים, אבל מנדר קשיא וכי תימא יפר לה בעלה ליתא, דאין הבעל יכול להפר אלא נדרי עינוי נפש או דברים שבינו לבינה, אבל כאן אפילו תקבל על עצמה לאסור כל הפירות שבעולם אם תמחול, אינו נדרי ענוי נפש, לא תמחול לבעלה ולא תיאסר, כדאיתא בפ' אלו נדרים (דף פ"ט ע"ב) לא תרחץ ולא תיאסר, ע"ש, וכי תימא תלך אצל חכם ויתיר לה, ליתא, כיון שלדבר מצוה נדרה לא יתיר לה, ועוד כיון שהנדר היה לתועלת אתר דהיינו לתועלת הלוקח שקנה את הכתובה לא יוכל החכם להתיר לה בלי רצון חבירו ובפניו, דוגמת שמצינו אצל משה שנשבע ליתרו ואמר לו הקב"ה במדין נדרת ובמדין לך והתירו לך בפניו, ופירש הר"ן והר"ת ז"ל (נדרים דף ס"ה) שלא יוכל להתיר בע"כ של חברו. וכי תימא הלא בדיעבד אם התירו לו מותר, ליתא, הלא הראב"ד ז"ל והרבה מן הראשונים ס"ל שאף בדיעבד אין מותר וצא וראה מה עלתה בצדקיהו ובסנהדרין שהתירו לו, ואפילו אם נימא כדעת הראשונים שס"ל שבדיעבד מותר אכן הלא יכולה לקבל הנדר ברבים שאז אין לו הפרה, ואפילו למ"ד נדר שהודר ברבים ג"כ יש לו הפרה הלא תוכל לקבל הנדר על דעת רכים שלכ"ע אין לו התרה. אכן י"ל כיון דקיי"ן כר' מאיר בנדרים (דף ט') טוב מזה ומזה שאין נודר כל עיקר אפילו מנודר ומשלם, ואפילו נודר ומשלם רשע איקרי שדרכו לקבל על עצמו נדרים, לכן לא חפצו חכמים להשיא עצה זו כיון שהנודר כאלו בנה במה והמקיים אותו כאלו הקריב עליה קרבן בעת איסור הבמות (נדרים דף ט') וכן איתא במנחות (דף פ' ע"ב) תודה שנתערב בתמורתה ומתה אחת מהן, חברתה אין לה תקנה, היכי נעביד נקריב לחם בהדה דלמא תמורה היא ותמורה פטורה מן לחם דכתיב היא ולא תמורתה, לא נקריב לחם בהדה דלמא תודה היא, וכן פסקינן הלכתא (רמב"ם פ"ד ה"ג מהל' פסולי המוקדשין), ומדדחינן קדשי שמים כי חזרו שם בגמרא על כל צדדין ולא מצאו תקנה

ומסיים שם א"ל רב דימי בריה דרב הונא מדמהוריא לרבינא וליתי בהמה ולימא הרי עלי וליתי בהמה אחריתא וליתי שמונים בהדה ולימא אי הך דקיימא תמורה היא הני תרתי תודות והא שמונים דתרויהו ואי הך דקיימא תודה היא והא דאמרי עלי נמי ליהוי תודה והא שמונים דתרווייהו ואידך תהוי לאחריות א"ל התורה אמרה טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם ואת אמרת ליקום ולינדר בתחלה, פירש"י טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, ע"כ, והשתא ק"ו אם דחינן קדשי שמים ולא נתפוץ לתת עצה שיקבל בנדר מכש"כ כאן שלא חפצו חכמים לתקן לה תקנה כזאת, אף שהתוס' שם הקשו דהא מצינו בפ' שני נזירין (נזיר דף נ"ט) גבי מת אחד מהן יביא אחר מן השוק וידור כנגדו, ותרצו בתוס' תקוני גברא שאני, הרי לתקן גברא מדרינן, יש לומר שאני התם שאין עצה אחרת, אבל כאן כיון שטורחת בבנה ובבעלה ג"כ תקנה היא בלא נדר לא חפצו חכמים לתקן לה תקנה כזאת:

אכן נ"ל דאם באמת בעלה ע"ה ואין לה בנים מה חעשה ותחיה אם אין הבעל נותן לה כלום וגם היא אין לה מעות אחרות לתקוני גברא לזכותה לתחיה, אין הכי נמי תוכל למכור את כתובתה ולקבל עליה נדר דלתקוני גברא שפיר דמי, וא"ש. אכן מאי דקשיא לי בזה דהנה התוס' והרא"ש שם חרצו בפשיטות דאם תחפוץ למכור כתובתה בטובת הנאה תוכל שפיר למכור, ואי דיכולה למחול תקבל על עצמה בנדר ולא תוכל למחול (ב"ק דף פ"ט ע"ב) כמו שהבאתי למעלה, ואף חכם לא יוכל להפר לה כמו דאמרנו, דבעלה פשיטא דלא יוכל להפר כיון שאינו נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה ולא תמחול ולא תתענה כמו שבארנו הכל לעיל. ויש להקשות דאיתא בגיטין (דף ל"ה) בסוגיא דאין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה התקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה, ואיתא שם אמר רב הונא לא שנו אלא בשלא ניסת אבל ניסת אין מדירין אותה, ניסת מאי טעמא דמפר לה בעלה אבל אם לא ניסת לא חיישינן דאח"כ תנשא דאין הבעל מפר בקודמין, וקשה לי איך יפר לה הבעל הלא אין זה נדרי עינוי נפש לא תעבור על שבועתה ולא תיאסר כמו דאיתא בנדרים (דף פ"ט ע"ב) אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לה הפרה לא תרחץ ולא ליתסרן פירות עולם, פירש"י אמאי מצי בעלה להפר והא אפשר דלא הוי עינוי נפש דלא תרחץ ולא תיאסר, וכן לפי' תוס' קשה דהא חזינן הכא לרב הונא דאם יש לה בעל אין מציאות בעולם שתקבל בנדר כמו שפירשו התוס' בגיטין שאפילו תדור על דעת רבים אין עצה כיון שהנודרת חולה בבעלה כדר' פנחס, והבעל אי אפשי בנדרי אשתי, ואין לחלק בין ברבים בין על דעת רבים ושם בבבא קמא הלא יש לה בעל ואיך כתבו

החוס' שתקבל בנדר, וצ"ע: נחזור לענייננו, שאין תקנה לאשת תבר כי אם לטרוח בבעלה ובבניה שיעסקו בתורה. ועפי"ז נבין מדרש רבה ויחי בשעה שבירך יעקב את יוסף בירך אותו ברכת שדים ורחם, ואיתא ע"ז ברבה ר"א ב"ז אמר בוא וראה עד היכן חיבב אבינו יעקב את רחל אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפילה לה ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקי ומעיא דהכין אפיקי, ופירושו לענ"ד כך הוא. דהנה ליוסף הצדיק מסר לו יעקב אבינו כל תורתו שלמד אצל שם ועבר כדכתיב כי בן זקונים הוא לו ומתרגמינן ארי בר חכים הוא ליה מלשון זקן שקנה חכמה, ולמד כל התורה כלה בהיותו בן שבע עשרה שנה, ואמר מי גרם לי זאת רחל אמו כי תורתו לה נחשב שהיא נתנה מכחה עליו מחלב אמו עוד. ובזה א"ש דבמעשה דפוטיפר איתא במדרש יש אומרים איקונין של אביו ראה וי"א איקונין של אמו ראה, משם רועה אבן ישראל (אבן לשון נקבה פירש"י שם), וצונן דמו, כי התורה תבלין ליצה"ר ותורה שלמד ע"י אביו שמכר לו כל חכמתו ואמו שטרחה בו שניהם באו ואמרו תורה שלמדנו אותך היכן היא וצינן דמו, וא"ש, ושנים במשורה ברכות תהום רובצת תחת, והאם רובצת, פירוש מפני מה זכה יוסף לברכת תהום רובצת תחת מפני שלמד תורה ומי גרם לו התורה והאם רובצת כלומר שטורחת היתה עליו תמיד ללמוד ובודאי אשת חבר שנדבקת לחבר דינה כחבר, כיון שנדבקת לת"ח כל ימיה היא בכלל ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, וא"ש בעזה"י:

תמצית הדברים והלכתא גברתא ודברי כבושין שנוכל ללמוד ממוצא הדרוש הזה:

א מי שעוסק במצות שכרו אתו ופעולתו לפניו לראות וליראות באור פני מלך חיים ב"ה לעולם ולעולמי עולמים, אבל בגופו, בעת שנעשה חפשי מן המצות במותו, אין בגופו שום קדושה ודינו כדין תשמישי מצוה שנזרקין, ואינו מחויב קבורה אלא אי משום בזיונא, אי משום כפרה, אי משום מנהגא, משום מ"ע כי קבור תקברנו לטובתו אבל לא מעיקר הדין שיהא צריך גניזה:

ב מי שלמד וקיים כל התורה כלה ובמצות דאי אפשר לקיימן יוצא בלמוד, דין גופו כגויל של ס"ת, וכדין תשמישי קדושה שנגנזין, ואין אור של גיהנם שולט בו בין בגופו בין בנשמתו, ודינם כתיק הספר שמצילין עם הספר, גופו הוא התיק ונשמתו היא הספר, ואין על גופו שום טומאה, וכהן מותר ליטמא לו, וצריך גניזה מעיקר הדין:

ג מי שלמד מקרא ושנה משנה ושימש ת"ח אפילו מת בחצי ימיו הרי הוא בשמחה לעולם, ובגופו יש ג"כ קדושה כדין מנחה, אף שדין המנחה הוא שתהא מלוג שמן ועשרון סלת, מ"מ אם בדעתו למלאות ראשון ראשון קדוש, ופשיטא שקדוש הוא ואינו

כבעל מום שיש חסרון בגופו, גם אינו כמנחה חסרה שדינה כבעל מום, כי כל מה שהיה בכחו עשה ובשמחה הוא לעולם: (ד) מי ששכח תלמודו, אם יש בידו לחזור על למודו ולמלאות, דינו כמו מנחה שחסרה קודם קמיצה שיביא מתוך ביתו וימלאנה וכשרה היא, אף כאן יחזור על למודו עד שימלא אותו, ויתקבל ברצון כמנחה על המחבת: (ה) אם לא זכה למלאות ולהחזיר הכל מ"מ דינו כמו שירים שחסרו אחר קמיצה דמקטיר קומץ עליהן, כלומר המיתה נחשבת לקמיצה שנתברר חלק גבוה קודם שזכה לחזור על למודו, מ"מ קדוש יאמר לו, והוא כמו שברי הלוחות שנתנו בארון כמו הלוחות בעצמן, ובעת שמקריבין נשמותיהן של ישראל על מזבח של מעלה מקטירין ג"כ הקומץ כלומר נשמתו של זה שלא זכה לגמור כל התורה ויעלה לרצון על מזבח של מעלה:

ו נשיא ות"ח, הכל קרוביו והכל מיטמאין לו, ודינו כמת מצוה שאין לו שיעור, וכל הכהנים מיטמאין לו כדאמרן. אבל בד"א שלא חסר אפילו אות אחת מן התורה דדינו כתורה שלמה, אפשר ס"ת חסר אות אחת, וכתיב לקוח את ספר התורה הזה ות"ח כזה מניחין לו ס"ת על מטתו:

ז רבי עקיבא נכנס לנ' שערי קדושה, והשיג התפלין של מרא דעלמא דכתיב כל יקר ראתה עינו, כדדרשינן בעלמא (מגלה דף ט"ז) יקר אלו תפלין, אבל משה רבינו לא נכנס אלא למ"ט שערי קדושה והשיג רק הקשר של תפלין, ואין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו:

ח מי ששכח דבר אחד מתלמודו, עובר בשלשה לאוין, השמר לך, ושמור נפשך, פן, השמר חד ושמור חרי ופן שלשה, יכול אפילו תקפה עליו משנתו, ת"ל רק:

ט אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים, ולא קמיירי, אלא במי שלא יוכל להרבות דוגמת עני שאין ידו משגת לקרבן עשיר, אבל מי שיש בכחו לגמור הרבה, צריך ללמוד לפי כחו ואם לאו אינו יוצא בתלמוד תורה, אבל מה שלא יוכל להשיג פטור ממנה, כי לא נתנה תורה למלאכי השרת, כמו לוג שמן של מנחה אף שצריך לצקת הכל אל המנחה מ"מ אי אפשר שלא ישאר כלום בתוך הכלי ולא נתנה תורה בזה למלאכי השרת: (י) תלמוד תורה הוקשה לתפלין, דכתיב והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, מה תפלין עיקר המצוה כל זמן שהם בראש, שתים הן דוקא, ומ"מ כל חדא וחדא מצוה בפני עצמה היא, אף ת"ת כן, עיקר המצוה כל התורה כלה, ומ"ח בכל אות ואות, פסוק ופסוק, משנה ומשנה מקיים מצוה עשה אחת, ות"ת אין לה שיעור בין למעלה ובין למטה: (יא) ת"ח דומה למנחה כמו הכלי שרת בזמן משה משיחתן היה מקדשתן ואח"כ עבודתן מחנכתן, ואף דהכלי שרת עודנה חול והשמן

והסלת ג"כ חול, מ"מ בעשותו מעשה המנחה בכלי שרת, מקדש הסלת והשמן לכלי שרת וחזר הכלי שרת ומקדש למנחה, אף ת"ח כן, בלמדו תורה בהגוף החול, אכן מפני שעושה מעשה קדושה מקדש התורה לגופן של ישראל ואח"כ חזר הגוף ומקדש לתורה דומיא דגטו וידו באין כאחד, כי הלומד תורה לשמה כאלו הקריב מנחה ודוקא ישראל העוסק בתורה דיש לו קדושת משה שקידש את ישראל במילה וטבילה והרצאת דמים, אבל עכו"ם העוסק בתורה אינו מקדשו וחייב מיתה כדאיתא בסנהדרין:

יב כל המארח ת"ח בביתו כאלו הקריב תמידין, וכל הממלא גרונם של ת"ח יין כאלו ניסך יין על גבי המזבח, כי ת"ח יש בו קדושת מזבח וכלי שרת כדאמרן:

יג התורה ולומדיה קדשי קדשים הן, התורה מונחת היתה בבית קה"ק בארון וכל מלתא דתלמיד חכם מארון למדין, אצל הארון כתיב ועשו ארון כלומר יתעסקו הכל בתורה, זר שבארון הוא רמז לכתר תורה, וכתיב בו ועשית עליו פירוש המעולה שבכל הכתרים, זכה ללמוד תורה לשמה נעשה זר, לא זכה נעשית לו זר, וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם המות, התורה צפונה בבית קדשי הקדשים בארון מרמז להשכר הטוב הצפון לע"ל להעוסקים בה, מבית ומחוץ תצפנו מרמז לת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש. כל אמות הארון שבורים מרמז לת"ח שצריך לשבר ולהשפיל עצמו ללמוד תורה, ע"כ מדברי חז"ל:

יד מה שחנני השם יתברך בזה להוסיף נופך משלי עפ"י דרכם ז"ל. הארון היה זהב טהור כך ת"ח צריך להיות מנוקה מכל חטא ועון ע"ד ושער ראשיה כעמר נקא בלי חטא כלל, ותרמז ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, כלומר שום עבירה ח"ו בכלל ח"ה הוא, אם אין דבורו בנחת עם הבריות ומסגינא ד"א בלא תורה ובלא תפלין, והלוחות והס"ת שבארון מרמזין לשתי תורות שבכתב ושבע"פ שהת"ח צריך להיות בקי בהן, ויהיה סגור חדר לפנים מן החדר, דוגמת הארון, למוד ללמוד תורה, והבדים שלא יזוזו מן הארון מרמזין לתמכי דאורייתא, כמו הבדים שנושאין הארון לא יסורו ממני, אף כאן מי שמחזיק ת"ח זוכה להיות במחיצתו תמיד בג"ע לעוה"ב, כשמעון אחי עזריה וכישכר וזבולן, ובצל החכמה בצל הכסף מחיצה אחת להן. הארון היו נושאים בכתף מרמז ג"כ לזה כי הארון היה נושא את נושאיו, כן מי שמחזיק ת"ת ידמה כי יחזיק אותו ונהפוך הוא כי הת"ח נושא את נושאיו ותיכף לת"ת ברכה, והוא ישפיע לו פרנסה וברכה. הארון היו נושאין בכתף מרמז לת"ת שצריך יגיעה רבה ע"ד ויט שכמו לסבול, וזאת התורה אדם כי ימות באהל צריך להמית עצמו עליה, וליעשות אכזרי כעורב על אשתו ובניו. הבדים שהיו בשלחן ובמזבח הזהב היו לשאת אותן בהן אבל בדי הארון לא היו צריכין לשאת

את הארון כי הארון נושא את נושאיו, בשביל זה כשהיו גומרים לשאת את הכלים היו מסירין אח בדיהם, אבל בארון תמיד לא יסורו ממנו כי לא היו בשביל לשאת את הארון, ומרמז שתמכי דאורייתא לא יסירו תמיד השגחתם מת"ח אפילו רגע אחד דעוברין בל"ת:

טו עוד מדברי חז"ל, ת"ת בני עירו מצווין לעשות מלאכתו, הבדים היו דוחקין בפרוכת דוגמת דדי אשה, נ"ל לרמז ע"ד דדיה ירווך בכל עת לרמז על התורה, מה דד זה כל זמן שממשמש בו התינוק מוצא בו טעם, אף ד"ח כן כל זמן שהוגה בה מוצא בה טעם, ועוד בארון שני נסים, דגואי הן, מקום הארון אינה מן המדה, והכרובים בנס היו עומדין, כך ח"ח אינו ממעט כלום בעולם, על דרך כל העולם ניזון בשביל חנינא בני חנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש, וכל פרנסתו בנס גמור הוא, ע"ד לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, פרנסתו תמיד בנס שלא כדרך הטבע:

טו ונ"ל עוד לרמז, קטורת של חוץ היה בשני כהנים, אבל קטורת של לפני ולפנים היה בכ"ג לבדו, מרמז שכל כלי העזרה והמקדש רומזין למעשה בראשית שמותר בשנים, אבל של לפני ולפנים הוא דוגמת מעשה מרכבה שהוא ביחיד, והתלמיד חכם צריך להיות בקי גם כן בזה כמו התנאים:

יז אם זכה נעשה כמעין המתגבר ומגלין לו רזי תורה מעשה בראשית ומעשה מרכבה, וכ"ג השיג הכל והגיע לרוה"ק, וכל אחד מישראל יוכל לזכות למדרגה זו להיות קדש קדשים, ויאמר עליו ישראל אשר בך אתפאר, כמו דאיתא ברמב"ם הלכות כלי המקדש ושמטה:

יח הארון והכפורת גבהן י' טפחים ולמעלה רשות אחרת, כמו שאמרו למעלה מעשרה מקום פטור, ולמעלה רשות שמים הוא, וצריך הת"ח להשפיל את עצמו שלא יכנוס ברשות השכינה, ולכוף כאגמון ראשו למטה לארץ להיות עניו, ואין התורה מצויה בגסי הרוח שמגביהין עצמן לשמים, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כמו חרות על הלוחות המונחים בארון, חירות משעבוד מלכיות, חירות מן מלאך המות. צא ולמד מן השורים והעגלות שבמשכן (רבה נשא) תניא בשם רבי מאיר עד עכשיו, השורים והעגלות קיימין, לא הוממו ולא הזקינו ולא נשברו (דדרש והיו לעבוד את עבודת אהל מועד, יתן להם הויה שיהיו קיימים לעולם), והלא הדברים ק"ו ומה אם העגלות והשורים שנדבקו במלאכה באהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימים לעולם, ישראל שהם דבוקים בהקב"ה (כלומר מי שמדבק עצמו לתורה, ובזה דבוק בהקב"ה) עאכ"ו, שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, ע"כ שם, ועוד, לוחות אבן, מרמז,

אם אדם משים את לחייו כאבן הזה שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו, כלומר שאינו נלאה מלחזור על למודו תמיד:

יט ת"ח נדמה לקדושת כ"ג, כמו הכהן הגדול מאחיו, אם אין לו, אחיו הכהנים מגדלין אותו משלהן, אף ת"ח כן, צריכין לגדלו ולהעשירו שיהיו דבריו נשמעין, והוא מגין על דורו כמו כ"ג:

כ התנא דבי אליהו והמדרש רבה מדמין התורה למנחה בלולה בשמן, לרמז כל מה שאמרנו למעלה, ועוד צריך לבלול התורה במעשים טובים כמו המנחה שבלולה היא, ועוד שניהם מלאים סלת מרמז להתורה שבכתב ולהתורה שבע"פ ששניהם צריכין זה לזה, והתורה והמצות ג"ב שנים שיגיעת שניהם משכחת עון ועושה בזה נחת רוח ליוצרו דוגמת מנחה בלולה בשמן שהיא לריח ניחוח, ועוד, שני כרובים, שילמדו שנים ביחד ולא ביחידות ע"ד חרב אל הבדים ונואלו, ואין התורה נקנית אלא בדבוק חברים:

כא כיון שהתורה נמשלת למנחה אף אנו נאמר דוגמת המנחה, כל המנחות שלא לשמן כשרין ובלבד שלא עלו לבעלים לשם חובה, כלומר אף שלעולם ילמוד אדם תורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה וכשר הוא, אכן לא עלו לבעלים לשם חובה, כי חובת האדם בעולמו שילמוד תורה לשמה, והתורה שבאה לכפרה, כמו שמצינו דוגמתן במנחה שבאה לכפרה, כמו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאם באו שלא לשמן פסולין הן, אף אם עבר אדם עבירה יעסוק בתורה ויחיה, אבל דוקא בתורה לשמה, כי שלא לשמה אין מכפרין כמו מנחת חוטא וקנאות, ומזכרת עוד עון ח"ו, ועוד שתורה שלא לשמה דינה כעולה שמרצית וכשרה אפילו שלא לשמה אבל אינה מכפרת כחטאת וכאשם, כיון שעבר עבירה אינה מכפרת כדאיתא בתמורה (דף ב"ב) תמורת חטאת למיתה ותמורת עולה קריבה דאין אדם מתכפר בדבר עבירה, והעוסק בתורה לשמה אינו צריך לא מנחה ולא חטאת ולא אשם, ויתקדש ככלי שרת, שאין מקדשין אלא לדעת וכמתעסק שפסול בקדשים, ותפלין שבראש מרמזין לכתר תורה דבודאי צריך עבוד לשמן:

כב שלשה מיני בגדי כהונה, הן, בגדי כהן הדיוט. בגדי כ"ג של כל השנה כלה, בגדי כ"ג ביוה"כ והם בגדי הבד, ושלש קדושות יש בהן, בגדי כהן הדיוט שבלו עושין מהמכנסים והאבנטים פתילות להדליק במקדש בשמחת בית השואבה, ומהכתנות עושין פתילות למנורת התמיד. בגדי כ"ג של כל השנה קדושתן למעלה מהן, שלא נתנו להשתמש בהן אחר שבלו, אבל כשרין הן לכ"ג אחר, אבל בגדי הבד שכה"ג עובד בהם ביום הכפורים אין קדושה למעלה מהן שנגנזים שם ואין עובדין בהם עוד לעולם. ושנים הראשונים

הם כמו תשמישי מצוה, והאחרונים דינם כמו תשמישי קדושה ויש להן קדושת הגוף. ומרמזין לפענ"ד דהנה הבגד מרומז להגוף שהוא בגד להנשמה דוגמת חלוקא דרבנן וטלית נאה בג"ע, כלומר לפי ערך קדושת גופו, וישנן שלש מדרגות, מי שלמד כל התורה כלה לשמה אין צריך שום תקון ונגנז ונאסף למקום שהנשמות חצובות משם תחת כסא הכבוד, והניחם שם בעזרה, דוגמת בגדי הבד של כ"ג ביום הכפורים. בגדי כ"ג של כל השנה מרמזים למי שלמד כל התורה כלה אבל לא זכה עוד לגמור ולתקן הכל, מלבישין את הבגדים לכהנים אחרים, כלומר ע"י גלגול, אפילו חסר אות אחת עד שיתקן, ובגדי כהן הדיוט צריכין עוד תקון גדול למנורה ולשמחת בית השואבה, ואח"כ יזכה לשכר הצפון לעוה"ב, כלומר אש הגיהנם למי שלא למד כמו שאמרו חז"ל למה נקראו יורדי גיהנם רפאים שמרפין עצמן מד"ת:

כג ע"ה אינן עומדין בתחיית המתים, אבל יש להן תקנה להשיא בנותיהן לת"ח ולעשות פרקמטיא לת"ח ולהנות ת"ח מנכסיהן:

כד אשת חבר איננה צריכה לשום תקנה, דיין שטורחת בבנה ובבעלה שילמדו תורה, ונחשבת התורה גם לה, ונוטלת חלק כחלק בתורת בעלה ובניה ובתלמידים של בעלה ובניה, ועוד כמו שזכתה לידבק בת"ת גם עליה נאמר הפסוק ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום:

כה אשת איש פטורה ממצות כבוד אב ואם ומכל המצות, וכן אינה צריכה להתעסק בצרכי ת"ח אחרים, ואינה צריכה כי אם לעשות רצון עלה להיות תמיד בשעבוד שלו ולעשות המלאכות שאשה עושה לבעלה ואפילו הכניסה מעות או ד' שפחות שיושבת בקתדרא, מ"מ מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה, ואסור לה להתרחק מבית בעלה, כי כל כבודה בת מלך פנימה, ובזה תזכה לשכר עולם הבא:

כו מצאתי תקנה לאשת ע"ה, אם יש לה בנים שתגדל אותם לת"ת אין למעלה הימנה, אכן אם אין לה בנים וגם אין לה מעות משלה שתספיק צרכי ת"ח, ואסור לה ללכת ולקבץ ולעזוב את בעלה, וכל טצדקי צריכה למעבד לזכות לתחיה, נ"ל שתמכור כתובתה בטובת הנאה ותחלק לעניים תלמידי חכמים, וכי תימא הלא לא ימצא קונה ע"ז, כי כל לגבי בעלה ודאי מחלה והמוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחול, אכן תוכל לקבל על עצמה בנדר שלא תמחול, ואף שאסור לעשות תקנה שתקבל על עצמה נדרים, דהנודר כאילו בנה במה, מ"מ תקוני גברא שאני, לאשת ת"ת שיש לה עצה אחרת אסור הדבר, אבל לאשת ע"ה אחרי כי אין לה עצה אחרת מותר דוגמא שמצינו בשני נזירין שמת אחד מהן יביא אחד מן השוק וידור כנגדו, דלתקוני גברא שפיר דמי, ומה לתקן את חבירו

מותר לקבל על עצמו נדר, לתקן את עצמה לא כש"כ ? ובעלה לא יוכל להפר לה את הנדר כי איננו מדברים שבינו לבינה ולא עינוי נפש, מפני שיש לה עצה שלא תמחול ולא תיאסר, וחכם פשיטא שלא יוכל להתיר לה, כיון דלדבר מצוה נדרה, ועוד שהדבר לתועלת חברו ולא יוכל להפר, וטוב לה:

כז יוסף הצדיק למד כל התורה כלה מיעקב אבינו, והיה בר חכים ליה, בן זקונים מלשון זקן שקנה חכמה, ואמו רחל היתה טורחת עליו שילמוד תורה, וזכות שניהם של אביו ושל אמו גרמו לו שינצל מן העבירה, כי התורה תבלין להיצה"ר, ונראו לו דיוקנו של אביו ודיוקנה של אמו, כלומר שע"י שניהם למד תורה וזכה להקרא יוסף הצדיק, דתורה מגנא ומצלא כמו שאמרו חז"ל (אבות פרק ו') בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז, בשכבך תשמור עליך בקבר. והקיצות היא תשיחך לעוה"ב. יהי רצון שתהא תורה אומנתנו בעוה"ז ותהא עמנו לעולם הבא. אמן:

דרוש ב

לתרץ דברי הרמב"ם שפסק התוקע לשיר לא יצא:

הרמב"ם פ"ד מהלכות שופר פסק וז"ל שהמתעסק בתקיעת שופר לא יצא עד שיכוין השומע ומשמיע. ופירשו המפרשים שפסק כר' זירא דמצות צריכות כוונה, ותמה הרב בעל המגיד שבפ"י מהלכות מצה פסק הרמב"ם שאם אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עכו"ם יצא, והכ"מ תירץ בשם הר"ן ז"ל דבתקיעת שופר כיון דחזינן דר' זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה, אבל בכפאוהו לאכול מצה, כיון דלא חזינן בגמרא מאן דפליג עליה בהדיה לא דחינן לה, דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא, הכא יצא, שכן נהנה, כדאמרינן בעלמא המתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה, ע"כ: ונראה לי ג"כ לתת טעם לשבח למה נשתנה דינו של שופר מכל המצות, שבכל המצות פסקו רוב הפוסקים שמצות אין צריכות כוונה, וכאן הסכימו כולן למנקט לחומרא כר' זירא דטפי עדיף כמו שכתב הרמב"ן ז"ל. ונ"ל דהנה איתא בר"ה (דף כ"ו) טעמא דרבנן שפסלו קרן של פרה, אמר עולא כדרב חסדא דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, ופריך הגמרא והא איכא בגדי זהב מבחוץ ? ותירץ מבפנים אמרינן. ופריך שופר נמי מבחוץ הוא ותירץ כיון דלזכרון הוא כפנים דמי, ע"כ. נראה מזה שנשתנה דינו של שופר מכל המצות שבתורה, שיש לו דין של לפני ולפנים, ובודאי המתעסק בעבודת יום כפורים פסול גמור, דהנה כל הזבחים שניבחו שלא לשמן כשרים חוץ מחטאת וכש"כ חטאת פנימי שצריך כוונה

יתרה, שכל כפרת ישראל תלוי בזה, וכן השופר שתוקעין לכל ישראל שיזכו בדין כדאמר רבה (ר"ה ל"ה ע"ב) אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר, ע"כ, וא"ש. ואפילו בכל הקדשים מתעסק פסול, כדאיתא בתולין ובזבחים, א"כ יפה פסקו דמתעסק פסול בשופר ואע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו כדאיתא בר"ה (דף כ"ז ע"ב), לכן צריך בודאי לכוין, ובזה יעלה זכרונו לטובה. אמן:

דרוש ג

פירוש על ברכת השיבנו אשר בשמונה עשרה:

השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך, נ"ל דהכי פירושא. דהנה המהרש"א ז"ל בתחלת ברכות כתב, שבזמן הבית, הוא יתברך לנו בגדר מלך, ע"ד אין שמו שלם ואין הכסא שלם, ובעת החורבן בגדר אב כי בית המקדש כסא מלכותו הוא, עי"ש. והנה בזמן שאין בית המקדש קיים, העוסק בקרבנות ובסדר עבודה יוצא בזה. כמאמרם ז"ל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, וכן כל הקרבנות. ועכשיו נפרש כך, אנו מתפללין השיבנו אבינו לתורתך ונבוא לעומק התורה שנבין סוד כל הקרבנות ונקיימם בלמוד התורה שחשוב כאלו הקרבנו כל הקרבנות ע"י הלמוד, וקרבנו מלכנו לעבודתך כלומר שיבנה בית המקדש ב"ב ויהיה השם שלם והכסא שלם, ויהיה הוא יתברך לנו בגדר מלך על כסא כבודו הוא בית המקדש, ונקיים את עבודתך היינו עבודת הקרבנות בפועל ממש, במהרה בימינו אמן:

פירוש על פסוק ועשו לי מקדש (שמות כ"ה ח'):

כתוב בתורה ועשו לי מקדש, יש לדקדק מהו לי, ואי לי לשמי הלא כבר כתיב ויקחו לי לשמי, ועוד כתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה', ורש"י בכל מקום מבאר למה מסיים אני ה'. ונראה לי לפרש עפ"י דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה דמ"ע לעשות בית המקדש למדנו מהכתוב ועשו לי מקדש, דמשכן היה לשעה וזה הוא לדורות. ועוד פסק שם הרמב"ם קדושה ראשונה שקדשה שלמה קידשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, אבל שאר א"י לענין קדושת הארץ לא קדשה לעתיד לבוא. ומפרש שם עוד וכתב וז"ל למה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, וקדושת שאר א"י לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים הוא מפני השכינה ושכינה אינה בעלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אעפ"י ששוממין בקדושתן הן עומדין, ואיתא עוד שם את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת

שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, שאעפ"י שחרב בקדושתו הוא עומד עכ"ל. ומעתה הכי פירושו, ועשו לי מקדש כלומר כשם שאני קיים לעולם ולעולמי עולמים, כך בית המקדש שתעשו תקדשו קדושת עולם, וכן את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' כשם שאני קיים לעולם כך קדושת המקדש לעולם, אעפ"י שהוא תרב, דשכינה אינה בטלה, כדברי הרמב"ם, וא"ש בעזה"י:

דרוש ד

דרוש לפרשת אמור ובתוכו יתבאר אימתי בגדי כהונה מכפרין אם דוקא בשעה שהכהן היה לבוש בהם או אפילו בשעה שאינו לבוש בהם:

במדרש פ' אמור איתא בזה"ל, א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי, מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו כו', והראהו שאול ובניו נופלים בחרב, אמר לפניו מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרבו ? אמר לו הקב"ה, ולי אתה אומר, אמור לכהנים שה"ג שהן מקטרגים אותו, שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן, עכ"ל המדרש: הנה המדרש הזה בודאי אומר דרשוני, כי בפרשת אמור צותה התורה לא תעשה שהכהן לא יטמא למת, וזאת היא האמירה לכהנים, ואיזה המשך ושייכות יש לזה עם המעשה של שאול ובניו ?:

ונ"ל לפרש בעזה"י. דהנה שאול המלך אמר לנושא כליו עמוד עלי ומותחני, כי אחזני השבץ, ואיתא במדרש על זה, עון נוב עיר הכהנים הלובשים כתנות תשבץ, ופירש בפרשת דרכים למה לא אמר שהם לבושים בגדי כהונה אחרים כמו אבנט ומצנפת לכן פירש עפ"י גמרא ערכין (דף ט"ז) דאיתא שם אמר רבי ענני בר ששון למה נסמכה פ' בגדי כהונה לפ' קרבנות לומר לך כשם שקרבנות מכפרין כך בגדי כהונה מכפרין, כתונת מכפרת על שפיכות דמים שנאמר ויטבלו אח הכתנת בדם, ע"ש, ואיתא שם ה"ד כגון במזיד ולא אתרו ביה הכתונת מכפרת, ואיתא במכות שכ"ג שהרג, וההורג כ"ג אינו יוצא משם לעולם (מערי מקלט), וטעמא של דבר מפני שחטא במכפר אין לו תקנה. והשתא אתי שפיר, דלכאורה למה נהרג שאול מפני שהרג את הכהנים, הלא בגדי כהונה מכפרין אכן בשביל שהרג את הכהנים הלובשים כתונת תשב שמכפר על שפיכות דמים והוי חטא במכפר, לכן לא הוה לו תקנה. ע"כ בפרשת דרכים:

ויש לחקור, דהנה מה שבגדי כהונה מכפרין, אם נאמר שמכפרין דוקא בשעה שהכהן היה לבוש בהם, או אולי מכפרין תמיד אפילו בשעה שאינו לבוש בהם דוגמא שמצינו אצל כהן גדול פלוגתא עודנו על מצתו מרצה או אינו מרצה (ביומא דף ז' ע"ב פלוגתא

של ר"ש ור' יהודה). והנפקא מינה, דאם נאמר דבגדי כהונה אינן מכפרים כי אם בעת שהכהן לבוש בהם כמו דאמרינן בעלמא אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, הנה אם הרג אותם שאול בעת שלא היו לבושים בהם יכולים היו בגדי כהונה לכפר עליו, דאז לא שייך לומר דחטא במכפר כיון שעתה אינן מכפרין כלום, אכן אם נאמר שבגדי כהונה מכפרין תמיד אפילו בשעה שאינם לבושים בהם א"כ הלא חטא שאול במכפר. ולבאר זאת אימתי הרג אותם נלמוד מדברי הרמב"ם ז"ל מהלכות כלי המקדש (פרק י' הלכה י"ג) וז"ל שם. זה שאתה מוצא בדברי הנביאים שהכהנים היו חוגרים אפוד בד לא היו כהנים גדולים, שאין האפוד של כ"ג אפוד בד, אלא מכלאים, וכו', אלא אפוד זה היו חוגרין אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה שכינה עליו ורות הקודש, להודיע כי הגיע זה למעלת כ"ג שידבר עפ"י האפוד והחושן ברוה"ק, עכ"ל. ופירש בכ"מ וז"ל כתב כן כי היכי דלא תקשי לן האיך כתוב גבי אחימלך בן אחיטוב חמשה ושמונים כהנים נושאי אפוד בד, עכ"ל, פירוש לפירושו כלומר כי אין לנו אלא כ"ג אחד ואיך יעלה על הדעת שיהיו פ"ה כהנים לבושים אפוד בד, אלא ודאי שאיננו בגדי כהונה, כן כונתו. והנה איתא בשמואל (א' כ"ב י"ת) שהמלך שאול צוה לדואג שיהרוג את הכהנים וימת ביום ההוא שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד, הרי בפירוש ששאול הרג את הכהנים בעת שלא היו לבושים בגדי כהונה, כי אם בעת שהיו לבושים אפוד בד שאינם בגדי כהונה, והדרא קושיא לדוכתה לנה יומת שאול ? הלא הכתונת מכפרת על שפיכות דמים, וכי תימא שחטא במכפר, הלא לא היו לבושים בעת הזאת בגדי כהונה ? אכן אם נאמר שהכהנים הם בגדר מכפרין אפילו בעת שאינם לבושים בגדי כהונה, אז נמצא ששאול חטא במכפר:

ולבאר זאת אם הכהנים נקראים תמיד "מכפר", או לא, נוכל לפשוט מזאת אשר צותה תורתנו הקדושה שהכהן לא יטמא לנפש, ואף שכל מצות התורה תקות הנה, מ"מ כתב הרמב"ם ז"ל פרק ד' מתמורה ה"ד, וז"ל, אע"פ שכל חוקי התורה גזרות הם כמו שבארנו בסוף מעילה ראוי להתבונן עליהם, וכל מה שאתה יכול לתת לו טעם תן לו טעם, עכ"ל, לכן גם אנו נוכל לתת בו טעם. דהנה הכהנים צריכים להיות טהורים שיוכלו לעשות עבודתן בבית המקדש, וטמא מח צריך הזאה בשלישי ובשביעי, ולא יוכל לבוא אל המקדש שבעה ימים, לכן גזרה עליו התורה שלא יטמא למת כי אם להקרובים, כי הם אינם מתרחשים תמיד, דטומאת קרובים לא שכיחא, והכהן גדול שצריך להיות תמיד במקדש, אפילו לאביו ולאמו לא יטמא. ובגמרא יומא (דף י') איכא פלוגתא אם טומאה הותרה בצבור או דחויה בצבור, ופסק הרמב"ם ז"ל בהלכות ביאת מקדש הט"ו כמ"ד

דחויה בצבור ונפקא מינה שמהדרינן אטהרה, וז"ל שם, היה מקצת בית אב טמאים ומקצתן טהורים אעפ"י שרובן טמאי מח לא יקריבו אלא הטהורים, היה כל בית אב טמאים יבואו בית אב אחר, היתה כל משמרה טמאי מת מחזירין על משמרה אחרת, ע"כ, לכן אם הכהנים יטמאו למתים ומהדרינן אטהרה לכן אפילו בעת שאינו בית אב שלו הפעם ולא מהמשמר הוא צריכין בשביל זה הכהנים להיות טהורין שיהיו מוכנים לעבוד עבודה בעת אשר אחרים יהיו טמאים, ואז יחסרו כהנים, ויכנסו אלו ושפיר נקראים מכפרים אפילו בעת שאינם לבושים בגדי כהונה, כי בכל יום ויום ובכל שעה ושעה צריכין להיות מוכנים לכנוס למקדש לצרכי עבודה, ואם יטמא בשאר טומאות הלא אינו טמא כי אם יום אחד, אבל טומאת מח חמור ומטמא שבעה, וטומאת קרובים לא שכיחא כדאמרן, וכן פירש הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת אוכלין (פט"ז הלכה י') וז"ל, כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים לכנוס למקדש ולאכול קדשים, וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו, ברגל בלבד הוא מוזהר, אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר, ע"כ. הרי בפירוש דוגמא לזה מפני שכל ישראל צריכין להיות במקדש ולהראות בכל יום ויום ברגל, כי הראיון, אפילו ראית פנים בעזרה, אין לו שיעור, לכן אסורים אפילו ליטמא בנבלה, ומטעם זה כתב בשאגת אריה דבזמן הזה ליכא חיוב לטהר עצמו ברגל, ואף כאן מפני שהטומאה דחויה לכן צריכים הכהנים להיות נכונים לבוא אל המקדש ואסורין ליטמא:

ועכשיו אתי שפיר המדרש שהתחלנו. דהנה משה רבינו עומד ומתמיה, מלך ראשון ידקר בחרב כלומר, הלא בגדי כהונה, והוא הכתונת, מכפרת על שפיכות דמים, ולמה נהרג שאול ? וכי תימא שחטא במכפר שהרג את הכהנים שלובשים בגדי כהונה, ליתא, הלא הרג אותם בעת שלא היו לבושים בהם, אמר לו הקב"ה ולי אתה אומר, אמור לכהנים שהרג, הה"ד אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא בעמיו, פירוש הלא מזה שצויתי להם שלא יטמאו לנפש, קשה, למה לא יטמאו בעת שאינו בית אב שלהם, ואין משמר שלהם הפעם, אלא על כרחך מפני שטומאה דחויה בצבור, לכן גזרתי אומר שלא יטמאו לעולם, מפני כי צריכים המה להיות מוכנים לבוא אל המקדש ולעבוד עבודה, ומזה מוכח שהכהנים הם בגדר מכפרים תמיד, אפילו בעת שאינם עוסקים בעבודה ואינם לבושים בגדי כהונה, נמצא שחטא שאול במכפר, ולא יכלו בגדי כהונה לכפר עליו, וא"ש:

דרוש ה

פירוש על מאמר גדולה תשובה (יומא דף כ"ו):
איתא בגמרא אמר רבי יוחנן גדולה חשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר (ירמיה ג') לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאחו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה', ע"כ בגמרא, ול"ת שבתורה פירש"י לא יוכל בעלה הראשון וגו', ע"כ. והקשה לי חכם אחד מאי גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה הלא כל עשה שבתורה דוחה ל"ת ? ונ"ל לפרש דעל כרחך לא נוכל לפרש הגמרא כפשוטו, שמחמת לאו דגרושה שנשאת לבעלה הראשון בל"ת היא, דאיתא בסנהדרין (דף ק"ה ע"א) דישראל באו בטענה בימי יחזקאל שפטורין מן המצות ואמרו עבד ששחררו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש להם זה על זה כלום, ואמר להם הנביא אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, כלומר שאל יעלה על הדעת ח"ו שהקב"ה גירש את ישראל שילכו לאחר, דלא גירש הקב"ה את ישראל מעולם, ע"כ ליכא לאו דגרושה שנשאת לבעלה הראשון, ואיך כתב רש"י לא יוכל בעלה הראשון ? ועוד ממקומו הוא מוכרע, דהנה הדין הוא אם גירש איש את אשתו אפילו זנתה מותרת לחזור לראשון, ומה שאוסר אותה לחזור לו הוא דוקא הקדושין שנתקדשה ונשאת לאחר, א"כ מה זה שכתוב ואת זנית רעים רבים, אם נאמר ע"י גירושין הלא פקע מינה איסור אשת איש, ופנויה שזנתה אינה אסורה לחזור לבעלה הראשון, אלא ודאי שלא ע"י גירושין, ועיקר האיסור הוא מחמת סוטה, כלומר שזנתה תחת בעלה יש על בעלה איסור לאו דסוטה, דנלמד מהפסוק לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה, ודרשינן לרבות סוטה שנסתרה, וזה הלאו שהתשובה דוחה הוא לאו דסוטה. והשתא א"ש, דהנה איתא ביבמות (דף כ' ע"ב) אף דעשה דיבום דוחה את הלא תעשה דחייבי לאוין ובדין הוא שתתיבם, אכן גזרו חכמים בחייבי לאוין גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, בד"א בשאר חייבי לאוין כגון אלמנה מן האירוסין לכהן גדול, אבל איסור לאו דסוטה אינו דוחה דטומאה כתיב בה כעריות, ועוד שפוטרת עוד את הצרות, א"כ שפיר גדולה. תשובה שדוחה ל"ת כזו דסוטה שאין עשה אחרת, כגון יבום, דוחה אותה, אבל כחה של תשובה גדול שאפילו ל"ת דסוטה ג"כ נדחית מפניה, ורש"י אולי ג"כ נתכוון לזה דכתב בעלה הראשון וגו' כלומר מסיפא דקרא דכתיב אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה, וא"ש:

דרוש ו

פירוש על מדרש שבני אהרן מתו ע"י שהיו מחוסרי בגדים:
במדרש איתא שבני אהרן מתו על ידי שהיו מחוסרי בגדים וכתיב בהם מיתה, ומה היה, חסרון מעיל שכתוב בו מיתה שנאמר והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו וגו' ולא ימות. והקשה בתשובות הרא"ש והלא כהנים הדיוטים אינם משמשים כי אם בד' בגדים ואין בתוכם מעיל, ואיך שייך לומר שמתו בשביל שהיו חסרים מעיל ? ונדחק מאד לישבו. והידי משה בשם הראב"ד תירץ שכהנים הדיוטים בעת משיחתם דינם ככהנים גדולים, ועיי"ש מה שתירץ הוא, וכל זה הוא דוחק גדול, ונ"ל לתרץ עפ"י מה דאיתא שם ברבה ועוד מן הדא, ואל משה אמר עלה אל ה' מלמד שהיו משה ואהרן הולכין תחלה, ונדב ואביהוא אחריהם, וכל ישראל אחריהם, ואומרים מתי ימותו ב' זקנים הללו ואנו נוהגין שררה טל הצבור, ר' יודן בשם ר' איביא אמר בפיהם דברו זה לזה, ר' פנחס אמר בלבם הרהרו. והנה איתא בזבחים (דף פ"ת ע"ב) ובערכין דף ט"ז) מעיל מכפר על לשון הרע, מנין אמר ר' חנינא יבוא דבר שבקול ויכפר על קול, ומקשה הלא קטורת ג"כ מכפר על לשון הרע, ומתרץ בגמרא בפרהסיא דהוי דבר שבקול זגי המעיל שיש להן קול מכפרין, בצנעא דהוי דבר שבחשאי, קטורת מכפרת דהוי ג"כ דבר שבחשאי, כלומר שבהקטורת פרשו העם, עיי"ש. ואיתא במכות ההורג כ"ג אינו יוצא משם (מערי מקלט) לעולם, ופירש בפרשת דרכים משום דחטא במכפר משום זה אין לו כפרה. ואיתא עוד במדרש, לשון הרע הורגת שלשה, מי שאומר עלי, והאומרו, והמקבל. ועתה א"ש, ר' יוחנן דס"ל דחסרי מעיל היו ס"ל כר' יודן שאמרו בפיהם, א"כ הו"ל רול רע אין להן תקנה אלא בזגי המעיל שמכפר על קי', אכן במד"א אילו אמרו לשון הרע על אחר, אבל כאן שאמרו על הכהן הגדול בעצמו, על אהרן שהיה כ"ג, וכן משה היה כ"ג כדאיתא בזבחים, וה"ל כאלו הורג כ"ג שחטא במכפר לכן אין להם תקנה, וכך פירושו מה היו חסרים מעיל, דכתיב ונשמע קולו וגו' כלומר חסרי כפרה של המעיל. ואליבא דר' פנחס דס"ל דבלבם הרהרו, חפצו לתקן להקטיר קטורת, אכן כיון שחטאו במכפר, לא הועיל הקטורת ומתו וא"ש:

דרוש ז

פירוש בתורת כהנים שבני אהרן נכנסו לפני ולפנים:
בתורת כהנים דרשו שנדב ואביהוא נכנסו לבית קדשי הקדשים להקטיר קטורת מדכתיב ויקחו. איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת. ותמוה, מנא לן, דלמא הלכו

להקטיר קטורת בהיכל. ועיינתי במפרשים על התו"כ ולא מצאתי. ונ"ל לפרש בעזה"י לאמיתה של תורה.

דהנה הרע"ב במסכת תמיד פרק ו' משנה ב' פירש וז"ל, שהקטורת של חוץ היה צובר את הגחלים ע"ג המזבח ממש ועליו היה מקטירן, אבל בקטורת של יום הכפורים היה מנית את הגחלים בתוך המחתה ועליה היה מקטירן, ולא היה שם רדיד גחלים ביו"כ, עכ"ל. וכן איתא בתוס' ישנים דפשוט הוא דלא היה מקום להניח הקטורת בפנים כי אין שם מזבח וצריך להניחו על המחתה ממש, א"כ א"ש, דעל כרחך היה בפנים כיון שנטלו מחתה ונתנו עליה קטורת, בודאי דלפני ולפנים נכנסו, דאלו לחוץ אין צריך מחתה ואין לוקחין כי אם כף ובזך, וא דלקטורת של חוץ היתה ג"כ מחתה שיתנו בה אש אבל לא נתנו עליה קטורת, כנ"ל ברור. והראב"ע ז"ל דייק שנכנסו לפני ולפנים מדהזהירה תורה לאחר מיתתן לאהרן ואמרה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקדש, משמע שהן נכנסו לשם, ואהרן אל יבא שם בכל עת, והרמב"ן ז"ל הקשה עליו, ואני תמה הלא בפירוש בתורת כהנים איתא שנכנסו לפני ולפנים, כאמור. וצ"ע:

דרוש ח

מבאר דיני מעילה וכלאים בבגדי כהונה:

בגמרא יומא (דף ס"ג ע"ב) איתא אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא, דבגדי כהונה נתנו ליהנות בהן אפילו שלא בשעת עבודה, דקריאת הפרשה לאו עבודה היא, מ"מ פירשו בתוס' דדוקא שיהא צורך עבודה קצת כגון קריאת הפרשה ואכילת הקרבנות במקדש, אבל בלאו הכי, נהי דאין בהם מעילה לפי שלא נתנה תורה למלאכי השרת, אבל ללובשן לכתחלה שלא לצורך עבודה אסור דבזה אפשר להזהר, אבל ברמב"ם הלכות כלי המקדש הלכה י"א פרק ה' כתב, בגדי כהונה לובשים ביום עבודתו אפילו שלא בשעת עבודה. ונ"ל דודאי דהכי פירושו, ביום שהוא בית אב שלו, או ביום טוב שכל המשמרות שוות היו הכהנים לובשים תיכף בשחר עוד טרם הפייסות, כדפסק הרמב"ם כרב ששת (יומא כ"ה) דגם הפייסות היו בבגדי כהונה, דהכל צורך עבודה הוא כדי שיהיה הכהן מוכן תיכף לעבוד עבודה ולא יצטרך להתמהמה כלל, וכן מותר לו באותו יום לאכול ולהלוך, אבל לצאת למדינה ודאי אסור, חוץ מן האבנט שהוא של כלאים (ובסמוך יתבאר דין הכלאים). וכן כתב המאירי אלא אף להלוך של חנם מותרין, וזה דלא כהתוס', דאי משום שלא נתנה תורה למלאכי השרת, הלוך של חנם מאי עבידתיה, הא כשיגמרו עבודתם יכולים לפשוט את בגדי הכהונה אלא טעם הדבר הוא שצריכים

להיות מוכנים לעבודה ואין ביכלתם לפשוט וללבוש בכל פעם יותר מכ"ג ביו"כ, לכן מותר להן ללכת כל היום בשביל זה, ומעילה אין בהן דלב ב"ד מתנה עליהן כיון דלצורך עבודה הוא. וכעין זה כתב השאגת אריה ולא פירש טעם שלו דצורך עבודה הוא כמו שכתבתי, וכך כתב בסימן כ"ט, דודאי לא דמי איסור הנאה דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה לאיסור כלאים, דגבי איסור הנאה תליא מלתא בקדושה הבאה ע"י אדם, והלכך מהני ביה לב ב"ד מתנה עליהן להוציא מעות הקדש לחולין כדאיתא ברפ"ב דכתובות שהרבה היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אף שלא היה לצורך עבודה, עכ"ל לענייננו. וכעין זה כתב הריטב"א ומוסיף עוד וכתב, היאך אפשר לומר שיהיו קדושין לחצאין, דהא ע"כ בגדי קודש הם וי"ל דאשכחן כמה קדשים שאין בהם מעילה דלאו קדשי ה' נינהו, כגון שלמים וקדשי מזבח דלא חזי להקרבה, ואף קודש זה עשאו הכתוב כאחד מהם לפי שלא נתנה תורה למלאכי השרת, עכ"ל, וכן כתבו בתו"י שם, ומשמע מלשונם דגם לב בית דין לא צריך להתנות, דסברא הוא דהתורה לבני אדם נתנה ולא למלאכי השרת וכיון שצותה התורה שהכהנים ילבשו כלי שרת, בודאי באופן שבני אדם יוכלו לעמוד בהן כן נ"ל, וכתב עוד הריטב"א, ומיהו היוצא בהן למדינה אסור יש פירשו שהוא איסור דאורייתא ואחרים פירשו דאסור מדרבנן קאמר, וכן דעת הרז"ה הלוי ז"ל, עכ"ל הריטב"א. והוא בפ"ק דביצה, ודיקא נמי דקתני אסור ולא קתני חייב ש"מ, אבל בבאר שבע דתה זאת דמצינו אסור ולוקה ג"כ דהוא בלאו. ומהא דבשעת שינה פושטין ומקפלין תחת ראשיהן פירש ג"כ בריטב"א כיון דלא ניתנה תורה למלאכי השרת כדאיתא בפ"ק דקדושין מותר ואפילו לאחר הפשטה דלמא משתלי ומתהנה בהן לאחר הפשטה, אבל שמעתי שאין זה טעם הירושלמי, עכ"ל:

ולענין כלאים בבגדי כהונה אבאר בזה כל הדעות אתת לאחת:

הרמב"ם בהלכות כלאים (פרק י' הלכה כ"ב) כתב וז"ל, כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים, ולא הותרו בו אלא בשעת עבודה שהוא מ"ע כציצית. וכתב הראב"ד ז"ל, א"א, טעה, שהרי אמרו ביומא בפרק בא לו כ"ג במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר, ומהו דקאמר מפני האבנט שהוא כלאים, אינו, דאטו חושן ואפוד מי לית בהו כלאים עכ"ל. והכ"מ תירץ דמה דאמרינן במקדש מותר הוא מפני שמשתמש בבגדי כהונה מותר, אבל משום כלאים מיהו אית ביה, כלומר אם לבש האבנט. ועל מ"ש הראב"ד כתב דרבינו לא נקיט מילתיה בבגדי כ"ג שאינו לובש אלא מימים ימימה ומיירי רק בבגדי כהן הדיוט שהם נוהגין תמיד. ועוד כתב, אבל אי קשיא הא קשיא, דאמרינן ביומא בגדי כהונה קשים אצל כלאים, וי"ל

דלא אמרן אלא להצעה אבל להעלאה דאסור מדאורייתא אפילו בקשין אסור, וכן משמע בערכין, עכ"ל. וכן כתב הרמב"ם עוד בהלכות כלי המקדש (פרק ה') אפילו שלא בשעת עבודה דמותרין חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז, ועוד כתב שם אסור לכהן הדיוט ללובשו אלא בשעת עבודה, אין הכהנים לובשים לעבודה אלא צמר ופשתים לבד, וגם שם כתב הראב"ד ז"ל לא מחוור מן הגמרא, וגם שם כתב הכ"מ אף דרב אשי ס"ל ביומא דבגדי כהונה קשים הם היינו לענין הצעה אבל ללבוש אף ע"פ שהם קשים אסור, וה"ה לכ"ג שאסור, אלא לאפוקי כ"ג ביום הכפורים דאבנטו של בוץ הוא. ועוד כתב הכ"מ שם ג"כ בערכין יש בהדיא גבי כלאים נהי דאשתרי בעידנא דעבודה, שלא בשעת עבודה לא אשתרי. ולהראב"ד ז"ל הפירוש כלומר חוץ למקדש, ומשום חולשת דברים אלו כתב לא מחוור, ואינו כגוזר ואומר דפליג על הרמב"ם. ומה שכתב הכ"מ שקשים הן דוקא להצעה מותר, כן כתבו ג"כ התוס', אבל לרש"י ולריטב"א בגדי כהונה קשים הן משמע שקשים לגמרי אפילו בהעלאה מ"מ אני תמה דלהבנת הכסף משנה בין כ"ג בין כ"ה שוין הן לחיוב, ועל חשן ואפוד דכלאים ג"כ איסור כלאים קשה לי הלא הרמב"ם אין דרכו לסתום ושם וכאן כתבו דוקא האבנט וכקושית הראב"ד הלא גם בחושן ואפוד ג"כ יש כלאים ? וכן הבין השאגת אריה, דהנה בסימן כ"ט הרבה להקשות על הרמב"ם ודחה את הפסק הזה והסכים עם הראב"ד לדינא דבגדי כהונה מותרין במקדש, ואחת מן ראיותיו דכ"ג עובד בכל השנה כולה למ"ד אבנטו של כ"ג בכל השנה של כלאים אבל של כהן הדיוט של בוץ היה, והקשה איך עובד כ"ג כל השנה כלה הא אפשר לעשות ע"י כהן הדיוט וכל היכא דאפשר באתר אינו דותה ל"ת, וכן אפילו למ"ד דאבנט של כהן הדיוט ג"כ של כלאים אעפ"כ מוטב שיעבוד הדיוט דאין לו אלא בגד אחד של כלאים משיעבוד כ"ג שהיו לו עוד בגדים של כלאים, עכ"ל. ולדידי נוכל ג"כ להביא עוד ראיה בפשיטות, הלא שחיטה כשרה בזר, ולמה היה הכהן שוחט באבנט של כלאים, כקושיתו הא אפשר לעשות ע"י אתר, ותנן שהיה פייס מי שוחט, הרי שהכהן שותט. וכ"ת דאם היה הכהן שוחט לא היה לבוש בגדי כהונה כיון דכשרה בזר, ליתא, דבגמרא יומא (דף כ"ה) איתא איבעיא להו, מי מקבל שוחט מקבל, דאי אמרת זורק מקבל אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכולא דם, או דילמא זורק מקבל דאי אמרת שוחט מקבל זימנין דשחט זר, והשתא למה ליה להקשות מזר, הלא במשנה איתא בפירוש דהיה פייס על השחיטה, תיפוק ליה דגם כהן השוחט לא היה לבוש בגדי כהונה וחייב מיתה ומחלל עבודה של זריקה דהוא שכיח יותר, אלא ודאי דבגמרא פשיטא להו דאם שחט כהן היה לבוש בגדי כהונה וליכא למיחש, ובגדי כהונה מותרין במקדש כל היום כולו, ועוד תנן בגמרא על הפייס

הראשון והוא מי שוחט, ואיתא שם בגמרא שהיו כולן לבושין בגדי כהונה ש"מ דגם לשחיטה מותר היה הכהן ללבוש בגדי כהונה, דאלת"ה השאלה שם בגמרא (יומא כ"ד) ששואל במה מפייסין דפליגי בה רב ששת ורב נחמן אם בבגדי קדש אם בבגדי חול על הפייס השני של זריקה צריך היה לקבעו בגמרא, אלא ודאי דאם שחט הכהן היה לבוש בגדי כהונה, וקיי"ל כן כדפסק הרמב"ם דבבגדי כהונה מפייסין על השחיטה, אלא ודאי כדאמרן. ומ"ש בקונטרס האחרון לשאגת אריה דכתב דהרמב"ם חשב לבישת בגדים למצות עשה, א"כ הוי בעידנא דמקיים העשה דוחה הלאו של בגדי כהונה, לתרץ קושית השאגת אריה דלא הוי בעידנא, טעות הוא בידו דכך כתב הרמב"ם בכלי המקדש מ"ע ללבוש בגד"כ לעבודה, הרי בפירוש דבגד"כ מצד עצמן אינן מ"ע אלא בשעת עבודה, הרי דעיקר הוא העבודה, הרי דאם לא עבד עבודה לא מקיים לעשה כלל ואינו בעידנא, כנ"ל. ובמדרש פ' חקת כתיב ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם וגו' איתא בזה"ל והלא אם יצא כ"ג בבגדי כהונה חוץ מהר הבית סופג את הארבעים שהם צמר ופשתים, מ"מ מלשון זה משמע דוקא שיצא חוץ להר הבית, אבל בבית המקדש אפילו שלא בשעת עבודה אינו לוקה, וכן כתבו תוס' ישנים בשם התוספתא דכלאים בבגדי כהן גדול שיוצא בהן במדינה חייב, ובמקדש בין לשרת ובין שלא לשרת פטור מפני שהן ראויין לעבודה, וקתני נמי התם בגדי כהונה ובגדי כ"ג אין בהם משום כלאים שלא בעידן עבודה, הרי בפירוש דלא כהרמב"ם ודלא ככ"מ שכתב שגם הראב"ד ראה חולשת דברים הללו לכן כתב כן, אלא בע"כ צריך לפרש דמאי דאמר בגמרא ערכין שלא בשעת עבודה פירושו שלא בבית המקדש, אבל בבית המקדש דראוי לעבודה אינו חייב, וכן כתב בבאר שבע פ"א דתמיד. ומיהו איתא עוד בתוס' ישנים דלענין ליהנות מבגדי קדש דמותר שלא בשעת עבודה אף הר הבית בכלל ההיתר, דז"ל, במקדש דמותר היינו בכל הר הבית דמותר ליהנות בהם היינו במקום דשינה מותרת שם מותר להלך דהיינו אפילו בהר הבית והעזרות דבעזרה אין מותר לישן ואפילו לישב, עכ"ל. ונ"ל לדקדק מלשון המדרש שהבאתי דגם לגבי כלאים ג"כ דינא הכי, דדקדק המדרש וכתב הלא אם יצא כ"ג חוץ מהר הבית, לכתוב סתם יצא חוץ למקדש, אלא לאו ש"מ דגם לגבי כלאים על הר הבית אין בו איסור כלאים, ומאי דקשיא ליה לשאגת אריה בסימן כ"ט דבשלמא לענין נהנה מן בגדי כהונה כיון דההקדש תלוי בידי אדם שפיר נוכל להקדיש בזה האופן וגם לב ב"ד מתנה עליהן, אבל גבי איסור כלאים שבא מאליו ולא ע"י אדם אינו מותר אלא בשעת עבודה, דאתי עשה דעבודה ודוחה לאו דכלאים, אבל שלא בשעת עבודה איך יהיה מותר ולכאורה קושיא גדולה היא, אכן נ"ל לתרץ כמו שכתבו הריטב"א והתוס'

ישנים שהבאתי דבריהם למעלה לענין שיהנה מבגדי כהונה כתב ואף קדש זה עשאו הכתוב כאחד מהם לפי שלא נתנה תורה למלאכי השרת, עכ"ל, אף דלא כתוב בתורה כלל אימתי יפשטו הבגדי כהונה, ואיך עשאו הכתוב, דילמא תיכף בכלות עבודה צריך לפשוט הבגדים, אלא ודאי אנן אמרינן כיון דנתנה תורה לבני אדם ודרכיה דרכי נועם הן, וחפץ הקב"ה לזכות את ישראל ע"י העבודה, ואיך יבוא למקדש לעבוד עבודה דקרוב להפסד ורחוק לשכר, דאם יתמהמה כרגע יספוג את הארבעים, זה דבר שאין השכל הולמתו, לכן דרשינן אנן ג"כ דכלאים דשרי רחמנא בבגדי כהונה אפילו דלא שייך לב ב"ד ג"כ באופן זה כל זמן שהן בבית המקדש וראויין בכל עת ובכל רגע להפוך בצינורא או שאר צרכי עבודה א"א להן לפשוט וללבוש בכל שעה. ובשביל זה הטעם בעצמו נ"ל מאי דלא כתב הרמב"ם כלאים אצל בגדי כהן גדול אלא אצל כהן הדיוט ודייק בהלכות כלאים ובהלכות כלי המקדש לכתוב כהן הדיוט דוקא דאצל כ"ג ליכא כלל מלקות אצל בגדי כהונה גדולה שהן מכלאים חושן ואפוד אפילו באבנט, וטעם הדבר נ"ל דאיתא ברמב"ם הלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ז) ובית יהיה לו מוכן (לכ"ג) במקדש והוא הנקרא לשכת כ"ג, ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום ולא יצא לביתו, מלבד בלילה או שעה או שתים ביום, ופשוט הוא שיושב במקדש ועושה בכל יום עבודה, כיון שמקריב חלק בראש, כמו שכתב שם הרמב"ם בכל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה, סברא הוא שצריך להיות מוכן תמיד לעבודה, ולא יהיה פושט ולובש כל היום כולו, שאין זה תפארתו, ובודאי מותר לו להיות שם כל היום כולו לבוש בגדי כ"ג, ועוד משמע ממשנה דתמיד דבכל יום נכנס להשתתוות ואוחזין באבנים טובות ושמעו קול רגליו ע"י פעמוני זהב שבשולי המעיל הרי שהיה לבוש כל ת' בגדי כהונה בחושן ואפוד ואבנט שבהן כלאים, וכתב שם התוי"ט וז"ל דאינה ביאה ריקנית, ומ"מ נ"ל שהעיקר דכל השתתויה שרי כלומר אפילו לאו בגמר העבודה אלא תמיד כשיחפוץ להשתחוות יכנוס עכ"ל התוי"ט, ובודאי שמוכרח כדבריו ז"ל. דהלא בהיכל ליכא עבודה כי אם קטורת והדלקת הנרות ולמה נכנסו אחיו הכהנים אחריו הלא הן לא עבדו כלום אלא ודאי כדאמרן דמותרין הן להכנס ולהשתחוות כנ"ל. ועוד הביא התויו"ט בעצמו ראיה מהא דאיתא (חגיגה כ"ז) ע"ה שאינם ראויים לעבודה נכנסים אז להשתחוות, וכפירש"י והתוס' ודלא כהסמ"ג וכן פירש במל"מ, עיי"ש, ועתה קשיא הא באבנים טובות הן של חושן ואפוד והלא חו"א הן של כלאים דאם נאמר דוקא בגמר העבודה נכנס להשתחוות שפיר דשרי דהיא עוד בכלל העבודה היא, אבל אי אמרת דאפילו שלא בגמר עבודה נכנס להשתחוות, איך נכנס שמה עם חושן ואפוד שהוא של כלאים, אלא ודאי אצל

כ"ג ליכא כלל כלאים אפילו שלא בשעת עבודה, דהרע"ב והרמב"ם תרווייהו ס"ל דכל השתחוואה שריא ולא הוי שלא לצורך והרי הרמב"ם בעצמו ס"ל שלא בעידן עבודה לוקה משום כלאים. ועוד ראיה דהרמב"ם ס"ל דבז' ימי החינוך לא היה עובד אלא פושט ולובש בכל יום בגדי כ"ג הלא בלא עבודה אסור משום כלאים, אלא ודאי כדאמרן, כן נראה לי ברור בעזה"י. ותמיה גדולה בהבנת הכסף משנה והראב"ד ושאגת אריה דכולם הבינו דלהרמב"ם גבי כ"ג ג"כ יש איסור דכלאים קשה עליהם ממשנה זו דא"כ איך מותר להשתחוות בכלאים והרמב"ם כתב בעצמו דמותר להשתחוות בחשן ואפוד כדאמרן, והלא השתחויה אינה עבודה דהרי כתב לעבודה או להשתחוות מותר, כדכתב הרמב"ם (הלכות ביאת מקדש פ"ב ה"ב) הנכנס לקודש שלא לעבודה או להשתחוות לוקה ופירש בכ"מ שם דהנכנס להשתחוות מותר להרמב"ם א"כ צ"ע על הכ"מ. ולפ"ז נראה דלגבי כהן גדול כל הבגדים מותרים כפשטות דברי הרמב"ם כהן הדיוט דוקא כדכתיבנא דכהן הדיוט שאני דזכה עבודתו בפייס, וכיון שגמר עבודתו שזכה בפייס יש לו לפשוט הבגדים כי לא יעשה עוד, ואפילו אם נאמר דלקרבן יחיד אין צריך פייס משכחת ליה כשאינו בית אב שלו ואינו משמר שלו, ופשיטא דלא יעבוד, אבל כ"ג שהוא כבן בית ותמיד בלא פייס יוכל לעשות עבודה תמיד צריך שיהא תמיד לבוש בגדי כהונה גדולה, וזה ודאי כבודו שיהיה כל היום בבית המקדש לבוש בגדי כהונה גדולה ומוכן לעבודה והציץ עליו שלא יסית דעתו ממנו ע"ד וראו כל וגו' ויראו ממך, וחייב תמיד לרצות על הטומאה, וכ"ה יהי מחוסר חושן ואפוד, ליתא, דלמא אשתלי ועביד עבודה, ויספוג מ' ודרכיה דרכי נועם כדאמרן:

והשאגת אריה בסימן כ"ט האריך להקשות על דברי הרמב"ם מכמה ראיות מגמרא דמשמע מהן דבמקדש מותר, דאין בבגדי כהונה משום כלאים כדעת הראב"ד ז"ל אלא היתר גמור הוא, וכתב וליכא למימר דמשום דדוחה עשה דעבודה ל"ת דכלאים כדסבר הרמב"ם, דאינה בעידנא דבשעת לבישה לא מקיים עוד העשה דעבודה אלא אח"כ, וכל היכא דאיתא משום דחייה צריך להיות בעידנא. ועוד הביא ראיה כיון דפסקינן כרב ששת דהיו לבושין בגדי כהונה בשעת פייס ואינו בשעת עבודה, וסתמא דמילתא בגד"כ כל בגדים עם האבנט משמע עכ"ל, אבל יש לי להביא ראיה דמוכרח דכ"ה מותר אפילו שלא בשעת עבודה כדעת הראב"ד ושאגת אריה, מהא דאיתא ביומא (דף כ"ו ע"ב) אצל פייס השני מי שוחט, מי זורק, ואיתא שם בגמרא מי מקבל, שוחט מקבל, דאי אמרת זורק מקבל אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכולא דם, או דילמא זורק מקבל דאי אמרת שוחט מקבל זימנין דשחיט זר, ע"כ פשיטא ליה להגמרא כיון דצריך לקבל כל הדם

ותיכף בשעת שחיטה דם הנפש יורד ושותת ואין שהות, צריך לקבל או שוחט או זורק, בשלמא אי אמרינן דבשעת הפייס היו לבושין כל הד' בגדים וגם האבנט של כלאים, שפיר אמרינן זימנין דשחיט זר ואתיא לידי תקלה דזר ששימש במיתה, אבל אי אמרינן כמו שחפץ שם לומר השאגת אריה בלא אבנט היה לבוש מה לי זר מה לי כהן, דגם כהן השוחט אם לא היה לבוש אבנט ויקבל הדם ג"כ חייב מיתה משום איסור בגדים כמו שכתבתי לעיל וכי תימא דהאבנט יוכל ללבוש בקל, ליתא, כמו דאיתא בירושלמי פרק בא לו ופסקו הרמב"ם דא"ר לוי האבנט היה ארכו ל"ב אמה והיה עוקמו מכאן ומכאן, ורוחב אדם אמה היא וצריך ל"ב פעמים לחתול על בשרו שיהא כמדחו שלא יהיו מרושלין אלא לכבוד ולתפארת, א"כ ישהה זמן הרבה ויזוב דם הנפש לארץ ולא יוכל לקבל כל הדם, אלא ודאי דהיה לבוש גם האבנט דבגדי כהונה מותרין הם במקדש כדעת הראב"ד ותוס' ישנים, לכן שפיר אמרינן דזר יפוק מניה חורבא אבל כהן לא יפוק מניה חורבא, כנ"ל ברור. ואין צריך למה שכתב השאגת אריה דסתם בגדים ד' הן והאבנט בכלל וכפי שכתבתי לא מן הסתם הוא זה אלא מוכרח. כנ"ל ברור בעזה"י:

ובהגהות לשאגת אריה מביא ג"כ ראיה לפסק הראב"ד, בשם הגאון ר' יעקב מאיר נ"ע, מן הירושלמי מן ההלכה שאנו עוסקין בה דכ"ג בעת קריאת הפרשה ר' יוסי בשם ר' יוחנן אומר רצה עובד בבגדי זהב רצה עובד בבגדי לבן, הרי ברצה תליא מילתא, ולדעת הרמב"ם למה נתיר לו ללבוש כלאים בחנם, ודחה זאת הראיה בהגהות שם וכתב אך י"ל דבאמת גם הרמב"ם לא קאמר אלא היכא שלובשם שלא לצורך כלל, עכ"ל, הראיה באמת טובה היא, ומה שדחה אינו כלום, דודאי הקריאה אין בה עבודה כלל, ואפילו אם נאמר שהוא מן התורה כדעת רש"י מ"מ אינה עבודה, דעבודה אינה אלא בקרבן, וזאת צורך עבודה, ולאו עבודה שידחה ל"ת דכלאים. אכן לפי שכתבתי אני למעלה דגם הרמב"ם לא אסר כלאים אלא בבגדי כהן הדיוט אבל לא בבגדי כהונה גדולה ליכא ראיה כלל מזה שקורא בבגדי זהב, דלכ"ג תמיד מותר. וכן נ"ל ברור בדעת הרמב"ם בעזה"י:

השאגת אריה נתן שלשה טעמים, למה נשתנה בגדי כהונה שמותרין אפילו שלא בשעת עבודה, ובציצית בלילה עובר על ל"ת ואינו דוחה אלא בשעת לבישתן. (א) דכלאים בבגדי כהונה שרי לגמרי דלא נתנה תורה למלאכי השרת שיהיו זריזין להפשיט עד גמר עבודה לכן שרי לגמרי, אבל כלאים בציצית אפשר להזהר שאין לובשין אלא בשעת מצותן, וכן בר חיובא שלא במקום מצוה אסור. (ב) משום דכלאים בבגדי כהונה אינו בעידנא דמיעקר לאו מקיים העשה, דמקודם לובש ואח"כ עובד העבודה, לכן לא שייך כאן הטעם דעשה דוחה ל"ת אבל בציצית כיון דבעידנא הוא, דוחה מ"ע דציצית ל"ת

דכלאים, אבל אח"כ לא. (ג) מטעם הואיל, הואיל ושרי בשעת עבודה שרי ג"כ שלא בשעת עבודה כמו דאמר רבה הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה, אף כאן אמרינן הואיל ואי מיקלע ליה בההיא שעתא לעבוד עבודה מותר לו ללבוש בגדי כהונה של כלאים, השתא נמי שרי. והנה כל הטעמים הללו יש לעיין בהם. א) מה דכתב לא ניתנה תורה למלאכי השרת, הלא השאגת אריה בעצמו כתב בסימן כ"ט דמשום זה מותר ליהנות מבגדי כהונה, כיון דלא ניתנה תורה למלאכי השרת לב ב"ד מתנה עליהן, אבל הכא כיון דבידי שמים האיסור, בע"כ צריך לפשוט את הכלאים בכל מאי דאפשר, והמוצא כלאים בבגדו פושטו ואפילו בשוק, ואין עצה ואין חכמה ואין תבונה. ב) משום דאיכא בעידנא ג"כ ליתא, כמו דאיתא בהגהות שם בשם הר"ן ז"ל דהיכא שמתעסק בקיום המצוה ומתחיל בה ואינו גומרה ואי אפשר להתקיים באופן אחר הוי שפיר בעידנא, וכן כתב הטורי אבן בעצמו שהוכיח מכלאים דבגדי כהונה היכא דאי אפשר באופן אחר שפיר הוי בעידנא. ג) מטעם הואיל, כבר דחה ז"ל הוא בעצמו דהא תינח לרבה דא"ל הואיל, אבל לר"ח דלית ליה הואיל מאי איכא למימר לכן נראה לפענ"ד כמו שכתבתי, דודאי עיקר הטעם משום לא ניתנה תורה למלאכי השרת, וסברא היא דהתורה שצותה לזכות בקרבן ולעשות מצוה, ולבא דאנשי אנשי, ובלי ספק משתלי ליה, לא אמרה תורה שלח לתקלה, אלא כיון שצותה התורה ללבוש בגדי כהונה לעבודה, בלי ספק כל זמן שהם בבית המקדש, עוסקים בעבודה קרינא בהו, דאם יטרחו ויתיגעו אחיהם הכהנים, יעזרו אלו שלא יביאו קדשי שמים לידי בזיון ונותר, וסברא טובה היא ואמת, דדרכיה דרכי נועם:

עוד מביא שם בשאגת אריה התוספתא, דהובא בתוס' מנחות מסוף מסכת כלאים דתניא בגדי כהונה ובגדי כ"ג אין בהם משום כלאים, בגדי כ"ג שיצאו למדינה חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור, ומגיה הוא ז"ל דבסיפא דברייתא הגירסא בגדי כהונה ובגדי כ"ג שיצאו במדינה חייב ופשוט הוא, עכ"ל, ואני אומר ותסברא דמתרצתא היא דברישא כבר אשמועינן דאין בהם משום כלאים במאי קמיירי, אי במדינה הא פשיטא שהוא חייב, אי במקדש כבר אשמעינן בסיפא. ועוד למאי דס"ל לשאגת אריה דאין חילוק בין בגדי כהן הדיוט ובין בגדי כהן גדול למה חלקו לשנים, הו"ל לומר בקצור בגדי כהונה, ואנא ידענא כשם שיש אבנט של כלאים בבגדי כהן הדיוט, כן יש כלאים בבגדי כהן גדול חוץ מאבנט היינו חושן ואפוד, ולמאי נפקא מינה צריך לאשמעינן בגדי, בגדי ? ולולא דמסתפינא נ"ל דצריך להגיה ברישא דתוספתא בגדי כהונה אין בהם משום כלאים בשעת שירות, בגדי כ"ג שיצאו למדינה חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת

פטור, ועתה א"ש נמי מה שפסק הרמב"ם דבגדי כהן הדיוט כיון דצריך פייס ואינו עושה עבודה בכל שעה שירצה אסור לו ללבשן אלא בשעת עבודה כדפסק הרמב"ם, ולא צריך למימר דבמדינה חייב דאפילו במקדש חייב שלא בשעת עבודה, אבל כ"ג דהוא כבן בית ועושה תמיד העבודה בלי פייס מותר לו לשאת בגדיו כל היום ואין בהם משום כלאים כמו שפירשתי לעיל, והמדרש בפרשת חקת גם הוא מסייעני, דאיתא שם והלא אם יצא כ"ג חוץ להר הבית סופג את הארבעים, וקשיא לי למה נקיט כ"ג, אף דמעשה דהיה שם שאהרן הלך להר ההר בבגדי כ"ג וכ"ג היה, מ"מ כך היה צריך לומר, הלא אם יצא כהן סופג את הארבעים, דמה לי כ"ג ומה לי כהן הדיוט, אלא כך נ"ל, דכהן הדיוט פשיטא שסופג, דאפילו במקדש שלא בשעת עבודה ג"כ סופג כמו שפסק הרמב"ם, אלא אפילו כ"ג דמותר לו כל היום במקדש בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה, מ"מ אם יצא מחוץ להר הבית בודאי סופג ארבעים. ואיה מצינו זאת אלא ודאי דהמדרש למד זאת מהתוספתא דגרים כ"ג שיצא למדינה חייב ולא כמו שהגיה השאגת אריה דצ"ל בגדי כהונה ובגדי כ"ג, דליתא כמו שכתבתי, כנ"ל ברור. ועל אותה תוספתא סמך הרמב"ם שפסק דוקא בכהן הדיוט, ע"כ:

עוד כתב השאגת אריה, דלהטעם שפירש משום הואיל דאילו מקלע ליה עבודה מותר אפילו שלא בשעת עבודה, נ"מ אם לובש בגדי כהונה בליל שבת ויו"ט, דקיל"ן בפ"ב דשבת (דף כ"ד) עולת שבת בשבתו ולא עולת חחול בשבת ולא עולת חול ביו"ט, ואין אברים ופדרים של ע"ש ועיו"ט קרבין בשבת ויו"ט, דלה"ט קמאי משום דאשתרי שרי ללבוש בגדי כהונה בלילי שבת ויו"ט, ולה"ט אסור ולוקה, דהא ליכא למימר הואיל ומקלע ליה עבודה, דהא אין שום עבודה בלילי שבת ויו"ט שדותה אותם, עכ"ל. וכן בתוס' מנחות מסופק ג"כ אי לילה דימה למדינה, כלומר כיון דבלילה אין שום עבודה, דומה למדינה, דגם שם אין עבודה. ולהשאגת אריה פשיטא ליה דגבי בגדי כהונה בשעה שאינו ראוי לעבודה, כגון בלילה דליכא למימר הואיל, אסור ללובשן כמקדש. ואני תמה ע"ז, דהאיכא תרומת הדשן דצריכה בגדי כהונה כדאיתא ביומא (דף כ"ג ע"ב) בהרמה ד"ה ס"ל דעבודה היא, ואיתא עוד ביומא (דף כ' ע"ב) דפירש ר' יוחנן מדכתיב כל הלילה איני יודע שהוא עד הבוקר, ופירש"י ז"ל הילכך דכל הלילה כשר להרמה קבעו חכמים זמנה הכל לפי השעה כו', מ"מ ראינו בפירוש דיש עבודה דכשרה כל הלילה, ואית בה משום הואיל אפילו בשבת ויו"ט דהעבודה הזאת של תרומת הדשן והגחלים שישנו שם מאברי העולה דוחין שבת ויו"ט, א"כ יש כאן משום הואיל, ובודאי דצריך לקחת בתרומת הדשן גחלים מאברי העולה ואי אפשר שלא יכבה ודוחה שבת, א"כ בודאי

שעבודה גמורה היא. וכן הדין בשתי המערכות של אש אי בעי עביד ביממא ואי בעי עביד בליליא, והוא ג"כ עבודה וצריכה בגדי כהונה ודוחה שבת ויו"ט ויש בה משום הואיל ואינה צריכה פייס דמי שזכה בתרומת הדשן הוא היה מסדרן. ואפילו תאמר כיון שלא היה עוד פייס לא יכול לעשות זאת, מ"מ בודאי כל זה מדרבנן הוא, אבל אם עבד שלא בפייס עביד, וחמצן מקרי מ"מ מן התורה לפי סברת השאגת אריה איך ילקה הלא הואיל וחזי לתרומת הדשן אם יזכה בפייס הואיל קרינן ביה ואינו לוקה. כן נ"ל ברור בעזה"י:

תמצית כל הדברים אשר בררנו פה להלכה, נ"ל דגם הרמב"ם מודה לשאגת אריה בזה דדחית הל"ת של כלאים בבגדי כהונה לא שוה לשאר הדחיות, דע"כ לא יחלוק הרמב"ם על כל הקושיות שמביא שם השאגת אריה מהגמרא, וכולן פוסק הוא ז"ל להלכה כל אחד במקומו, ומה שכתב דוקא בעידן עבודה לישנא דגמ' בערכין נקיט, אבל באמת כל שהוא לצרכי עבודה כגון לפייס בד' בגדים או לתקוני גברא כגון בחטאת העוף טל הספק צריך ללבוש בגדי כהונה, וכן שאר ההלכות דמקשה מהם השאגת אריה להרמב"ם כגון אברי חטאת שנתערבו באברי עולה, וכן שנתערבו באברין בעלי מומין, ודם תמימים בדם בעלי מומים או מתן א' במתן ד', כיון דהוא לתקוני קדשי שמים שלא ישרפו או שלא ישפכו לאמה מותר ללבוש את בגדי הכהונה, כי צורך עבודה אמרה רחמנא וגם הם צורך, לא נחלקו אלא בשלא לצורך כלל, כגון בכהן הדיוט שאינו בית אב שלו ואינו משמר שלו, ולא חזי הפעם לעבודה אלא דילמא יטמאו אתיו הכהנים, אסור לו ללבוש את בגדי הכהונה ולוקה משום כלאים, אבל לשאגת אריה אינו לוקה אי משום דהותרה, אי משום הואיל, אולי יטמאו אתיו הכהנים חזי ליה, גם עתה פטור, ואפילו בלילי שבת ויו"ט, אפילו אי לא אמרינן הואיל, לא לקה, כמו שהבאתי ע"ז ראיה לעיל דמותר להיות לבוש בגדי כהונה להיות עומד ומצפה לתרומת הדשן, ומה לי תיכף קודם פייס ומה לי שעה מקודם, כיון דכל הלילה ראוי לכך, ולובש ג"כ כל הד' בגדים קודם פייס כדברי שאגת אריה וכפשטות הגמרא, מיהא כ"ג כיון שהוא כבן בית ותמיד ראוי לעבודה מותר לו אפילו להרמב"ם להיות לבוש בגדי כהונה גדולה של כלאים, כיון שתמיד ראוי לעבודה. וכן נראה לי ברור, דאין צורך להגיה בתוספתא כמו שהגיה השאגת אריה, אלא כפשטא בגדי כהונה ובגדי כ"ג אין בהן משום כלאים, בגדי כ"ג שיצאו למדינה חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור, ופירושא הוא כך, ברישא כללא כייל, דאין בשניהם דין כלאים, כלומר בבגדי כ"ג במקדש לעולם אין בהם משום כלאים, ובגדי כ"ה דוקא בשעת עבודה או דצריך לעבודה לפייס או לתקוני גברא או קרבן, ג"כ אין

בהם משום כלאים,, וסיפא מפרש דבבגדי כ"ג ליכא חיובא כלל כי אם בשיצא למדינה, ובמקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור והוא דוקא בכ"ג, ומינה דבכהן הדיוט שלא בשעת עבודה כגון דאינו בית אב שלו ואין המשמר שלו ואינו צורך קרבן כלל ולבש בגדי כהונה, דלוקה אף במקדש משום כלאים:

ודעת המאירי נראה דפסק כרב אשי דבגדי כהונה קשים הם, וכתב מפני שבגדי כהונה קשים הם, הואיל ותושן כפול ששה, והרי הם כלבד קשה העשוי בנרש שהתירוהו, דלא נאסרה אלא העלאה שיש בה חימום או הנאה לגוף, עכ"ל. ורש"י ז"ל סותר את עצמו, דביומא פירש רש"י דקשין שרי בין להצעה ובין להעלאה, ובפ"ק דביצה כתב להיפוך גבי דקשין שרי דהיינו דוקא לישיבה, וכן פירש בהדיא גבי נמטא דנרש דהיינו דוקא לישיבה, וכתב ע"ז הבאר שבע בפ"ק דתמיד ולכן אין דעתו של רש"י ז"ל ידוע לנו עד שיבוא מורה צדק, ובעל המאור יש לו בזה שיטה אחרת בפ"ק דביצה, דכי אמרינן דבגד"כ מותרין משום דקשים הם היינו דוקא באבנט שהיה קשה מפני שהיו חוגרים בו מתניהם וכלאים של פרתי כהונה אינו אלא באבנט דכ"ה ליכא גביה כלאים אלא באבנט ודאמרינן בערכין דאשתרי כלאים לגבייה גם אם קשין הן לא צריכין היתר דמותרין ועומדין היינו לגבי כ"ג בשאר בגדים כגון תוא"פ שהם רכים לפי שעשויין ללבישה. וכתב עוד הבאר שבע דרב דאמר בקידושין כתנות אין בהם מעילה לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ופירש"י שיהיו הכהנים זריזים כמלאכים לפושטן בגמר העבודה ולא ישהם עליהם אחר העבודה כהרף עין, משמע דמיד שהיו יכולין לפושטן היו מחוייבין לפושטן, א"כ ש"מ בגדי כהונה לא ניתנו ליהנות בהן, ושמא י"ל דרב תנא הוא ופליג על הך ברייתא, עכ"ל. ול"נ דאין צריך לומר שפליג אלא סברא היא, כיון דאי אפשר תיכף ומיד לפשוט מעליו את בגדי הכהונה בגמר עבודה במקום קדוש כזה שישאר ערום, וגם שישא עמו בגדי חול למזבח להחליפם תיכף זה דבר שאי אפשר, סברא הוא שמותרין תמיד כדפירשנו לשאר רבוותא, וגם לב ב"ד מתנה עליהן, ורש"י כתב לרווחא דמילתא כיון שדבר שאי אפשר, לכן מותרין לגמרי, דכל היכא דאפשר לתרץ לא אמרינן תנא הוא ופליג. כן נ"ל בעה"י:

דרוש ט

הערה בדברי מל"מ בענין בגדי הבד:

המל"מ בהלכות כלי המקדש פ"ת כתב וז"ל אע"ג דאבנט דוקא נשתנה, דאבנט שהיה לובש עם בגדי כהונה בבגדי זהב היה של כלאים, ואבנט זה של בגדי לבן היה של פשתן,

אבל כתונת ומכנסים ומצנפת אין הפרש ביניהם בין בגדי זהב לבגדי לבן מ"מ צריך שיהיו בגדי לבן אלו מיוחדים ליום הצום, ולא מהני הבגדים שלובש כל השנה כולה, אע"פ שהן שוין בעשייתן.

גדולה מזו כתב רבינו לקמן דארבעה בגדי לבן שעובד בהם ביום הצום אינו עובד בהם פעם שניה לעולם, וכש"כ וק"ו שבגדים שעובד בהן כל השנה אינו עובד בהם ביום הצום בעבודה הצריכה בגדי לבן, וזה פשוט, עכ"ל. אעפ"י שהדין דין אמת דבודאי צריך חדשים כמו שאבאר בזה לקמן, מ"מ נ"ל דהק"ו הזה פריכא הוא, דאיתא במגילה (דף כ"ו) מכרו ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים מפני שמעלין בקודש ואין מורידין, ואיבעיא להו שם אם מותר למכור ס"ת ישן ליקח חדש בו, כיון דלא מעלי אסור או דלמא כיון דליכא עלויא אחרינא שפיר דמי, ולא נפשטא האבעיא, מ"מ פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כר"ג דס"ל שאין מוכרין ס"ת ישן ליקח בו חדש, א"כ לפ"ז ליכא ק"ו דנוכל לומר דבגדי כ"ג של כל השנה כולה מותר לשמש בהן לפני ולפנים כיון שמעלין בקודש א"כ מותר להעלותן, אבל בגדים ישנים של יו"כ העבר אסור דומיא דס"ת ישן שאסור ליקח בו חדש דאין מעלין, ודלמא גם כאן דהתורה צוחה על יו"כ דוקא להעלות הבגדים אבל בבגדים ישנים של יו"כ העבר דאין בהם העלאה אסור, ומשום זה באה גזה"כ והניחם שם שלא ישמש בהן עוד ביו"כ אחר דודאי אסור, אבל כאן עוד לא שמשו בהם ביו"כ והיום מעלה אותן לקדושה יתרה מותר להעלותן, אבל מ"מ הדין דין אמת ולא מטעמיה, אלא כיון שאמרה תורה ופשט ולבש את בגדיו כלומר בגדים אחרים המיוחדין לעבודת כל השנה בשעה שמשנה לעבודת חוץ, איך יעלה על הדעת שיפשוט את בגדי בד אלו של לפני ולפנים וילבשם עור הפעם הן בעצמן, כיון דהתורה קראה לראשונים בגדי בד ולשניים את בגדיו ויהיו אלה בגדי בד בעצמן, ועוד כיון שצריך להחליף מבגדי לבן לבגדי זהב א"כ עשה בהם מקודם עבודה של לפני ולפנים ואח"כ יעבוד בהן עבודת ההיכל א"כ בודאי יהיה הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה, וזאת אי אפשר, אלא ודאי שצריך חדשים, וברור בעזה"י:

עוד תמה המל"מ דבגמרא איתא דכ"ע דשחר עדיפי כלומר יקרים יותר משל ערבית והרמב"ם השמיטה ונראה כיון דבגמרא מצינו דבשל ערבית עשו כתונת של מאה מנה, משמע דנדחה זאת דמעשה רב דאלת"ה היה צריך לומר דעשו גם לשל שחר יקדים יותר אלא ודאי דאינה הלכה יע"ש:

עוד מענין זה:

ביומא (דף ל"ה ע"ב) איתא, אחר שכלתה עבודת צבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד. אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה, אמרו עליו על ר"ע בן חרסום שעשתה. לו אמו כתונת משני רבוא. נ"ל לפרש למה עשתה לו אמו דוקא את הכתונת ולא הוא בעצמו ולא אחר, דאיתא שם ביומא (דף מ"ז ע"א) שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי, ודרשו עליה כדאיתא ברבה אחרי מות, ובירושלמי הוריות כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה דבשכר שהיתה צנועה והיתה פנימה זכתה שבניה ילבשו בגדי כ"ג ממשבצות, הרי שצניעות אמו גרמה, לכן עשתה היא, כלומר להראות שהיא גרמה, ובשביל זה נ"ל הא דאיתא במכות שאמותיהן של כ"ג היו נותנין מים ומזון לרוצחים בשגגה שלא יתפללו על בניהם שימותו, ג"כ הוא בשביל הטעם הזה, כיון שהיא גרמה, ואם ימות בנה יהיה הלעז עליה לכן נתנו להם, וכן נראה דמות דיוקנו של אמו אצל יוסף כדאיתא ברבה פ' ויחי, כלומר כיון שצניעות אמו שיהיה יוסף הצדיק לכן באתה היא. כן נ"ל:

עוד מענין זה הערה בירושלמי:

בירושלמי יומא (פרק ז') איתא בשם ר' יוחנן דשחיטה רצה עובדה בבגדי זהב רצה עובדה בבגדי לבן ע"כ. וקשה לי א"כ לר' יוחנן הלא הקבלה צריכה להיות דוקא בבגדי זהב ואם לאו הוה מחוסר בגדים ועבודת קבלה מחוסר בגדים חייב מיחה, והקבלה צריך להיות תיכף אחר השחיטה בבגדי זהב וא"כ צריך שיפשוט את בגדי הלבן וילבש בגדי זהב א"כ נפישי להו טבילות וקדושין ואנן חמש טבילות ועשרה קדושין גמירי לן ולא יותר. ונ"ל דמכאן למדנו דין חדש, דאם מוסיף קדושין דגמרינן מקרא בעת שיחליף את הבגדים צריך לקדש שתי פעמים וחלוק עבודות הן מהלממ"ס דצריך עכ"פ להחליף חמש פעמים ואם יותר אין בכך כלום, ובגדי כהונה מותר ליהנות בהן אפילו שלא בשעת עבודה, תדע דהרי קריאת פרשה ג"כ אינה עבודה וקורא בבגדי כהונה כדאמרינן שם בגמרא, וכיון דשחיטה לאו עבודה וכשרה בזר מותר ג"כ לעבוד בבגדי בד אבל בשאר עבודות החיצונות באמת יש בהן חיסור בגדים כנ"ל. וכן איתא בירושלמי אצל קריאת כ"ג אם רצה קורא בבגדי זהב אם רצה קורא בבגדי בוץ, פירוש משום דקריאת פרשה אינה עבודה מותר לעשותה באיזה בגדים שחפץ, אבל זאת שהיא עבודה אסור לשנות את בגדיו, אי משום חסור בגדים אי משום יתור בגדים, אבל הריטב"א ז"ל כתב שם דדוקא בבגדי בוץ אבל לא בבגדי זהב, שאין ללבוש בגדי זהב אלא לצורך עבודה, שבל

המשנה בגדים מעבודה לעבודה טעון טבילה וקדוש, ואין טבילה וקדוש אלא לעבודה תשובה, וקריאת הפרשה אינה עבודה, עכ"ל. ובאמת מזה אין כל כך קושיא שאינה עבודה תשובה, כיון דתיכף צריך בלאו הכי ללבוש בגדי זהב לאילו ואיל העם וליתר המוספין א"כ יעשה בזה עבודות חשובות בלא זה, מ"מ למדנו מדבריו ז"ל לפי שיטתו דאין צורך לעשות קדושין שלא לעבודה חשובה אבל מה שיקדש יותר בעבודות חשובות אין בכך כלום, ולמדנו ג"כ שדעתו כדעת הראב"ד דכלאים בבגדי כהונה הותרה, דאל"כ תיפוק ליה שקורא בבגדי זהב שלא בשעת עבודה בכלאים, כן נ"ל:

דרוש י

לבאר דעת רבוואתא מענין לשנות מקרבן יחיד לשל צבור וענין בגדי כהונה בזה: מקור לדינים הללו למדנו מהא דאיתא ביומא (דף ל"ה ע"ב) שהבאתי לעיל ר"ה בשם ר' יהודה ואמרי ליה רב שמואל בר יהודה אמר אחר שכלתה עבודת צבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לצבור, ע"כ, ופירש"י ז"ל שם ב' פירושים, עבודת יחיד, הוצאת הכף והמחתה שאינה צריכה לצבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות מקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד, ובלבד שימסרנה לצבור דסוף סוף מעבודת צבור הוא, כך נראה בעיני. ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא הפרשה שהיה קורא באצטלית לבן משלו. וקשה לי בגויה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לצבור, עכ"ל רש"י ז"ל. פירוש אף דודאי קריאת הפרשה לאו עבודה היא, אלא צורך עבודה היא וחזינן דקריאתה עשו כעבודה דהתירו לו לקרות בבגדי כהונה, אכן מפני שאינה עבודה ממש התירו לו לקרוא באצטלית לבן משלו ואינה צריכה למוסרה לצבור כשאר בגדי כהונה דצריכין דוקא מסירה לצבור. ונפקא מינה לשני הפירושים להלכה כך היא, דלפירוש הראשון יכול היחיד להתנדב לקרבנות צבור דוקא כגון זו דאינה צריכה אלא לפנות מקום אבל לעבודת צבור גמורה אינו יכול למוסרם, ולפירוש שני אפיל עבודה כהאי גונא ג"כ אינו יכול היחיד להתנדב וכש"כ לעבודת צבור גמורה שיהיה היחיד מותר למוסרם, אלו דוקא קריאת הפרשה דהיא כעין עבודה אבל לאו עבודה ממש היא. והמאירי כתב, וז"ל, אחר שכלתה עבודת צבור עובד בה עבודת יחיד שזה לא קאי כלל על יו"כ, ולמדת שאין בה מקום ליו"כ שהרי אין בה עבודת יחיד עכ"ל. ונ"ל פשוט שהמאירי לא הסכים לפירוש רש"י הראשון דקאי על הוצאת הכף והמחתה, דאינה עבודת יחיד אלא עבודת צבור, ולפירוש השני לא הסכים כקושית רש"י בעצמו דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לצבור, ע"כ. ואפילו לפירוש הראשון של רש"י דעבודת צבור שאינה חשובה כ"כ כגון

הוצאת כף נוכל לומר דוקא אצל כ"ג שגדול בתורה ויודע שיש לו למסור יפה, ועוד שכל כבוד כהונה שלו יוכל למסור וש"ד, אבל אדם אחר אפילו לעבודה כזאת אינו יכול למסור, כמו שכתבו התוס', והמשנה למלך בהלכות שקלים (פ"ד תמה על דברי תוס' הלא בבית שני לא היו כ"ג גדולים בתורה, ורב הונא סתמא קאמר, ועוד מה טעם שכל כבוד כהונה לא ימסור יפה אולי יחפוץ שיהיה משלו, ופירש דלעולם מסירה לצבור מהני אף לעבודת צבור אבל הצבור לא ניחא להו שיהיו בגדי כהונה באין משל יחיד אף שימסרם לצבור, משום דרוצים שיהיו הבגדים משלהם משקליהם, כדי היכפרו עליהם, ולא שיבואו משל יחיד אף שימסרם לצבור, אך בעבודת יחיד שאינה גמורה ליכא קפידא, עכ"ל. ולהרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פ"ח ה"ז) דרך אתר, וז"ל, כל בגדי כהנים אינם באים אלא משל צבור, ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לצבור ומותר ולא מפליג בין עבודת יחיד לעבודת הצבור, ומסיים עוד שם, אף כל קרבנות הצבור שנדב אותן יחיד משלו כשרים ובלבד שימסרם לצבור, ופירש שם במל"מ שפסק כהירושלמי, ועוד פירש שם לדעת הירושלמי לחד תירוצא דוקא מכשירי קרבן כגון בגדי כהונה יכול היחיד להתנדב ונשתנה לקרבן צבור, אבל לא בגופו של קרבן. וכשקלים (פ"ד) איתא שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה כדי שיהיה להם תבואה לצורך העומר ושתי הלחם דאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ, ר' יוסי אומר מתנדב שומר חנם, אמרו לו אף אתה אומר שאינן באין אלא משל צבור ופליגי בזה דר' יוסי ס"ל דקרבן יחיד משתנה לשל צבור ורבנן ס"ל דאינו משתנה, ופסק הרע"ב דהלכה כרבנן, ומביא בתויו"ט שהקשה בירושלמי מעצי המערכה דאיתא בתענית שהיחידים היו מתנדבים, ותירץ שזה אליבא דר' יוסי, א"נ ד"ה דכי פליגי בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כ"ע מודו שהוא משתנה משל יחיד לשל צבור, עכ"ל. ובמשנה למלך תירץ דשאני שומרי ספיחים דלעולם יש לשומר חלק בהם, כיון דעומר ושתי הלחם באין משל צבור, בהא דוקא חיישינן דלמא לא ימסרם יפה דסבור השומר דמה שב"ד אומרים לו שימסרם יפה כדי שיהיה לכל ישראל חלק בהן במצוה, ומש"ה אינו מוסר יפה דניחא ליה שיקריבום משלו, אבל גבי שקלים דרחמנא אמר דכהנים ונשים ועבדים לא יהיה להם חלק בקרבנות כי מסרו לצבור ליכא למיחש דלמא לא ימסרם יפה, משום דניתא להו שיקריבום משלהם ג"כ, דלאו ברשיעי עסקינן, מאתר שרואים דאפילו בשותפות דידהו אין חפץ לה' שיהיה להם חלק בקרבנות צבור לא חיישינן, כן מתרץ המשנה למלך קושית התוס' בב"ק דהקשו משקלים דמקבלין מנשים ועבדים, והתוס' תירצו עוד תירוץ אתר כתירוץ הירושלמי דשקלים אין גגופן קרב ואפשר עוד לומר דשאני עומר

ושתי הלחם דבאין פעם אתת בשנה חביב להם מאוד ואיכא למיחש שלא ימסרם יפה, אבל בשקלים דכולא שתא הוא ליכא למיחש, עכ"ל המשל"מ.
נמצא לפ"ז לדינא יש כאן הרבה דעות, והוא, בשקלים כ"ע מודו דמשתנה לצבור, אי משום דאין גופן קרב, ואי כתירוץ המל"מ דלא חיישינן בהן שלא ימסרם יפה, ובדברים אחרים הוא כך, לחד תירוץ הירושלמי דוקא במכשירין ד"ה מודו כגון עצים ובגדי כהונה, שמשתנה אבל לא בגופו של קרבן דאינו משתנה ולתירוץ שני אפילו קרבנות ג"כ משתנים, והכי פסק הרמב"ם כמו שביארנו, הרי ב' דעות, ולמאירי דעה שלישית, דאפילו בגדי כהונה אינם משתנים לקרבן צבור כי אם לקרבן יחיד, וכש"כ הקרבנות בעצמן. דעה רביעית היא דעת התוס' דדוקא כ"ג שגדול בתורה מותר לו להתנדב בגדי כהונה אבל לא אחר. דעה חמישית היא לפירוש רש"י בפירוש ראשון אפילו כ"ג לא יכול להתנדב בגדי כהונה אלא לעבודת צבור שאינה צריכה כ"כ כגון הוצאת הכף והמחתה שאינו אלא לפנות מקום. ונ"ל דה"ה לתרומת הדשן, שצריכה ג"כ בגדי כהונה אבל אינה ג"כ אלא לפנות מקום מותר להתנדב, או להוצאת דשון מזבח הפנימי, והמנורה, ולהרמת הדשן דכולא חדא טעמא נינהו. דעה ששית היא הפירוש השני של רש"י דדוקא קריאת הפרשה דאינה אלא צורך עבודה ולא עבודה ממש סותר, אבל לשום עבודה אחרת לא. ובשומרי ספיחים פסק גם הרמב"ם והרע"ב כרבנן שאסור להתנדב חנם מפני שחביבה וטעם הדבר אי משום דבאין פעם אחת בשנה כפירוש התוס' ועוד כיון שיש להם בע"כ חלק בהם לא מהני מה שב"ד אומרים לו דדלמא לא ימסרם יפה. ונ"ל דאפשר עוד לומר דר"ה דס"ל דביו"כ דוקא לעבודת יחיד מותר לכ"ג אבל לא לקרבנות צבור, דלעולם ס"ל לר"ה דבכל השנה כולה מותר לו ליחיד להתנדב אף קרבן ציבור וכש"כ בגדי כהונה, אבל ביו"כ אסור כדעת התוס' כיון דבא פעם אחת בשנה חביבה ליה ודלמא לא ימסרם יפה, ועוד דילמא הצבור לא ניחא להו כמו שפירש לעיל במשנה למלך כיון דעבודת יו"כ חביבה להן לישראל מאוד וכפרתו כולה תלויה בה לא ניחא להו שיביאו ממעות כ"ג, כן נ"ל. ונ"ל לפרש הסברא של רבוואתא ז"ל, כמו דהרמב"ם ס"ל דאף קרבנות מותר ליחיד להתנדב ולאו דוקא בגדי כהונה, ולפירוש הירושלמי בתירוץ ראשון דס"ל דוקא מכשירי קרבן כגון בגדי כהונה ועצים אבל לא בגופו של קרבן, ולשאר רבוואתא דס"ל דאף בגדי כהונה אינן משתנין מקרבן יחיד לשל צבור כמו דעת המאירי כמו דס"ל הכי ודעת רש"י שהבאתי לעיל. ונ"ל דבהא פליגי, דאיתא ביומא (דף ל"ב ע"א), מה לבישה טעון קדוש אף פשיטה טעון קדוש, דהקשו בתוס' בשם ר"ת והא לבישה גופא בק"ו אתיא כמו דאיתא שם ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש, מקום שטעון טבילה

אינו דין שטעון קידוש, ובעיא היא בזבחים (דף כ"א ע"א) למ"ד בתר למד אזלינן אי דבר הבא בק"ו חוזר ומלמד בהיקש בקדשים, וכן כתוב בתוס' ישנים שם וז"ל פירש בקונטרס כדאמר בק"ו דלבישה טעון קידוש, ואין נראה לרבינו שמואל דדבר הלמד בק"ו אינו חוזר ומלמד בהיקש, אלא ה"פ מה לבישה של שחרית טעון קידוש מקרא וכו' אבל אי הוה למד בק"ו אפילו בגדי כהונה שאינן קרבן ממש דין קדשים יש להם שאינו למד בק"ו וחוזר ומלמד בהיקש, אבל ר"ת ז"ל חירץ דכל אותם שאומר שם בתלמוד זבחים (דף נ') אינו אלא בקדשים ממש דוקא ולא בבגדי קודש, עכ"ל. ומעתה אומר אני דבהא פליגי רבוואתא ז"ל, דאותו דס"ל שבגדי כהונה דין קרבן יש להן ולא יכול למוסרם לצבור כמו קרבן ממש, ס"ל כרבינו שמואל דלענין ק"ו שיחזור וילמוד בהיקש ג"כ דין קרבן יש להם, אבל שאר רבוואתא ס"ל כר"ת שבגדי כהונה אינן קרבן, לענין למד ה"ה דאינן קרבן ויכולים היחידים למסרם לצבור ושפיר דמי, אבל קרבנות ממש אין משתנים משל יחיד לשל צבור. כן נ"ל לפרש בעזהש"י וא"ש:

עוד אפשר לומר דר"ה דס"ל דדוקא עבודת יחיד עובד ולא עבודת צבור בהכתונת דעשתה לו אמו, ס"ל בהיפך דלעולם כל השנה כולה בודאי אין יחיד מתנדב משלו שישתנה קרבן יחיד לשל צבור כדס"ל לרבנן דאסור לשמור חנם שלא יהיה קרבן צבור בא משל יחיד אבל ביו"כ כיון דפר כ"ג ג"כ בא משלו מ"מ מתכפרין בו הכהנים, דרחמנא הפקיר מעותיו לגבי אחיו הכהנים שיתכפרו בו, וכש"כ שאם נותן להם לישראל משלו ס"ד אמינא בודאי יתכפרו, קמ"ל ר"ה דליתא, דכמו בכל השנה כולה אין קרבן יחיד משתנה לשל צבור, אף כאן כן דדוקא עבודת יחיד מותר לעשות בהם אבל לא קרבן צבור, כן נ"ל:

מיהו יש לדקדק מהמשנה הזאת בעצמה דאיתא שם ביומא (דף ל"ו ע"ב) דבגדי כ"ג ביו"כ היו בל' מנה ואם רצה להוסיף מוסיף משלו, א"כ חזינן שמוסיף משלו ומסרם לצבור ועובד בהם עבודת צבור של כל היום, וצ"ל דדוקא אם הצבור נתנו כל המעות מתרומת הלשכה אף שמוסיף משלו אין בכך כלום כיון דעיקר החיוב בא משל צבור, אבל אם נתן הכל משלו אסור, ומזה ראיה לרב הונא דמתניתין נמי דיקא כותיה דתנא אם רצה להוסיף מוסיף משלו, ומשמע אבל אם נתן הכל לאו כל כמינה לתת משלו מיחיד לקרבן צבור, וראיה לרב הונא שדוקא עבודת יחיד עושה ולא קרבן צבור, ולפ"ז יקשה על אותן דס"ל דמותר להתנדב לקרבן צבור כמו שמפורש בהרמב"ם שהבאתי לעיל, דכתב ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרם לצבור ומותר, א"כ למה נקיט אם ירצה מוסיף משלו ה"ל לאשמועינן רבותא יותר דיכול להתנדב הכל, וי"ל דאינהו יפרשו המשנה בדרך אחר שעד ל' מנה מחוייב הצבור לחת, זאת עיקר הרבותא, אבל באמת

אם התנדב הכל שפיר דמי ותבוא עליו ברכה. או זאת קמ"ל כיון דהחיוב על של צבור בל' מנה ולא יתנה הסיפא שיוכל להוסיף, ה"א דשעור חכמים כך הוא ואסור לו להוסיף דרחמנא חסה על ממונן של ישראל ואסור להוציא יותר מן הדין, קמ"ל דבשביל כבוד עבודת יו"כ יוכל להוסיף כל מה שחפץ ואין שיעור למעלה. והכי תניא בברייתא דאמו של ר' ישמעאל בן פאבי עשתה לו כתונת של מאה מנה, ושל ר"א בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי רבוא, ומה התם דלעבודת יחיד מותר לעבודת צבור כ"ש דמותר, כן נ"ל:

ובתוס' ישנים הסכים לפירוש הראשון של רש"י דעבודת יחיד משמע הוצאת הכף והמחתה, וכתבו והא דקתני במשנה אלו משל צבור היינו אם הוא אינו רוצה אבל אם רוצה עושה משלו לכבוד ולתפארת, עכ"ל. ונמצא לפ"ז המשנה לצדדין קתני מה דמסיים אלו משל צבור ואם רצה להוסיף כלומר דבשל שחרית דוקא להוסיף מותר אבל שיהיה כולו, משלו אסור, ובשל ערבית להוצאת כף ומחתה אפילו כולו שלו מותר, ולפ"ז הפירוש כיון דאיתא בגמרא דכ"ע מיהא של שחרית עדיפא ולמדנו מהקרא זאת ולבשו בגדים אחרים. ורש"י פירש עוד הטעם לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינו אלא לפנות מקום לפיכך שינה הכתוב בבגדים לפחות, עכ"ל. ואם עשתה לו אמו לשל ערבית של מאה מנה או של שתי רבוא כדאיתא בגמרא צ"ל בע"כ שהוסיפו ג"כ לשל שחרית שיהיו ג"כ יקרים יותר דחיוב תורה היא, אבל אם נאמר כפירוש השני של רש"י דקאי על קריאת הפרשה וזה אינו שייך לעבודה לא היו צריכין להוסיף על של שחרית. הן אמת דדין הזה דאיתא בפירוש בגמרא דמן התורה של שחרית יקרים יותר השמיט הרמב"ם, וכבר תמה במל"מ בכלי המקדש למה והניח בצ"ע. ונ"ל לתרץ דעת הרמב"ם משום דאיתא שה בגמרא בדף הנ"ל אמרו עליו על ר' ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לצבור, אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי רבוא והוא להוצאת כף ומחתה כפירוש רש"י. ויש לתמוה כיון דרצתה הגמרא להפליג שהוציא כל כך מעות על בגדי כהונה הללו וכמו דאמרן דשל שחרית יקרים יותר צריך היה להביא יותר רבותא דלא זאת דשל ערבית היו יקרים אף זאת דשל שחרית היו עוד יקרים יותר מזה, אלא ודאי דמעשה רב והלכה היא דמותר לעשות גם של ערבית יקרים יותר. וכעין זה כתב הר"ן במגילה אצל חייב אדם לבסומי, עיי"ש, כן נ"ל ברור:

דרוש יא

הערה בענין הסגן שמכינין לו חחתיו:
הנה במשנה איתא ומתקינין לו כהן אחר תחתיו, ואם מת כ"ג הסגן נכנס תחתיו וזה הדין כשמת כ"ג ביו"כ, ואפילו מת כ"ג אחר יו"כ סגן זה יש לו קדימה על כל אחיו הכהנים להתמנות כ"ג תחתיו וכתב השער המלך בשם הרא"ש דאף דדינו של כ"ג להיות גדול מאחיו בחכמה וכו', ואם בעת הזאת נתחכ כהן אחר ובעת שמת כ"ג היה האחר תכם יותר מ"מ יש לו קדימה להסגן, עכ"ל. ונ"ל לפרש טעם הדבר, דהסגן ה"ל כמו כ"ג ממש תיכף מעת אשר נתמנה לסגן הרי הוא כמו כ"ג בעצמו, וכמו דאמרינן דבשעת התמנות כ"ג צריך הוא להיות גדול מאחיו בכל דבר, ואם נתחכם באותו זמן כהן אחר האם יעלה על הדעת שיעבירו את הכ"ג ונקח אתר היותר גדול ממנו, בודאי לא, דכיון דבעת התמנותו היה גדול כבר זכה לעולם, כן עם הסגן ג"כ הדין כך ופשוט. אכן מסופק בשער המלך דאם מת כ"ג ויש לו בן, ובן יש לו ג"כ קדימה מד"ת, כמו שכתוב בתורה והכהן המשיח תחתיו מבניו, והכי פסק הרמב"ם בכלי המקדש, למי יש לו קדימה, אם להבן או להסגן, והניח בצ"ע ובספקא דדינא. ול"נ פשוט שהסגן זכה כמו שאמרתי דהרי הוא כ"ג ממש וכבר הוא כ"ג ואיך יבוא הבן לזכות מתורת ירושה, דה"ל כמו שנתן אביו בחייו כל ממונו לאתר, האם יבוא הבן לירש, בתמיה ? אף כאן ב"ד מינו אותו לסגן וכבר הוא כ"ג, כן נ"ל. מ"מ יש לדקדק למה לא מינו באמת את בנו לסגן, ואם ימות כ"ג יזכה מד"ת מצד שני חזקות, בן וסגן, ולא ליתו אח"כ לאינצויי, דחזינן דהרבה תקנות תקנו חז"ל מדרכי שלום, ובפרט לשער המלך ה"ל ג"כ ספקא דדינא, וכ"ת ה"נ הלא זאת לא מצינו, וכ"ת במשנה סתמא קתני ובנו בכלל, ליתא, הלא נפקא מינה טובא לדינא, וכל כי האי מלתא ה"ל לפרושי, שלסגן ג"כ דין קדימה לבן אם הוא יותר ראוי לכהן אחר, כמו שיש לו קדימה לאחרים במיתת כ"ג בעת דליכא סגן, בשלמא לר' יהודה דס"ל דאפילו אשה אחרת מתקינין דחייש למיתה לא קשיא, דאיכא למימר כיון דחייש למיתה אפילו בחד, ואם ימות אביו יהא בנו אונן, ומוטב שיתמנה אחר, ואף אם נאמר כיון שהוא מוכן להיות כ"ג אינו חל עליו אנינות, כמו שיתבאר מזה עוד לקמן, מ"מ מי לא מיטרד, כמו דאיתא בגמרא אליבא דר' יהודה לענין אם מתה אשתו, וקאמרה הגמרא (יומא דף י"ד) נהי דאנינות לא חייל עליה אטרודי מי לא מיטריד, עכ"ל הגמרא, ונהי דרש"י פירש שם דקאי לענין אכילת קדשים דבעינן שמחה גדולה דכתיב למשתה, ונראה ודאי דכל שכן לעבודת יום כפור דצריך להקביל פני השכינה ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, דודאי צריך להיות בשמחה, ונהי דר' יהודה סבירא ליה באמת לדינא

דאם מתה אשתו ביו"כ עובד עבודה ולא חייש דלמא אחי למיכל כיון דיום כפור הוא, דדוקא בכל השנה כולה גזר כדאיתא שם בגמרא, מ"מ בודאי מוטב למנות אתר ולא בנו שלא יהיה מוטרד, מ"מ באם קרה שמתה אשתו עובד עבודה, כיון דאין לנו עצה אחרת, אבל לתקן לכתחלה תקנה כל מה דאפשר צריך לעשות שלא יבוא לידי טרדא, כן נ"ל ברור, אבל לרבנן דלא חיישי למיתה אלא מתקינין כהן אחר שאם יטמא כ"ג, למה באמת לא מהדרינן שהבן יתמנה ויהיה לו קדימה כדאמרן ? ונ"ל לפרש, דאיתא בגמרא שם דעבדינן לכ"ג צרה כדי שיזדרז טפי ולא יבוא לידי טומאה, אכן בכל אדם מתקנא חוץ מבנו, ולא יהיה זריז לכן לא ראו חכמים לתקן תקנה זו, כן נ"ל ברור. מ"מ אני מסופק אפילו לרבנן דלא חיישי למיתה, ואף דבן אין ממנין לסגן כמו שביארתי, אבל זאת מסופק אני אם ממנין אחיו לסגן, ונראה ודאי דמותר אליבהו, ואם אירע שמת אחיו הכ"ג ביו"כ, א"כ אנינות וכ"ג חלין עליו בבת אחת, ויש להסתפק מי קדים, דכ"ה אנינות דוחה אותו מעבודה וכ"ג דוחה אנינות, וכאן ששניהם חלין בבת אחת מי דוחה את מי ? ונ"ל כמו שפירשתי לעיל דבעת אשר נעשה סגן תיכף חלה עליו קדושת כ"ג ע"י התמנות שלו, ותיכף דין כ"ג יש לו לזה אם ימות הכ"ג, וה"ל כמו שחלה אנינות בעת היותו כ"ג, ועוד דאי אפשר שקודם מיתה בעת אשר הוא גוסס ג"כ אינו ראוי לעבודה ואי אפשר לצמצם, מ"מ קדושת כ"ג קודמת, כנ"ל. ובשביל זה הטעם נ"ל דדינו של כ"ג הוא עפ"י הרמב"ם כמו שפסק בכלי המקדש שיתמנה עפ"י ב"ד של שבעים ואחד, ולתוס' עפ"י הירושלמי עפ"י מלך ואחיו הכהנים, סגן זה נ"ל דמתמנה ג"כ כדין כ"ג לכל מר ומר כדאית ליה, דאי לא תימא הכי, אם מת כ"ג ונכנס זה לשמש תחתיו ביו"כ דאינה כשרה אלא בכ"ג, והדיוט העובד ככ"ג חייב מיתה, כמו שהוכיח בשער המלך מגמרא דיבמות דמוקי ליה דחייב שתים בשחיטת פרו של כ"ג אליבא דמ"ד דדוקא בכ"ג הוא, א"כ איך יעבוד ? אלא ודאי דממנין אותו ככ"ג עפ"י ב"ד של שבעים ואחד או עפ"י המלך ואחיו הכהנים כדאמרן, כן נ"ל ברור. ובשביל זה נ"ל פסק הרמב"ם כהתוספתא דהכ"ג ממנין עפ"י ב"ד של שבעים ואחד ולא כהתוס' יומא (דף י"ב ע"ב) דעפ"י הירושלמי דממנין את הכ"ג עפ"י מלך ואחיו הכהנים כדאמרן, משום דאיתא בריש יומא מפרישין כ"ג מביתו ומתקינין לו כהן אחר תחתיו, מסרו זקנים מזקני ב"ד, וכל הסדר שם במשנה, משמע שהיו עושין זאת הב"ד של לשכת הגזית והם של שבעים ואחד, דאי לאו הכי ה"ל לתנא לפרש שהמלך ואחיו הכהנים הפרישו אותו והתקינו לו כהן אחר תחתיו, אלא ודאי הדבר תלוי בב"ד כנ"ל, ומב"ד מזכיר שמה בכל הסדר וגם השביעוהו על דעת ב"ד ושפיר נדע במי תלוי הדבר:

עוד מענין הנ"ל:
הנה אנחנו קיי"ל כחכמים דמה שמתקינין כהן אחר הוא משום שמא יטמא, כדפירש"י במשנה ומזמינין כהן אתר להיות כ"ג אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין אותו לבוא למקדש, עכ"ל, ודלא כר' יהודה דחייש למיתה ומתקינין לו אשה אחרת, וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"כ הלכה ג', והחכם צבי בתשובה ק"ו תמה על הרמב"ם שפסק כאן דלא חיישינן למיתה, ובהלכות קדושין פסק דכהן הנותן גט לאשתו סמוך למיתה אסורה לאכול בתרומה מיד, ש"מ דחיישינן למיתה, והניח בצ"ע. ונ"ל לתרץ, דבשלמא ביו"כ הלא מ"מ מתקינין לו כהן אחר שיעבוד עבודה, ונהי אם נאמר דאם תמות אשתו אסור לעבוד עבודה דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו, או אם ימות הוא, הלא יש כאן כהן אתר ויכנוס הוא שיש לו אשה ויעבוד עבודה ולא נפיק מינה חורבא שיבוא לעבור על ד"ת, אבל בגרושין, אם ימות ואשתו תאכל תרומה שהוא במיתה ודאי יפוק מינה חורבא, כן נ"ל. ועוד י"ל כמו שכתבו התוס' לתרץ (יומא דף ב') דאע"ג דלמיתה דחד חיישינן. א"כ הכי נמי ניחוש למיתה דחד כמו דאיתא ביבמות לענין יבום, ותירצו דה"ק הכא נמי דחיישינן למיתה דחד לזמן מרובה הכי לא הוי לן למיחש למיתה לזמן מועט, ועוד דאינו אלא מעלה בעלמא, ועיין שם בתוס', אף כאן נאמר אם נותן גט על שעה אחת סמוך למיתה הלא זמן מרובה הוא ובודאי חיישינן כנ"ל, ואפילו לפי מה שפסק הרמב"ם דפרישת כ"ג קודם יו"כ מהלממ"ס הוא ולא משום מעלה בעלמא מ"מ חזינן דכך נאמרה הלכה דאינו אלא לכתחלה דאת הכהן השני מתקינן ולא מפרשינן, דבדיעבד הפרשה לא מעכבת כדאיתא ביומא (דף י"ג) א"כ לא נפקא מינה חורבא, וא"ש, כן נ"ל:

דרוש יב

מענין הזאת כ"ג קודם יו"כ ומתרץ דעת תפארת ישראל:
איתא בגמרא יומא (דף ת') דר' יוסי ור' חנינא סגן הכהנים ס"ל דמזין על כ"ג בשלישי ובשביעי לפרישתו, והכי קיי"ן, וכן פסק הרמב"ם בפ"א מעבודת יו"כ הלכה ד', ובגמרא שם (דף י"ד) איתא על המשנה שכל שבעת ימים קודם יו"כ הוא עושה כל עבודת היום, ואמרינן עלה בגמרא מאן תנא כלומר דס"ל דאף שנפל עליו ההזאה של מי חטאת ויכול לעבוד עבודה ולא נטמא דלא כר' עקיבא, דאי ר"ע הא אמר טהור שנפלה עליו הזאה טמאתו היכי עביד עבודה אלא ודאי אתיא כחכמים דס"ל דאם נפלה מי חטאת עליו אינו מטמא אותו, ואיתא עוד שם אביי אמר אפילו תימא ר' עקיבא דעביד עבודה כולי

יומא ולפניא מדי עליה ועביל ועביד הערב שמש, ע"כ בגמרא. והנה ידוע שהלכה כר"ע מחברו דוקא ולא מחבריו, ובשביל זה פסק הרמב"ם בהלכות פרה כחכמים שאינו טמא אם נפל על הטהור הזאה שלא לצורך, וממילא בשביל זה מביא בהלכות יו"כ סתם שמזין עליו בשלישי ובשביעי, ולא כתב שההזאה תהיה דוקא לעת ערב אחר שעשה עבודת היום, ופשוט, אבל בתפארת ישראל בהלכתא גבירתא מביא הוא ז"ל להלכה שמזין עליו אתר שעשה עבודת היום וטביל ועביד הערב שמש, א"כ יש לתמוה על תפארת ישראל הלא לא קיילן כר"ע. ונ"ל לתרץ דאיתא עוד ביומא (דף י"ט) אמר רב פפא שתי לשכות היו לו לכ"ג לשכת פרהדרין ולשכת בית אבטינס ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או להפך, ומסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הוי מאי טעמא מקדים קאי ומסיך את רגליו וטביל ואזיל לצפון וגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כולי יומא לבהדי פניא מדו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ונייח דאי אמרת לשכת פרהדרין בצפון מקדים קאי ומסיך רגליו ואזיל לדרום וטביל יגמר חפינה ואתי לבית המקדש ועבד עבודה כולי יומא להדי פניא מדו עליה והדר אזיל לדרום וטביל ובעי ומיהדר ומיזל לצפון ומינח ומי מטרחינן ליה כולי האי ע"כ, ובהדי פניא מדו עליה פירש"י כר"ע דאמר לעיל טהור שנפל עליו הזאה טמאתו עכ"ל רש"י, הרי ראינו בפירוש דרב פפא ס"ל בזה דעבדינן בכ"ג קודם יו"כ כר"ע דשתי פעמים מזכיר בסוגיין לבהדי פניא מדו עליה אמר רב פפא לאשמעינן דהלכתא הכי, וכן אביי מוקי ליה למתניתין ג"כ כר"ע וכיון דאמוראי בתראי ס"ל הכי בודאי כן קיי"ל, ואף דבעיקר הדין להלכה אביי ורב פפא ס"ל דהלכה כחכמים דאם נפלה ההזאה על טהור שלא לצורך לא נטמא בזה, אבל לענין קדושת כ"ג ולעבודת בית המקדש התמורה כיון דנוכל לתקן שיעבוד עבודה גם שיהיה טהור אליבא דכ"ע ודאי הכי עבדינן, ויפה פסק התפארת ישראל, כן נ"ל ברור:

דרוש יג

קושיא על הריטב"א:

הריטב"א ז"ל ס"ל דכל עבודות היום שהן בכל השנה כגון תמידין ומוספין אינם מן התורה בכ"ג אלא דוקא עבודות המיוחדות ליום הזה הן בכ"ג, וקשה לי ע"ז הלא אנן חמש טבילות ועשרה קדושין גמרינן לכ"ג אי מקראי אי מהלממ"ס, כדאיתא ביומא (דף ל"ב). ואם יעשו שאר העבודות מן התורה בכהן הדיוט, הלא אין מחליף כלל את הבגדים, דבעבודת פנים הכל בבגדי לבן ואנה מצינו הטבילות והקדושין, ועוד דאיתא בזבחים כ"ג שלא קידש ידיו ורגליו בין עבודה לעבודה אינו חייב מיתה דכתיב ורחצו

ממנו אהרן ובניו דבר השוה באהרן ובבניו, ואם מן התורה אינו בכ"ג אין כאן חילוף בגדים, ונאמר דקרא מיירי אם אירע מקרה שכ"ג עבד ע"ז נאמר הקרא בודאי דוחק גדול, ועוד דכתיב ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם עולת העם מאי ניהו עולת העם איל שמקריב למוסף הרי דצריך להקריב את המוספין, וצ"ע גדול לפענ"ד דאיתא ביומא (דף ע' ע"ב) דכ"ע מיהת תד איל, דאיל אחד האמור כאן הוא האמור בחומש הפקודים וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכתב וז"ל האיל האמור בפרשת אתרי מות הוא האמור בחומש הפקודים בכלל המוסף עכ"ל וכיון דאמרה תורה ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם בודאי בכ"ג הוא, וצ"ע גדול:

דרוש יד

יתבאר מפרישת כ"ג קודם יו"כ ואיש עתי שדינו במזומן להזמין אותו קודם יו"כ:

כ"ג שדינו להפרישו קודם יו"כ על שבעה ימים, וכן הכהן השורף את הפרה שדינו ג"כ בזה ככ"ג ביו"כ, פסק הרמב"ם דשניהן מהלממ"ס ואינן משום מעלה בעלמא, וז"ל בהלכות פרה פ"ב ה"ג, ז' ימים מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו כשם שמפרישין כ"ג לעבודת יו"כ, ודבר זה קבלה ממשה רבינו, וכן כתב בהלכות עבודת יו"כ (פ"א ה"ג) ג"כ בזה הלשון ז' ימים מפרישין כ"ג מביתו ללשכתו שבמקדש ודבר זה קבלה ממשה רבינו, ועיין שם במל"מ שתמה עליו הלא לר' יוחנן דוקא פרישת כ"ג קודם יו"כ הוא מן התורה אבל הפרשת כהן דפרה אינו אלא משום מעלה, מ"מ למדנו דפרישת כ"ג ודאי מד"ת, דהלממ"ס כדין תורה, ודין איש עתי הוא ג"כ מד"ת דכתיב איש עתי המוכן והמזומן לכך מאתמול כדאיתא ביומא (דף ס"ו) וכפירוש רש"י שם, ואף שדין שניהם ד"ת כדאמרן, מ"מ הדין הוא, אם נטמא כ"ג ביו"כ נכנס הסגן תחתיו שהזמינו אותו קודם יו"כ ומשמש תחתיו כי טומאה דחויה היא בצבור כדפסק הרמב"ם בפ"ד מביאת מקדש וז"ל ובשביל זה מהדרינן אטהרה אפילו אין שם כהנים טהורים באותו בית אב או במשמר זה ואינו דוחה את הטומאה אלא אם רוב הכהנים טמאים, וכתב עוד שם הלכה ט"ו ומפני מה מחזרינן על הטהור מבית אתר מפני שהטומאה לא הותרה בצבור ובאיסורה עומדת אלא דחויה היא מפני הדחק ואין דוחין כל דבר הנדחה אלא במקום שאי אפשר ומפני זה צריכה ציץ לרצות, עכ"ל, לכן אף כאן אצל כ"ג אף דהשני לא נפרש לשבעה מ"מ נכנס תחתיו כמו שהדין תמיד שכהן שבית אב שלו יעבוד ויש לו קדימה על אחרים, אכן כיון שנטמא נכנס מבית אב אחר, וכאן ג"כ הדין דכ"ג זה יש לו קדימה אכן אם נטמא יכנוס אחר תחתיו, ופשוט הוא, אבל באיש עתי אמרינן בגמרא יומא (דף

ס"ו ע"ב) עתי ואפילו בטומאה למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שאם נטמא משלחו, נכנס טמא לעזרה ומשלחו, עכ"ל, ואיתא עוד שם חלה משלחו ישלחנו ביד אחר והכי פסקו הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבודת יו"כ (הלכה י"ט וכ"ה) לשני הדינים, שנכנס טמא ואם חלה משלחו ביד אחר, ואני תמה ע"ז הדין, כיון דראינו דשניהם, הכ"ג ואיש עתי, זה צריך הפרשה וזה טעון שיהיה מזומן קודם יו"כ ושניהם מד"ת, למה אצל כ"ג דעיקר כפרה גביה הוא אמרינן יכנוס אחר תחתיו אם נטמא, ולגבי איש עתי יכנוס בטומאה כיון דאמרינן טומאה דחויה היא בצבור, ובדיעבד הלא כשר באינו מזומן, למה יכנוס ויטמא העזרה, בשלמא על הגמרא לא קשיא לי דנוכל לומר המשנה דמפרישין אתיא כמ"ד דחויה היא בצבור לכן מפרישין ולא עוד דמפרישין אותו משום טומאת קרי דשכיחא ואינה ניתרת בצבור, דדוקא טומאת מת הותרה בצבור כדדרשינן אנשים טמאים לנפש איש נדחה ואין צבור נדחין אבל לא בשאר טומאות כדאיתא בפסחים, ואפילו ר' יהודה דמתניתין דס"ל אף אשה אחרת מתקינין וכש"כ כהן אחר ואיהו הלא ס"ל טומאה הותרה בצבור, לר' יהודה ודאי אתי שפיר, אחת משום חשש קרי דשכיתא אפילו לרבנן כדאמרן, ועוד הא חייש למיתה, אבל ברייתא דספרא המובא בגמרא כיון דפלוגתא דתנאי היא אי טומאה דחויה או הותרה ור"ש ס"ל דחויה ור' יהודה ס"ל הותרה בודאי אתיא כר' יהודה כדאמרינן בעלמא (יומא דף מ"א) סתם ספרא מני ר' יהודה וא"ש אליביה, וזאת הברייתא דאיש עתי בטומאה הוא ספרא בפ' אחרי מות אבל להרמב"ם דפסק לתרווייהו קשיא, ועוד קשיא לי דבגמרא אמרינן עתי ואפילו בטומאה למאי הילכתא, אמר רב ששת לומר שאם נטמא משלח נכנס טמא לעזרה, ורב ששת גופא ס"ל לעיל ביומא (דף ו' ע"ב) טומאה דחויה בצבור וא"כ קשיא דידיה אדידיה, דאם טומאה דחויה וכאן אינה עבודה כלל דכשר לשלחו אפילו ביד זר, ובדיעבד גם שילוחו לא מעכב דחוקה דוקא על הדברים הנעשים בפנים בבגדי לבן כתיב, א"כ יכנוס אחר. אכן מרב ששת יש לתרץ, דרב ששת מתרץ הברייתא דת"כ וליה לא ס"ל, וכה"ג כתבו התוס' יומא (דף ה') דרבא אמר שם זאת אומרת טומאה הותרה בצבור, וליה לא ס"ל דרבא ס"ל בפסחים טומאה דחויה, אבל על הרמב"ם וגם המאירי שפסק ג"כ כשניהם צ"ע לפענ"ד. ועוד יגדל התימא דהרמב"ם סובר דבטומאת גברא צריך ציץ לרצוי, ופסק דוקא בעודנו על מצחו מרצה, ובשעה שכ"ג מוסר את השעיר להמשלח עודנו לבוש בבגדי בוץ ואין עליו הציץ לרצוי, וצע"ג לפענ"ד. ושאלתי זאת להגאון פאר הדור ר' חיים סאלאווייציג שליט"א אבדק"ק בריסק, ותירץ לי דאצל כ"ג אם נטמא יש שני איסורים, איסור אחד שמטמא את העזרה, ועוד איסור שהעבודה אסורה בטומאה, ואצל איש עתי אין כאן אלא איסור אחד שמטמא

את העזרה, י"ל דשני איסורים לא דחינן אבל איסור אחד דחינן, עכ"ד. וקשה לי ע"ז מהא דאיתא בזבחים (דף ל"ב ע"ב) לענין מצורע שחל שמיני שלו בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל, אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס, וחפש אביי לדומיא לרוב טמאי מתים ונעשו זבין הואיל והותרו לטומאתן הותרו לזיבתן, ואמר שם רבא אדרבא איפכא מסתברא, מצורע הותרה היא להא אישתראי ולהא לא אישתראי, טומאה דחויה היא מה לי חד דחוי ומה לי שתי דחיות, ואף דשם לא דוחה לזיבה דדוקא לטומאת מת אידחי ולא לזיבה, אבל כיון דקיי"ל בכל מקום כרבא ורבא ס"ל ליסוד כל היכא דאמרינן דחויה מה לי אחת מה לי שתי דחיות, ואף כאן אם נאמר זאת הסברא תקשי ליה לרבא דס"ל דאין חילוק בין דחיה אחת בין שתי דחיות א"כ קשה למה אצל כ"ג לא דחינן ואצל איש עתי דחינן, דמה לי חדא דחייה מה לי תרתי והדרה קושיא לדוכתה וצ"ע, והצעתי עוד הפעם לפניו ותירץ לי מ"מ עבודה דטומאה פסול מחמת עצמו היא ופסול הגוף חמירא עכ"ד שליט"א. ונ"ל עוד אף דהמשנה דמפרישין לו כהן אתר תחתיו שמא יארע בו פסול טומאה ודאי אתיא ככ"ע, אף למאן דאית ליה טומאה הותרה דיוכל להיוח שיטמא קרי דשכיחא כמו שבארתי, ובזה לא אמרינן הותרה, מ"מ אם אירע לכ"ג טומאת מת ביו"כ לרב נחמן דס"ל ביומא (דף י' ע"ב) טומאה הותרה עובד ולא יכנוס אחר תחתיו, לא מיבעיא לאיכא דאמרי דס"ל אפילו היכא דליכא טהורין וטמאין בההוא בית אב עבדי נמי טמאין דכל טומאת מת בצבור היתר הוא דודאי הוא עושה עבודה, אלא אפילו ללישנא קמא כל היכא דאיכא טהורין בההוא בית אב, טהורין עבדי טמאין לא עבדי, נ"ל דשאני התם דכל כהנים כי הדדי נינהו, אבל כאן כיון דכ"ג נפרש מקודם על ז' ימים ומד"ת מחוייב פרישה כדאמרן, והכהן השני לא הופרש, סברא היא כיון שטומאה הותרה אליביה מוטב שיעבוד כהן שנפרש, כן נ"ל ברור דהפרישה לאו משום חשש טומאה אלא מגזה"כ, ואף דפרו ואילו קרבנות יחיד נינהו, מ"מ כבר כתב בשער המלך כיון דשייך הכל לעבודת יו"כ לא מחלקים בין קרבן לקרבן, עכ"ל, מ"מ קצת צ"ע ע"ז מהא דאיתא ביומא (דף ז') דהקשה לו רב ששת מהיה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו וכו', הרי דדחויה, ומתרץ אמר לך רב נחמן לא פריס פר ע"ז אע"ג דצבור כיון דלא קבוע לו זמן מהדרינן אילים באילו של אהרן, דאע"ג דקביע כיון דיחיד הוא מהדרינן, אילו של אהרן פירש"י דיו"כ, הרי דלרב נחמן אילו של אהרן דינו כקרבן יחיד ומהדרינן אטהרה, מ"מ י"ל מדלא מתרץ בגמרא על פרים על פר כ"ג ביו"כ דג"כ נקרא קרבן יחיד ודאי הוא מטעם הזה כיון דפר ושעיר של יו"כ מערבין את הדם וחדא כפרה היא, כשם שדוחה השעיר טומאה גם הפר דוחה, ועוד דלא נוכל

להקריב את השעיר קודם פר דחוקה כתיב אם שינה הסדר כדאיתא ביומא, אבל האיל דלא מעכב את הפר והשעיר וקרבן בפ"ע הוא בודאי לא הותרה אצלו טומאה כדאמרן, מ"מ לרב נחמן איכא למימר באמת דכל עבודת צבור של יום זה עובד בטומאה, והאיל באמת מקריב כהן אתר הסגן, אבל לדידן אין נפקותא כלל דפסקינן דחויה ונכנס תיכף הסגן. כן נ"ל.:

עוד נ"ל לעיין בדבר הזה, כיון דאיש עתי דבר תורה מזומן ולמה באמת לא ראו חכמים לעשות תקנה להזמין עוד אחר אם יחלה או יטמא או ימות, שיעשו המצוה כתקנה ? ונ"ל כיון דאיש עתי במזומן הוא דבר חדש מה דלא מצינו בכל התורה, ואף דמצינו אצל כ"ג ביו"כ היינו הכ"ג הזה בעצמי שעובד כל השנה כולה אבל מכין את עצמו לקדושה יתרה על יום זה, אבל שיזמינו מאתמול שיעשה עבודה איש אחר אפילו זר לא מצינו, לכן נ"ל דאין בו אלא חידושו, ועוד איש עתי אחד משמע ולא שנים דומיא דדרשינן אצל כ"ג שצריך שיהיה לו אשה אחת בכל השנה כולה, וכמבואר ברמב"ם בהלכות אישות וכלי המקדש אשה אחת ולא שתים, אף כאן איש עתי אחד ולא שנים, ועוד דמאי דמזמנין לכ"ג כהן אחר דחיישינן לכל מיני טומאות, טומאת מת, שרץ, וקרי, ואף דעיקר משום קרי, דלמיתה לא חיישינן, מ"מ כבר כתב התויו"ט באבות דזה מעשרה נסים דחשבינן במשנה שלא אירע קרי לכ"ג ביו"כ, מ"מ חששו לזה כיון דגדול היה וע"ד כל הגדול מחבירו שכיחא ביותר טומאה אבל לאיש עתי לא חששו, כן נ"ל. אבל קושיא ראשונה ודאי קשיא דכליא הוא בכל התורה דהיכא דיכול לקיים שתיהן לא דחינן שום מצוה וכאן דכשר השלוח בכל ישראל ואפשר לקיים שתיהן, איך ידחה, וצ"ע כדאמרן. ועוד אפשר לומר דלא חששו להכין עוד איש עתי שמא יטמא קרי ואסור הוא לכנוס למקדש כיון דבדיעבד השילוח לא מעכב לא חששו לזה כנ"ל:

מדי דברי באותו ענין אבאר בזה שיטת הרמב"ם ומה שיש לדון בו. כפי אשר מבואר ברמב"ם הלכות כלי המקדש לענין טומאה בצבור כלל דבריו הוא כך, דבצבור אפילו לכתחלה שוחט וזורק בטומאה בין בטומאת גברא, בין בטומת בשר וחלב, וביחיד בטומאת הגוף לעולם אינו מרצה אפילו בדיעבד כי אם בטומאת התהום, ובטומאת בשר ביחיד אם נטמא אחת, החלב או הבשר, דוקא, זורק את הדם, אבל אם נטמאו שניהם לא יזרוק, וכן אין מרצה על אכילות בין בצבור בין ביחיד חוץ מקרבן פסח מפני שבתחלה לא בא אלא לאכילה מותר לאכלו בטומאה, ועוד חילוק בטומאת התהום אפילו נודע לו קודם זריקה זורק לכתחלה, ובשאר קרבנות צבור לרש"י דוקא בדיעבד, בין בפסח ובין בשאר קרבנות, אבל לרמב"ם שוחט קרבן פסח לכתחלה כדפירש שם הכ"מ.

וקשיא לי ע"ז דלפי שמפרש הכ"מ בקרבן פסח בטומאת התהום רשאי לעשות לכתחלה, משא"כ בשאר קרבנות שאם נודע לו קודם זריקה אם זרק הורצה אבל לכתחלה לא יזרוק, הלא בפסחים (דף פ"א) מבעיא ליה אם הותרה טומאת התהום בקרבן תמיד ופשוט הוא דלאו דוקא קרבן תמיד אלא כל קרבנות צבור במשמע דמ"ש, ופשיט ליה רבא דילפינן מועדו מועדו מפסח, א"כ בשניהם דין אחד ובשניהם טומאת התהום הותרה ושאר טומאות בצבור דחויה, וצ"ע לפענ"ד. וכן רש"י ז"ל השוה מדותיהם דבשניהם לא שחטינן לכתחלה, אכן אם שחט זורק את הדם לכתחלה, וכן נראה פשטות הגמרא שם דפריך וכל טמא וטהור להבא משמע שיש לו דין טהור ועושה לכתחלה א"כ ה"ה בקרבן צבור, וצ"ע:

עוד מענין הזה:

בגמרא יומא (דף ז' ע"ב) איתא תניא ציץ בין שישנו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה, דברי ר' שמעון, ר' יהודה אומר עודהו על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו מרצה, אמר לו ר"ש כהן גדול ביו"כ יוכיח שאין עודהו על מצחו ומרצה, אמר לו ר' יהודה הנח לכ"ג ביו"כ שטומאה הותרה בצבור, מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה בצבור, ע"כ. והנה נראה מהגמרא ברור שאחת תלויה בחברתה, דמאן דס"ל דחויה ס"ל אפילו אינו על מצחו מרצה, ומאן דס"ל הותרה ס"ל שדוקא בעודו על מצחו מרצה, וא"כ יש לתמוה על הרמב"ם דפסק טומאה דחויה ופסק שהציץ מרצה דוקא בעודו על מצחו, והיאך מזכה שטרא לבי חרי, וכן הקשה הר"י קורקוס ז"ל וכן בשאגת אריה ועוד קשה דלהרמב"ם דפסק טומאה דחויה וצריך ציץ לרצות נשארה קושית ר"ש מה יעשה כ"ג ביו"כ דאינו על מצחו ואיך ירצה ? ונ"ל לתרץ שיפה פסק, דהנה במאי דפסק טומאה דחויה היא בצבור בודאי כן הלכה, וכתב הכ"מ משום שרב נחמן ורב ששת פליגי בזה בגמרא יומא שם ורב ששת ס"ל דחויה, וכללא הוא בכל התורה כולה היכא דפליגי רב נחמן ורב ששת קיי"ל כרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי (וכן כתב הרא"ש בסוף סוכה), ועוד ראיה דאמרינן בפסחים (דף ע"ז) דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בצבור אלא רב יהודה, ואמרינן שם עוד דרב חסדא סבר טומאה דחויה וכן ר' יצחק עכ"ל הכ"מ. ועוד נ"ל ראיה כמו שכתבו התוס' פסחים שם (דף ע"ז) דר' יוסי דנימוקו עמו ג"כ ס"ל טומאה דחויה, ועוד דהו"ל שנים לגבי ר' יהודה, דר' שמעון ור' יוסי תרווייהו ס"ל טומאה הותרה, והשאגת אריה מביא ג"כ עוד ראיה מדאיתא בזבחים (דף ל"ג) מכלל דאביי ורבא תרווייהו ס"ל טומאה דחויה היא בצבור ובתראי נינהו, והכי קיי"ל, כן כתב בסימן ל"ח, ע"כ, ולענין פסק השני שפסק כר' יהודה ג"כ יפה פסק כיון דלא פליגי בזה אלא ר' יהודה

ור' שמעון. הדרן לכללא ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה, ולענין קושית ר' שמעון מכ"ג ביו"כ יש לתרץ דלעולם לר' יהודה לשיטתו עדיפא משני ליה דטומאה הותרה אליביה ואין צריך ציץ לרצות, אבל לר"ש דלא ס"ל זאת י"ל אף דמהדרינן אטהרה תמיד אם יש לנו עצה לאשכחא בבית אב או במשמר אתר, ואם לא אפשר עבדינן בטומאה, אף כאן כן דאם לא אפשר עבדינן בטומאה בלי רצוי ציץ, וכן נראה מדברי התוס' יומא (דף ו' ע"ב) דכתבו וז"ל היינו טעמא דכיון דאי אפשר להיות על מצחו ולרצויי דחיא טומאה, כיון דקרבן צבור הוא דאתי בטומאה, מידי דהוה אטומאת גברא דלא מרצה ציץ עלה ודחיא טומאה, וא"ש בעזה"י:

וכ"ת הלא מקריב ביום כפור ג"כ קרבן יחיד מ"מ לא קשיא דכן מצאתי בשער המלך משם תוס' ישנים כתב יד וז"ל אפילו אם נאמר דטומאה דחויה בצבור וצריכה ציץ, מ"מ לא קשיא מכ"ג ביו"כ, דאילו אף כי הוא קרבן יחיד מ"מ מקריב אותו בשמונה בגדים ונושא עליו הציץ, ואפילו בפרו דליכא ציץ, מ"מ כיון דעבודת הצבור התלויות בשעיר שהוא ודאי קרבן צבור תלויות בפר א"כ הואיל והותרה בשעיר הותרה נמי בפר, עכ"ל:

דרוש טו

עוד מענין פרישת כ"ג קודם יום כפורים:

איתא ביומא (דף י"ח) ערב יו"כ עם חשכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה, ואיתא שם בגמרא שמונעין ממנו כל דבר מאכל המביא לידי טומאה, ובירושלמי פריך למה היו יראים שמא יראה קרי הלא זה מעשרה נסים שנעשו בבית המקדש ולא אירע קרי לכ"ג ביו"כ ? ומתרץ אמר רבי אבין ב"ש לא תנסו וכו', ור"י בר בון תירץ כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני, ע"כ, והובא ג"כ במהרש"א, אכן התויו"ט כתב התירוץ הזה ברישׁ דמאי שאין סומכין על הנס מסברא דנפשיה, וצ"ע שלא הביא זאת מהמפורש בהירושלמי. ובמס' אבות תירץ התו"י בשם מדרש שמואל דאף שהיה כ"ג בקדושה וטהרה עוד ז' ימים קודם יו"כ ושומרין אותו מ"מ היו צריכין לנס, וז"ל והתשובה כי יצ"ט ויצה"ר מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים, וכשאחד מהם קרוב להיות מנוצח יתחזק על חברו בראותו כי כלתה אליו הרעה וכו' ולזה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי, עכ"ל. ול"נ ע"ד כי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו לכן צריכין לנס, ועוד נ"ל כיון דהחטא תלוי בבחירה של אדם וקרי באה מקלות ראש, ואף שנעשה נס מ"מ הבחירה תלויה בידי האדם וחפשי הוא בבחירתו ויכולין העונות לגרום שיבוא לידי כך, לכן אין סומכין על הנס וצריך הוא בעצמו לשמור את עצמו מכל דבר המביא

לידי כך בכל מה דאפשר והבא לטהר מסייעין לו, ע"כ. אכן נראה לי לדקדק על זה, דהנה בפסחים (דף ס"ד ע"א) איתא אצל הפסח נשחט בשלש כתות, אתר שנכנסה כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה, אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילו מעלי וסמכינן אניסא, רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא. וקשה מזה על אביי הלא ראינו כאן בפירוש דלא סמכינן אניסא ומונעין מכ"ג כל דבר המביא לידי טומאה. ונ"ל לתרץ, דודאי על ר' אבין פלי"ג דכתיב לא תנסו וכללא הוא דלא סמכינן אניסא בשום מקום, אבל כר"י בר בון נוכל לסבור, ואף דנראה מפשטות גמרא פסחים דהיה במקדש שני שננעלו דלתות העזרה וסמכו על הנס, י"ל כיון דבבית שני היו הכ"ג אינם ראוים כדאיתא בגמרא אולי לא יזכה לנס, ועוד דתלוי בבחירתו כדאמרן לעיל לכן צריכין להזהר, אבל בפסחים כיון דתלוי בכל ישראל, וישראל ודאי ראויין הן תמיד לנס, ועוד י"ל דהמשנה יומא מיירי ג"כ במקדש ראשון, אלא כיון דכפרת כל ישראל תלויה בו לא חפצו לסמוך על הנס, אבל שם אם ראו דלא נעשה הנס ולא ננעלו הדלתות מאליהם היו יכולים תמיד לנעלם, כן נ"ל:

מיהא יש עוד להקשות מהא דאיתא ביומא (דף כ"א ע"ב) דנם גדול נעשה בלחם הפנים שסילוקו כסדורו שנאמר לשום לחם תם ביום הלקחו, כלומר שהיה חם וטוב כמו שרדה אותו היום מהתנור ונאפה זה ח' ימים לכל הפחות, מ"מ איתא במנחות דמסדרין הקנים על הלחם כדי שלא יתעפשו, הרי דלא סמכו על הנס, וצ"ע לכאורה. ונ"ל דשאני התם דדרשינן ומנקיותיו אלו הקנים, וכיון שהתורה צותה לתת הקנים אין כת ביד חכמים לבטלם ולסמוך על הנס, כן נ"ל כיון דהתורה אמרה בזה שלא לסמוך על הנס. ואף שלקמן אכתוב עוד מזה שנראה לי דהדרשה מהמנקיות אינו אלא אסמכתא בעלמא. מ"מ יש לו סמך מן התורה וחמירא כנ"ל:

דרוש טז

הערה על הרמב"ם בענין תרומת הדשן:

הרמב"ם בהלכות תמידין (פ"ב הלכה י') פסק שבין בתרומת הדשן ובין בהוצאת הדשן בשניהם בעינן שחקים, כלומר בגדים בדמים קלים שאינם יקרים כמו בגדים של שאר עבודות. והקשה בכ"מ הלא בתורה אחר שהרים את הדשן כתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים הרי דדוקא להוצאת הדשן בעינן שחקים ולא להרמה וכדעת רש"י בגמרא, ועיי"ש מה שתירץ בשם הריטב"א ועיין עוד שם בלחם משנה. ולי קשה עוד ע"ז דאיתא ביומא (דף כ"ג ע"ב) דמאי דכתיב אצל הוצאת הדשן ופשט את בגדיו מה להלן בגדי

קודש אף כאן בגדי קודש, ומה ת"ל אחרים פחותים מהן, ר' אלעזר אומר אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין שכשרים להוציא דשן, הרי דרבנן ס"ל הכי ובודאי הלכה כרבנן כת"ק והם אמרו בפירוש שהוצאת הדשן ותרומת הדשן אינם שוים ועדיפא היה לו להקשות, ועוד דבגמרא שם פליגי ר' יוחנן ור"ל, ר"ל ס"ל כמחלוקת בהוצאה כך מחלוקת בהרמה, ור' יוחנן ס"ל מחלוקת בהוצאה אבל בהרמה ד"ה עבודה היא לענין בעלי מומין וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל ור' יוחנן הלא ס"ל דאף לר"א יש חילוק ג"כ לענין בעלי מומים בין תרומה להוצאה ולרבנן בודאי חמורה הרמה מהוצאה, א"כ תרווייהו מודו שהרמה חמורה א"כ יש לו לפסוק כרבנן ג"כ לענין זה וכש"כ לר"א דמתיר בבעלי מומין לפי דעת ר"ל בהוצאה אבל בהרמה מודי דחמירא דיש לו דין כשאר עבודות דבעינן בגדים יקרים, וצ"ע. אכן בתירוצו של הכ"מ והריטב"א שם וגם לתירוץ לחם משנה יתישב גם זאת והכ"מ לא חש להאריך בזה. כן נ"ל:

דרוש יז

ראיה לדעת רמב"ן שתרומת הדשן לא היה בכ"ג וגם שהיו פייסות ביו"כ ג"כ:
הרמב"ן בספר מלחמות הקשה על דעת בעל המאור שס"ל שתרומת הדשן היה דוקא בכ"ג וכן איתא בתוס' יומא בשם ה"ר אלחנן, והרמב"ן ז"ל הקשה ע"ז דאי אפשר שיטעו כל הגאונים והפייטנים שהביאו הפייסות ג"כ ביו"כ והביא ראיה שלא שנה בסדר יומא כ"ג עד אתר שהאיר פני מזרח וסדור שני המערכות הלא היתה קודם לכן, ועוד שאם כ"ג היה תורם את הדשן א"כ צריך לטבול מקודם א"כ נפישי להו טבילות ואנן חמש טבילות גמרינן, ועוד דאיתא בפירוש ביומא שבשעה שהיה טובל לתמיד היה פושט בגדי חול ומשום הכי לא בעי קדושין אפשיטה, ש"מ שהוא לא תרם את הדשן ולא סדר המערכה, עכ"ל. שתי הראיות האחרונות נ"ל דיש לסתור דכבר בארתי לעיל דהלכה היתה בעת שמשנה מעבודה לעבודה צריך לטבול ולקדש שתי פעמים, לא פחות מחמש פעמים אבל יותר לית לן בה דהרי לדעת הירושלמי אם רצה שוחט בבגדי לבן, ועוד י"ל דעיקר כפרת יו"כ ביממא הוא וגמרינן דביום צריך ה' טבילות ועשרה קדושין חוץ מהלילה, שהלילה איננה נכנסת בחשבון, כדכתיב כי ביום הזה יכפר וכדאיתא במגילה. הראיה השניה ג"כ יש לדון ע"ז דאפילו אם נאמר דכ"ג תורם בחצות הלילה את הדשן הלא ישנן הרבה פוסקים דס"ל דאסור ללכת בכלאים שלא בשעת עבודה וא"כ כשגמר עבודתו לבש בגדי חול וכשהאיר היום צריך לפשוט אותם. אכן נ"ל ראיה אחרת דאיתא במשנה שפרחי כהונה מתעסקין עמו היינו עם כ"ג עד שהאיר השחר והגיע זמן שחיטה,

ואם נאמר כדברי בעל המאור ז"ל שכ"ג בעצמו תורם את המזבח וכן היה מסדר שתי המערכות, מערכה גדולה, ומערכה שניה של קטורת, א"כ היה עליו טורח גדול ועבודה רבה ולמה יראו לנפשם פרחי כהונה שלא יישן אלא ודאי שהיה בכהנים אחרים, כן נ"ל: ועוד ראיה לדברי הרמב"ן ז"ל שס"ל שהיו פייסות ביו"כ דחשב הוא ז"ל שני פייסות, מי מדשן מזבת הפנימי ומי מדשן המנורה וכתב זאת מצד הסברא מפני שהן מכשירי עבודה נינהו וכשרין של הדיוט, עכ"ל. ול"נ ראיה לזה דפסק הלכה של סדר המערכה הוא כמבואר ברמב"ם בתמידין, וכן פירש בפירוש המשניות לתמיד שבשעת שחיטת התמיד היו שני כהנים נכנסים להיכל שאחד מהם מדשן מזבח הפנימי והשני מדשן את המנורה בתוך זמן זה ששוחטין את התמיד א"כ כיון שכ"ג בעצמו שוחט את התמיד הוא לא יכול לעשות את הרשון א"כ ודאי היה על זאת פייס, ועוד בשעה שמתעסקין בהטבת חמש הנרות מתעסקין כהנים אחרים בנתות התמיד והבאת אבריו לכבש ולמלתן כמבואר ג"כ שם ברמב"ם וא"כ כיון דכ"ג בעצמו נכנס להיכל להטבת הנרות כדאיתא במשנה ביומא, צריכין ע"כ כהנים אחרים לעשות עבודות הללו ובודאי היה ע"ז פייס, וא"כ צ"ע על בעל המאור דנראה בודאי דהסדר עצמו לא שינה ביום הזה, כן נ"ל. וכן מה שכתב בתפארת ישראל לדבר פשוט שלא היה פייס למירוק השחיטה שהיה נמי ע"י אחר אפילו הכי לא הפיסו עליו דהיה צריך המירוק שיהא סמוך ומיד לשחיטה עשה הסגן או הראש בית אב שהיה עמו תמיד, ובנו ר' ברוך ז"ל הוסיף לבאר ולתת טעם לדבריו אי משום דמירוק בדיעבד אינו מעכב או משום דכשרה בזר, ואע"פ דהשחיטה ג"כ כשרה בזר מ"מ בכל יום הפיסו על השחיטה היינו משום דהוא תתלת עבודה דיממא היא, כן הוא פשוט לדעתו ז"ל, ולהגר"א ז"ל באדרת אליהו איפכא מסתברא ליה דכתב בפירוש דהיה על מירוק השחיטה פייס, ע"כ, וגם מה דפשיטא ליה לר' ברוך הנ"ל שמירוק השחיטה כשרה בזר, ואף דסברא גדולה היא דלא יהא הטפל חמור מן העיקר ואנן פסקינן דאפילו שחיטת פרו של כ"ג כשרה בזר כש"כ מירוק השחיטה, מ"מ יש לדון בזה, חדא דאמוראי פליגי בזה וס"ל לרב ביומא (דף מ"ב ע"א) דשחיטת פרו של כ"ג פסולה בזר וא"כ אליביה יהיו פייסות על מירוק השחיטה וזאת לא מצינו, דהלא בעיקר דינן של פייסות דתנן בסדר יומא אין כאן מחלוקת, וזאת לא שמענו ועוד דאעיקרא דדינא מסופק אני בזה הרבה, דעד כאן לא כתבו התוס' דשחיטה אינה עבודה כיון דאיתא ג"כ בחולין אבל מירוק השחיטה כיון דאינה בחולין אפילו למצוה ובקדשים ישנה למצוה א"כ ה"ל מצוה מיוחדת בקדשים איכא למימר דמירוק השחיטה פסולה בזר, כן נ"ל. ומה שכתבתי שלא יהא הטפל חמור מן העיקר י"ל דמירוק השחיטה אינה טפילה לשחיטה אלא טפילה

לזריקה דצריך לקבל כל הדם לזרוק מ"מ מידי ספקא לא יצאנו לפע"ד והדבר צריך אצלי עוד תלמוד כמו שיתבאר. וז"ל התוס' יומא (דף ל"ב ע"א) וי"מ משום דמירוק צורך קבלה ולא נהירא דמי עדיף מיעוט סימן בתרא מרוב קמא, ועוד י"מ כיון דהא דאמר שחיטה לאו עבודה היינו כמו שפירש רבינו יעקב מאורליינש לפי שנוהגת אף בחולין והאי מירוק אינו מעכב בחולין א"כ הוי עבודה ולא יהא כשר אלא בו, עכ"ל, כלומר בשביל זה פריך הגמרא א"כ הוי ליה עבודה באתר ותנן כל עבודות יו"כ אינן כשרות אלא בו ומתרץ הגמרא יכול יהא פסול מדרבנן לכך שנינו רוב אמר בעוף ורוב שנים בבהמה וכי מאחר דאפילו פסולא מדרבנן ליכא למה לי למרק ומתרץ מצוה למרק, עכ"ל הגמרא. ומעתה לתירוץ השני שבתוספות נוכל לומר דבאמת מירוק צורך קבלה מ"מ כיון דאינה אלא משום מצוה בעלמא מותרת בכהן אחר דלא חשיבא כקבלה ממש ומשום חולשא דכ"ג לא עשה זאת הוא בעצמו אלא כהן אחר מסייע על ידו, והרבה עבודות מצינו ביום הזה לדעת רוב רבוותא שאין כ"ג עושה, מ"מ פסולין בזר וצריכין דוקא כהן, כגון דשון מזבח הפנימי והטבת חמש נרות והולכת האברים והרבה כיוצא בזה דאלו מכשירי עבודה נינהו וכבודו של כ"ג בכך שיסייעו אותו כהנים אחרים ואולי מירוק השחיטה ג"כ פסולה בזר, כן נ"ל, דמידי ספקא לא יצאנו בזה:

דרוש יח

הערה בסדר המערכה:

בתמיד (פ"ב משנה ג') איתא, החלו מעלין בגזרין לסדר אש המערכה, ופירש הרע"ב שני עצים ארוכין ומושפין היו נותנין לתוך אורך המערכה דכתיב (ויקרא ו') ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר מלמד שטעונה שני עצים, עכ"ל. וכתב התויו"ט ע"ז וקשיא לי לישנא דהחלו מעלין שהוא לשון רבים, ובגמרא יומא איתא דמדכתיב ובער ילפינן דשני גזרי עצים דבבוקר כהן אחד מעלה אותם, ובדברי הרמב"ם משמע דגזרין דהכא לאו שני גזרים הם אלא בכל עצי המערכה מיירי, ובחבורו פ"ב מהלכות תמידין כתב, וז"ל, בבוקר עורכין עצים ועורכין בראש המזבח מערכה גדולה של אש שנאמר ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר, וכן מצוה להעלות בשני גזרים של עץ עם תמיד של שחר יתר על עצי המערכה שנאמר ובער עליה הכהן עצים בבוקר, עכ"ל. ולשני הפירושים קשה המשנה, לדברי הרע"ב קשה דהתחיל בשני הגזרים ומפרש מערכה גדולה, ועוד דדין סדור המערכה קודם ואח"כ סדור שני גזרי עצים כדאיתא בסדר המערכה של אבייי, וכן לדברי הרמב"ם קשה, הלא שנים צריך להיות, סדור המערכה וגם שני גזרי עצים, ואם

נאמר דהחלו מיירי במערכה, איך לא תנא במתניתין הדין של שני גזרי עצים דמצותן שתי פעמים ביום כמבואר ברמב"ם הלכות תמידין פרק ו', וז"ל, כסדר שעושין בכל יום בבוקר כן עושין בין הערבים חוץ מהרמת הדשן ממזבח החיצון והפייסות וסדור המערכות, הרי דסדור המערכות פעם אחת ביום היה, וסדור שני גזרי עצים שתי פעמים ביום, א"כ קשה למה לא אשמעינן התנא הדין של שני גזרי עצים. ובתוס' ישנים יומא הקשו ג"כ זאת למה לא אשמעינן דין שני גזרי עצים במשנה. ונראה ג"כ מדבריהם ז"ל שהן מפרשין המשנה דלא כהרע"ב אלא כהרמב"ם דהמשנה לא מיירי אלא מסדר המערכה, ועיין עוד בלחם משנה (תמידין פ"ב ה"ב) שתמה שמביא הרמב"ם חד פסוק לשני הדינים, הלא היה להביא מפסוק אש תמיד תוקד, ותירץ כיון שאין נפקא מינה לדינא לא קפיד בזה, ועיי"ש. ועוד קשה לי על רש"י יומא (דף ל"ט ע"א) דאיתא שם ארבעים שנה קודם שמת שמעון הצדיק היה אש של מערכה מתגבר ולא היו צריכין כהנים להביא עצים למערכה, חוץ משני גזרי עצים כדי לקיים מצות עצים, ופירש"י שהיה אש של מערכה מתגבר ודולק מאליו בלא הוספת עצים ולא היו צריכין להביא עצים משסדרוהו שחרית חוץ משני גזרי עצים של בין הערבים שהן תובה, עכ"ל, ובודאי פשעות הגמרא בלי פירש"י הוא דכפי המבואר בגמרא דבבוקר היו שתי מצות, סדור המערכה וגם סדור שני גזרי עצים, ולערב לא היה סדור המערכה כי אם סדור שני גזרי עצים, אלא בזאת מחולקין של שחרית משל ערבית, דבשחר שני גזרי עצים בכהן אחד, ובערבית בשני כהנים כמבואר ביומא (דף כ"ו) א"כ הפירוש דלא סדרו אלא את שתי המערכות דכשרין בלילה ואש המערכה היה מתגבר והולך כל היום כולו ואינו צריך לשום גזרי עצים בין בשחרית ובין בין הערבים, אבל מ"מ קיימו בכל יום מצות עצים בין בשחר בין בין הערבים ולמה כתב רש"י דוקא דזו של בין הערבים קיימו ולא כתב שגם בשחר קיימו את מצות שני גזרי עצים. אח"כ מצאתי שהקשה כן הב"ח בהגהותיו לש"ס וצ"ע. ועוד קשה לי דבגמרא יומא (דף כ"א ע"ב) תניא כתיב ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שאש ירדה מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ומסיק שם הגמרא דבין במקדש ראשון בין במקדש שני אש היה מן השמים אלא מה דתניא שאש לא היה בבית שני מיהוה הוה סיועי לא מסייעא, ע"כ בגמרא, ובודאי במקדש ראשון צריך ג"כ לקיים מצוה מן התורה, אעפ"י שאש ירדה מן השמים מ"מ בודאי צריכין לסדר שתי המעכרות דג"כ למדין מקראי כדאיתא ביומא (דף מ"ה ע"א) דכ"ע מיהת תרתי אית ליה, מנלן דאמר קרא היא העולה על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת הרי דשתי המערכות מן התורה, ושני גזרי עצים ג"כ מן התורה כדאיתא ביומא (דף

כ"ו ע"ב) שנאמר וערכו עצים אם אינו ענין לתמיד של שחר תנהו ענין לתמיד של בין הערבים, ע"כ, הרי דשניהם מן התורה, והשתא קשה דכפי המבואר לעיל בימי שמעון הצדיק ג"כ לא היו צריכין להביא יותר עצים כי אם שתי פעמים הללו דאמרן, ושמעון הצדיק היה בבית שני א"כ מה חילוק בין ראשון לשני, ובגמרא דרש מן הקרא שחסרו בבית שני, הלא אידי ואידי לא היו צריכין יותר עצים, ולשון חסרה דאיתא בגמרא לעולם משמע דכל עת בית שני לא היה אש של שמים מסייע כלום. ואולי בזה י"ל דבזמן בית ראשון בכל הכהנים היה הנס ואש של שמים היתה שורפת ואוכלת לחין כובשין ושאר דברים דאיתא שם בגמרא רבוצה כארי וברה כחמה ויש בה ממש ואינו מעלה עשן, אבל במקדש שני דאף דאש של מערכה מתגברת מחמת סדור המערכה של הדיוט אם זכה הכהן בו נעשה הנס אבל אש מן השמים לא היתה מסייע וגם שלא היה בהאש המעלות דחשבינן למעלה, כן נ"ל. ודעת רש"י ז"ל נ"ל לתרץ שלא פירש משני גזרי עצים בבוקר דס"ל כהרע"ב דזאת היתה המערכה בבוקר דהיו נותנין שני גזרי עצים משופין אורך כל אחד אמה ורחבו אמה ועוביו כמחק של גדיש (כזבחים דף ס"ב ע"ב) וזאת היא המערכה, ומתורץ הכל. ולעת ערב צריך עוד להוסיף שני גזרי עצים בשני כהנים אף דבשעת הנס היה עוד אש של שחרית ע"י הנס כדאמרן או בטבע, מ"מ לא קשה לרש"י דלא מביא מהשני גזרי עצים של בוקר כיון דכתב אחר שסדרו המערכה והמערכה היא היא שני גזרי עצים ואחת היא היא עיקר מצות עצים אבל למערכה בגחלת סגי, לכן נקיט דוקא של בין הערבים דלא צריכין עוד כיון שהיתה האש מתגברת אבל צריכין למצוה, ולא קשה ג"כ להרע"ב דלא תנן במשנה מסדור המערכה הלא תנן המערכה ותנן שני גזרי עצים דדבר אחד הן כדאמרן, ודברים אלו לעכב דתניא אף שאש ירדה מן השמים מצוה להביא מן הדיוט ומעכב, אבל מערכה שניה של קטורת אף דיש לו רמז בהרת מ"מ אינו לעכב כדאמרינן ביומא (דף ל"ג) אילו לא משכח עצים למערכה שניה של קטורת מעייל ליה ממערכה גדולה, אבל כפי שהביא הריטב"א לשון רש"י ומובא בכ"מ (פ"ד מתמידין הלכה ה') וז"ל, אחר שסידר המערכה והדלקה נותן לרוחב המערכה שני עצים ארוכין ארכן לרוחב המערכה, משמע לפ"ז דהיו עצים מקודם למערכה ואח"כ עצים אחרים לשני גזרי עצים, מ"מ גם מזה לא קשיא דאיכא למימר כיון דחדא מצוה היא וכן הרמב"ם מנה ג"כ למצוה הזאת של שני מיני עצים לחדא מצוה דלחד הכל מחד קרא וכתב עורכין עצים וכן מצוה להעלות בשני גזרי עצים עם תמיד של שחר יותר על עצי מערכה, א"כ י"ל דרש"י פירש כך דבבוקר ודאי הוי עבדינן כל סדר המערכה עם שני גזרי עץ כיון דחדא מצוה לא צריך לאשמועינן דהיו עושין בשחר המצוה כתקונה בכל פרטיה אבל

לעת ערב ה"א כיון דלא צריכין עצים כי העצים של בוקר ג"כ מתגברין די והותר, מ"מ משום מצות גזרי עצים לא שבקינן והביאום ג"כ כדינה, כן נ"ל והשתא דאתית להכי, על הרמב"ם ג"כ לא קשה למה לא מביא במשנה את שני גזרי עצים כיון דהחלו במערכה משמע כל דיניה והתנא סותם ומבואר בגמרא כיצד הוא סדר המערכה להעלות עמה שני גזרי עצים וא"ש. אבל זאת קשה לי על הרמב"ם דבסדר התמיד בהלכות תמידין מפרש ברישא דיני האש ואח"כ דין תרומת הדשן הלא תרומת הדשן היה מקודם ועיין שם. וצ"ע לכאורה. ונ"ל דהרמב"ם למה הדין מקודם איך נעשה המקדש ובודאי ביום הראשון שהוקם המקדש לא היה עוד תרומת הדשן וצריך לסדר עצים ולהקריב התמידין, אכן ביום השני אחר שנעשה דשן מאברי העולה של אתמול דשנו מקודם הדשן של אתמול ואח"כ סדרו המערכה החדשה, אבל מ"מ מוקדם בזמן הוא מצות אש ועצים, וא"ש שכל דבריו בדיוק גמור, וכן בתורה בפ' צו כתיב העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה ואש המזבח תוקד בו, ואח"כ ולבש הכהן וגו' לתרומת הדשן דעץ ואש דכתיבי בקרא היו עוד מיום שעבר, וא"ש בעזה"י, כן נ"ל ברור:

דרוש יט

הערה בענין הטבילוה והקדושין:

בגמרא יומא (דף ל"ב) איתא, אמר רב חסדא גמירי חמש טבילות ועשרה קדושין, והקשו בתוס' תימא לי אי הלכתא קרא למה לי כדאיתא לקמן, וי"ל דא"ל קרא ה"א חמש טבילות יטבול אפילו בזה אחר זה כולם ביחד להכי אצטריך קרא דכשהוא משנה מעבודה לעבודה עביד להו ואי לאו הילכתא ה"א אינו משנה מעבודה לעבודה אלא שלש פעמים דהוי בהו ג' טבילות ותו לא, ע"כ בתוס'. אבל בתוס' ישנים לאו הכי גמירי דחמש הן דמקרא נפקו אלא שינוי עבודות גמירי להו וממילא יש בין כל אחת ואחת טבילה, אבל בהלכה למשה מסיני לא הזכיר טבילות, עכ"ל. ול"נ להוכיח דבע"כ צריך לומר דשינוי עבודות גמירי מהלכה ולא הטבילות, דאי ס"ד דהטבילות מהלממ"ס הן יקשה מה דאיתא ביומא (דף ל' ע"א) שאלו את בן זומא טבילה זו למה ? פירוש הטבילה הראשונה, אמר להם ומה המשנה מקודש לקודש צריך טבילה, המשנה מחול לקודש אינו דין דצריך טבילה, והשתא אי אמרת דמקראי שפיר, אלא אי אמרת מהלכה תקשה וכי דנין ק"ו מהלכה כדאיתא בנזיר (דף נ"ו ע"ב). א"כ ודאי דהטבילות למדנו מקראי וחילוק עבודות מהלממ"ס, כן נ"ל ברור בס"ד:

וכ"ת דאי אמרינן מהלכה שפיר אמרינן דהראשונה בחול והיתרים בקודש דכך בא הלכה אבל אי מקראי הלא הכל אחד הוא י"ל כפי התוס' יומא (דף ל) כיון דאכתי לא לבש בגדי קודש מסברא ידעינן דיטבול בחול, וא"ש. וכן נראה מדלמדנו בזבחים דאם לא טבל וקידש בין עבודה לעבודה כיון דאינו שוה באהרן ובבניו וכתיב ורחצו אהרן ובניו דבר המעכב בבניו מעכב ודבר שאינו שוה אינו מעכב נראה דמקרא ידעינן דאי מהלכה וכי בא קרא לגלות על הלכה ועוד דכל הלכה מעכב כדין שיעורין ומעכבין כדאיתא בתויו"ט מנחות (פרק ה' משנה ב"ו, ועיי"ש, כן נ"ל:

ור' יהודה ס"ל שם דטבילה ראשונה סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טומאה ישנה, ואי"ל דבהא פליגי בן זומא ור' יהודה אי טבילות וקדושין הן מקראי או מהלכה דאיתא עוד לקמן (דף ל"ב) אמר ר' יהודה מנין לחמש טבילות ועשרה קדושין שטובל כ"ג ומקדש בו ביום ת"ל ובא אהרן אל אהל מועד ורחץ את בשרו במים במקום קדוש, הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה, ומסיק שם לקמן לר' יהודה קידוש, מנא ליה נפקא ליה מדר' אליעזר בר' שמעון עיי"ש. ור"א בר' שמעון למד מק"ו כדאיתא שם ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש כלומר כל השנה כולה מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש, הרי בפירוש בין לר' יהודה בין לבן זומא מה שמשנה בגדיו ביו"כ טעון טבילה מן התורה אלא בן זומא למד הק"ו בהיפך מר' יהודה, דבן זומא למד הק"ו שאם טעון טבילה ביו"כ לא כש"כ כל השנה, ור' יהודה פשיטא ליה שכל השנה אינו צריך טבילה אלא קידוש ולמד הק"ו שביו"כ צריך קידוש מ"מ שניהם מפרשים ורחץ דבקרא על טבילה מדכתיב את בשרו וקאי על כל הגוף והיינו טבילה:

עוד מענין זה:

הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל כתב בשם ספר מים חיים לפרי חדש דין חדש, דמה דאיתא במשנה אם היה כ"ג איסטניס או זקן מחממין לו חמין מעיו"כ או מלבנין עששית של ברזל ומניחין בהמקוה להפיג צינתה זה דוקא מטבילה שניה ואילך דהיתה בקודש ואין שבות במקדש, אבל בטבילה ראשונה דהיתה בחיל אסור דשם שפיר יש שבות, והסכים הוא ז"ל לדבריו מדלא תנן במשנה שמטילין אלא עד טבילה שניה. ותמוה לי מאד כי השער המלך בהלכות עבודת יו"כ כתב דבשביל זה אם חל ההזאה מה שמזין ב' פעמים לכ"ש קודם יו"כ בשבת לא הותרה. אף דאין שבות במקדש משום דשבות רחוקה היא להתיר שבות שבת בשביל יו"כ שיהיה ביום מחר. וכתב עוד וז"ל, ומשמע דאפילו בהר הבית אמרינן דאין שבות במקדש, מדאמרינן בעירובין שבות מקדש במדינה לא התירו, משמע דוקא בירושלים לא התירו אבל במקדש אפילו בהר הבית התירו, הרי בפירוש

ראיה מהגמרא דאין חילוק, וכן הרא"ש והרמב"ם ובתורת עולה לרמ"א לא חילקו בין טבילה ראשונה ליתר הטבילות, לענין להפיג צינתן בטבילת כהן גדול, וצ"ע:

ובסנהדרין (דף י"ח ע"ב) איתא אין מושיבין כ"ג בעבור השנה משום צינה, ופירש רש"י ז"ל וז"ל כ"ג אינו רוצה שתתעבר השנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קדושין ואם תתעבר השנה הרי תשרי במרחשון וצינת מרחשון תהיה בתשרי עכ"ל, וכתבו התוס' ולא נהירא דמשמע ביומא (דף ל"א) שהיו מחמין לו קומקום של תמין ביו"כ, לכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה שכל היום עובד יחף, עכ"ל התוס'. וקשה לי ע"ז הלא בין יום הכפורים לסכות אינן אלא ד' ימים וברגלים היו כל המשמרות שוות לעבוד עבודה במקדש והתחילו עבודתם עוד קודם כ"ג, דאלו כ"ג אף אם נאמר כדעת בעל המאור שהוא בעצמו היה תורם הדשן היה מחצות הלילה, ולדעת רבוותא דפליגי עליו לא היה עובד עבודתו כלום אלא משהאיר היום, אבל ברגלים התחילו לעבוד משליש הלילה ולא היו פנוים כולם מרוב הקרבנות שהקריבו ברגל, הלא לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל כדאיתא ביומא, ועיקר המצוה להביא קרבנות הרגל מיום ראשון, ואף דבדיעבד יש לו תשלומין כל ימי התג, מ"מ אם מאתר, עליו הכתוב אומר נוגי ממועד כדאיתא ברמב"ם להלכה בהלכות חגיגה, ובודאי כל הכהנים לא נחו מהעבודה כל היום כולו, א"כ לפירוש התוס' קשה למה דוקא כ"ג אינו יושב בטבור השנה משום קרירות הרצפה, א"כ לפ"ז לא ישב שום כהן בעבור השנה משום קרירות הרצפה, אלא ודאי נראה כפירוש רש"י ז"ל שהוא משום הטבילות והקדושין, וכן כתב הרמב"ם בהלכות קדוש החודש (פ"ד הלכה י"א) שמא לא תהא דעתו נוטה לעבר כדי שלא יבוא תשרי בימי הקור והוא טובל ביו"כ חמש טבילות, ורש"י מוסיף עוד העשרה קדושין כדאמרן, ומימי הכיור בודאי לא הוחמו, וריבוי הקדושין במים הקרים, והם לא הוחמו, בודאי אינו נות לו, משא"כ שאר הכהנים שלא קדשו אלא פעם אחת ופעם אחת טבלו. ועוד כפי אשר כתבו לעיל הפר"ת והגרע"א דבטבילה ראשונה לא הוחמו חמין למקוה אפילו היה כ"ג אסטניס או זקן בודאי נות לו. וחוץ מזה יש לתרץ קושית התוס' דדוקא אם היה כ"ג אסטניס או זקן עשו זאת, ולשאר כ"ג לא התירו, א"כ יהיה חילוק דכ"ג אסטניס ישב בעבור השנה ושאר כ"ג לא ישבו, ולא ראו חכמים לחלק בזה בין כ"ג לכ"ג, ואף דהכל תולים אצל צינה כדאיתא בשבת, מ"מ לא התירו חכמים אלא לאיסטניס, ובודאי אינו לכבודו לכ"ג שיחממו לו תמין, ונוח לו בודאי שתהיה העת תמה, כן נ"ל. וכ"ת כיון דכ"ג גדול בתורה איך נאמר עליו דמשום

הנאת עצמו יקדים את יום הכפורים ? ליתא, כיון דהדין הוא אתם אפילו מזידין, ואם עברו ב"ד עברו, אין כאן קלקול ליום כפור ונוח שתהיה העת תמה. כן נ"ל ברור בס"ד:
עוד מענין זה:
המל"מ בהלכות בית הבחירה (פ"א הי"ד) כתב, הא דאין שבות במקדש אפילו יש עצה אחרת כגון כאן אצל כ"ג להחם מים חמין בערב יו"כ ולתתם במקוה דאין כאן אפילו שבות מ"מ מתירין בעששית של ברזל אף דיש בה משום גזירה דמצרף, מ"מ לא מהדרינן דשבות במקדש היתר הוא. וכתב עוד ומכאן מוכח דלא כך"מ שכתב דבליל שבת היו בודקין את העזרה מנרות הדולקות מע"ש, ואם כדבריו למה היו מלבנין עששית מבערב ולמחר מטילים אותם במים ועוברים על שבות, הלא אפשר בתקון אחר ע"י חמין מערב יו"כ דנם משום שבות אינו, והתוס' חדשים מביא ג"כ דבריו בתמיד, אבל תמוה לי דדרכו של המל"מ להביא תמיד דברי התויו"ט וכאן לא הביאם, דהתויו"ט כתב במקומו שם בתמיד דלאו כל השבותין שוין וכן איתא בעירובין שהרבה שבותים גזרו בבית המקדש, ובנרות בודאי שבות תמור הוא דבקל יוכל להטות, עכ"ל. וכן נ"ל דיש ראיה מתוס' שבת דכתבו לענין הדחת העזרה שאסרו, וכן כתבו בתוס' שבת (דף קכ"ג) ד"ה לא סידור קנים, וז"ל, אף דאין שבות במקדש מ"מ אשכחן כמה שבותים במקדש שפעמים גזרו לצורך, והתפארת ישראל כתב ג"כ במשנה תמיד פ"א דאין כל השבותין שוים, וכן איתא בירושלמי, אבל אין הטעם דבאפשר בלא שבות עדיף טפי דא"כ למה אין מטילין מים מבערב יו"כ למקוה של כ"ג כדאמרן. ואין לומר דהתם ה"ט כדי שלא יאמרו כ"ג טובל בשאובין כהירושלמי פ"ג דיומא, ליתא, דמה"ט לחוד לא סגי, דא"כ בכל חייבי טבילות ליחוש להכי, אע"כ מדהותר שבות במקדש בטעם כל דהו מותר, עיי"ש. וביומא כתב התפארת ישראל דאם יקחו חמין מטוטין לא יחממו את המקוה ואם יהיו מרובין יש כאן חשש דאורייתא, עכ"ל. אבל הרא"ש והרמב"ם בפירוש המשניות כתב וה"ה לתת מים תמין, ולא חילקו בין מרובין למעוטין, וכן משמע לכאורה מפשטות גמרא דיומא דמותר:
עור מענין הנ"ל:
איתא ברמב"ם הלכות ביאת מקדש (פ"ה ה"ז), כהן שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודתו חייב מיתה אבל כ"ג שלא טבל ולא קידש בין בגדים לבגדים ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה הואיל ואותן הטבילות והקדושין אינן שוין באהרן ובבניו, שנאמר ורחצו אהרן ובניו דבר השוה באהרן ובבניו מעכב, והוא קדוש ראשון עכ"ל, והוא מגמרא זבחים, אבל תמוה לי דשם בגמרא פליגי אמוראי בזה דחזקיה למד ממה שנאמר תק עולם לו ולזרעו לדורותם, דבר המעכב לדורות בזרעו מעכב בו, דבר שאינו מעכב בזרעו

אינו מעכב בו, ור' יוחנן למד מהכא ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו דבר המעכב בבניו מעכב בו דבר שאינו מעכב בבניו אינו מעכב בו. ור' יונתן מ"ט לא אמר מדחזקיה א"ל ההוא לדורות הוא דכתיב, ואידך מבע"ל לכדר' יוסי בר תנינא כל כיור שאין בו לקדש ד' כהנים אין מקדשין, א"כ לפ"ז קשה לי על הרמב"ם שפסק כר' יוסי ב"ר חנינא בפ"ה מביאת מקדש הלכה י"ג ומביא הפסוק של אהרן ובניו, א"כ ע"כ צריך ללמד מהפסוק לו ולזרעו לדורותם, אם כן היאך הביא כאן הפסוק של ורחצו, וצ"ע לפענ"ד דבפירוש ראינו בגמרא דהא בהא תליא וצ"ע:

דרוש כב

מבאר זמן התמידין והמוספין:

איתא במגילה (פ"ד מ"ה) כל היום כשר למוספין, ולוידוי פרים, ולוידוי יום הכפורים, לסמיכה. לשחיטה, לחנופה, לקבלה ולהזייה וכו' עיי"ש, ע"כ. מה דתנן לוידוי יום הכפורים קאי בודאי על שלשה הודוים שמתודה ביום זה, ולאו דוקא של שעיר המשתלח אלא ג"כ על וידוי הפר שמתודה עליו ביום הזה שתי פעמים, דמאי שנא, ומה דתנן לוידוי פרים אינו קאי על פר יום כפורים אלא על וידוי פר כהן המשיח ופר העלם דבר של צבור מ"מ וידוי הפרים הנאמרים למדנו ג"כ מכפרה כפרה דאיתא ביו"כ דכתיב ביום הזה יכפר עליכם, וכפרה דאמר ביו"כ היא כפרת דברים דהיינו וידוי בלא דם שאיתא אצל שעיר המשתלח, ולמדנו מזה וידוי של פר יו"כ הראשון הוא בכפרת דברים ג"כ בלא דם כדאיתא ביומא, אבל כפרת הפרים של פר ע"ז ופר העלם דבר אף דצריכין וידוי מ"מ לא מצינו שיכפרו בלא דם, א"נ אף דלמדין מהדדי מ"מ לאו לכולי מילתא שוין הן כדאמרן. כן נ"ל לפרש:

ומה דתנן עוד במשנה למוספין, כתב החויו"ע בשם הר"ן אע"ג דתמיד של שחר קדים ואין לך ג"כ מאוחר לתמיד של בין הערבים, מ"מ כיון דבדיעבד כשרין שפיר מצי למיתני כל היום. ובהגהות רעק"א ז"ל מוסיף לפרש עוד בזה"ל, הכשר מוספין כל היום הוא, אלא דדבר אחר מעכב עליהן, או אפשר דבדיעבד אם הקדים המוספין לתמיד של שחר, או שהקריב אחר תמיד של בין הערבים כשר, כן איתא בחדושי הרשב"א ז"ל, עכ"ל. ול"נ להוכיח דע"כ צריך לומר כפירוש הראשון דהכשר מוספין כל היום אלא דדבר אחר מעכב, ולא נוכל לדייק מכאן הדין דבדיעבד כשרין קודם תמיד של שחר, ודלא כהר"ן והרשב"א בתירוצם האחרון, ראשית דרש"י פירש בתמורה (דף י"ד) שכל היום כשר למוספין, וז"ל, ובלבד שיקדימו מוספין לתמיד של בין הערבים, עכ"ל, הרי בפירוש

דס"ל ג"כ ז"ל דהפירוש הכשר מוספין, ועוד אני אומר דמוכרחין אנחנו לפרש כך, דהנה הרמב"ם בעבודת יו"כ (פ"ה ה"ג) פסק, איל ושעיר של מוספין [פי' של יו"כ] שעשה אותן קודם עבודת היום לא עשה ולא כלום, עכ"ל, והוא מוכרת מגמרא יומא (דף ס') כל מעשה יו"כ האמורין על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום כדפירש בכ"מ שם, אבל שם לא תנן בפירוש ומפורש שם (דף ס"ב ע"ב) דשעיר ראוי למוסף ופריך הא מחוסרי עבודת היום ופרש"י כל מעשה עבודות היום של מתן דמים וכו' הראוין ליקדם למוספין הרי לא ראוי כלל קודם לעבודת היום, הרי בפירוש דבדיעבד פסול חלק המוספין כלומר איל ושעיר קודם עבודת היום, אלא צריך להקדים להן עבודות היום, א"כ ה"ה דצריך להקדים להן התמיד, ואולי אפילו בדיעבד פסול וכמו שיתבארו עוד פרטי הדברים בזה לקמן, מ"מ אינו ראיה דמוסף אחר ג"כ כשר בדיעבד קודם התמיד כיון דלאו דוקא הוא, ותו דתנן עוד במשנה דאמרן וידוי יו"כ כשר כל היום, ואיך אפשר לומר דאם התודה קודם תמיד של שחר וקודם ההגרלה על ראש השעיר המשתלח שיהיה כשר, אלא בודאי פסול, לא מבעיא לר' נחמיה דס"ל דכל עבודות של יו"כ בבגדי לבן מעכבין את הסדר דחוקה כתיב דודאי פסולין דצריך לעשות כל סדר יו"כ כמו דאיתא ביומא זה אחר זה ואם לאו לא עשה ולא כלום, ואפילו לר' יהודה נהי דסדרן לא מעכב, אבל ס"ל דהגרלה מעכבת, ואפילו התודה על ראש שעיר האחד משני השעירים קודם הגרלה ואח"כ עלה עליו הגורל לעזאזל בודאי לא מהני, ראשית דבכל התורה כולה בדאורייתא אין ברירה, ועוד דכאן שנה עליו הכתוב לעכב דכתיב תרי זימני אשר עלה אשר עלה דאפילו בדיעבד מעכב, וכתיב ג"כ חוקה לבלי להקדים המאוחרין, וצריך בודאי להתודות עליו עוד הפעם, והוידוי נקרא כפרה וכמו כפרת דם איתא בפירוש דאם הקדים דם לחבירו לא עשה ולא כלום אף כאן כן, וא"כ איך תנן כל היום כשר לוידוי יום הכפורים הא צריך להקדים שחיטת הפר וזריקתו קודם הוידוי, אלא מאי אית לך למימר הכשר וידוי קתני אלא דבר אחר גרם להן אף כאן לענין מוספין הכשר מוספין קתני אלא דבר אחר גרם להן, כן נ"ל ברור ועוד תמה שם בתויו"ט דלמד שם בגמרא דמוספין כל היום דתיפוק ליה מביום צוותו, כבר תירץ הטורי אבן דאתי לאפוקי מדר' יהודה דאמר דוקא עד ז' שעות קמ"ל דכשרין כל היום כולו, דמדאיצטריך למעוטי אם עבר יומו בעל קרבנו ש"מ דכל היום כשר, עכ"ל, והובא ג"כ זאת בנמוקי הגרי"ב:

ואגב אורתא אבאר כל דין הזה דהקדמת תמידין וממילא נלמוד ג"כ זאת דלאו דוקא קתני, וכפי אשר למדתי תמצית הדינין ממל"מ בהלכות תמידין דעת התוס' דאין שוחטין שום קרבן אחר תמיד של בין הערבים, ואם עבר ושחט בדיעבד לא מיפסל בין בשחר ובין בין

הערבים, ובתוספתא דתנן כל הקדשים שהקריבן קודם תמיד של שחר פסולים מיירי דוקא בשזרק, אבל אם שחט ולא זרק לא מיפסל ומיהו אם זרק מיפסל. אבל לאחר תמיד של בין הערבים אפילו אם שחט לבד מיפסל, וליכא שום צד היתר אחר תמיד של בין הערבים אלא בין זרק ובין לא זרק, בין הקטיר בין לא הקטיר, בכל גונא מיפסל, פירוש הקרבן האחר, ומיהו דוקא לא מיפסל אלא לאחר הקטרת התמיד אבל קודם הקטרתו אפילו אחר שזרק דם התמיד לא מיפסל, ואיסור נמי ליכא אפילו מדרבנן, כן מפרש המל"מ. וכ"ת כיון דליכא איסורא אלא בהקטרה, הלא הקערה אינה מעכבת, הני מילי אם לא הקטיר כלל לא מעכב, אבל הקטרה באיסור ודאי מעכב והזבח נפסל, כן מפרש הוא ז"ל. מ"מ למדנו מזה שמשכחת לה שאפילו בדיעבד יפסל המוסף אם הקריבו אחר הקטרת התמיד אלא ודאי כל היום לאו דוקא כדאמרן. כן נ"ל ברור בעזה"י:

ועוד למדתי מהמל"מ, דדעת התוס' דבעלים נתכפרו אם שחט אחר תמיד של בין הערבים, אבל הבשר מיפסל, וכן בתמיד של שחר אם הקריבו קרבן קודם, הבשר מיפסל מדרבנן אבל הבעלים נתכפרו דחד דינא אית להו, ולהרמב"ם לא מיפסל הבשר כלל בין בתמיד של שחר בין בתמיד של בין הערבים, דליכא אלא מצוה בעלמא, ואף שאסור לזרוק או להקטיר מ"מ בדיעבד, אם שחט או זרק או הקטיר, לא מיפסל, וגם דקדק הרמב"ם לכתוב בתמיד של שחר לא נאסרה השחיטה דלאו עבודה היא, אבל בתמיד של ערב אפילו השחיטה שאינה עבודה אסור, לפי שאינו יכול לכתחלה לזרוק או להקטיר אח"כ. ע"כ תמצית דבריו:

ומה דתנן עוד במשנה כל היום כשר לסמיכה, כתב עוד שם בהגהת רעק"א ז"ל, ואף דממילא ידעינן הא, אחרי דוידוי כשר כל היום והוידוי הלא היה בשעת סמיכה, מ"מ ה"א דוידוי זה אינו כוידוי דשאר סמיכות ואינו כשר כל היום, ויגרום נמי לסמיכה זו שלא תהא כשר כל היום, עכ"ל. וזה קאי דוקא על וידוי פר העלם דבר ופר ע"ז, דליו"כ לא צריך, דודאי אינן כשרין אלא על הסדר, וא"כ ג"כ ה"נ לאו דוקא כל היום כדאמרן, אלא דדרך התנא לפרש בדרך לא זו אף זו, דלא זה דסמיכה דשיירי מצוה היא ובודאי אינה מעכבת כדאמרן אלא דמעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר, וכפר, מ"מ ודוי יו"כ בודאי מעכבת כיון דרחמנא קרייה כפרה, והוידוי הוא כמו דם וכמו דם מעכב כן ודאי הוידוי מעכבת, דשני וידוים הן על הפר והראשונה מכפרת כפרה בפ"ע והשניה בפ"ע, כדאיתא בשבועות, א"כ אם לא התודה לא כיפר, כדאיתא ביומא (דף מ' ע"ב) שצריך שיעמוד חי עד שעת וידוי דברים, ע"כ, א"כ לא זו דסמיכה דאינה מעכבת כשרה כל היום, אלא אף וידוי דמעכבת ג"כ כשרה כל היום, אלא ביו"כ על הסדר ובשאר וידוים

אפילו שלא על הסדר, מ"מ בוידוי פרים הנשרפים מסופק אני ג"כ כיון דגמרינן מיו"כ, כמו דביו"כ מעכבת כן גם הכא מעכב, או דילמא כיון דכאן אצל פרים הנשרפים עיקר הכפרה בדם, אולי אפילו בלא וידוי ג"כ מכפרת, והדברים צריכים עוד תלמוד לפע"ד:
וזמן הקרבת הקרבנות הוא כך, דין תמיד של שמר, פסק הרמב"ם בתמידין פ"א, אימתי זמן שחיטתו, של בקר שוחטין אותו קודם שתעלה החמה משיאיר פני כל המזרח, ופעם אחת דחקה השעה והקריבו בארבע שעות. תמיד של בין הערבים שוחטין אותו משיאריך הצל ויראה לכל שהאריך והוא משש שעות ומחצה ומעלה עד סוף היום, א"כ מדינא כשר כל היום, אלא שהיו שוחטין אותו בכל יום בשמנה ומחצה כדי שיוכלו להקריב עוד קרבנות אחרים לפי שאסור להקריב אחר תמיד של בין הערבים, לכן בכל ערב פסח מקדימין, ואם תל ערב פסת בשבת מקדימין עוד כדאיתא בפסחים בפרק תמיד נשחט, אבל בתוס' ברכות ובזבחים כתבו דהא דדם נפסל בשקיעת החמה דאמרן בזבחים, י"ל דמשקיעת תמה ואילך אין זמן זריקת הדם של תמיד של בין הערבים היינו תחלת שקיעת החמה, ואיכא עדיין שהות כדי הילוך ד' מילין עד צאת הכוכבים שהוא סוף שקיעה, דאי בלילה ממש תיפוק מביום צוותו, אלא ודאי מתחלת שקיעה.
והשאגת אריה בסימן י"ז האריך להקשות על דברי תוס' הללו, ומסיק לדינא עפ"י דברי הרמב"ן ז"ל בפ' בא דבין הערבים דכתיב בתמיד ובפסח, ופליגי בזה ר' יהודה ורבנן בדין מנחה אימתי הוא, רבנן ס"ל עד הערב ור' יהודה ס"ל עד פלג המנחה, דלמדנו תמיד מפסח בפסח כתיב ג"כ ושחטו וגו' בין הערבים תעשו אותו מ"מ לא קפיד קרא אלא על השחיטה שתהא בין הערבים ולא אח"כ, אבל שאר עבודותיו אפילו זריקת דמו כשרה עד צה"כ, דר' יהודה ס"ל כל העשיות בכלל תעשה בין הערבים דתמיד ואפילו זריקה, אבל רבנן ס"ל דמה להלן לא הקפיד אלא על השחיטה דכתיב ושחטו אותו וגו' אף כאן כן, לכן תפלת המנחה עד הערב, ולפ"ז בשחיטה הכל מודים דשחיטת התמיד דוקא עד פלג המנחה, אבל בזריקה ושאר עבודות פליגי כדאמרן. ותפלת המנחה היא כנגד זריקת דם התמיד לכל מר ומר כדאית ליה, ולפ"ז להלכה בתמיד של שחר קיי"ל כרבי יהודה הואיל ונשנה בבחירתא כותיה כן הלכה בודאי, אבל בתמיד של בין הערבים וכן גבי פסח דכתיב ג"כ בין הערבים השחיטה דוקא צריך להיות בין הערבים אבל שאר עבודות כשרין עד הלילה, כיון דבגמרא ברכות מסופק אי הלכה כרבי יהודה או כרבנן, וראוי להחמיר בשל תורה ולעשות השחיטה אליבא דכ"ע עד פלג המנחה דאפילו בדיעבד מעכב, ולענין הזריקה כיון דמספקא לן ראוי עכ"פ להחמיר לעשות לכתחילה עד פלג המנחה. ותמה על הרמב"ם דמשמע מינה דכל היום כשר לשחוט את התמיד של ערב

אפילו לכתחלה, והניח בצ"ע, ע"כ דבריו. ומזה נלמוד לפענ"ד ג"כ דמוספין דתנן כל היום כולו לאו דוקא אלא קודם תמיד של בין הערבים, דהרי אפילו תמיד דכתיב בו בין הערבים אפילו בדיעבד מעכב השחיטה אחר פלג המנחה, כש"כ המוספין דכתיב בהו ביום, וביום משמע בעוד היום בהיר בשמש כמו שפירש"י ביומא (דף ל"ד) וז"ל, ולשין ביום משמע באור עצם היום ולא בבקרו, עכ"ל, וכמו שממעט בוקר דלאו עצם היום ההוא כן בודאי ממעט ג"כ בין הערבים דודאי לאו עצם היום הוא, א"כ נראה לפ"ז להלכה דמוספין דינן כל היום כסתם מתניתין ודלא כר' יהודה דס"ל עד ז' שעות וכרבנן בברכות ובלבד שיקדים אותן לתמיד של בין הערבים, כרש"י דס"ל הכי, ואף לשאר מפרשים דבדיעבד כשר היינו דוקא קודם הקטרת התמידין אבל לאחר הקטרת התמידין אפילו בדיעבד פסול. ועוד אני מסופק דאפילו אם נימא כפשט דברי הר"ן והרשב"א דכל הקרבנות ששחטן אחר תמיד של בין הערבים כשרים בדיעבד, אבל במוספין יש להסתפק טובא כיון דכתיב בכל הקרבנות של מוספין ביום ביום הרבה פעמים ודאי שנה עליו הכתוב לעכב, כדין קדשים, וביום משמע כפירש"י באור עצם היום, ואף דבכל הקרבנות כתיב ביום צוותו שאני התם דלא שנה עליו הכתוב לעכב.

וביומא (דף ל"ד) איתא דחד מ"ד ס"ל דמוספין קודמין לבזיכין לאו מי אמרת בבוקר בבוקר להקדים הכי נמי ביום ביום לאחר, מ"ט דמ"ד בזיכין קודמין למוספין גמר חוקה חוקה מחביתין, פירש"י בחביתין כתיב חק עולם ובבזיכין כתיב חק עולם, ופריך אי מהתם גמר ליגמרוה כולה מילתא מהתם פירוש אף להקדימן לנסכים להכי איהני ביום ביום לאתר, עכ"ל הגמרא. והשתא לפ"ז דהרמב"ם פסק כאביי דמוספין קודמין לבזיכין ובבזיכין הרי בפירוש שתי פעמים ביום ביום, אם הבזיכין שהם אח"כ צריכין להיות בעוד אור היום חזק ובהיר בשחקים, כש"כ המוספין של שבת גופא איך נוכל לומר שכשרין אחר תמיד של בין הערבים, אלא ודאי נ"ל ברור דמה דתנן במשנה מוספין כל היום אתי לאפוקי מדר' יהודה דוקא דס"ל עד ז' שעות וכשר אליבא דרבנן דוקא עד פלג המנחה דמאותו זמן נקרא בין הערבים ואינו ביום, ודאי נ"ל דלאי דוקא אם שחטו את התמיד פסול להקריב המוספין משום עשה דעליה השלם כל הקרבנות כולם, אלא אפילו לא שחטו עוד את התמיד כיון דכתיב ביום וכבר אין עוד ביום, אלא אחר פלג המנחה בין הערבים נקרא, ולדידן לענין תפלת המוספין דמה דקיי"ל דבעת שהגיע זמן מנחה צריך להתפלל מקודם מנחה לאו משום זה בלבד הוא דתיפוק ליה דאינו זמן מוסף כלל. כן נ"ל: ולענין מוספין של יו"כ פסק הרמב"ם דז' כבשים בני שנה דמוסף והפר, מקריב תיכף אחר תמיד של שחר, ואת האיל ואת שעיר המוספין דוקא אחר עבודות היום,

ואת השנים האחרונים אם הקדימן קודם עבודת היום פסולין כדאמרן, והיינו כר"ע דס"ל הכי יומא (דף ע') במשנה, אבל כיון דאליבא דר"ע פליגי תנאי בברייתא בגמרא שם דר' יהודה ס"ל משמו של ר' עקיבא אחד מז' כבשים היה מקריב עם תמיד של שחר וששה עם תמיד של בין הערבים, ור"א בר' שמעון ס"ל משמו של ר' עקיבא דששה עם תמיד השחר ואחד עם בין הערבים, וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל והדעת מכרעת כחד מהנך תנאי דאמר משמיה דר"ע שמקצת המוספין בבוקר ומקצתן בערב לקיים שתי הדרשות, לקיים מה שנאמר מלבד עולת הבוקר אלמא שמוספין קרבין עם עולת הבוקר, ולקיים סדרא דמקראי שעבודה נאמרה בפ' אחרי מות קודם המוספין שהם בפנחס אלמא שעבודת היום קודם המוספין, עכ"ל:

דרוש כא

הערה בדברי הרשב"ם בענין לחם הפנים. בגמרא מנחות (דף צ"ז) איתא דרב קטינא למד מקרא דכתיב ומנקיותיו אלו קנים, מתיב רבא לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחות את השבת, ואי ס"ד דאורייתא אמאי אינן דוחות את השבת, הדר אמר רבא לאו מלתא היא דאמרי דחנן כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מע"ש אינה דותה את השבת והכא נמי אפשר דלא דחי שבת עלייהו טעמא מאי דלא ליעפש לחם בכי האי שעורא לא מיעפש, כדתניא כיצד נכנס מע"ש ושוחטן ומניחן לארכן של שלחן ומוצאי שבת נכנס מגביה ראשה של תלה ומכניס קנה תחתיה, ע"כ בגמרא, ופירש"י בכי האי שיעורא ששומטן מע"ש ערבית ולמחר בחצי היום מסלקו ומסדר אחרים בלא קנים ולמוצ"ש מסדר הקנים בכי האי שיעורא דהוי חצי יום לזו וחצי יום לזה עכ"ל רש"י, אבל ברמב"ם הלכות תמידין (פ"ה הלכה י"א) איתא בזה"ל, לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת אלא מע"ש נכנס ושומטן ונותנן לאורך השלחן, ובאחד בשבת נכנס ומכניס את הקנים בין החלות, עכ"ל, ויש לתמוה למה שינה הרמב"ם מלשון הגמרא דכתב כאחד בשבת ולא כתב למוצאי שבת, דלרש"י דוקא בחצי יום לא חיישינן לעפושי אבל יום שלם עד אחד בשבת אולי חיישינן, ועוד למה כתב דין חדש שאינו בגמרא. ונ"ל לתרץ דלכאורה קשה מה דאיתא בגמרא טעמא מאי דלא ליעפש לחם דאם נאמר כפשטות הגמרא דהגמרא נתנה טעם מה שצותה תורה לתת הקנים בודאי קשה להבין וכי דחינן דין תורה משום טעם, יהיה מאיזה טעם שיהיה, דבשלמא אם דחינן לולב ושופר לאו משום טעם התורה דבשביל זה לא ישתנה הדין לעולם, אלא יש כת ביד חכמים משום מיגדר מלתא בשב ואל תעשה לעקור דבר מן התורה אולי יבואו לידי

חילול שבת החמורה, אבל זאת לא מצינו בשום מקום שישתנה הדין בשביל הטעם, אלא לר"ש דדריש טעמא דקרא. אלא נ"ל דלעולם סדור הקנים אינו אלא מדרבנן, ומנקיותיו אינו אלא אסמכתא בעלמא ורבא לא דחה אלא הדיוק שלו מה שאמר, ואי ס"ד דאורייתא אמאי אינן דוחות את השבת, ע"ז תירץ דהא ליתא דאיכא למימר דבאמת מן התורה הוא אלא משום זה לא דתי דהיא מלאכה שאפשר לעשות זאת מע"ש, אבל עיקר סדור הקנים נוכל לומר שהן מן התורה ונוכל לומר שהן מדרבנן, ומפרש דבאמת מדרבנן נינהו והן אמרו לתת את הקנים משום עפושא ובזמן מועט כזה לא חיישינן, דאם נאמר דבאמת ס"ל לרבא שהן מן התורה כך צריך להיות כמו בכל הש"ס אלא אמר רבא מן התורה פירוש לעולם מן התורה הן דלא כרב קטינא אלא דכאן אינן דוחות את השבת משום מלאכה שאפשר לעשותה. כן נ"ל ברור. והשתא לפ"ז נ"ל יתורץ דברי הרמב"ם כיון דכל סדור הקנים אינו מן התורה אלא משום עפושא, ואף דנס גדול נעשה בלתה"פ כדאיתא ביומא דסילוקו כסדורו דתם היה ומעולם לא נתעפש, מ"מ לא סמכינן אניסא, מ"מ לא רצו חכמים לתקן שיכנוס ביאה ריקנית בהיכל דבלילה אין שם שום עבודה בהיכל אלא ביום, לכן נ"ל דבשעה שנכנס בע"ש להיכל להקטיר קטורת או להדליק את הנרות שומען, וכן באחד בשבת כנ"ל בשעה שעושה העבודות הללו, וכבר ביאר המשנה למלך בהלכות ביאת מקדש (פ"ג הי"ט) דאם תחילת ביאה היתה לצורך אף דשהה שם כל היום כולו אין בה משום ביאה ריקנית, לכן טוב לעשות בעת עבודה ולא בלילה, ומצינו הרבה בגמרא כהאי גונא דע"ש ומוצ"ש לאו דוקא אלא כלומר קודם השבת ואחר השבת כמו דאיתא במנחות (דף ע"ב) דאי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת נקצריה מע"ש וזה ודאי לאו דוקא דאם עומר לא דחי: שבת אף יו"ט ג"כ לא דתי וע"ש הלא יו"ט ראשון של פסח אלא ודאי לאו דוקא כן הכא ג"כ לאו דוקא ואפילו להר"ן ושאר פוסקים דס"ל קצירה ביו"ט אינה מן התורה משום דהוא צרכי אוכל נפש. מ"מ דוקא צורך היום אבל לקצור לצורך מחר לא עדיף מאופה מיו"ט לחול דג"כ לוקה ואף דודאי אפיה לד"ה מותרת ואפילו לאותן המתירין משום הואיל ולפ"ז קצירה ביו"ט מן התורה מותר מ"מ דוקא להדיוט אבל לגבוה ודאי דאסור דהוא לבדו יעשה לכם ולא לגבוה ואסורה מן התורה אלא ודאי דע"ש לאו דוקא ועיין בהר"ן ברישׁ פ' אין צדין ובטורי אבן חגיגה קצירה ביו"ט מי שרי ועיין בשער המלך ודוק. ועיין בדקה מן הדקה בדין לתה"פ בענין אם תל יו"ט בע"ש או במוצ"ש אימתי מסדרין את הקנים והכרעתי שם שמסדרין ביו"ט דלעפושא דתרי יומי ודאי חיישינן, וכן נראה מלשון רש"י שכתב דוקא חצי יום אבל שני ימים ודאי לא:

עוד מלחם הפנים:
במשנה מנחות (פרק י"א משנה ט') איתא דלחם הפנים נאכל לפעמים באחד עשר יום דהיינו אם תל יו"כ להיות בשבת ואופין אותן בד' בשבת מקודם א"כ נאכל לי"א יום, ופירש הרע"ב אף דיו"כ הוא יום האחד עשר ולא יוכל לאכלו משום יו"כ מ"מ שפיר י"א הוא, מפני דלעניין קדשים הלילה הולך אחר היום הקודם, אבל בתפארת ישראל פירש, וז"ל, היה יכול להאכילן לזכרי כהונה קטנים שאינן מתענים, עכ"ל. ותימה גדולה פירושו לפענ"ד, חדא דהא החלות אינן מתחלקות אלא לערב כדאיתא בפירוש במשנה ואיך יתן להם קודם חלוקה, דאם הוא בעצמו לא זכה עוד איך יהיה גוזל ומאכיל את בניו, ועוד דהרמב"ם פסק דאכילת המנחות מ"ע היא וז"ל בפ"י ממעשה הקרבנות, וכן אכילת שיורי המנחות מ"ע שנאמר והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו ואיך יקיים העשה אם יתן מהן לקטנים ויברך ברכה, בודאי אם הוא קיים העשה מקודם מותר ג"כ להאכיל את בניו לחנכן במצות, אבל תחלת אכילת המנחה מה דאיתא במשנה ונאכל בודאי משמע לגדולים, אלא ודאי ברור כהרע"ב, וא"ש: עוד מענין לחם הפנים,:
בגמרא מנחות (דף צ"ו) דר' יהודה היה נותן סימנים זד"ד יה"ז, ופירש"י ז"ל זד"ד על שתי הלחם, ארכן ז' רחבן ד' וקרנותיהן ד', יה"ז על לחם הפנים ארכו י' רחבו ה' וקרנותיה ז' עכ"ל. בן זומא אומר ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד, ע"כ במשנה.
בן זומא ודאי לא אתי לחלוק על ת"ק אלא מפרש הלשון של פנים, וכן פירש בתויו"ט, ופירש"י פנים דפנות, ל"א פנים זוות הן הן הקרנות, עכ"ל, ועוד נדרש מלשון לחם הפנים דעוביו טפח דאין פנים פתות מטפח, ועל הסימן של ר' יהודה תמה בתפארת ישראל מה סימן הוא זה. ונ"ל לפרש הדבר היטב מה שקראה התורה לחם הפנים נ"ל דהוא מלשון הכתוב לפני תמיד דדינה של לחם הפנים כמו שפסק הרמב"ם כת"ק דמשנה מנחות (דף צ"ט ע"ב) אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד, ואפילו בשעה שנסעו ישראל במדבר כתיב על השלחן ולחם התמיד עליו יהיה, ואף דקדושת כל המשכן והקרבנות לא היו בשעה שנסעו מ"מ הלחם תמיד היה ונ"ל טעם הדבר דכל המזון והסעודות שבעולם נקראים בשם לחם כמו שפירש"י עבד לתם רב כלומר סעודה גדולה, א"כ כל המאכל שבעולם נקרא בשם לחם והכל ניזונין בעולם בזכות לתם הפנים, והקב"ה יתעלה זן ומפרנס כל העולם כולו ונותן לחם לכל בשר, לכן צריך להיות השגחתו תמיד כי הלחם נותן השפעה על כל העולם כולו ואם יקח הלחם מן השלחן אפילו על רגע כמימריה יגוע ת"ו כל בשר כי ההשפעה תחסר, ובשביל זה נ"ל נעשה נס בלחה"פ לשום לחם חם ביום הלקחו שהוא תמיד חם, להורות

שהשגחת הקב"ה לטוב לנו לתת טעם וריח בכל המאכלים שלא יתעפשו וקדושת יום השבת מתפשטת על כל השבוע שלא יאמר אדם הלא בשבת שובת אני ממלאכה מאין נקח לאכול ? מראה לנו האות בשבת אדרבא בזה שאנו שובתים חל הברכה והקדושה כי בשבת לקחו הישנים וערכו את החדשים וההשפעה לא תחסר לעולם, ולא מצינו בתורה אלא שני קרבנות שהכהנים זוכין בבית המקדש מחלק גבוה ואין למזבח כלום בזה אלא שתי הלחם ולחם הפנים, להורות שהקב"ה נותן לנו ההשפעה ואין למזבח כלום בזה אלא לשומרי המקדש שעושין רצון הש"י, וכתב הרמב"ם סוף הלכות שמיטה, וז"ל. ולא שבט לוי בלבד אלא כל מי שנדבה רוחו לעזוב את העולם להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעת את ה' וכו' ה"ז נתקדש קודש קדשים ויהיה ד' חלקו ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק כמו שזכה לכהנים, ע"כ, הרי הכהנים נוטלים חלק בראש ומי שילמוד מהם יזכה ג"כ לזה. ועפי"ז נבין דברי הר"ן ז"ל התמוהים מאד דכתב בסוף מס' מועד קטן על מה דאיתא שם וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתות ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, וכתב שם הר"ן, וז"ל, ליטול מנה יפה ראשון בחלוק לחם הפנים ובכל הקרבנות והמנחות הנאכלין, עכ"ל, ותמה ע"ז במהר"ם שם, וז"ל, איני יודע עם מי הכהן חולק בלחם הפנים והקרבנות הלא אינו חולק אלא עם הכהנים חבריו, עכ"ל, והניח בצ"ע, ובודאי הדבר תמוה מאד, דבשלמא אם היה נוטל מנה יפה ראשון כשבא לחלוק עם ישראל שפיר אמרינן דיש לו קדימה אבל כשחולק עם הכהנים חבריו מה שייך שהוא נוטל הלא כל הכהנים נוטלים חלק כחלק כמו דאיתא בתורה, ומה רבותא בכהן זה או אתר, ולהר"ן לא נראה בודאי לפרש בשעה שהוא חולק עם ישראל דלא מצינו אצל חולין אם יחלוק הכהן והישראל שיהיה הדין שיתן לו חלק קדימה או מנה יפה כיון ששניהם קנו בשותפות אין לו קדימה להכהן וזה ברור, אבל במה שכתבתי יובן שפיר והכי פירושא, דכל העולם אינו ניזון אלא בשביל הקרבנות ולחם הפנים כדאמרן, וכתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם, ומתרץ בגמרא ברכות כאן קודם ברכה כאן לאתר ברכה, כיון שנותנין חלק גבוה זכין אח"כ בני אדם, אף כאן כל העולם ניזון בשביל לתם הפנים אכן הכהנים נוטלין חלק בראש שהם לוקחים תיכף בלחם הפנים חלקם ואח"כ תבוא ההשפעה על כל ישראל שהותר להם ליהנות מן העולם מכל דבר מאכל אשר נברא ונתקיים בזכות לחם הפנים וכן משאר הקרבנות ומן המנחות כי כל חלב לה' והיו מקריבין תמיד מן המובחר כדאיתא במנחות ואח"כ זכו כ"ע ושפיר אמר ליטול מנה יפה ראשון מלחם הפנים ומשאר הקרבנות, וא"ש, כן נ"ל ברור. ובספר החינוך מפרש ג"כ בטעם לחה"פ על דרך זה, וז"ל, לפי שעיקר חיות האדם הוא בלחם

ומתוך עסקיו בו לעשות רצון הש"י כן ע"ז תהיה הברכה מצויה בו שכלפי כל ענין ישים אדם מגמתו בו לעשות רצון קונו כן מעין הברכה שופע ונובע אליו, עכ"ל:
ועפי"ז נבין סימן של ר' יהודה יה"ז מרמז לפענ"ד שכל העולם נברא בשתי האותיות כמו שאמרו חז"ל כי ביה צור עולמים מרמז כי שתי עולמות נבראו בשתי האותיות הללו בזכות הז' כלומר יום השבת וכל ימי השבוע צריכין לפרנסה דוגמת עוה"ז, ושבת מרמז לעתיד לבוא שכולו מנוחה והכל נברא בזכות השבת, והלחם שנותנין על השלחן בשבת מראה שמאמין בשבת ומוקיר את השבת וזכות השבת מתפשטת על כל השבוע ומרמז ג"כ למן, כמו דזכות השבת מתפשטת על כל השבוע כן בזכות הלחם הפנים ניזון כל השבוע, וכמו שקדשו במן לחם משנה כן בלחם שני סדרים, וכמו במן ריחו לא נמר אף כאן לחם אם ביום הלקחו, וכמו שהמן לחם אבירים אכל איש ודרשינן לתם שמלאכי השרת אוכלים אותו דנבלע ברמ"ח אברים אף כאן לתם הפנים קדושתו כמו המן, ומרמז לשתי העולמות כן לחם תורה בשבת וכן נתנה התורה בשבת והכל מרמז לאחד, כן נ"ל בעזה"י ופירש יה"ז ע"י בדקה מן הדקה ס' י"ח:

דרוש כב

דיני הנחלים:
שני מיני גחלים יש, א) ישנם גחלים שנתאכלו בלב האש, וקרובים להיות דשן, ב) ישנם גחלים בוערות ולוחשות. והנה לתרומת הדשן כתב ברמב"ם ה' תמידין שהיה חותה גחלים שבלב האש שנתאכלו, אבל בקטורת לא הזכיר בלב האש, פירוש לתרומת הדשן היו צריכים גחלים שקרובים להיות דשן, אבל בקטורת צריך להיות אדרבא גחלים בוערות מאד מאד היינו לקטורת של כל יום ויום, אבל בקטורת של לפני ולפנים שהיתה דקה מן הדקה ועוד משום חולשא דכ"ג לא הטריחוהו לחפש אפילו אחר מאוכלת לבד, אבל בתוס' זבחים (דף ס"ד) השוו המדות דבין הכא ובין בקטורת דכל השנה לא גרסינן הפנימיות דצריך בהן גחלי אש בוערות, וכן כתב התויו"ט פ"ד מ"ז וכן כתב בבאר שבע וכן כתב המאירי שביו"כ צריך דוקא גחלים גסות ובוערות כדתניא בתוספתא גחלי אש יכול עוממות ת"ל גחלי אש:
וכן ישנן שני דינים בגחלים, גחלים של כל יום ויום אם נגע טבול יום במקצתו לא פסל את כולו, אבל גחלים דיו"כ אם נגע טבול יום במקצתו פסל את כולו, וכן איתא בירושלמי וכן איתא בתוס' חגיגה (דף כ"ג ע"ב), וטעם הדבר של כל יום ויום אינם קדושים ואין הכלי מצרפם, ומכבד מהן לאמה מפני שהוא חותה במחתה של כסף שאינן כלים לא

מצרפן ואינן קדושים עוד אבל בנחלים של יו"כ בכלי שהוא חותה בו הוא מכניס להכי הכלי מצרפן. והר"ר ברוך פירש שהכלי מצרף מה שצריך לבו ביום, לכן ביו"כ שכולן צריכים להכי כולן קדושים אבל בכל יום שאינו צריך לד' קבין היותר אינו קדוש. ובבאר שבע מסתפק שהכלי שרת אינו מקדשן אלא לדעת אם מחתה של כסף של כל יום היה לו דין כלי שרת אבל של יו"כ היתה בלי ספק כלי שרת דכתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש ע"ש.

וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' טומאת אוכלין ה"ח שיש חילוק בין גחלים של יו"כ לגחלים של כל יום וכתב וז"ל בד"א דגחלים שחותה במחתה ביו"כ שהמחתה שחותה בה נכנס להיכל אבל גחלים שחותה בכל יום כשהוא מערה במחתה של כסף לשל זהב אם נתפזרו מן הגחלים אין בה קדושה אלא מכבדן לאמה, ולפ"ז לדעת הרמב"ם דס"ל דגם בקטרת חוץ דיו"כ תיכף מערב במחתה של זהב יהיה ג"כ הדין הנ"ל, וכן כתב המאירי והב"ש, אבל הראב"ד ז"ל שם חולק וס"ל כל זמן שלא עירה אפילו שבכל יום אם נגע במקצתן פסל את כולן מפני שנזקק לכלים מתחלה קודם שעירה אותן ובאמת פלוגתא היא בירושלמי והתוס' כתבו בשם רבינו נסים גאון כדברי הרמב"ם וכדברי ר' בון בירושלמי, והכ"מ כתב הטעם לפסק הרמב"ם כיון דהכלי מצרף אינו אלא מדרבנן פסק כדברי המיקל ואין להאריך בזה, ודו"ק:

כשהיה נוטל הגחלים מעל המזבח להכניסן לפני ולפנים היה לוקח מן הגחלים של צד המערב וכן כשנותן אותם בקדשי קדשים על המחתה נותן אותם בצד המערבי וכן איתא בפיוט אתה כוננת, וכן איתא בפירוש בתו"כ גחלי אש מעל המזבח לפני ה' מצד המערב כלומר מצד שהיא לפני הפתח והוא צד המערבי, ובאמת במשנה יומא לא הזכיר זאת בפירוש שיקח מצד המערב ותמהו הלא אין חולק בדבר ? אכן פירש הגאון מוהר"ר ברוך יצחק ז"ל בתפארת ישראל דמה דאיתא במשנה מן המאוכלות הפנימיות נוכל לפרש היינו הסמוך למערב שהוא צד פנים דק"ק ובזה מתורץ קושית הכ"מ על הרמב"ם ז"ל שלא כתב שהיה לוקח מהמאוכלות הפנימיות כבמשנה מפני שכתב מצד המערב והיינו פרושא דהמאוכלות הפנימיות ודוק ועיי"ש. הגחלים צריך שיהיו תיכף משעת לקיחה ניהוי גחלים דכתיב ולקח וגו' גחלי אש, ולא יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת (פסחים דף ע"ה ע"ב:

כתב הרמב"ם שהיה נוטל מן הגחלים לצד מערב, הקשה ע"ז בלחם משנה דבזבחים (דף נ"ח) משמע דבין גחלים דכל יומא בין דיו"כ לכתחלה בעינן מכנגד הפתח דאמר ר' יוסי שם הנוטל בחוץ ליתנן בפנים אינו נוטל אלא בסמוך שאין לפנים הימנו ? ותירץ

דהרמב"ם מפרש שאין לפנים שהוא מצד המערב אבל כנגד הפתח דוקא לא דה"ה מהאי גיסא ומהאי גיסא עכ"ל. ובאמת לשון הרמב"ם הוא ממש לשון תו"כ דאיתא שם מעל המזבח יכול כולו ח"ל אשר לפני ה' הא כיצד סמוך למערב, ע"כ. וכתב בקרבן אהרן וז"ל ביומא כתיב קרא אחד מעל המזבח וכתיב לפני ה' ומשני דאי כתב רחמנא מלפני ה' ה"א דוקא מלפני ה' כנגד הפתח ממש מהאי גיסא דפתח היכל ומהאי גיסא אע"פ שהוא צד מזרח לא, להכי כתב רחמנא מעל המזבח להכשיר כל רוח מערב. ופירושו בתוס' דוקא בדיעבד כשר מהאי גיסא ומהאי גיסא אבל לכתחלה בעינן כנגד פתח ממש ומעל המזבח לאו לעכובא אלא למצוה. וצריך קרא דלא מיעכבא, דאף דלא שנה עליו הכתוב לעכב מ"מ ה"א דצורך פנים כפנים דמי ומעכבא קמל"ן דלא מעכבא. עכ"ל קרבן אהרן בקצור בשם התוס':

דרוש כג

דיני הקטורת:

אמרתי לסדר כאן דיני הקטורת כמו שקבצתי מגדולי הפוסקים וביחוד מהמשנה למלך שמפוזר ומפורד, להלכה ברורה. והערות שלי בזה:

א יחיד אינו יכול להקדיש קטורת ולתת אותם בנדבה שיקריבו בשבילו, לא במזבח החיצון ולא במזבח הפנימי, וקטורת זרה היא זו, חוץ מהנשיאים שהקריבו יחיד על מזבח החיצון בחנוכת המזבח, והוראת שעה היתה (רמב"ם הלכות כלי המקדש):

ב כשם שהיחיד אינו מביא קטורת בנדבה, גם הצבור אינו מביא קטורת בנדבה, כי אם את הקטורת שהם חובה על הצבור, אבל בנדבה בין על המזבח החיצון ובין על המזבח הפנימי אסור, וקטורת שהקטיר בעדת קרח, וכן שהקטיר אח"כ בעת שהיתה מגפה כולן הוראת שעה היו ואין למדין ממנה] (מל"מ שקלים פ"ג):

ג יחיד שהתנדב אחד מסממני הקטורת למסרו לצבור מ"מ אין בו קדושת הגוף כי אם קדושת דמים, ויכול לעשות זאת, כדאיתא בשקלים בהמקדיש נכסיו והיו בהן קטורת, ומוקי לה בכריתות:

באחד מסממני הקטורת:

ד מותר הקטורת שמחללין אותן בכל שנה משהגיע ר"ת ניסן על שכר האומנין ונוטלין זאת האומנין בשכרן. וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה, מ"מ כיון שכבר חללו אותן ונתנו אותן לאומנין, כבר פקע מינה קדושתה, ואח"כ כשמקדיש אותם אין להם כי אם קדושת דמים (מהגמרא שבועות דף י' ע"ב ומשנה למלך שם):

ה אף למאן דס"ל דלקטורת אין צריך קדושת כלי שרת, אלא נקדשת קדושת הגוף בדבור בעלמא ואומר יהא זה לקטורת מ"מ דיבור זה שייך דוקא להגזברים שיאמרו זה יהא לקטורת, אבל אחר המקדיש לקטורת, דבור זה לא מעלה ולא מוריד, כלומר שתהא לה קדושת הגוף, אבל לקיים את הנדר שיתן זאת לקטורת בודאי מחויב (מל"מ שקלים שם):

ו יש מרבוותא דס"ל א) דהמכתשת מקדשת לקטורת, אבל דעת התוס' דמכתשת אינו מקדש אלא הדיבור הוא דמקדש, ואימתי צריך לומר בשעה שמכנים אותה למכתשת יאמר הגזבר קטורת זה שהוא במכתשת יהיה קדוש מעתה קדושת הגוף, והקטורת שלוקחין מהאומנין שקבלו בשכרן וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה, אף כי כבר היו במכתשת צריך להחזירן עוד הפעם למכתשת כדי לקדשם קדושת הגוף, ופשיטא דלמאן דס"ל דהמכתשת מקדש דוקא, שצריך בודאי להחזירו למכתשת, לאו לשתקם אלא להקדישם (שם במל"מ). ב) החתם סופר א"ת ל"ת הקשה על הרמב"ם דס"ל דכלי תשמיש דמקדש אפילו אינו כלי שרת יש בהם מועל אחר מועל הוא למ"ד דמכתשת אינה כלי שרת אינה מקדשת את הקטורת ונפדה ואיך נאמר דכלי תשמיש יש להם דין כלי שרת, והניח בצ"ע: (ז) דעת הרמב"ם דכל מעשה הקטורת צריך להיות דוקא בקודש ובעזרה דוקא ומשל הקדש, והמפטם מן החולין או בכלי שרת של חולין פסולה, אבל דעת רש"י לא נראה כן (רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ו): (ח) ואף דהקטורת נעשה בקודש כאמור וה"ל קדושת הגוף בודאי, א"כ איך יצאו לחולין מותר הקטורת, הלא קדושת הגוף אינו מתחלל ? שאני קטורת דלב ב"ד מתנה עליהן (שבועות דף י"א):

ט הקטורת אפילו אם נתן אותו מקודם במכתשת ואפילו אי אמרינן דמכתשת כלי שרת היא, מ"מ לא נפסל אח"כ בלינה כי צורתו מוכחת עליו כל השנה כולה, פירוש אינו משנה את מראיתו, הלכך אע"ג דקדושת הגוף הוא לא מיפסל בלינה אבל מיפסל הוא בטבול יום (שם בשבועות):

י אם נתן את הקטורת אתר המכתשת בכלי שרת אחר נפסל בלינה, לרש"י מדרבנן פסול לינה דילמא אתו לאכשורי בשאר המתקדשים בכלי (כלומר קדשים אחרים ולא קטורת), ולתוס' אתר קדוש כף נפסל מדאורייתא, וקדוש כף לגבי לינה כקדוש מכתשת לטבול יום (שם בשבועות):

יא דעת התוס' ג"כ דהקטורת צריך לקדש בכלי פוסל טבול יום ע"י צרוף כלי דכתיב כף אחת, הכתוב עשה כל מה שבכף לאחת, אלמא דצריך הקטורת לכלי, דכשאינו צריך לכלי אין הכלי מצרפו (שם בשבועות דף הנ"ל): (יב) בירושלמי איתא דמכתשת עשו אותה ככלי שרת לקדש, ע"כ, ואינה כלי שרת ממש:

יג קנמון פירש הרמב"ם שהוא עשב הבא מארץ הודו, והרמב"ן ז"ל חולק וכתב שהוא עשב הנקרא פאנע-דע-מיקא (כלי המקדש פ' כ"ה במל"מ):

יד אף דכלי המקדש אסור לתקנן, דאין עניות במקום עשירות, והלא איתא בגמרא בערכין שהמכתשת שעשה משה תקנו אותו, י"ל מפני שהיה עושה עוד מעין מלאכתו, דהרי חזרו ופטמו בו אח"כ אף כי נטלו את תיקונו, כמו דאיתא שם, ועוד דיש לתרץ דשאני דשל משה דהיה מפטם ביותר, וחשוב הרבה מחדש, א"כ לית בו משום עניות (כן פירשו התוס' ומובא במל"מ הל' כלי המקדש):

טו מה שנחלקו בגמרא אי קטורת בעי מלת או לא, היינו דוקא בשעת הקטרה כמו בכל קרבן, אבל בשעת עשייתה בודאי צריך לערב מלח כדכתיב ממולח לכ"ע, אבל בפסקי תוס' איתא להיפך, אפילו למ"ד דבעי מלח היינו בשעת הקטרה, אבל בשעת עשייתה לא היו מערבין בה מלת כלל כי אם לשרות היו צריכין מלח, והרמב"ם חולק על התוס' (משנה למלך הלכות כלי המקדש). ודעת הכלבו שנותנין מלח בקטורת משום על כל קרבנך הקריב מלח, והבאר שבע דחה זאת, דקטורת ודאי לא בעי מלח, דקיי"ל כר"י בן ברוקה דדבר שאינו על מזבח החיצון אינו טעון מלת, ואפילו לרבנן דטעון מלת היינו דוקא בראשו של מזבח דומיא דשאר קרבנות אבל לא בשעת פיטומו, ע"כ:

טו אחד עשר הסממנים הבאים הלמ"מ בקטורת אם חיסר אחד בהם חייב מיתה, אבל המינים הבאים לתקן כמו בורית כרשינה וכפת הירדן ומלת סדומית ודומיהם אפילו אם חיסר אחד מהם אינו חייב מיתה, ואפשר דאיסורא ג"כ ליכא כמו דאיתא בב"י באורח חיים סימן קל"ג (שם במשנה למלך):

יז חיסר מעלה עשן כל השנה כולה פטור, ובקטורת של לפני ולפנים אם חיסר מעלה עשן ודאי חייב מיתה ויתבאר עוד לקמן (שם בהל' כלי המקדש לפי פירוש המל"מ):

יח פעמים בשנה היו מחזירין את הקטורת למכתשת, ובימות החמה היו מפזרין אותה כדי שלא תתעפש, ובימות הגשמים צוברין אותה כדי שלא תפוג ריחה, כן פירש בכ"מ ששתי פעמים בשנה שוחקין אותה חוץ מזה ממה ששחקו אותה בעת עשייתה ולא כנראה לכאורה שמחזירין למכתשת בימה"ת פזורה ובימות הגשמים צבורה (רמב"ם הלכות כלי המקדש בכ"מ פ"ד וכן פירש הב"ש):

יט כרת אינו חייב אלא מי שעושה קטורה להריח במתכנתה, אבל למוסרה לצבור פטור, הריח בה ולא עשאה אינו חייב כרת אלא כדין הנהנה מן ההקדש (רמב"ם שם):

כ עשיית הקטורת חדשה בכל שנה ושנה מצות עשה היא (רמב"ם שם). אבל אינה באה בחשבון מפני שאינה כי אם הקדמה איך תעשה המצוה כן פירש הרמב"ם גופא בספר המצות בשרשיו:

כא שתי פעמים שמקטירין בכל יום את הקטורת מצות עשה אחת היא להרמב"ם, אבל להרמב"ן שתי מצות נינהו:

כב אע"פ שהדין הוא שיפטם את הקטורת ביחד כל השס"ה מנין, מ"מ אם פטמה מעט מעט במתכנתה כלומר מכל מין ומין לפי חשבון שס"ה כשרה אפילו פיטם פרס בשחרית ופרס בין הערבים:

כג המפטם קטורת להריח, שהוא חייב, לדעת רש"י שעורו דוקא במנה אף דלא עביד כי אם פרס בשחרית ופרס בין הערבים מ"מ צריך שעור של כל היום כולו, דוגמא דחביתין שמקריבה לחצאין ומקדש ועושה הכל בבת אחת, אבל להרמב"ם ולשאר פוסקים נראה כמו שאם עשה פרס בשחרית ומפטם אותו יצא ידי חובתו, כן אם פטמה פרס ג"כ חייב (כן כתב המשנה למלך שם בכלי המקדש, אבל בתוס' כריתות (דף ו' ע"ב) כתב דהאי שעורא פרס בשחרית ופרס בין הערבים הלממ"ס הוא, ואם לא הקטירו אלא כזית שחרית וכזית ערבית יצאו, כדמשמע בפ' השוחט, עכ"ל):

כד כשם שהקטרת הקטורת הוא מ"ע כך עשייתה ג"כ מצות עשה כלומר לעת הצורך (רמב"ם כלי המקדש), וכמו דאמרינן לעיל דאינה באה בחשבון: (כה) סממני הקטורת במספר י"א ידעינן משתי תורות, ארבעה מהן נתפרשו בחורה שבכתב, נטף, שחלת, חלבנה ולבונה, ושאר סממניה הלכה לממ"ס מתורה שבע"פ (שם), אבל בפירוש המשנה להרמב"ם ע"פ הירושלמי ד' מקרא וז' אחרים וגם משקלן הלממ"ס:

כו לרמב"ן ולכ"מ לא בא רשב"ג לחלוק על ת"ק, אלא לפרש שהצרי אינו אלא שרף והוא השרף הוא מסממני הקטורת, אבל להרמב"ם פליג הת"ק שדוקא באילן צרי עצמו יוצאין אבל לא מן השרף דפסק כת"ק, כן פירש בכ"מ ויתבאר עוד לקמן:

כז כל אחד מסממנים היה שוחק בפני עצמו הדק ואח"כ מערב הסממנין עוד הפעם יפה ושוחק, וטעמו שצריך שתי פעמים להדקו ולערבו מדכתיב בד בבד (כן פירש הכ"מ הל' כלי המקדש):

כח לרש"י מה דתנן אם חיסר אחד מסממניה או מעלה עשן חייב מיתה היינו דוקא ביו"כ משום ביאה ריקנית, אבל לרמב"ם הפירוש משום דנעשית קטורת זרה וחייב כל השנה, כן פירש בבאר שבע דעת הרמב"ם, אבל לפי דעתי דבריו תמוהין, דאפילו אם נאמר דלא כרש"י דחייב משום קטורת זרה וג"כ משום ביאה ריקנית מ"מ הרמב"ם לא הביא שחייב

מיתה על מעלה עשן כי אם ביו"כ מדכתבה בהלכות עבודת יום הכפורים, דאי לא תימא הכי בהלכות כלי המקדש היה צריך להביא:

כט הממונה הוא שאמר היטב הדק הדק היטב מפני שהבל הקול היוצא מן הפה בעת ששוחק יפה לבשמים ומתפטמין בזה יותר טוב:

ל נ"ל אף דבכל השנה כולה כשרוצה לפטם עושה שס"ת מנים שס"ה כמנין ימות החמה ושלשה מנים יתרים ליו"כ, היינו משום דסליק חושבנא המשקל של כל הסממנין, אבל אם נתעברה השנה וצריך לעשות בניסן תיכף קטורת חדשים אינו עושה יותר כי אם על כ' או כ"א יום כמה ימים שיחסר עד כלות השנה, ובלבד שיעשה משקל כזה כמתכנתה. דהנה הדין הוא אם פטמה מעט מעט במתכנתה כשרה, אכן בתחלת השנה עושה הכל אבל בסוף השנה כשנתעברה למה לעשות סך רב כזה שיהא הרבה מותר, כן נ"ל, ולא כנראה לכאורה מבל המפרשים דודאי צריך לחדש ולהביא מתרומה חדשה:

לא בכל יום היו לוקחין חדשים לקטורת מפני שהקטורת מעשרת, ולאו דוקא הקטורת בעצמה מעשרת אלא אפילו המחתה ג"כ מעשרת, וכמו שהיו חדשים לקטורת כן היו ג"כ חדשים למחתה, כמו דאיתא בירושלמי ברך ה' חילו זה המקטיר ופועל ידיו תרצה זה שנכנס עם המחתה, וכן כתב הרמב"ן ז"ל ששני כהנים נתעשרו בכל יום בשחרית ושני כהנים חדשים בערבית, ודלא כתוס' חרשים יומא שכתבו דשני כהנים אחד בשחר ואחד בין הערבים, דליתא, דבפירוש איתא שגם על המחתה קאי כנ"ל:

לב דין דקטורת לוקח האש ממזבח החיצון והיה ע"ז מערכה שניה של קטורת, מ"מ בדיעבד אם לא מצא עצים או אש על מערכה שניה, מעייל האש ממערכה גדולה, כן איתא בגמרא יומא (דף ל"ג ע"א) והרמב"ם השמיטו וצ"ע, מ"מ נ"ל מאש כירים או אש אחר אף בדיעבד מעכב כיון דגלי קרא, אף דלא שנה לעכב מ"מ סברא הוא דהוי קטורת זרה:

לג לכתחלה צריך להקטיר שתי פעמים בכל יום, מ"מ אם אירע אונס או אפילו היו מזידין ולא הקטירו הקטורת בשחרית מ"מ מקטירין אותו בין הערבים (רמב"ם תמידין פ"א ה"ב), דלא חיישינן שיפשעו בפעם אחרת כיון דמעשרת כן איתא בגמרא:

לד שעור הקטרה בכל יום מאה דינרים נ' בבקר ונ' בין הערבים (רמב"ם שם):

לה מזבח שנעקר מקטירין הקטורת במקומו, וקטורת שפקעה על המזבח אפילו קרטין שבה אין מחזירין אותה, פירוש אפילו קרטים שלמים וחשובים שבה כן פירש"י זבחים (דף כ"ו):

לו הקטורת שהיו מקטירין פרס בשחרית ופרס בין הערבים, לרש"י ז"ל השעור הוא מדרבנן, אבל שעור של מלא חפניו לפני ולפנים אפילו חיסר כל שהוא לא יצאו הצבור ידי חובתן, אבל בשעור פרס אפילו לא הקטירו כי אם כזית בבוקר וכזית בין הערבים יצאו הצבור ידי חובתן, אבל דעת התוס' ששעור זה של פרס הלכה למשה מסיני הוא, וכך נאמרה ההלכה דבדיעבד אם לא הקטיר אלא כזית יצא, כן מפרש אליבייהו המשנה למלך (בתמידין פ"ג). וכבר הבאתי דעת התוס' (לעיל בס"ק כ"ג):

לז אם הזידו הצבור ולא הקריבו קטורת בשחרית, ס"ל לר"ע במנחות שיקטירו את כל המנה בין הערבים, אבל הרמב"ם פסק כת"ק וכתב סתם יקטירנה בין הערבים פירוש חצי מנה, כן פירש בלח"מ מתמידין פ"ג: (לח) אף דבדיעבד יצאו הצבור בכזית, מ"מ יחיד שפיטם כזית קטורת איננו חייב כרת לכ"ע, דבשעת עשייה בעינן שיעשה כשעור דהיינו מנה, כיון דלכתחלה אין מניחין אותו להקטיר קטורת ואומרים לו שיפטם עוד להשלים שעור דפרס, ולכן יחיד שפיטם פחות משעור זה פטור דלא קרינן ביה אשר תעשה, כן פירש במל"מ הלכות תמידין. (הבאתי זאת עוד הפעם מפני שמבואר כאן יותר ולא חפצתי לשנות דבריו):

לט הקטורת וכן שכר מפטמי קטורת כולן באין מתרומת הלשכה כדאיתא בגמ' וברמב"ם שקלים, ואיתא ביומא (דף ל"ח ע"א) דמפטמי קטורת היו נוטלין שכרן י"ב מנה ואח"כ כשלא רצו ללמד על מעשה הקטורת ושלחו לאומנים אחרים ולא היו יכולין להעלות עשן כמותן כפלו להן שכרן עד ה"ד מנין ור' יהודה אומר בכל יום כ"ד מנין והיום מ"ת מנין, ואעפ"י שלא חפצו לגלות מגילת סממנין כ"ז שבית אביהם היה קיים אכן אחר כן גלו לר' יוחנן בן נורי) ואמר ר"ע מעתה אסור לספר בגנותן של אלו: (מ) מותר הקטורת מה היו עושין בה, מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על שכר האומנין, ומפרש בבאר שבע דוקא שכר מפטמי הקטורת אבל לא לאומנין אחרים, ולא כפי שנדפס בטעות ברש"י כריתות שכר האומנין של בדק הבית, וכן מפרש בירושלמי והרמב"ם והר"ע מברטנורא, ונותנין אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה. כי בכל שנה נשארו י"א מנים שיתרים ימות החמה על הלבנה, וכן נשאר מהשלשה מנים של מלא חפניו של כ"ג, כי מלא חפניו אינו מחזיק ג' מנים מחללין הקטורת על אותן המעות, והמעות קדושים לתרומה ישנה ונותנים הקטורת לאומנים בשכרן וחוזרים וקונים אותם מתרומה חדשה, והכי צניע מילתא טפי ולא למכרם ולחזור ולקנותם, כן איתא בשקלים פ"ד מ"ה ובפירוש הרע"ב שם, ואין נותנין הקטורת להדיא לאומנין בשכרם לבן עזאי דס"ל דאין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא, ואפילו לר"ע דס"ל דהקדש מתחלל על

המלאכה דוקא בשל יחיד אבל בקטורת של צבור החמירו טפי,. א"נ מיירי בשכר פטום אומני הקטורת של שנה חדשה, וצריך לתת להם. מתרומה חדשה, כן כתב התויו"ט בשם התוס':

מא אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה (שם בשקלים), ופירשו הרע"ב והרמב"ם אם הביאו שקלים חדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן תרומה החדשה לוקחים מותר הקטורת מתרומה חדשה ע"י חילול, ואם לא הביאו שקלים חדשים עדיין, לוקחין אותה מתרומה הישנה אם חללוה כבר, ואם לא חללוה עוד מקטירין אותם דכיון שלא בא החדש צריך להביאם מן הישנה, וכן איתא ברמב"ם פ"ד משקלים, אבל בירושלמי פירשו שהחדש במשנה פירושו חודש, כלומר שראש חודש היה בזמנו שהיה החודש חסר וביום ל' דאדר היה ר"ח ניסן, וא"כ בא מתרומה חדשה, אבל אם עברו את החודש א"כ היה יום ל' אדר א"כ בא מן הישן, ושני הדינים אמת הן להלכה, לכן צ"ע למה השמיט רבינו גם פירוש הירושלמי (ומובא ג"כ בתוספות רעק"א ז"ל):

מב מי שהקדיש נכסיו סתם והיתה בהן הקטורת שנותנין לאומנין בשכרן (כלומר כגון שהיה אומן ונתנו לו קטורת בשכרו והקדיש נכסיו ונמצא בו אותו קטורת, כן פירש בלחם משנה), עד שיחזרו ויקחו אותה ה"ז תנתן לאומנין בשכרן כמו שעושין במותר הקטורת, וכן עושין אם יש בנכסיו אחד מסממני קטורת (רמב"ם פ"ה מערכין הלכה י') ופירש שם במל"מ משום דבבלי מוקי למתניתין זו דאיתא במס' שקלים (פ"ד מ"ו) בא' מסממני קטורת, ובירושלמי שנותנין לאומנין בשכרן, לכן כתב לתרווייהו, והרמב"ם פסק בזה כבן עזאי דס"ל אין הקדש מתחלל על המלאכה לכן צריך לתתן לאומנין בשכרן בתנאי שמקודם מחללין אותן על מעות ואח"כ חוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה, אבל כתב התויו"ט שלדברי התוס' דמחלקים בין קטורת יחיד לקטורת צבור, איכא למימר, דדוקא במותר הקטורת דשל צבור הן התם דוקא צריך לחללן על מעות האומנין כבן עזאי, אבל בקטורת דיחיד דהיינו באחד מסממני הקטורת שנמצאו אצל היחיד (דקטורת הלא אסור לעשותן בחוץ) הלכה כר"ע דהן עצמן ינתנו לאומנין בשכרן, כן כתב התויו"ט בפ"ד דשקלים מ"ו, ע"כ:

מג הקטורת אין חייבין עליה משום פגול, כיון שאין לו מחיר אין חייבים עליו משום פגול כמו דאיתא במשנה (זבחים פ"ד מ"ג) הלבונה והקטורת והעצים, ופסק הרמב"ם בפ' י"ח מפסולי המוקדשין דאין חייבין עליהן כרת לא משום פגול ולא משום נותר ולא משום טומאת הגוף, דפסק כר' שמעון שם ואפילו לר' שמעון אף דאין חייבין עליו משום

פגול מ"מ פסול בק"ו דלא גרע משאר קדשים כגון חטאת הפנימי לר' שמעון, דג"כ אינו חייב משום פגול מ"מ נלמד מק"ו מה שלא לשמה דלא מיפסל בשלמים פוסל בחטאת הפנימיים פגול דפוסל בשלמים לא כ"ש דפוסל בחטאות הפנימיות כדאיתא בזבחים (דף י"ד ע"א) וא"כ ה"ה הקטורת שג"כ היה על מזבח הפנימי ודינו ג"כ לר' שמעון דאינו חייב עליו משום פגול מ"מ בודאי נפסל, אף דבעיא בזבחים (דף י') אם דבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בבנין אב, מ"מ סברא היא דמיפסלא כיון דחייב מלקות כדלקמן ועוד יש לדון ק"ו מה שלמים דבאין בנדבה פוסל בהם פגול, קטורת דאינה באה בנדבה לא כש"כ דפגול פוסל בהן כנ"ל, אבל הראב"ד חולק ופסק כרבנן דחייב כרת עליהם, והכ"מ פירש לדעת הרמב"ם דאע"ג דאינו חייב כרת מ"מ חייב מלקות ובזה רבנן מודו, ולדעת רש"י דס"ל דהקטורת אין חייב עליו משום טומאה היינו לא טומאת עצמן ולא טומאת הגוף שאם אכל קטורת שהוא פטור, אבל רבנן דפליגי חייב משום טומאה דמרבו לטומאה מקרא דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לרבות עצים ולבונה ופירש בתויו"ט (זבחים פ"ד מ"ה) דה"ה קטורת ודרשה גמורה היא דהוא מן התורה, כן פירשו התוס' (זבחים דף ל"ד), אבל לרש"י ולרמב"ם בפ"י מאיסורי מזבח מעלה בעלמא דרבנן היא, והכ"מ סותר א"ע דבפסולי מוקדשין פירש לדעת הרמב"ם שהיא דרשה גמורה ובאיסורי מזבח פירש שמעלה בעלמא דרבנן, והמל"מ בפי"ת מפסולי המוקדשין מסתפק אם אכל מדברים שאינן ראוין לאכילה כגון עור, וקטורת ג"כ בכלל, דקטורת הם מיני עצים שאינם בני אכילה אם לוקה משום פסולי המוקדשין, דהיינו אם היה או הוא או הקטורת טמאין, ונראה לי דהנה הרמב"ם פסק בפי"ח מהל' פסוה"מ דאם אכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקדשה בכלי לוקה שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. והנה כמו שכתב התויו"ט הא דבברייתא לא נקט אלא עצים ולבונה דממילא דה"ה קטורת נמי משמע דאטו חנא כי רוכלא ליחשב וליזיל, ומשמע מזה דאף דעל הקטורת שנטמא חייב מלקות כנ"ל ובמשנה פ"ג דזבחים בדברים שאין חייב עליהם משום פגול הקומץ והלבונה והקטורת הקשו התוס' מפני מה לא נשנה ג"כ עצים ותירצו דעצים אין שייך בהו אכילה כלל, אבל לבונה שייך בהו אכילה, וממילא ה"ה לקטורת דשייך בהו אכילה כי קטורת יש בה ג"כ לבונה, ובמשנה פ"ה דא"ר שמעון העצים והלבונה והקטורת אין חייבין עליהן משום טומאה פירש הרמב"ם בפירוש המשניות והביאו התויו"ט שם אם אכל קטורת ולבונה או הקריב עצים טהורין שהוא פטור עכ"ל, הרי בפירוש דשייך אכילה בקטורת כמו בלבונה אבל בעצים אין שייכות לענין אכילה כי אם לענין הקרבה שהוא פטור אבל אסור בודאי להקריבם בכל גונא, ע"כ:

מד כשם שאסור לטמא או לסבב טומאה לקדשים שהם נפסלים בזה כן ג"כ אסור לסבב להם, כלומר לעצים ולבונה וקטורת, והמטמא את הקדשים אינו לוקה, אבל אדם טהור שאכל כזית מקדשים שנטמאו לוקה שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וה"ה לשאר הקרבנות שאם אכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקדשה בכלי לוקה, כן כתב הרמב"ם פי"ח מפסולי המוקדשים דין י"ב, וכבר כתבתי שהקטורת והלבונה דין אחד להם כמו דאיתא לעיל, וממילא שאם אכל כזית מהקטורת ג"כ לוקה, ומזה נראה שדרשא גמורה היא להרמב"ם:

מה קול ומראה וריח של הקדש לא נהנין ולא תועלין, בד"א כשהריח בקטורת אחר שעלתה תמרתה, אבל הריח בקטורת כשתעלה תמרתה תעל, (ומה דאיתא ביומא דכלה בירושלים לא היתה צריכה להתבשם מריח הקטורת דהיינו שאינו אסור רק להתקרב לעזרה כדי להריח יותר, אבל מה שנתבשמה מעצמה לית לן בה, כן פירשו התוס' והבאר שבע. (רמב"ם הלכות מעילה פ"ה הט"ז):

מו אין מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטורת של בין הערבים, כן פסק הרמב"ם בהלכות תמידין (פ"ג ה"א), דאביי אמר הכי במנחות (דף נ') מסתברא כמ"ד בקטורת הסמים של בין הערבים דכתיב בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, אי לאו דעבד הדלקה מאורתא בצפרא מהיכא, פירש"י כיון דנרות נתחנכו בערב קטורת נמי תחלתה בערב, דכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה, עכ"ל, דבשחרית כשמדשן את המנורה צריך ג"כ להקטיר אז הקטורת, ע"כ:

מו בית התקדש נקרא הר המוריה ואיתא בב"ר הטעם, רבנן אמרו למקום שהקטורת קרבים, כמה דתימא אלך לי אל הר המור כמו מור ואהלים וקנמון שהם מסממני הקטורת, ורש"י ז"ל בחומש רצה להסביר שכן דעת תרגום אונקלוס לארעא פולחנא נתכוון לתרגם על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד וראשי בשמים, ואף שהרמב"ן ז"ל מפרש את התרגום לענין אתר מ"מ לדעתו של רש"י צריך לרבין למה קראו את בית המקדש דוקא על שס הקטורת ולא על שם עבודה אחרת. ונ"ל דכל הקרבנות והעבודות היו ג"כ בבמה אבל הקטורת אינה שייך כי אם בבית המקדש, ואפילו על המזבח החיצון אסור להקטיר קטורת, ואפילו אם עלתה שם, תרד, כדאיתא בזבחים (דף פ"ה ע"ב) לכן שייך שפיר הקטורת לבית המקדש להיכל ולקדש קדשים וא"ש:

מח בגמרא זבחים (דף ס"ב ע"ב) איתא כשעלו בני גולה וחפצו לבנות מזבח, כי המזבח מכוון מקומו ואפילו כחוט השערה ממקומו המיוחד לו יש בו משום שחוטי חוץ, ופריך הגמרא מנא ידעי מקום המזבח אמר רב שמואל בר נחמני מכל הבית כולו הריחו ריח

הקטורת משם הריחו ריח אברים, ע"כ, ויש לדקדק בשלמא להריח ריח אברים ממקום המזבח היו צריכין, אבל למה הריתי ריח הקטורת מכל הבית ומה למדו מזה, ונ"ל דדוקא מזבח העולה מכוון מקומו כמו שכתבנו לעיל, ואם לא כוונו מקומו הזבחים פסולין אבל מזבח הזהב שמקטירין עליו קטורת ואף כי לכתחלה בודאי מקומו בפנים משליש ההיכל ולפנים בין המנורה והשלחן, אבל בודאי אם שינו את מקומו בכל מקום שהוא בהיכל, וכן בקטורת של לפני ולפנים, ואף דצריך להניחו בין הבדים מ"מ אם הקטירו הקטורת בכל מקום שהוא בפנים כשרין ואין מקומן מיוחד כמו מזבח העולה, וזה שאמר מכל הבית כולו הריחו ריח הקטורת, כנ"ל, ואגב אורתא אשמעינן ג"כ, אף כי זה שבעים שנה שהבית היה חרב מ"מ עוד נשאר שמה ריח הקטורת וזה ודאי בדרך נס, וכן מצינו ביומא ל"ט: דזקן אחד הלך לשילה בזמן ר' יהושע בן קרחה והריח ריח קטרת מבין כותליה:

מט

בפרק המזבח מקדש זבחים (דף פ"ח) איתא מדות היבש מקדשות את היבש, ופירש"י נקט גבי יבש מדות שאין כלים מיוחדים ליבש אלא שתי מדות של יבש עשרון, וחצי עשרון עשרון לחנתות, וחצי עשרון לחביתי כ"ג, והקשו התוס' והאיכא מחתה לקטורת, והאיכא כף, והאיכא מכתשת, ונ"ל דלרש"י לא קשיא, דרש"י לשיטתו בשבועות דהמחתה וכן הבזך וכן הכף וכ"ש המכתשת אינן מקדשין מדאורייתא ואינן מקדשין אלא מדרבנן דילמא אתו לאקולי בשאר המתקדשין בכלי, כמו שאבאר להלאה, וא"ש דלא תשיב אלא דברים שהן מן התורה כנ"ל:

דרוש כד

במה היו מקדשין את הקטורת של חוץ?:

הנה כל דבר הקרב לגבי מובח צריך קדושת כלי, ואף דלכתחלה שוחטין בסכין של כלי שרת ובדיעבד אפילו בכל דבר כדאיתא ברמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ד ה"ו) מ"מ אח"כ היו נותנין את הדם במזרק של כלי שרת, וכן המנחה צריכה קדוש כלי כל המנחה ואח"כ צריך לקדש עוד הפעם את הקומץ כמו שמבואר שם (פי"ב הי"ג), ועתה נחזי אנן במאי מקדשין את הקטורת, הנה הקטורת צריך לעשות בקודש, וז"ל הרמב"ם כלי המקדש פ"ב ה"ו בענין הקטורת, כל מעשיה בקודש בתוך העזרה ומשל הקדש, והמפטם מן החולין או בכלי שרת של מולין פסולה, ע"כ. והנה המכתשת שמפטמין בה את הקטורת וכותשין אותה שם הדק היטב היטב הדק, היה לה דין כלי שרת מסופק בגמרא (שבועות דף

י"א ע"א), וליכא למימר שבשביל זה היה שם הספק מפני דתנן בשקלים מותר הקטורת מחללין על המעות ונותנין אותה לאומנין בשכרן וחוזרין וקונין אותה מתרומה חדשה, ש"מ שקדושת דמים היה בה מדמועיל בה פדיון, ליתא, כדמסיק שם משום דלב ב"ד מתנה. עליה מפני שידעו מקודם שיהא מותר כי הלא היו עושין כמנין ימות החמה, ובשנת הלבנה נשאר בע"כ תמיד י"א מנים של י"א יום היתרים ימות החמה על ימות הלבנה, וצריך בע"כ לתרומה חדשה קטורת חדשה, לכן לא קדשו לכתחלה אלא מה דצריך ולא המותר, כמו בתמידים, אעפ"י שבודאי הטלאים המבוקרים במספר ששה שהיו בלשכת הטלאים ונשארו בכל שנה בודאי קדושת הגוף הן, מ"מ נפדין תמימים משום דלב ב"ד מתנה עליהן, וה"נ דכותה, אלא הספק הוא, דתניא חדא נתנה במכתשת נפסלה בטבול יום ותניא אידך במעילה שדוקא שקדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובלינה, פירש"י וז"ל ע"כ מתניתין לעיל גבי קדושת מכתשת תנא נפסלה בטבול יום ולא נפסלה בלינה והכא תנא לינה, ש"מ קדושת כלי דהכא לאו מכתשת היא אלא כלי אחר בשעת הקטרת הקטורת דומיא דקומץ ולבונה ושאר השנויים שם, אלמא מכתשת לא מקדשא לה קדושת הגוף, ומתרץ הגמרא לינה קאמרת הואיל וצורתה בכל השנה כולה, פירש"י הואיל וצורתה אינה משנה את מראיתה, הלכך אע"ג דקדושת הגוף לא מיפסלא בלינה ומיהו משקדשה בכלי ליקרב גזור בה רבנן פסול לינה דלמא אתי לאכשורי בשאר המתקדשים בכלי, ע"כ. נמצא לדעת רש"י אפילו בשקדשה אח"כ בכלי אחרת כמו הכף והבזך אינו פסול מדאורייתא אלא גזירה דרבנן בעלמא היא, ובודאי שדין זה פלא גדול הוא, דאיתא ברמב"ם והוא מהתוספתא ובירושלמי שמביא הכ"מ שם, כתיב קודש היא שתהא הויתה בקודש ולחד גירסא שם קדש קדשים היא, וכן בפ"ק דכריה"ת נמי תנן, קודש היא קודש תהיה לכם כל מעשיה א יהא אלא בקודש ואיך יעלה על הדעת דכל הפסול הזה לא יהא אלא מדרבנן אפילו אתר שנתקדש פעם ז בכף ובבזך, והתוס' הקשו שם על רש"י קושיא אחרת ופירש"י וז"ל דלאחר קדוש כף אפשר דמיפסלא מדאורייתא כשאר קרבנות, וגם על התוס' קשה לי מה או שר היא ? דאפילו אם נימא דמכתשת לאו כלי שרת היא כמו שנבאר לקמן הלא בפירוש איתא בבבלי וירושלמי ותוספתא, שכל מעשיה לא יהא אלא בקודש, כלומר בכלי שרת ובעזרה כמו שמפרש הרמב"ם שם, ובכלי תולין פסולה דודאי אתר שנתנה בבזך או בכף בודאי פסול מדאורייתא, וצ"ע. ולקמן יתורץ שיטת רש"י מה שנלפע"ד בזה:

ובתוס' ד"ה מיהו קשיא איתא עוד שם תימא אי מכתשת מיקדשא קדושת הגוף א"כ היכי אמר בערכין (דף י') גבי מכתשת שניקבה ונשברה ושלחו אומנין מאלכסנדריא של

מצרים ותקנוה ? הא אמרינן בזבחים כלי שרת שנשברה ושניקבה אין מתקנין אותה ליתן לתוכה אבר דאין עניות במקום עשירות וי"ל דמכתשת של משה שאני שהיתה מפטמת ביותר, וי"מ דודאי לא היתה כלי שרת אלא שהקטורת היה קדוש קדושת הגוף בדבורו של הגזבר שהוא אומר יהא זה לקטורת היה תל עליה קדושת הגוף אתר כתישה במכתשת שהיה ראוי להקטיר, כמו הבהמה שהיא נקדשת כשאומר תהא זו לעולה יהא זה לחטאת, וכי משני לעיל דקדושת דמים ה"ק דכשאומר יהא זה לקטורת לא חייל עליה קדושת הגוף ועתה לתירוץ הא' דוקא המכתשת של משה תקנוה, דכל טעם הדבר שאין מתקנין משום דאין עניות במקום עשירות, אבל של משה לא יכלו לקנות אחרת והיתה יקרה מאוד מזהב דאלו בכל מכתשת שבעולם לא היתה יכולה לתת ריח טוב כזה כמו במכתשת של משה כמו דאיתא בערכין, לכן היה זה הכבוד לקודש שיהא להם מכתשת כזו ולא גזרו רבנן לכלי לתקנה, ולתירוץ הב' שהקטורת קדוש קדושת הגוף בלי שום כלי כי אם בדבור בעלמא נ"ל טעם הדבר למה נשתנה הקטורת מכל הקרבנות כמו מנחה ודומיהן שאין להן קדושת הגוף בקדושת פה בעלמא שיפסל עד שיוקדש בכלי? י"ל דהנה מותר לעשות לנו מנחה של חולין כמתכנתה בקודש ולא נראה מצד עצמו שיהא קודש עד שמשים אותה בכלי שרת אז ניכר היטב שקודש היא ומקבלת אח"כ קדושת הגוף, אבל הקטורת מצד עצמה כיון שאסרה תורה באיסור כרת לעשות כמתכנתה דכתיב ובמתכנתה לא תעשו לכם, הרי בודאי אין אדם שיעשה זאת לחולין דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן, לכן אם אמר יהא זה לקטורת גם כן קדוש הוא:

והמל"מ פ"א הי"ד בכלי המקדש, תירץ קושית התוס' באופן אתר, וז"ל, וי"ל דהא דאמרינן דאין מתקנים אותם מיירי בכלים שאין עושין מעין מלאכתן, וכיון שכן לא מהני לכלי שרת, לכן אין מתקנים משום אין עניות וכו', אבל כלים שעושין מעין מלאכתן דקייל"ן במקדשים אם רצו לסתום הסדק או הנקב משום כבוד בעלמא שפיר דמי, ואותה מכתשת אף שנפגמה מ"מ היתה עושה מעין מלאכתה, דהא תניא התם נטלו את תקונה והיתה מפטמת כמו שהיתה, ונפקא מינה לתירוצו של התוס' ולתירוצו של מל"מ בעלמא היא, דלפי דברי התוס' אפילו עושין מעין מלאכתן אין מתקנין אותה ואותו של משה שאני כדאמרן שהיתה מפטמת ביותר, ולפי דברי המל"מ מתקנין אותן כמו שפסק הרמב"ם בכלי המקדש (פ' ה'), ועוד מביא שם בהגה על מ"ש תוס' דמכתשת לא היתה כלי שרת איתא בירושלמי עשו אותה ככלי שרת לקדש ע"כ, ודעת רבינו הרמב"ם נראה דס"ל דמכתשת יש בה קדושת כלי, ומאי דלא נפסלה בלינה כדאמרן בגמרא דצורתה מוכתת עליה, או משום דלב ב"ד מתנה עליה ואין מקדשין אלא הצורך על שנה זו, לכן

אף שיש בה קדושת הגוף יוצאת בפדיון דוגמא דתמימים שלא נצרכו לצבור, ומה שתקנו אותה של משה מפני שהיתה עושה מעין מלאכתה כדתירץ המל"מ, וא"ש:
ולפי דעת רש"י בשקדשה בכלי בכף או בבזך אינה נפסלת מדאורייתא, יש לדקדק אם הכלים הללו שעושין בה הקטורת היו צריכין משיחה לכתחלה כשעשה משה כל כלי המקדש אם לאו, דאם נמשחו מתחלה בודאי היתה להן קדושת הגוף, ואם לא נמשחו אזי אין להן קדושת כלי שרת להיות נתפס בתוכו הקטורת להתקדש קדושת הגוף מן התורה, דהנה כל הכלים שעשה משה היו יסוד לעולם דכתיב וכן תעשה כמו שפירש"י ז"ל בחומש שמא תאבד אח"כ אחת מן הכלים היו עושין בדמות הכלים הללו ואין משנין לעולם לעשות אחרת, ובתחלה כשעשה משה את הכלים הללו לא נתקדשו אלא במשיחתן, ודבר זה אינו נוהג לדורות אלא עבודתן מחנכתן, כדאיתא בשבועות (דף ט"ז) וברמב"ם (כלי המקדש פ"א הי"ב) וז"ל, ושתי מדות של לח ושבע מדות של יבש היו תמיד בבית המקדש, ואע"פ שמדת ההין לא היה נצרך אח"כ אלא מפני שבו מדדו פעם אחת את שמן המשחה בימי משה, ושמן אחר מחדש לא עשו מ"מ נשאר שם הואיל והיה מתחלה בימי משה כדאיתא ברמב"ם (שם הלכה י"ח), ואף אם נעשו כלי שרת חדשים שיצטרכו אח"כ כיון שבתחלה לא נמשחו אף עכשיו עבודתן אינה מחנכתן, ושבתי אל לבי ותפשתי בתורה ולא מצינו בתורה שימשחו הכלים שהיו צריכין לקטורת.
דהנה בפ' פקודי שהביאו כל הכלים למשה כתיב אצל מזבח הנחשת וכל כליו, ואצל מזבח הזהב אין כתיב כלים, וכן כתיב בפ' פקודי ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו ואצל מזבח הזהב אין כתיב כלים, וכן בפ' כי תשא כתיב לעשות את שמן המשחה ומשחת וכו' את מזבח הקטורת ואת מזבח העולה ואת כל כליו, הרי שלא הוזכר משיחה אצל כלי מזבח הזהב, אף דבודאי היו שם כלי שרת לשרת בקודש למזבח הקטורת כמו המחתה והכף והבזך, לכן נ"ל דבשביל זה ס"ל לרש"י שבאמת מן התורה אינן צריכין לכלים, ולפ"ז יצא לנו דבר חדש, אם יקח בחפניו את הקטרת ויקטיר אותה על מזבח הזהב יצא, אלא כל הטעם שאינו עושה כן הוא משום דלאו אורח ארעא בלי כלים כמו דאיתא ביומא אצל הקטורת דלפני ולפנים כמו שנבאר אח"כ, לכן מדרבנן צריכין כלי קדש לשרת ונפסלה בלינה מדרבנן גזרה משום שאר המתקדשים בכלי כמו שפירש"י ז"ל, וכל דבר שאינו מחויב מן התורה אין כלי השרת מתפיס אותו בקדושה, ובאמת צ"ע שלא מצאתי בפירוש דין זה בשים מקום והדבר צריך תלמוד.
דוגמא לזה בגחלים אם נותן ד' קבין גחלים ואינו צריך אלא שלשה אין הכלי מקדש את היתרון דאינו צריך כלי:

וכי תימא הלא איתא בפירוש בכריתות (דף י' ע"א) שר' יוסי בר' חנינא ס"ל קדש קדשים תהיה דכתיב אצל הקטורת שכל מעשיה לא יהיו אלא בקודש, אפשר דאינו הלכה לדעת רש"י. ונ"ל טעם הדבר דשם הקשו בגמרא הרבה קושיות ע"ז ותרצו בדוחק, ומביא ג"כ סייעתא לדבריו מהא דאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד, אע"פ שהן יפין, ש"מ שקדושים הן ונעשו בקודש, איכא למימר דאין ראיה כ"כ כמו שפרשו התוס', דאפילו אם נאמר שתחלת עשייתה לא היתה בעזרה ולא היתה בקודש ובכלי קודש, ג"כ אסור לערב בו מי רגלים דלא גרע משופר, דמדינא תשמישי מצוה נזרקין ואין בו קדושת הגוף מ"מ אסור לצחצחו במי רגלים מפני כבוד, כ"ש קטורת שסוף כל סוף יכנסו לפנים להיכל וביו"כ לפני ולפנים, אלא רבותא נקט דאפילו להכניסם לפנים אסור כ"ש לשרותו במי רגלים, והפירוש לפ"ז שאין מכניסין מי רגלים בעזרה מפני הכבוד לאו על עשייתה קאי אלא על סוף דסוף כל, סוף יכניס אותה בפנים וביו"כ לפני ולפנים, כן נ"ל לתרץ דעת רש"י בדוחק. ואיתא בירושלמי שר' יהושע בן לוי לא ס"ל שצריך לעשות הקטורת בקודש ולמד מן הפסוק קדש קדשים שצריך לקנות את הקטורת מתרומת הלשכה, ואפשר שרש"י ז"ל עליו סמך וכן פירש ודו"ק. ואיתא שם עוד דריב"ל ס"ל כר' יוחנן ולפי זה ראוי להכשיר כריב"ל וכר"י מ"מ מאחר דגמרא דידן לא ס"ל לא פסקה הרמב"ם, כן כתב בכ"מ, אבל רש"י ז"ל יוכל להיות דס"ל הכי להלכה. כן נ"ל:

דרוש כד

עוד מפרטי הקטורת של חוץ מה דאיתא בגמרא ותוס' ורש"י שם (בריתות דף ו'):
מסממני הקטורת לא נאמר בפסוק בתורה בפירוש רק ארבעה סמים, נטף, שחלת, וחלבנה, ולבונה, יתר הסממנים מהלממ"ס הן, בורית, ויין ומעלה עשן, לאו סממנים הן, מלת סדומית פירשו התוס' דאם אין לו יין קפריסין מביא במקומו חוריין ומלח סדומית לשרות בהן הצפורן, השוחק אומר היטב הדק הדק היטב שתי פעמים שהדבור יפה לבשמים, והממונה הוא שהיה אימר כך, דהכי גמירי שהבל הקול מועיל בשעת שחיקה. מה שעושין שס"מ מנים דהכי סליק חושבנא, ובע"כ נשאר שלשה מנים יתירים לעיו"כ, ובשנת הלבנה שהוא שנ"ד ימים נשאר מותר י"א מנים שהיו מחליפין על שכר אומנין בשכרן, אכן אם נתעברה השנה הלא יחסר על ערך כ' יום ולא נתפרש הדין מה לעשות, וליכא למימר שמפטמין מחדש כל השעור של שס"ת מנים דא"כ ישאר בא' בניסן לתרומה החדשה שמ"ד מנים ואיך יפרישו תחלה למותרות סך גדול כזה, אלא ודאי שאין עושין כי אם על כ' ימים הללו, וכדרבא דאמר קטורת שפטמה לחצאין כשרה,

וכן חכמים אמרו בכל יום מתקן במתכנתה והיה מכניס, פירש"י אם היה רוצה לפטם הקטורת דבר יום ביומו עושה, אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, פירש"י דוקא ביו"כ, וז"ל, כי עייל ביו"כ דכתיב ואל יבא בכל עת וגו' ולא ימות, וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה, דלרש"י היה קשה, איך מצינו דכל השנה כולה שיהא חייב מיתה אם שינה בקטורת, אלא ודאי דאיו"כ קאי, אבל לפירש"י קשה הלא ביו"כ חייב אם חסר אפילו לא היתה ביאה ריקנית כמו שאיתא ביומא דהגמרא הקשה ע"ז ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית, ותירץ רב ששת כגון ששגג בביאה והזיד בהקטורת, ור' אשי תירץ כגון דעייל שתי הקטרות, אחת חסרה ואחת שלמה, אביאה לא חייב דהא עייל ליה שלמה, אהקטרה מחייב דהא מקטיר קטורת חסרה, הרי בפירוש דיש מיתה לחודא על ביאה ריקנית ויש מיתה לחודא על קטורת חסרה שחיסר אחת מכל סממניה. כן הקשה הגאון רעק"א ז"ל בהגהותיו לש"ס והניח בצ"ע. ועוד יתבאר מזה לקמן בעזה"י:

דרוש כה

במאי מחולק קטורת דיום הכפורים משאר כל השנה. (א) קטורת של חוץ דיו"כ שמקריב ג"כ כ"ג שתי פעמים ביום הזה לדעת הרמב"ן עפ"י התוספתא היתה כמו בכל יום ויום ונעשית בשני כהנים אחד נכנס במחתה והיה ע"ז פייס והכ"ג נכנס עם הקטורת ומקטיר, אבל לדעת בעל המאור וסייעתו דכל עבודת היום הזה דוקא בכ"ג בעצמו, וכן דעת הרמב"ם דכתב בהלכות עבודת יו"כ שהכ"ג מכניס המחתה, נ"ל שאינו יכול להכניס המחתה הגחלים והקטורת ביחד דא"כ צריך לקחת את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו, ושמאל בכל התורה כולה פסול מלבר בקטורת של לפני ולפנים דלא אפשר כדאיתא ביומא (דף נ"ז), אלא נכנס תחלה עם המחתה ואח"כ נכנס עוד הפעם עם הקטורת, דדוקא בקטורת דפנים גלי רחמנא והביא פעם אחת ולא שתים, אבל כאן אפילו בשתי פעמים, ופנים מחוץ לא ילפינן, כן נ"ל:

ב עיקר הקדוש של קטורת דלפני ולפנים הוא מה שחופן וחוזר וחופן, בשעה שחופן בפעם הראשונה בהיכל כמו שיתבאר לקמן וזה הוא הקידוש, ובזה נפסלה במחשבה ובצירוף כלי דחפניו של כ"ג ככלי שרת דמי ופוסל בזה כמו בכל השנה כולו כלי, דלא מצינו קידוש בכלי אחר, כן נ"ל. וכן נ"ל דאפילו לדעת רש"י שפירש דבכל השנה כולה אין פוסל טבול יום ומחשבה בהקטורת כי אם מדרבנן דילמא אתי לאכשורי בשאר

המתקדשים בכלי, אבל בקטורת של יו"כ אפילו אליבא דרש"י פוסל טבול יום ומחשבה מן התורה, כי מלא חפניו מן התורה הוא:

ג קטורת דלפני ולפנים לא חשיבא קדוש כלי דידהו, דמן הדין הל"ל שלא תהא כלי כלל אלא לעייל בחפניו, אלא משום דלא אפשר, וא"כ אפילו נותן בכלי כיון דהכלי לא צריכא מדינא אינה נפסלת בכך בפסול מחשבה או דבר אחר, כן כתבו התוס' יומא (דף מ"ח):

ד במשנה יומא (דף מ"ג ע"ב) החילוק בין קטורת של חוץ לפנים בזה"ל, בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותה בשל ד' קבין ובה היה מכניס:

ה בכל יום היתה כבדה, והיום קלה:

ו בכל יום היתה ידה קצרה, והיום ארוכה:

ז בכל יום היה הזהב שלה ירוק, והיום אדום: (ח) בכל יום מקריב פרס בשחר ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו:

ט בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה:

י ובגמרא מוסיף בזה"ל בכל יום היתה גלדה עבה והיום רך, בכל יום היתה קצרה והיום ארוכה, פי' דהגמ' מפרש טעם על המשנה מ"ט כדי שתהא זרועו של כ"ג מסייעתו:

יא תנא בכל יום לא היה לה ניאשחוק והיום היה לה, ניאשחוק פירש"י טבעת שמקשקש, וכירושלמי גרים נרתק שלא יכוה וקובעו כמסמר לבית יד שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה:

יב קטורת של יו"כ היה נשרף בתוך המחתה גחלי אש, כי לפני ולפנים לא היה מזבח כי אם ארון אבל קטורת של כל יום ויום היה נשרף על גופו של מזבח, כן איתא בתוס' ישנים פ' הוציאו לו, וכן פירש הרע"ב במסכת תמיד:

יג כבר פירשנו לעיל דלדעת רש"י שעור פרס מדרבנן, לכן בדיעבד יצאו הצבור גם בכזית, אבל של יו"כ השעור מלא חפניו הוא מן התורה ולכן צריך דוקא לא פחות ולא יותר, ולדעת התוס' דס"ל דשעור פרס מהלממ"ס וכן נאמר ההלכה דבדיעבד אף בכזית יצא, אבל של יו"כ לד"ה השעור מן התורה ואפילו חסר כל שהוא לא יצאו הצבור ידי חובתן בקטורת של חוץ פורשין ג"כ מבין האולם למזבח אבל בקטורת של לפני ולפנים מן ההיכל גרידא, כן איתא בגמרא:

יד בכל יום היו ג' מערכות והיום ד', ושתי מערכות היתה לקטורת, אחת לקטורת של חוץ ואחת לקטורת של פנים, מכל מקום נראה לי כמו שבקטורת של חוץ אם לא היו עצים למערכה שניה של קטורת היה נוטל ממערכה גדולה כמו כן ביום הזה אפילו לקטורת של פנים אם לא היתה מערכה בפני עצמה היה לוקח ממערכה שניה של קטורת של

חוץ, כיון דעכ"פ עקרה לקטורת, ואם גם זאת המערכה לא היתה, היה לוקח גם לה ממערכה גדולה, ועכ"פ דוקא מאש של מזבח החיצון ולא של כירים או ממקום אחר. כן נ"ל:

טו לדעת רבוותא דס"ל אם חסר מעלה עשן בכל יום אינו חייב מיתה, אבל ביו"כ אם חסר מעלה עשן חייב מיחה ד"ה שנאמר וכסה ענן הקטורת וגו' ולא ימות, ואפילו לדעת רש"י דס"ל דאם חסר אחת מכל סממניה חייב מיחה דוקא על יו"כ קאי וחייב משום ביאה ריקנית כמו דאיתא לעיל, ואף כי מעלה עשן אינו מחשבון הסממנים של קטורת, כי כפת הירדן, מלח סדומית ומעלה עשן אינם מהי"א סממנין והן הן שמוסיפין על הקטורת בלא משקל כדאיתא ברמב"ם הלכות כלי המקדש (פ"ב ה"ב) מ"מ על מעלה עשן בודאי חייב מיחה דכתיב וכסה וגו' ולא ימות (מל"מ הלכות כלי המקדש): (טז) לדעת הרמב"ם אין חילוק אם הקטיר כזית בחוץ בין ביו"כ בין בכל יום חייב בכזית, אכל לענין זר אם הקטיר על מזבח הזהב קטורת דכל השנה שעורו בכזית, אבל דיו"כ במלא חפניו:

יז לענין אם הקטיר זר בפנים אם חייב בכזית מסתפק במל"מ, מ"מ מסיק דפטור, וכי תימא הלא חייב משום זרות או משום ביאה ריקנית, משכחת לה כגון אם שגג בביאה והזיד בקטורת, כן נ"ל אף שלא פירשה:

יח החילוק בגחלים, כבר בארתי למעלה דיש מרבוותא דמחלקין, שבכל יום מחפשין דוקא אחרי בוערות אבל ביו"כ לא מטרחינן לכ"ג משום חולשא לחפש אחרי בוערות, ועוד דהיה דקה מן הדקה ואינן צריכין לאש הרבה, אבל בתוס' השוו המדות ויתר דיני גחלים, יעיין לעיל בדיני הגחלים: (יט) חפינת הקטורת של כל יום אינה מעבודות קשות שבמקדש אלא כדחפני אינשי, אבל של יו"כ מעבודות קשות, כדאיתא ביומא וכך היא הלכה דהלא מלמדין אותו חפינת הקטרת מפני שהיא מעבודות הקשות וכבר תמה בלחם משנה על הרמב"ם דדחה זאת מהלכה הלא ביומא נראה מזה שעבודה קשה היא כדאמרן:

כ בהרמב"ם פ"ה מעבודת יו"כ איתא כזה"ל, חסר מן הקטורת אחד מסממניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה שנאמר ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת, נראה דהטעם לא קאי אלא על סוף דבריו דמעלה עשן, אבל חסר תיפוק ליה דחייב משום קטורת זרה כדפסק הרמב"ם בכלי המקדש פרק ב' הלכה ח', ובודאי לא גרע קטורת דיו"כ בזה משאר כל השנה, וגם מה שמביא הפסוק כי בענן מזה נפקא ביאה ריקנית, כלומר לא יבוא כי אם עם הקטורת אבל לא בלי קטורת, ולחייב מיתה על שחסר מעלה עשן נלמוד מוכסה

ענן הקטורת וגו' ולא ימות, וכבר תמה ע"ז בלחם משנה שם. (עוד מהרמב"ם). וכן חייב מיתה על ביאה בלא מצוה (פירוש בקדשי קדשים, דאלו בהיכל אינו אלא בל"ת), לפיכך אם שגג בביאה והזיד בקטורת או שנכנס בקטורת שלמה עם חסרה חייב מיתה, שם ברמב"ם, וכן איתא בגמרא אבל הא לא קשיא דתיפוק דחייב כרת משום הבערה, אה"נ וכאן משום קטורת מחייב. כן כתב השאגת אריה (סימן ע"א):

כא חפינת הקטורת עבודה היא והמחשבה פוסלת בה, וכן חתיית הגחלים לקטורת נפסלה במחשבה שמכשירי קרבן כקרבן דמי, עכ"ל הרמב"ם בעבודה ומשמע דלדעתו ז"ל שאינו נוהג אלא בקטורת דלפני ולפנים מפני שהביא זאת בעבודת יו"כ, וצ"ע למה:

כב חפן בראשי אצבעותיו או מן הצדדין או ממטה למעלה או שחפן בידו זו ובידו זו והקריב זו לזו או שנתפזרה קטורת מידו על הארץ, או שחפן חברו ונתן לתוך חפניו או שחפן ומת ונכנס שני במה שחפן ראשון, כל אלו ספק ולא יקטיר, ואם הקטיר הורצה, עכ"ל שם, וזאת ודאי דוקא בקטורת יו"כ:

כג פסק התויו"ט דאף דהולכה בשמאל פסולה מדאורייתא בכל העבודות, אבל הולכת מחתה של גחלים דאינה אלא מכשירי הקטורת מן הדין כשר אף בשמאל עכ"ל ולפ"ז ביו"כ אף דלוקח המחתה בימין והכף בשמאל אם הפך ולקח המחתה בשמאל והכף בימין דודאי כשר, דמן הדין היה צריך ליקח כף בימין דהוא עיקר המצוה שצריכה להיות בימין, אלא לפי שהיא כבדה וחמה וכף הקטורת קלה הימנה, לכך מחתה בימינו משום חולשא דכ"ג והתורה התירה שמאל ביו"כ לכך שפיר דמי, אבל בכל השנה כולה אף דמצוה של הקטורת בשני כהנים מ"מ אם עשה היחיד בעצמו והכניס את הכף והמחתה לית לן בה, אבל אם לקח את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו כדרך שעושה ביו"כ, ודאי פסול, דהולכה בשמאל פסול, אלא דוקא הכף בימינו והמחתה בשמאלו, וכן בקטורת של חוץ ביו"כ, דדעת הרמב"ם כמו שדקדק התויו"ט (יומא פ"ב מ"ב) דכתב והיום חותה כ"ג במחתה של זהב ובה נכנס להיכל, הרי שדוקא בכ"ג בעצמו הדין אם נכנס במחתה לחוד ואח"כ עם הקטורת, דהבאה שתי פעמים בקטורת של חוץ מותר יוכל להכניסו בימין, אבל אם נכנס ביחד עם הכף בודאי צריך לקחת את הכף בימינו ואת המחתה בשמאלו, דדוקא בפנים כשר שמאל, אבל בחוץ הולכה בשמאל פסול, ופשוט, מ"מ בודאי הדין כן כמו שבארתי לעיל ובפירוש כתב הרמב"ם שהולכה בשמאל פסול בדם ובשאר העבודות מ"מ ביו"כ כשר וכו'. מ"מ קשה כיון דביו"כ צריך בע"כ להקטיר את הקטורת בפנים על המחתה כי אין שם מזבח, איך נוכל לומר כי המחתה היא ממכשירי עבודה הלא בלא מחתה אין כאן עבודה כלל והיא עבודה שאי אפשר

לבטלה ואיך נאמר שהוא ממכשירי עבודה ולא עבודה ממש, וצ"ע. ואף כי אין נפקותא לדינא כלל, ואף כי דבגמרא יומא דף מ"ח) קרי לה מכשירי מצוה היינו בשעת תחייה שמכשיר לעבוד אבל בשעת ההולכה צ"ע, ועוד כיון דבגמרא לא איפשטא איך פסק ותנא התיו"ט שמכשירי עבודה קילא:

כד כשם שאם חסר אחד מסממני קטורת חייב מיפה, בן אם יתיר אחת ג"כ חייב מיתה, וכן אם השרה אותו שלא כתקונו ג"כ חייב, כן כתב הגאון מהריעב"ץ ז"ל בסדור שלו:

כה בית אבטינס היו בקיאין בעשב אחד דממנו הקטורת מתמר ועולה ואינו מעלה עשן אלא עשב אחד מ"מ ביון דלתקן היה המעלה עשן אין משום יתור אחד מסממניה, ולאו דוקא שלא חייב עליו מיתה אלא דליכא בה רק משום מצוה בעלמא משום בל פעל ה' למענהו (יומא לח), כן פירשו התוס' ישנים (שם דף ל"א) אבל ברמב"ם בפי' המשניות כפשוטו, שלא היו בקיאין כלל בעשב מעלה עשן, עכ"ל. וצריך לפרש דבשביל יו"כ החזירו אותן דבכל השנה אינו מעכב. אבל הב"ח הקשה למ"ל הטעם כל פעל הלא ה"ל ביאה ריקנית בלי מעלה עשן וצ"ע שלא ראה דברי תוס' ישנים אלו ועוד נראה שהוא ס"ל דבכל השנה חייב מיתה על מעלה עשן והרבה חולקין ע"ז כמו שנתבאר:

כו אסור לעשות מדה לחפניו בהקעודת של לפני ולפנים, וכיון דלא נפשטא האבעיא בגמרא יומא (דף מ"ז) צ"ע למה לא הביא הרמב"ם את הדין הזה דאף בדיעבד לא הורצה דמלא חפניו מן התורה:

כז הכף שחפן ממלא חפניו לתוכו פירשו בתוס' יומא טפי ניחא לן שלא יהיה כמדתה של כהן וגדולה יותר, דאי שוה למלא חפניו היתה א"כ כשמערה מחפניו לתוכה אי אפשר שלא יתפזר ויפול לארץ מעט:

כח אם נתן דבש אי שאור בקטורת פסלה, כמו דאיתא בברייתא דפטום הקטורת, ופסקו הרמב"ם בפ"ה מאיסורי המזבח וז"ל נפל מהם כל שהוא בקטורת נפסלה, ואם הקטיר ממנה בהיכל לוקה ואין הקטרה פחותה מכזית עכ"ל, ופירש בכ"מ דחוץ מההיכל אינו עובר משום מקטיר דבש, ואני מסופק בזה, כיון דאם נתן בה דבש והוא אינו ממיני הקטורת למה לא יהיה לו דין כמו קטורת זרה שהרמב"ם חייב עליו מיתה בהלכות כלי המקדש, והלא אין חלוק בין חסר בין יתיר, ועוד למה לא נתייב אותה ג"כ אם הקטיר במזבח החיצון, ואף דאסור להקטיר קטורת במזבח החיצון בלאו זאת אבל מ"מ ליחייב עליו שתים, והלא בתוס' ישנים (יומא דף מ"ז) פירשו דקטורת דנדב ואביהוא היה. על המזבח החיצון ונקראה קטורת זרה. אף כאן ג"כ קטורת זרה היא, משום דהוי במזבח החיצון ועוד משום הקטרת שאור או דבש. ונ"ל דהא פשיטא דאם הקטיר על המזבח

החיצון שאור או דבש ג"כ חייב מלקות דעיקר קרא גביה כתיב, ואפילו הקטיר הקטורת עם מעט שאור או דבש ג"כ לוקה, והרמב"ם לא נתכוון לדברי הכ"מ במה שכתב במקום המיוחד לו כלומר אם לא הקטיר על המזבח אולי אינו לוקה וצ"ע עוד, וצריך תלמוד, דהלא מזבח שנעקר מקטירין במקומו א"כ ליחייב ? והנה אם הביא מהקטורת הזה לפני ולפנים שהיה מעורב בו שאור או דבש ביון שפסול בודאי חייב מיתה משום ביאה ריקנית, אכן אם שגג בביאה והזיד בהקטרה אף שלא פירש הרמב"ם בדבש כי אם בהיכל בודאי קדשי קדשים לפני ולפנים לא גרע מזה, ואם נאמר שקטורת זרה היא בודאי חייב מיתה, ואפילו אם נאמר שאינו אלא בל"ת עכ"פ לא גרע מהיכל, ולא מיעט הרמב"ם שדוקא בהיכל אלא ודאי אפילו בקדשי קדשים, ועוד אפילו אם נאמר דבהיכל אינו עובר כי אם דוקא בהקריב על המזבח ממש ולא במחתה, אבל בקדשי קדשים כיון שאין כאן מזבח אלא מקטירו על המחתה, ואף דהניחה כנגד בין הבדים מ"מ נ"ל בכל מקום שהניח הקטורת הזאת על המחתה בקדשי קדשים חייב מיתה ואין לך קטורת זרה כזו. כן נ"ל וצ"ע שלא העירו בזה כלום מנושאי כלי הרמב"ם:

כט אף דבקטורת אין חייבין עליו משום פגול כמו דאיתא בזבחים (דף מ"ב) היינו דוקא לחייב כרת את האוכלן, מיהו מיפסל ע"י מחשבת פיגול, דלהכי אהני ג"ש דמלא מלא ממנחת חוטא, כן פירשו התוס' יומא (דף מ"ה ע"ב) ד"ה חישב:

ל עוד כתב הרמב"ם באיסורי מזבח (פ"ה ה"ב) לענין אם הקטיר שאור או דבש שנתערב בקטורת שלוקה ואין הקטרה פחותה מכזית, עכ"ל. נ"ל ברור שאם הקטיר בהיכל קטורת כזה שמלקין אותו ג' מלקות, אחת משום קטורת זרה ואחת משום ביאה ריקנית דהיכל ואחת משום שאור או דבש, ואם הקטיר קטורת כזה לפני ולפנים ביו"כ נראה דחייב מיתה משום ביאה ריקנית וגם משום קטורת זרה במלא חפניו דוקא, אבל משום שאור אפילו בכזית חייב, ומשום ביאה ריקנית חייב תמיד מיתה:

צא הקטיר מן הקטורת של קדשי קדשים כזית בהיכל חייב מיתה (רמב"ם בעבודה), ופירש בכ"מ שכן משמע בזבחים (דף ק"ט), אבל באמת שם ליתא כלום מזה שהקטיר בהיכל, אלא איתא שם דאמר אביי בהקטרה בפנים כ"ע לא פליגי כי פליגי בהקטרה בחוץ מ"ס ילפינן פנים מחוץ ומ"ם לא ילפינן פירש ר' אליעזר ורבנן דמתניתין דלרבנן חייב בכזית ולר' אליעזר עד שיקריב את כולן, ופירש"י שם וז"ל כי פליגי כגון שהקטיר כזית מן הקטורת של חפינת פנים בחוץ, מ"ם ילפינן פנים מחוץ ילפינן קטורת של פנים מקטורת של היכל, מה הקטרה של היכל בבמה בחוץ בכזית אף הקטורת של פנים חייבין עליו בבמה בכזית, ואע"ג דבדוכתיה לא הוי הקטרה הואיל בהיכל הוי הקטרה,

ור"א לא יליף פנים מחוץ, הרי שדעת רש"י הוא שמה שמחייבין על קטורת של פנים הוא דוקא בחוץ ממש בבמה אבל בהיכל פטור הואיל וראוי לבוא שם, אבל להרמב"ם נראה שמפרש כיון דלענין קטורת של פנים גם ההיכל נקרא חוץ לגביה, הרי שזה פלוגתא בין רש"י לרמב"ם, והיה צריך הכ"מ לפרש כזאת ולא לסתום, וצ"ע. ועוד אני תמה דהא רבא הקשה עליה דאביי שם, השתא חוץ מחוץ לא ילפי רבנן, פנים מחוץ מבעיא, פירש"י לחייב על קטורת שלפני ולפנים בבמה בחוץ ילפינן מהקטרה דהיכל כמו דלא מחייבין על נסוך פחות מג' לוגין בחוץ אע"פ שיש כמה זיתים, וגבי כל הקטרות של מזבח החיצון הקטרה היא הואיל וגבי נסוך שעור אחרינא הוא לא מחייב אלא בכשעור, עכ"ל רש"י, הרי שאינו חייב לרבא אליבא דרבנן בקטורת של לפני ולפנים אלא על שעור שלם של מלא חפניו ופנים מחוץ לא ילפינן, וידוע דהלכתא כרבא א"כ איך נאמר הפשט של חוץ אי כדברי רש"י חוץ בבמה אי כדברי הרמב"ם דלגבי פנים ההיכל ג"כ נקרא חוץ א"כ לא יתחייב בהיכל ג"כ פחות ממלא חפניו, וצ"ע לפע"ד עוד אי משום הקטורת חוץ ליחייב כרת כמו בכל הקטרת הקרבנות בחוץ ולא מיתה. וצע"ג. ואפשר לומר לדעתו אף דבחוץ ממש איכא כרת בהיכל דמקום קטורת לענין חוץ אינו אלא בל"ת, מ"מ אני תמה מנין זאת ? וצ"ע:

לב המשנה למלך כתב בפ"ה דאיסורי מזבח בשם רש"י ותוס' ורשב"ם דמאי דכתיב בתורה וכל דבש לא תקטירו ה"ה כל מיני פירות אילן בכלל דבש הן, דכל אלו מתיקות יש בהן ואסורין, נמצא לפ"ז כשם שאם נפל דבש כל שהוא או מתיקת פרי אחרת בהקטורת בלי ספק נפסלה, אכן בזה אני מסופק, דהנה ישנו אילן שטעם עצו ופריו שוין כמו אתרוג, אם נפל ממתיקת האילן בעצמו אם נפסלה הקטורת, מי אמרינן דבש היא מתיקת הפרי וכן מתיקת האילן ג"כ בכלל דבש, או דוקא מהפרי עצמו שהוא חשוב אסרה רחמנא אבל מן האילן לא, ועוד דכל הקטורת נעשו משרף האילן או מן האילן עצמו, דהצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף, ולהרמב"ם כמו שפירש הכ"מ בשמו בכלי המקדש פ"ב שהעץ עצמו של הבאלסאם נקרא צרי, ואף דשאני התם דהאילנות האלו אינם לאכילה אלא לריח והאילנות אין טעם עצם ופרים שוים מ"מ הא למדנו שכל האילנות ופירותיהן נאסרו למזבח חוץ השמן והיין והלבונה ולקטורת מותרין מעצי הריח, וצריך תלמוד:

דרוש כו

עוד מענין הנ"ל:

הב"י באו"ח (סימן קל"ג) מביא בשם רבינו הגדול מהרי"א ז"ל שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב, שאם יחסר אתת מסממניה יהא חייב מיתה, וכתב עליו הב"י לדין יש תשובה דהא דחייב מיתה בחיסר אחת מסממניה פירש"י דוקא כי עייל ביה דכתיב אל יבוא וגו' ולא ימות, משום ביאה ריקנית חייב מיתה, אלמא שאינו חייב מיתה אם חיסר אתת מסממניה אלא מפני שנכנס למקדש שלא לצורך, ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מכלי המקדש שמשום זה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה, איכא למימר דטעמיה דכיון דקטורת זרה היא ה"ל ביאת מקדש שלא לצורך, עכ"ל. הנה בודאי על הראשונים אנו מצטערים על פירש"י ז"ל שקשה פירושו, דבפירוש איתא ביומא (דף נ"ג) דאפילו במקום דלא מחייב אביאה כגון ששגג בביאה והזיד בהקטרה חייב אהקטרה כמו שהקשו הבאר שבע ומגן אברהם והגהות רע"א ז"ל, והב"י בא להוסיף לנו צער לדחוק את הרמב"ם לפירושו, ובודאי לא ניחא ליה להרמב"ם לפרש כפירש"י, משום קושיא הנ"ל, ולדעת רש"י ששפתיו ברור מללו בכריתות (דף ט') לפרש משום ביאה ריקנית, אבל הרמב"ם בכלי המקדש לא הזכיר אף רמז בדבריו מיו"כ ומשמע בודאי שקאי על כל השנה כולה, וכן כתב במל"מ הלכות ביאת מקדש פ"ב, ועוד תמה המג"א הלא אם חיסר מעלה עשן חייב מיתה, ומשמע ליה להמג"א ז"ל דקאי על כל השנה כולה לד"ה, וכבר פירשו הפר"ת והמחצית השקל שהב"י ס"ל כדעת המשנה למלך שאף על מעלה עשן אינו חייב כי אם ביו"כ יעוי"ש, והגאון מהריע"ץ ז"ל כתב וז"ל בסדור שלו אם חסר וכו' ה"ה יתר אלא בחסר לא חייב אלא על הסמנים י"א בלבד שאם חסר אחד מהם והכניסה כ"ג ביו"כ חייב מיתה משום ביאה ריקנית ועל ההיכל באזהרה, משא"כ בחסר אחת משאר דברים שבאין להכשירה ולתקנה, כן משמע בב"ש. וכתב עוד, ונ"ל דוקא בשתיקן אותם ע"י דברים אחרים חזקים ועזים ששרה אותה בהן כגון שלקח מי רגלים תחת קפריסין, וכן מלח אסרוקנית במקום סדומית ובורית ממינים אחרים תחת בורית כרשינה כה"ג דפטור ויצא בדיעבד, אבל אם לא תקנה ברחיצה ושרייה כראוי לה הרי לא נעשית כהלכתה, דקטורת זרה היא, ע"כ חייב עליה בודאי אם חסר מעלה עשן, עד כאן לשונו ז"ל, משמע מזה שדעתו ז"ל דאם חיסר מעלה עשן חייב כל השנה כולה, דלא כמשנה למלך, וביום כפור חייב בכל הי"א סממנים אם חיסר, משום ביאה ריקנית, ובקטורת זרה חייב מיתה כל השנה כולה אם לא נעשית כהלכתה אף אם לא חיסר כלום כי אם שינה בשרייתה, ובודאי דין חדש הוא. אמנם ביתר סיממנים חייב בכל אופן עכ"ל. וראיתי בתפארת ישראל (תמיד פ"ה מ"ו) דבר חימה שרצה להוכיח דכהן יוכל לכנוס להיכל להשתחוות אחר התמיד דוקא שגמר כל עבודת התמיד ולא הקטיר האברים,

דהקטר האברים לא מעכבת כפרה, אבל קודם שגמר לא, ודלא כהרמב"ם בפ"ג מביאה מקדש דס"ל דבנכנס להשתחוות אפילו לא נגמר עדיין עבודת השחר שרי לכנוס, דליתא, דא"כ ק"ל מיומא (דף נ"ג ע"א) דמקשינן והא עייל ביאה ריקנית, ואצטריך לתרוצי ששגג בביאה והזיד בהקטרה, ולמה לא תירץ כפשוטו כגון שנכנס להשתחוות והכניס אז קטורת חסרה, עכ"ל. ותמוה מאד הלא שם ביומא מיירי בקטורת של לפני ולפנים שיהא חייב מיתה על ביאה ריקנית, צריך בע"כ לאוקמי בכי האי גונא דגמרא, אבל בהיכל לעולם אימא לך דמותר לכנוס להשתחוות, וצע"ג לדבריו. דבהיכל שאני דביאה ריקנית בל"ת ולפני ולפנים במיחה היא, א"כ י"ל דהיכל דקיל מותר לכנוס להשתחוות אבל לפני ולפנים דחמיר בודאי אסור, וצ"ע. ועוד דלפני ולפנים דליכא שום עבודה כלל אסור גם לכנוס להשתחוות, אבל בהיכל דישנו עבודות, השתחויה לעבודה דמי ומותר. דהא אפילו כ"ג אם נכנס פעם חמישית ביו"כ חייב מיתה ואיך יכנוס להשתחות: עוד איתא בגמרא יומא (דף נ"ג ע"א), תניא נתן בה עיקר מעלה עשן היה מתמר ועולה כמין מקל עד שמגיע לשמי קורה, כיון שהגיע לשמי קורה ממשמש ויורד בכתלים עד שנתמלא הבית עשן שנאמר והבית ימלא עשן, ופירש"י מזה נלמוד שהשורש מעלה עשן יפה מן העלים, ומזה למד אביי אין לי אלא עיקר מעלה עשן עלה מעלה עשן מנין ת"ל וכסה, פירוש שבין בעלה מעלה עשן בין בעיקר מעלה עשן יוצא משום דכתיבי שני פסוקים, פסוק א' וכסה ענן הקטורת, ועוד כתיב כי בענן אראה ואמר רב אשי חד למצוה, וחד לעכב, רבא אמר תד לעונש, וחד לאזהרה, וע"כ לא פליגי אלא בקראי למאי אתיא אבל כ"ע לא פליגי אברייתא דאיתא בפירוש שהעיקר מעלה עשן טוב יותר מהעלה, א"כ צ"ע למה השמיטו הפוסקים דין זה של מעלה עשן, מה יתן, אם העיקר או העלה או שניהם כאחד טובים, וצ"ע לפע"ד:

דרוש כז

פרטי דינים בקטרת דלפני ולפנים:

בגמרא יומא (דף מ"ז ע"א) איתא איבעיא להו מהו שיעשה מדה לחפינה (כמו שאסור לעשות מדה לקומץ דכתיב בקמצו) התם. הוא דכתיב בקמצו אבל הכא דלא כתיב בחפניו אלא מלא חפניו קטורת סמים דקה, לא, או דלמא יליף מלא מלא מקומצו ולא איפשטא, א"כ יש לתמוה על הרמב"ם שהשמיטו זאת האבעיא. ונ"ל דאף דלא אפשטא האבעיא במקומה מ"מ אפשטא ממקום אחר ואין כאן ספק כלל שאסור לעשות מדה לחפינה, וממילא נשמע כיון שלא הביא אפילו בגדר ספק שס"ל ז"ל שנפשטה לאיסורא.

דהנה בגמרא שם יומא (דף מ"ז) חפץ לפשוט האבעיא ממתניתין דאיתא שם, וז"ל, ת"ש דאיתא במשנה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכך היתה מדתה, מאי לאו שאם רצה לעשות מדה אחרת עושה, ומתרץ, לא, ה"ק וכך היה חוזר ותופנה לפנים, ופריך שמעת מינה חופן וחוזר וחופן (ולקמן בעינן לה, פירש"י) ומתרץ דלמא שאם רצה לעשות מדה עושה, ואי נמי שלא יחסר ושלא יותיר, ע"כ בגמרא. והנה לקמן בעי רב פפא מלא חפניו שאמרו מחוקות או גדושות, ונפשטה ממתניתין דתניא מלא חפניו שאמרו לא מחוקות ולא גדושות, הרי שצריך להיות מלא חפניו מצומצמין, וכן האיבעיא שניה דחופן וחוזר וחופן ג"כ אפשטא מהברייתא, דתניא כיצד הוא עושה אוחז הבזך וכו', ופירש"י חפינה שניה, לכן מסתברא שהמשנה דתנן וכך היתה מדתה נתכונה או שחופן וחוזר וחופן או שלא יחסר דתניא בהדיא ושלא לעשות מדה לחפניו כדאשכחן בקומץ, כנ"ל, דאלו אצל האבעיות האחרות פסק הרמב"ם ז"ל ספק ולא יקטיר, ואם הקטיר הורצה, ומשמע בחפינה אם עשה מדה אפילו בדיעבד לא הורצה כמו בקומץ אפילו בדיעבד פסול אף כאן בדיעבד פסול, דמלא חפניו מן התורה, כן נ"ל:

עוד איתא בגמרא שם בין הבינים של הקומץ, כלומר מה שנכנס בין האצבעות לא נודע מה דינו אי קומץ הוא או שיריים הן, היכי עביד, ומפרש שם דלרבנן דס"ל שאסור להקטיר לשם עצים צריך דוקא כהנים שמנים, פירש"י שבשר אצבעותיהן בולט ודוחה זה לתוך זה ואין שם בין הביניים, ואפילו לר' אליעזר דס"ל דבדיעבד אם נתערבו ונתן לשם עצים ש"ד מ"מ לכתחלה קמצי שמיני, והדר בעי רב פפא בין הביניים של מלא חפניו מהו, ופריך מאי קא מבעיא ליה, אי גמר מלא מלא מהתם היינו הך, רב פפא הכי בעי ליה, מלא חפניו והביא בעינן והא איכא או דילמא ולקח והביא בעינן וליכא, תיקו, ע"כ. וגם האבעיא הזאת השמיט הרמב"ם כאן וכן בהלכות קמיצה אינו מביא דין דיקמצו שמנים, וכן כאן בעבודת יו"כ אינו מביא הדין שיהא הכ"ג שמן באצבעותיו וכן לא הביא כלום הספק הזה. הן אמת דלדינא פסק בהלכות איסורי המזבח (פ"ה ה"ה) כר' אליעזר לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עצים, א"כ בקומץ דלכתחלה צריך שמנים, ובדיעבד יכול לתת לשם עצים, וכאן במלא חפניו ג"כ בודאי הדין כן, דכל שממנו לאשים והקטורת ג"כ נקראת ממנו לאשים דהרי מביא אותם על האש, ואף שלא נקרא ג"כ שירים, מ"מ בודאי אם נפסלו יכול לתת אותם לשם עצים, מ"מ צ"ע למה השמיט הרמב"ם זאת. ואפשר כיון דכהנים זריזים נינהו ואם לוקח הקומץ בודאי מדקדק שלא יכנוס בין אצבעותיו וכ"ג ביו"כ בודאי זריז, ועוד שגדול מאחיו ובודאי שמן הוא ומילתא דלא שכיחא ולכן השמיט זאת, ועדיין צ"ע:

עוד איתא בגמרא שם בעי רב פפא חשב בחתיית גחלים מהו, מכשירי מצוה כמצוה דמו או לא, תיקו. הרמב"ם מביא זאת ופסק לחומרא שנפסלת במחשבה ולא פירש מה הוא הספק, אם הספק על הגחלים או הספק על הקטורת, וכתב סתם חתיית גחלים לקטורת נפסלה במחשבה שמכשירי קרבן כקרבן, אבל ברש"י איתא שני פירושים חישב בחתיית גחלים מהו להפסיל קטורת וה"ל כמחשב בעבודה, לשון אחר חישב בחתיית גחלים מהו שיפסלו גחלים במחשבה זו מלהקטיר עליהן, לינה שמעינן דפסלה בהו מדפסל טבול יום כדתנן לעיל. מיהו הא מיבעיא לן אי הוי חתייתן עבודה למיפסל בה מחשבה מכשירי מצוה כמצוה דמו וחפינה אריכתא חשיבא והוי חתיית גחלים וחפינה במקום קמיצה או לא, עכ"ל. והנה הכ"מ תמה למה לא פסק הרמב"ם בזה האבעיא שהוא ספק כמו באינך, ותירץ משום דלא שייך למימר ביה לא יחתה דיחזור ויחתה לכתחלה שפיר דמי, ותירוץ זה קשה מאוד, כמו שהקשה בלחם משנה והלא נפקא מינה דאי חישב בחתיית הגחלים והקטיר הקטורת על אלו הגחלים הורצה וא"צ להקטיר קטורת אחר, או שחפן ומת. ול"נ לתרץ דלהרמב"ם היה קשיא ליה קושית רש"י אמאי לא פשיט ליה כמו שלינה פוסלת בה גם מחשבה פוסלת בו, וכיון שנפשטה בגמרא דלינה פוסלת בה גם מחשבה פוסלת, כמו שפשט רב שימי בר אשי, אבל לרב פפא מספקא ליה בין בראשונה ובין בשניה, ולרב שימי לא חש להשיבה עוד כיון דהוא דבר אחד, א"כ שפיר נפשטה שפוסלת מחשבה בגחלים ואין נפקא מינה בין בלינה בין במחשבה בין בחתייה ובין בהקטרה, כן נ"ל, ומכאן קשה לי על התויו"ט שכתב דמשום זה כשר הולכה בשמאל במחתה מפני שמכשירי קרבן הוא, והלא בגמרא מסופק בזה אם מכשירי מצוה כמצוה דמו וה"ל עכ"פ ספק, ולפי דברי הרמב"ם שנפשטה לחומרא בודאי מכשירי מצוה כמצוה דמי א"כ שמאל ג"כ פסול, ואף כי ביו"כ גלי קרא בשאר ימות השנה מי שמעת לה שיהא מותר להוליך המחתה בשמאל הלא מכשירי מצוה כמצוה דמו, ומה שפוסל בעיקר מצוה פוסל גם כאן. וצ"ע:

הנה הרמב"ם בה' מעיו"כ הלכה כ"ו כתב וז"ל הקטיר מן הקטורת של קדש קדשים בכזית בהיכל חייב מיתה, עכ"ל. דברי רבינו בזה סתומים מאד, ראשית לא נודע לנו מקורו, והכ"מ לא הראה בפירוש, ועוד אימתי הקריב אותו, אי ביו"כ תיפוק ליה שחילל יו"כ ללא צורך, וע"ז יש לתרץ שהזיד בהקטרה ושגג ביו"כ, אבל לא נודע מה נקרא קטורת של קדש הקדשים הלא הקטורת הם עצמם שמקריבין אותן בכל יום במזבח החיצון כמתכונתה, ואם תאמר בזה שנתן אותה למכתשת בעיו"כ ושוחקן יפה כדי לקיים מצות דקה מן הדקה. בזה נתקדשו להיות עליהן שם קודש הקדשים, ליתא, ק"ו

מה קטורת של כל השנה כולה שאינה צריכה קדושה יתרה כ"כ, המכתשת אינה מקדשן לא ליפסל בלינה ולא בטבול יום כאשר בארתי למעלה כש"כ הקטורת הללו שצריכין קדושה יתירה בודאי אינן מתקדשין בזה, אלא ודאי מיירי שחפן אותן בהיכל לצורך פנים, ואח"כ הקטירן בחוץ, אבל יש להסתפק אולי דוקא בשהכניסן בפנים וחזר והוציאן לחוץ וצא הקטירן שם אם הוא חייב ולא מקודם, כל כהאי מילתא צריך לבאר. ונ"ל דמדייק רבינו לכתוב בהיכל ולא כתב על מזבח הזהב שבהיכל משמע שעשה מעשה הצדוקין לתקן המחתה מבחוץ ולהכניס בפנים שהם דורשין כי בענן אראה על הכפורת כי בענן עשן הקטורת יבוא ואז אראה על הכפורת, ואין הדבר כן שהרי הכתוב אומר ונתן את הקטורת על האש לפני ה', כמו דאיתא ביומא בפ"א, ועתה שפיר חייב משום זה מיתה דכתיב ולא ימות ומשמע ליה לרבינו דתיכף ששינה בהיכל אף שלא הביאו בפנים עבר על דעת הכתוב וחייב מיתה בשביל זה אכן זה קשה כיון דמשום קטורת פנים מחייבת ליה צריך להיות השעור במלא חפניו כמו שכתבתי למעלה. ואולי דלמדין הקטורת היכל מהדדי, כמו שאם הקטיר קטורת זרה על מזבח הזהב בהיכל חייב בכזית אף כאן בכזית. ודע עוד דאם הקטיר הקטורת הזה על מזבח הזהב תיפוק ליה דחייב מיתה שהקטיר קטורת בחנם ואפילו בחול שדין הוא שיקטירו הצבור שתי פעמים ביום ואם הקטירו שלשה פעמים ביום ג"כ נראה שחייב מיתה. והנה בהרמב"ם כלי המקדש פ"ב הלכה י"א איתא שם וז"ל מזבח הזהב שבהיכל עליו מקטירין הקטורת בכל יום ואם הקטיר עליו קטורת אחרת שאינו כזו (פירוש חסר או יתיר או מסממנים אחרים) או שהקטיר עליו קטורת כזו שהתנדב אותה יחיד או רבים או הקריב עליו קרבן או הסיך נסך לוקה שנאמר לא תעלו עלין קטורת זרה ועולה ומנחה, עכ"ל, מדכלל רבינו הכל ביחד ולא פירש בין הדבקים משמע שדין קטורת נדבה בין של יחיד בין של צבור מלאו אחד נלמד, וכולם בכלל קטורת זרה היא, וכבר כתב הרמב"ם לעיל מינה וז"ל חסר אחת מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה, הרי דפשיטא ליה ז"ל דעל הקטורת זרה חייב מיתה בכל השנה כולה ואין לנו ל"ת אחרת אלא זאת, ולא נאמר בתורה בפירוש מה היא קטורת זרה, אכן זאת פשיטא לנו שעל הקטורת זרה חייב מיתה ומה הוא קטורת זרה, בין שחסר אחת מסממניה אפילו הקטיר לחיוב, בין שהקטיר יותר מה שנצטוה דהיינו שתי פעמים אם הקטיר שלש הכל בכלל היא, ועל הכל חייב מיתה. ואף שרבינו לא ביאר זאת בפירוש, מ"מ נלמוד סתום מן המפורש, כן נ"ל. ואפילו לדעת רש"י דליכא מיתה על קטורת זרה כי אם ביו"כ מ"מ ס"ל דיותר משתי פעמים קטורת ביום אחד על מזבח הזהב הוא בל"ת. ולפ"ז אסור לומר הברייתא דפטום הקטורת יותר משתי פעמים

ביום כמו החיוב, גדולה מזאת כתב הרבינו הגדול מהרי"א וז"ל שגם באמירה צריך שידקדק שלא יחסר אחת מסממניה שהוא חייב מיתה, כש"כ דאסור לומר יותר משתי פעמים, כי הקטורת אינן באין בנדבה, ולפ"ז צריך לדקדק בשבת וביו"ט שאומרים תיכף אחר מוסף ברייתא דפטום הקטורת שלא יאמרו בשחרית אצל הקרבנות, ואם חפץ לומר בצבור אחר מוסף לא יאמר בשחרית, כן נ"ל. ובשל"ה כתוב לומר קטורת קודם התפלה וגם אחריה שתי פעמים בודאי צ"ע כמו שכתבתי:

דרוש כח

עוד מפרטי הקטורת ופירוש לברייתא דפטום הקטורת:

א בגמרא פסחים (דף כ"ט) איתא, ת"ר אין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד, שנאמר בבקר בבקר, ופירש"י שם אין לך דבר קודם לקטורת היינו לאשים, אבל שחיטתו וזריקת דמו של תמיד קודם. וכן אביי מסדר המערכה דדם קודם לב' נרות ונרות קודמת לקטורת, וכן פסק הטור באו"ת סימן מ"ח כאבא שאול, אבל הרמב"ם פסק כרבנן דפליגי אאבא שאול ואמרו קטורת מפסיק בין הטבח חמש נרות להטבת שתים, וכן דעת הסמ"ג כמו דאיתא שם בב"י והובא בט"ז או"ח קל"ג:

ב עיקר סממני הקטורת י"א הם הלממ"ס, והן א) הצרי ב) הצפורן. ג) החלבנה ד) הלבונה ה) מור ו) קציעה ז) שבולת נרד ח) כרכום ט) הקשט י) קלופה יא) קנמון. ופירש ברמב"ם פ"ב מכלי המקדש וז"ל ונתפרשו בתורה ארבעה מסממניה והן נטף, שחלת, חלבנה ולבונה, ושאר סממניה הלכה למשה מסיני, ועוד שם, אחד עשר סממנים נאמרו לו למשה מסיני והן שעושין אותם במשקל מכוון, נראה מזה ששניהם נאמרין בסיני המשקל וכן הסממנים, וא"כ לפ"ז אסור להחליף הסממנים ההם במינים אחרים, אבל בגמרא כריתות (דף ו ע"ב) איתא שם א"ר יוחנן י"א סממנים נאמרו לו למשה בסיני, א"ר הונא מאי קראה קח לך סמים תרי, נטף ושחלת וחלבנה הרי חמשה, וסמים אחרונים חמשה הרי עשרה ולבונה זכה אד הא חד סרי ופירש"י ולא נקבו אלא ד', י"א סממנים נאמרו לו למשה בסיני וכל י"א דבעי ניתיב ובלבד שיהא קוטר ועולה וריחו נודף חוץ מחלבנה שריחה רע ובפירוש רבה הכתוב, וקשה דאם למדנו מקרא בכלל ובפרט למה לי הלכתא ? ובפירוש המשניות להרמב"ם כתוב אמרו רבותינו ז"ל י"א סממנים נאמרו למשה בסיני ר"ל שאלו הי"א סממנים יש להם משקל נאמרו מסיני וכן מוסיפין על אלו הי"א סממנים הנשקלים מלח סדומית וכפת הירדן ומעלה עשן, מכל אחד כל שהוא ואין חוששין למשקל. ולכאורה נראה מדבריו דדוקא משקלן של אלו נאמרו בסיני, אבל

האחרים לא נאמרו משקלם מסיני, וה"ה אם לא באו כלל ג"כ לא אכפת לן כמו דאיתא בב"י או"ח קל"ג, אבל הסממנים גופן אף כי נאמרו בודאי מ"מ גלה לן קרא דאם יקח דברים אחרים שיש להן מעלות של הסממנים אלו, דהיינו שקוטר ועולה וריחו נודף ג"כ כשרים, אבל המשקל בודאי צריך להיות במכוון, וכן פירש בבאר שבע דלהרמב"ם דוקא המשקל הלכה למשה מסיני אבל שאר הסממנים נלמוד מקרא. ועוד אפשר לומר דודאי הד' המפורשין בקרא אין משנין אותן בשום פעם ואנן לא מרבינן מקראי בכלל ובפרט אלא שיהיו הז' האחרים דוגמתן של אלו, אבל מדברי הרמב"ן ז"ל בחומש נראה שיש לו שיטה אחרת בזה, דהנה בקרא נאמר קח לך סמים, נטף, ושחלת, וחלבנה, סמים, וקשה תרי פעמים סמים למה לי אלא מקודם נכתב בתורה ענין שמן המשחה, מר קנה, קנמון וקדה, א"כ פירוש הכתוב כך הוא, לקח לקטורת הסמים הנזכרים למעלה, ועוד קח לך נטף ושחלת וחלבנה ולבונה זכה, ע"כ מפורשין בזה בקרא ח' סממנים, והסמים האחרים הן עוד ג' סממנים האחרים המפורשין בקטורת כאמור, וכן פירש בספורנו, והסמים האתרים שצוה להוסיף הן שבלת נרד וכרכם והקשט, לפי מה ששנו חכמים וכתב עוד הרמב"ן ז"ל וז"ל ואולי אין קפידא בכתוב אלא באלה התשעה (לפי דעתי טעות סופר וצ"ל שמונה) שנזכרין בכתוב כדאמרן, אבל במה שכפל להוסיף בו עוד סמים לא מקפיד רק בבושם שיעשה קטורת מרוקח, נראה לי שבחרו חכמים באלה השלשה מפני שהוזכרו בשיר השירים נרד וכרכם ואהלות, עיי"ש, עכ"ל. נמצא לפ"ז ישנם ג' דעות, לדעת הרמב"ם בכלי המקדש נראה שכל הי"א סממנים בדוקא הן, דלא הזכיר בהלכותיו לרבות סממנים אחרים כמו אלו שקוטר ועולה וריחו נודף, אלא כולן הלמ"מ ואסור להחליפן באחרים ולדעת רש"י יכול להחליף את כולן באחרים כמו אלו ולכל הפחות הז' שלא נתפרשו בתורה ומרבינן איתם בכלל ופרט, ולדעת הרמב"ן והספורנו ח' אשר נתפרשו כלומר הד' של שמן המשחה והד' שנתפרשו בקטורת דוקא הן ולא הוסיפו חכמים אלא ג' והם נרד, וכרכם ואהלות, והן שבלת נרד, וכרכם וקשט, נמצא ששמנה מהן אסור להחליפן, אבל ג' האחרים מותר להחליפן, וא"ש:

ג איתא בגמרא דסממני הקטורת יכולין להיות או מגדולי קרקע וג"כ ממיני אילנות, דנטף מין אילן ושחלת מין קרקע, וקידה נכנס בקטורת כמו שפירש הרמב"ן ז"ל, ואיתא בגמרא עירובין (דף ל"ד ע"ב) דשני מיני קידה הן דתניא הקנין והאטדין וההגין מין אילן ואינן כלאים בכרם, ותניא אידך הקנים והקידן והאורבנין מין ירק והן כלאים בכרם. הרי שיש שני מיני קידה, וקידה פירש"י שם בושם ששמו קידה, ובקטורת הלא כשרין בין גדולי קרקע ובין מיני אילן, א"כ יש להסתפק איזה מהן כשרין לקטורת, ואף דפריך

שם הגמרא וקידה מין ירק הוא, והחנן אין מרכיבין פגם ע"ג קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן ומתרץ ר' פפא דקידה לחוד וקידה לבנה לחוד, הרי דקידה לבנה מין אילן וקידה מין ירק, מ"מ לא ידעינן דאף דאצל קטורת לא כתיב לבנה מ"מ יוכל להיות דלא חייש לאפרושי אלא אצל כלאים שהן מין אחר אבל אצל קטורת דשני המינין כשרין לא איכפת לן, וצריך תלמוד:

ד חלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת, ללמדך כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית (כריתות דף ו'), ופירש בדרישה וז"ל כמו שדרשו וירח את ריח בגדיו אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו וכל זה שלא יתיאש הרשע מתשובה, והראיה כמו שחלבנה מתבטלת בשאר סממנים לכפרה כן כאשר יחזור בתשובה יהיה עם הצדיקים בגן עדן, עכ"ל. עוד כתב הדרישה קלופה היה ג' מנים רמז לג' אבות שהם העץ והחוזק של ישראל ובקחתנו הקליפה מן העץ יתיבש העץ, רמז שנראה שלא יגרום שיחמו זכות אבות, והקושט שנים עשר מנה רמז לחכמים שיתנהגו בקושט ובאמונה עם ישראל שהם שנים עשר שבטים, בורית כרשינה תשעה רמז לתורה ולנביאים ולכתובים ולששה סדרי משנה שמכבסין עונותיהם של ישראל כמו בורית, עכ"ל, וכן כתב בכלבו. הראב"ד כתב בהמור דס"ל להרמב"ם דהוא דם חיה ואיך יכניסו במקדש דם חיה טמאה ופירש דבריו בחתם סופר או"ח סימן ל"ט הלא בדם ליכא איסור דדוקא צריך שיהא מן המין המותר בפיך ומותר לכתוב ס"ת על נבילות וטרפות שהן אסורים. וכתב דהמור של שמן המשחה כיון דאשתני אשתני כמו ביצת אפרוח דלכי מסרח אבל המור דנכנס בעצמו לסממני הקטורת אפשר דם בהמה דמותר למזבח, אבל דם חיה דלא הותר לגבוה אסור, לכן פירש הראב"ד דהמור דאיתא בשיר השירים הוא שנכנס בקטורת מ"מ ק"ל להרמב"ם הלא בגמרא משמע דווקא גדולי קרקע או מיני אילנות ואיך לקח דם חיה ואף דאיתרבי לענין מעשר בהמה אבל הרי לא מצינו אלא דונמת הד' של קרא דאינם ממין חיה וצ"ע:

ה הא דכתיב בתורה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה, אין הפירוש דברישא מדליק את הנרות והדר מקטיר קטורת, דליתא, דאין לך עבודת היום שכשרה אחר הדלקתן, אלא הכי קאמר רחמנא בעידן הדלקה תהא מקטיר קטורת (יומא דף ט"ו, פסחים דף כ"ט ע"א):

ו מי זכה במחתה של קטורת ? יש בו שלש דעות להלכתא. הרמב"ם בפ"ד מתמידין כתב מי שזכה בתרומת הדשן והוא הפייס הראשון הוא המכניס את המחתה הזאת, ויחידאה הוא בזה דכבר תמהו עליו מנין לו זאת ל וכן התוי"ט פ"ה דתמידין מ"ד, אבל הרע"ב שם ס"ל שמי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו ופירש בתוס' חדשים שהוא משום איבה שלא

יקפידו עליו האחדים, והתפארת ישראל כתב זאת משום סברא דנפשיה וכבר הקדימו בתוס' חדשים), כלומר לאוהבו או לקרובו, זכה עמי במחתה כמו שסבר ר' יהודה (יומא דף כ"ה), והתוס' בשם הירושלמי פירשו דרגיל לומר לזה שעמו אבל אם ירצה לומר לאחר הרשות בידו, ומסיים התויו"ט שאם רצה לעשות הכל בעצמו עושה והרשות בידו, כדאשכחן גבי כ"ג ביו"כ, אבל רבנן פליגי על ר' יהודה בהא דלא ס"ל דבדעת הכהן תליא מלתא ומיהו מודו דאין חוזרין ומפייסין אלא דהעומד לימינו זכה מכח פייס והרע"ב ס"ל דלא פליגי רבנן ור' יהודה בהא אלא ר' יהודה מפרש, עכ"ל (תויו"ט שם), אבל בתוס' ישנים ביומא יש דס"ל דהיה פייס למחתה בפני עצמה פירש שם דמי שס"ל שהיה פייס בפ"ע למחתה ס"ל שגם המחתה מעשרת ואותו שס"ל דלא היה פייס למחתה ס"ל דמחתה לא מעשרת, ובתוספתא איתא שיש פייס למחתה. מה שכתב התויו"ט שיכול בעצמו לקחת את המחתה כמו כ"ג ביו"כ ק"ל ע"ז דבודאי נ"ל דאסור דאם יקח שתים בשתי ידיו ככ"ג אסור כי דוקא ביו"כ שמאל כשר אבל בכל השנה צריך לקחת בימין וא"א שניהם ביחד ואם יכנוס שתי פעמים אולי אסור ביאה אחרת דצריך שילכו שניהם יתד בביאה אחת והדבר צריך אצלי תלמוד:

פטום הקטורת, פירש הב"י בשם הכלבו כתישת הסממנין ותקון הקטורת נקרא פטום, ובשם הערוך פירש המבסם והממלח כל הבשמים לעשות הקטורת רוקח מרקחת, מעשה רוקח תרגם ירושלמי מפטם, כמו האפאטהעקער שיודע לערב כל דבר במתכונתו. קטורת אמר ר"ל בכריתות מה הוא לשון הקטורת דבר שקוטר ועולה, פירוש דבר שמעלה קיטור ועשן ריח טוב. והיכן היו מפטמין את הקטורת בלשכת האבטינס והיא היתה בכותל דרום העזרה על שער המים, וגם בית הטבילה היה בצדה ע"ג השער, כן כתב הרמב"ם ריש פ"ה דמדות וכן כתב בש"ג, וכן משמעות הש"ס יומא (דף י"ט), אבל התויו"ט כתב שאבטינס היה במזרח שער המים, והכריע בתפארת ישראל דלא כתויו"ט וכתב וז"ל, נ"ל דאבטינס דקדוש טפי לעשות שם קטורת היה ממעל לשער לצד מערב, עכ"ל במדות מ"א. הכהנים היו שומרים בבית המקדש בשלשה מקומות ואחד מהם בבית אבטינס, ועוד בבית המוקד ובבית הניצוץ. ונ"ל דטעם שצריך לשמור את בית המקדש משים כבוד השכינה הוא כמו שאמרו רז"ל בספרי אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרים לשאין לו, והלוים היו ג"כ שומרין, הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ, ובחרו את הכהנים שהם יותר קדושים מהלוים לשמור בשלשה מקומות אלו שהם יותר קדושים לפע"ד. ובית המוקד ובית הניצוץ שניהם הם לצורך האש דבבית הניצוץ ג"כ היו מבערין עצים שניצוציו מתקיימין זמן מרובה, [כן פירש בתפארת ישראל,

אף שהמפרש והתויו"ט לא נתנו טעם למה נקרא בית הניצוץ, וקדמו בזה רבינו הבאר שבע], ואם תכבה האש שבמערכה יבעירהו משם דכתיב אש תמיד תוקד על המזבח, לכן שמרו שם יום ולילה, והקטורת ג"כ קודש קדשים ונקרא קטורת תמיד דגם אותה היו שומרין תמיד יום ולילה ששניהם מרמזין על השראת השכינה, כי אש ירדה מן השמים לרמז שכינה והקטורת הוא לריח ניחוח דאסור ליהנות מהן אלא הרוחני הזה לרמז לשכינה הקדושה לכן אם משנה א מעט קטורת זרה היא, כן נ"ל:

הצרי כתב הרמב"ם נטף האמור בתורה הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי, ומשמע ליה ז"ל שרשב"ג לא בא לפרש אלא לחלוק שרבנן ס"ל שהן מעצי הקטף ולרשב"ג הוא השרף הנוטף מעצי הקטף, אבל הרמב"ן ז"ל ס"ל שרשב"ג בא לפרש ולא לחלוק, ולדעת הרמב"ן קטף הוא באלסאם, ומפרש הכ"מ דלהרמב"ם הבאלסאם ג"כ בסממני הקטורת, דלהרמב"ם העץ עצמו של צרי הוא הוא הבאלסאם, ורשב"ג בא לחלוק דאינו אלא שרף הנוטף כשקוטפין אותו, עכ"ל.

שחלת הוא הצפורן שנותנין בני אדם במגמורות ובלשון אשכנז נקרא נעגליך. חלבנה הוא כמו דבש שחור וריחו קשה והוא שרף אילנות בערי יון עכ"ל הרמב"ם בכלי המקדש פרק ב' הלכה ג'. לבונה אין צריך פירוש כי נותנים אותה לכל המנחות, ונקרא בלשון אשכנז וויירוך (מלשון הגאון יעב"ץ ז"ל). מור מירהע. קציעה שורש עשב נקרא קדה בכתוב. שבלת נרד, נקרא שפינקרים שהיא דומה יד של שבולת. כרכום זאפראן, קשט כך שמו. קליפה קליפת עץ בושם. קנמון לא נשתייר כי אם מעט בעולם כדא' שבת ס"ג ואינו מצוי ע"כ הקטורת שהן עיקר סממניה מכאן ואילך אין מתערבין עמה ואינו אלא לצורך תקונן והכשרן. בורית הוא כמין זייף שלנו, מלשון בר לבב, שהוא מצחצח בגדים. יין קפריסין אינו מין אלא דומה ליין נעשה מפרי קפריסין הגדלין באנן צלף. חורין נקרא ע"ש המקום חוורן. מלח סדומית נעשה ממי ים המלח. וכתב הרבב"י וכן ב"ש כ"ש שאינו מתערב בקטורת במעשה פנימה אלא היה לצורך תיקון, או שמא נתן עליה בעת הקטרה, אבל להרמב"ם משמע שהמלח נכנס בפטומה כאחד מסממניה, וצ"ל דס"ל דבעשיה כ"ע ל"פ דבעי מלת וכי פליגי בהעלאה אי צריך לחזור ולמלחה.

כפת הירדן עשב שדרכו ליגדל על הירדן, וי"א שהוא אמרא הצף על פני המים. דבש כל מיני מתיקה במשמע, ודבש פוסל ואין לו תקנה אם נתערב, כיון דדבר לח הוא נדבק, משא"כ שאור כ"ז שלא נתערב נוטלו ואין פוסל בנגיעה. אם חסר, ה"ה יתיר א' מסממניה משא"כ בשאר דברים הבאין להכשיר ולתקנה אינו חייב מיתה, כ"מ בב"ש. ונ"ל דדוקא בשתיקן אותה ע"י דברים חזקים ועזים ששרה בהן, כגון שלקח מי רגלים תחת קפריסין,

וכן מלח אסתרוקנית תחת מלח סדומית, ובורית אחרת תחת כרשינה, כה"ג הוא פטור ויוצא בדיעבד שאין דברים הללו אמורים ע"ד המובחר, אבל אם לא תקנה ברחיצה ושרייה כראוי לה הרי לא נעשית כהלכתה וקטורת זרה היא וחייב עליה בודאי, אמנם בייתר לה סימנין בל שהוא חייב בכל אופן, ע"כ מהגאון מהריעב"ץ ז"ל בקיצור נמרץ הצריך לעניננו, וכן כתב הבאר. שבע דבייתר חייב אף כי הרמב"ם לא ביאר זאת. וכבר הבאתי דבריו לעיל: מה שכתב הכלבו בפירוש מי רגלים יפין לה שמעין היה בעזרה ששמו מי רגלים ואין מכניסין בעזרה מפני שמו, הרבה ע"ז להקשות בספר באר שבע דודאי ממש הן כדאיתא בזבחים דהגמרא מקשה אהדדי מפטום הקטורת ומהסממנין שמעבירין על כתם נדה ועל דם חטאת, וכן איתא בירושלמי בפירוש אלא שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד, ואף כי חלבנה ג"כ ריחה רע, אבל זה לא מכניסין מפני הכבוד, ע"כ:

דרוש כט

סדר קטורת של חוץ:

איתא במשנה (תמיד פ"ה משנה ד') מי שזכה בקטורת היה נוטל את הכף והכף דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק שלשה קבים (בחרו בכף כדאשכחן בנשיאים, כמו דאיתא ביומא רפ"ה, תויו"ט שם), נקרא תרקב דתרי היה בקב והקב ששה לוגין, א"כ תרקב של שלשה לוגין אלא נקרא גדול בערך הטני דהוא לא היה מחזיק כי אם שלשה לוגין, אלא הכף דומה לו (שם בתויו"ט ובהרע"ב), והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת, ופירש הרע"ב שהבזך היה בתוך הכף הגדול, שאם לא היה גדול כיון שהקטן גדוש היה מתפזר הקטורת לארץ בהולכתו. ובכף הגדול לבד לא סגי דכבוד הוא כלפי מעלה לערות מכף גדוש על הגחלים בשעת ההקטרה, וכסוי היה לבזך וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלה ופירש הרע"ב בשם רבותיו כעין טבעת היה לכסוי מלמעלה שעל ידו מטלטל הכסוי ומסירו מעל הבזך, ובשם הערוך פירש שהיה נתון על הבזך כמין סודר קטן לנוי, א"כ לפירוש הרע"ב היה הכסוי לבזך, אבל להרמב"ם היה מכסה את הכף ולא את הבזך, ולהרמב"ם מכסה כדי שלא יצא ריח הקטורת ולהרע"ב כדי שלא יתפזר הקטורת, כן פירש בתפארת ישראל. והרמב"ם בפירוש המשנה פירוש דהוי הכסוי על הבזך, ובתמידין פירש דהוי על הכף (לחם משנה תמידין פ"ג. מי שזכה במחתה נטל את מחתת הכסף יעלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה, ירד ועירה לשל זהב, נתפזר ממנו כקב גחלים והיה מכבדן לאמה ובשבת היה כופה עליו פסכתר, היה

לוקח מן הגחלים הבוערות ולא מן הפנימיות המאוכלות כדי שתהא האש גדולה, בן כתב הרע"ב והתויו"ט, אבל להרמב"ם בפ"ג מתמידין הגירסא ונוטל מן הגחלים שנתאכלו במערכה שניה, וכתב עליו הראב"ד א"א אין זה בנוסחא המדויקת לענין קטורת אלא לענין תרומת הדשן, וכתב הכ"מ וז"ל ואני, אומר פשטא דמתניתין שבפ' הנזכר משמע דלענין קטורת מיתניא ואיני יודע נוסחא אחרת, עכ"ל, וכבר בארתי לעיל בשם התויו"ט דלמדין מהכתוב גחלי אש יכול עוממות ת"ל גחלי אש כלומר בוערות, ע"ב, וכן כתב בלחם משנה. והיה חותה בשל כסף ומערה לשל זהב דהתורה חסה על ממונן של ישראל. והיה חותה במחתה של כסף בת ארבעה קבין ומערה בשל זהב שהיא של שלש, וכדי להוליכה מלאה היה מערה באחרונה שזהו דרך כבוד של מעלה לאחר שירד ולא בעודן על המזבח אחר שחתה, שמה שלא חתה בשל זהב לא היה אלא כדי שלא תתקלקל בחתייה, אלא היינו טעמא שלא היה מערה עד באחרונה שירד כדי שתהא מלאה ולא יתפזר בירידתו בשפוע הכבש, כן פירש בתויו"ט אליבא דהרע"ב, ובשבת שכופין עליו פסכתר אע"פ שמן התורה אין איסור בכבוי אלא כשיתכוין לעשות פחם, י"ל דהכא כיון דאפשר בלא כבוי לא התירו שבות במקדש, כן כתב התויו"ט כאן ובמשנה ג' פ"א, וכן כתב הכ"מ דהיכא דאפשר לא התירו שבות במקדש וישנם כמה שבותים שהם במקדש כמו דאיתא בסוף עירובין. ועיין בהגהות הגאון מוהר"ר יוסף שאול נאטאנזאהן ז"ל שהביא קושיא מכאן על הא דר' יצחק דס"ל שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, וכתב במקדש שאני, אי נמי שהיה צריך למקומו. ולי עדיין קשה כיון דכפיית פסכתר הוי שבות דאסור לבטל כלי מהיכנו אף לפי שעה כדאיתא במג"א סי' רס"ה והכסוי הוא ג"כ שבות מאי אולמא דהאי מהאי, וצ"ל דמכל מקום כבוי הוי שבות חמור דיש לו עיקר מן התורה עכ"ל. מי שזכה במחתה צבר את הגחלים ע"ג המזבח ורדדן בשולי המחתה והשתחוה ויצא שם בפ"ו דתמיד משנה ב'), ופירש הרע"ב צבר את הגחלים על גבי מזבח הקטורת ורדדן כדי שלא יפול הקטורת מעל הגחלים, ולפיכך הוא מרקען ופושטן שלא יהיו משופעים אילך ואילך, תרגום וירקעו ורדידו, ועל מזבח הזהב היה מקטיר ולא בתוך המחתה, אבל בקטורת של יו"כ היה מניח הגחלים בתוך המחתה ועליה היה מקטיר ולא היה שם רדיד גחלים ביום הכפורים, עכ"ל. מי שזכה בקטורת היה נוטל הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו, נתפזר ממנו לתוכו נותן לו בחפניו, כן איתא במשנה, ומסיים הרמב"ם והשתחוה ויצא (הובא בתויו"ט שם), ופירש הרע"ב לאוהבו שבא עמו שם לצורך כך להיכל ואם נתפזר מן הקטורת שבבזך לתוך הכף לפי שהבזך היה מלא וגדוש ופעמים נופל ממנו לתוך הכף, נותן איהבו את הקטורת שנתפזר בתוך

הכף בחפניו של מקטיר והנה הרע"ב פירש שנותן הכף לאוהבו, אבל בתפארת ישראל כתב שא"א לומר כן דא"כ יהיה הבזך נשאר עדיין ביד המקטיר והרי חפניו צריכין להיות פנוים כדי למלאותן קטורת, ומי יריק הבזך לתוך חפניו וכי כל החדשים לקטורת בקיאין בעבודה קשה שבמקדש לעשות ככ"ג ביו"כ דהתם אי אפשר שיכנוס אחר עמו לק"ק, משא"כ הכא הרי אוהבו בצדו שיוכל ליתן לו אם הבזך וא"צ תנא להזכיר שהניח הכף ברצפה ושקרובו מריק את הבזך לחפניו שהרי לזה נתנו לו, אבל הזכיר תנא דאם נתפזר מהבזך להכף מריק גם את זה לחפניו, וצ"ע, עכ"ל. ומלמדים אותו הוי זהיר שמא תתחיל לפניך שלא תכוה, מפני שחדשים לקטורת צריך להזהיר על כך. התחיל מרדד ויוצא, המקטיר עומד במזרח המזבח וחפניו מלאין קטורת ומושיט חפניו ממעל למזבח לצד מערב, ומתחיל משם לצבור הקטורת על הגחלים שעל המזבח, ומצבר והולך ממערב למזרח ועושה כן בנחת כמו שמודד סולת כדאיתא ברמב"ם, והרע"ב פירש וז"ל היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו, וכשהיה מפזר לצד עצמו היה צוברו כדי שתהא עשנו שוהה לבוא וזה כבוד שיהא שוהה בעבודה והיה צובר ועושה הכל גל לצד מערב שכשבא לגרור הקטורת הסמוך לו הוא צוברו לצד מערב רחוק ממנו ואינו נכוה מן הקטורת שנשרף, אבל אם היה עושה הגל לפניו כשיאסוף הקטורת שנתפזר חוצה לו ומביאו אצלו נמצא זרועו נכוה בצבור הקטורת שלפניו, וכתב התויו"ט וז"ל פי' לפרושו שהיה שופך לצד מערב ואע"פ שרוב מן הקטורת נשפך בשפיכה של צד מערב מ"מ אירע שנתפזר לצד עצמו והיה גירורו מה שנתפזר בצדו וצבורו ג"כ לצבור השפיכה, וע"י שנעשה הכל צבור נשתהה העשן מלבוא, כן הוא להרע"ב, אבל תמה התויו"ט ולישנא דמרדד לא משמע כן דל"ד לורדרו דלעיל, וביומא פירש"י צובר חוצה לו לצד מערב והולך ומושך ידו אליו וצובר תמיד במשיכה, ולא יתחיל לצבור שלפניו שמא יכוה כשיפשוט זרועו וימשוך חוצה לו, עכ"ל, וכן כתב בתפארת ישראל. ויוצא, פירש הרע"ב מיד שרדד הקטורת ע"ג גחלים יצא, ע"כ, כלומר המתין עד שנתמלא הבית כולו עשן והשתחוה ויצא, אבל בתפארת ישראל כתב, דודאי היה המקטיר צריך להמתין עד שנתמלא הבית עשן כמו ביו"כ א"כ איך תנא תיכף ויצא, ועוד דתנינא בסיפא לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אמר לו הקטר, א"כ נשנה שלא כסדר, ועוד שבסוף המשנה נשנה עוד הפעם והקטיר והשתחוה ויצא, לכן כתב ז"ל דמרדד קאי על בעל המחתה, כלומר כשהתחיל בעל המחתה לרדד הגחלים ויצא אפ"ה לא היה המקטיר מקטיר עד שאמרו לו ופרשו העם. הממונה אומר לו הקטר, ואם היה כ"ג, הממונה אומר אישי כ"ג הקטר, ופירש בתפארת ישראל, דהממונה היה עומד בודאי חוץ להיכל,

דאסור לו לכנוס שלא לצורך עבודה, וכש"כ שצריך לפרוש בשעת הקטורת, אלא או שאמר לו קודם שנכנס או שקרא בקול גדול חוץ להיכל בשעה שבעל המחתה יצא כדי שישמע שם, ואף דלשאר עבודות לא אמרו לכהן וכש"כ לכ"ג שהוא כבן בית, אלא ש"מ דלהראות חשיבות ההקטרה עשו כן, כלומר שהיא עבודה גדולה, ע"כ. אבל בספר באר שבע נתן טעם וז"ל כתניא בתוספתא ואפילו דאש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא, עכ"ל. וקשה לי דא"כ בכל העבודות נמי יהא הדין כך שאסור להתחיל בעבודה עד שיאמרו לו עשה, זרוק או קבל, אלא ודאי כיון שהיה בפייס לא צריך, אבל בחזן הכנסת חיישינן אולי יתנו רשות לאתר, אלא ודאי כדאמרן, כן נ"ל. ול"נ דודאי כל העבודות תשובות מאד ובדין שהיה צריך לומר תמיד דחביבה מצוה בשעתה אבל מפני שבהקטורת לא שנה בה אדם מעולם היתה חביבה עליהם ביותר, ועוד שמעשרת ומכבדין העשירים, ואף דכ"ג בלא זה עשיר גדול היה, ולכ"ג מותר לו להקטיר קטורת בלא פייס, מ"מ לא שינו בזה ואמרו גם לכ"ג אישי כ"ג הקטר דלא תהא כהנית כפונדקית כל העם פרשו דכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש, כל כפרה שנעשית בקדש כל אדם לא יהיה, הלכך בין בשעת הקטרה בין בשעת מתן דמים של פר כהן משוח ופר העלם דבר של צבור ושעיר עבודה זרה, היו הכהנים פורשין מבין האולם ולמזבח, אבל בשעת הקטרת קטורת של יו"כ דלא היה בחוץ בהיכל על מזבח הזהב אלא לפני ולפנים, אין צורך שיפרשו מבין האולם למזבח אלא מן ההיכל לבד, עכ"ל הרע"ב. בשעת העבודה בהיכל דצריך ג"כ לפרוש מבין האולם למזבח בודאי צריך לאשמעינן דיפרשו דשם שכיחי כהנים, אבל בקטורת ביו"כ דלפני ולפנים בלאו הכי לא צריך לאשמעינן דצריך לפרוש, דלהיכל ג"כ אסור ביאה ריקנית ובשעת הקטרה לא היתה שם בעת הזאת שום עבודה בהיכל, אלא ודאי עיקר רבותא דאין צריך לפרוש מבין האולם למזבח, כן נ"ל:

דרוש ל

סדר הקטרת דלפני ולפנים:

שני מיני קטורת הן, קטורת של חוץ שכבר נתבאר ועתה נבוא לבאר קטורת של לפני ולפנים. שני מיני חפינות יש בקטורת, בקטורת של חוץ כדחפני אינשי ובקטורת של פנים מעבודות קשות שבמקדש ולחם משנה פ"ב ה"ב), ושתי מחתות היו מחתה אחת לגחלים ומחתה שמביאין אותה מלאה קטורת מלשכת בית אבטינס כמו שיתבאר כדאיתא בגמרא הוציאו לו את הכף ואת המחתה, מחתה ? תנא ליה נטל את המחתה,

התם מחתה דגחלים הכא מחתה דקטורת. וכיצד מעשיה ? ז"ל הראש בעבודה, נטל מחתה מזהב אדום שהוא החשוב יותר מכל הזהבים דכל המאוחר בחשבון הוא החשוב, א"נ טעמא הואיל ודומה לדם פרים ומצות היום להביא דם הפר לפני ולפנים, לפני הפרוכת ועל מזבח הפנימי, עכ"ל התויו"ט, וכתבו התוס' חדשים דהיום חותה בשל זהב פי' בין לקטורת של היכל בין לקטורת של לפני ולפנים, עכ"ל, ומשמע שמצות היום בשל אדום, ובקטורת של היכל ג"כ היתה מחתה מזהב פרוים ומחתה של לפני ולפנים דאמרן היתה ג"כ מחזקת שלשה קבין אלא שהיתה הקטרת דקה מן הדקה, והיה לה בית יד ארוך שמגיע תחת זרועו כדי שתהא זרועו מסייעתו, והיה לה ניאשתוק, ופירש"י טבעת שישמעו קולו בבואו, ור"ת פירש נרתק, שהיה לה כמו נרתק כדי שלא יכוה כשהיא מתחממת מן הגחלים, וי"מ שהמחתה היתה עגולה מתחתיה כדרך הסף, וניאשתוק מענין בסיס, ובכל יום לא היו צריכין לבסיס שהרי על המזבח היו מקטירין. אבל ביו"כ צריכין למחתה שיש בסיס תחתיה, מפני שהקטורת היו מקטירין על המחתה עצמה. המאירי. ועולה באמצעו של מזבח וחותה [ממערכה שמוסיפין בו ביום, קרבן נתנאל] מלא המחתה גחלי אש שכלתה מעליהן השלהבת. רבינו שמואל פירש הטעם דתניא בתו"כ מנין שתהא האש בטלה ע"ג גחלים ת"ל גחלי אש, הלכך מן הפנימות שאין בהן להבות אש הוא נוטל והאי קראי ביו"כ כתיב, עכ"ל תוס' ישנים. אבל מדברי התויו"ט נראה דלכל השנה צריך גחלי אש בוערות מאד ואינן קרובים להיות דשן כמו הפנימיות והטעם מפני חולשא דכ"ג לא הטריחוהו לחפש אפי' אחר מאוכלת, ועוד שהיתה דקה מן הדקה, ובתוס' זבחים (דף ס"ד) השוו המדות דבין הכא בין בקטורת של כל השנה, ל"ג פנימית, עכ"ל. וירד והניחה על הרצפה בעזרה, וכן כתב הרמב"ם על הרובד שבעזרה, אבל בגמרא ובמשנה אצל קבלת הדם שבפר שהיה הממרס עומד על הרובד הרביעי שבהיכל ועל המחתה עם הגחלים, ירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה, ופירש הרע"ב וז"ל, כל שורה ושורה של אבני הרצפה קרויה רובד, וא"א לפרש רובד הרביעי שבהיכל שורה רביעית שבתוך ההיכל ספתת ההיכל ולפנים דהא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אלא תני רובד רביעי של היכל, כלומר רובד רביעי שבעזרה, כשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדין ושם עומד הממרס, דאלו בתוך ההיכל אי אפשר כדאמרן, עכ"ל הרע"ב. ופירש בתויו"ט וז"ל לכאורה היינו דבין רישא לסיפא, דברישא הוא מונה מהיכל ולחוץ והכא מונה מירידתו לכבש והוא פונה למול ההיכל, דאלת"ה אלא הכא נמי ברובד דלעיל מיירי מ"ש דהכא תנן שבעזרה וברישא תנן שבהיכל, ומיהו בירושלמי נראה דבחדא רובד מיירי, דארישא קאמר (כיני פי' כן הוא) על הרובד הרביעי

שבעזרה, עכ"ל. אבל ברמב"ם אצל הממרס כתב על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ, וכאן סתם, אפשר לומר דס"ל כהירושלמי דהכא והתם מקום אחד, ומה שלא מפרש, דדרכו להביא הלשון שבגמרא, כן נ"ל. והוציאו לו מחתה מלאה קטורת שהחזירו אותו ערב יו"כ למכתשת ושחקוה הדק כדי שתהא דקה מן הדקה, וחפן ממנה מלא חפניו של כהן לפי שהיו מחזיקין חפניו כלומר הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו) לא מחוקות ולא גדושות, אלא טפופות, והוריקה מתוך חפניו לתוך כף אתת ולקח את המחתה שהיו בה הגחלים בימינו והכף של קטורת בשמאלו, והלך בדרומו של היכל בין מזבח ולמנורה עד שהגיע לשתי הפרוכות המבדילות בין הקודש ובין קדש הקדשים במקום אמה טרקסין שהיה בבית ראשון, והחיצונה היתה פתוחה בדרום והפנימית בצפון, אע"ג דר' יוסי סבר שלא היתה שם אלא פרוכת אתת, בהא הלכה כרבי יהודה שאמר שתים היו, דהוי ליה מחלוקת ואח"כ סתם שלאחר המחלוקת שינה (כלומר אע"ג דקיי"ל בעירובין דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי מ"מ כאן הלכה כר' יהודה), החיצונה פרופה מן הדרום, ועוד דרבי חנניה סבר כר' יהודה (פירוש, דסבר דפחת בדרום הוי כר"י דאמר שתי פרוכות היו, קרבן נתנאל) דאמר לקמן בצד צפון היה עומד ומחטא (דפתחא בצפון לאפוקי מהרמב"ם והרשב"א בתשובה שלא כתבו כן, תפארת שמואל). ואין להביא ראיה מאותה משנה התחיל מחטא ויורד מהיכן היה מתחיל מקרן מזרחית צפונית, ופירש"י דסבר דפחתא בצפון קאי, ואפילו לרש"י (פירוש, להרמב"ם פשיטא שאין ראיה) ההיא משנה אתיא כר' יוסי הגלילי, ור"ע פליג עליה בברייתא והלכה כר"ע מחבירו. והיה מהלך ביניהם עד שמגיע לצפון, איתא בירושלמי שדוחק באצילי ידיו שלא ישרוף את הפרוכת, כשהגיע לצפון הפך פניו לדרום, כדי שתהא ימינו לצד הארון והלך עד שהגיע כנגד הארון ונתן המחתה של אש בין שני הבדים, ולאחר שניטל הארון נתנה על אבן שתיה שהיתה שם והיתה גבוהה מן הארץ שלש אצבעות. אבן שתיה וכו' שלש אצבעות, במשנה איתא משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת גבוה מן הארץ ג' אצבעות. התוס' בפ"ק דב"ב כתבו דהיה במערבו של קדשי קדשים, והרמב"ם כתב דהיה במזרחו והתויו"ט תמה עליהם דבאמצע בית ק"ק היתה כדאיתא בהדיא פ"ק דמגילה (דף י') דתניא ארון שעשה משה יש לו י' אמות לכל רות ע"כ בתויו"ט. אבן שתיה פירש הרע"ב על שם שממנה הושתת העולם שבה יסד הקב"ה את עולמו, שתיה פי' יסוד, אבל להרמב"ם ז"ל בפי' המשניות לא נראה פירוש זה איך שייך לומר שממנה יסד עולמו, ופירש שבשביל העבודה יסד העולם כמו שאמרו באבות לפיכך נקרא אבן שתיה כלומר שבשביל זה מתקיים העולם, ובגמרא משמע מפני שהעולם נברא מציון,

פירש התוס' וז"ל אמצעיתו של עולם והצדדין מציון נבראו כלומר כאן התחיל העולם להתרחב ורמז לדבר כתב המהרש"א והאבן הזאת אשר שמתי מצבה, עכ"ל, כלומר שיעקב הקריב קרבנו במקום המקדש ואמר מצבה שממנה העולם נצב. ובספר יפ"ת על המדרש תמה וכתב על הרמב"ם מי הזקיקו לבקש דרך אחרת דלא כתלמודא. וחפן הקטורת שבכף לתוך חפניו וצבר הקטורת על גבי גחלים, עכ"ל. והנה הרא"ש קיצר בזה הרבה, דהנה חפינת הקטורת הזה של לפני ולפנים היא מעבודות קשות שבמקדש ולא נתבאר בדבריו איך היתה המפינה. ועתה אוסיף מה שנמצא עוד בגמרא. הוציאו לו כף ריקן מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס וצריך היה לכף, דהיכי נעביד, נעייל והדר נעייל, הבאה אחת אמר רחמנא ולא שתי הבאות, נשקליה לקטורת בחפניו ונתחיה למחתה עלה ולעייל, כי מטי התם היכי לעביד, נשקליה בשניה ונחתיה למחתה, השתא לפני מלך בו"ד אין עושין כן לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא על אתת כמה וכמה, וכיון דלא אפשר עבדינן כדאשכחן בנשיאים (גמרא יומא דף מ"ז), ובברייתא שם (דף נ') איתא כיצד הוא עושה (פירש"י חפינה שניה שבפנים) אותו את הבזך בראשי אצבעותיו וי"א בשניו ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו, פירש"י אופן חפינה שבפנים מן הבזך לתוך חפניו אוחז את ראש הבזך בראשי אצבעותיו לאחר שהניח את המחתה בארץ וידה של בזך כלפי בין זרועותיו ומעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו וראש הבזך מגיע לגובה פס ידו וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו וצוברה על הגחלים, עכ"ל רש"י ז"ל, והתוס' כתבו אף דאמרינן לעיל (דף מ"ט) דבשניו לאו אורח ארעא דהשתא לפני מלך בו"ד אין עושין כן וכו', וי"ל דהתם אצל חפינה שניה דאמרינן אינו אלא מושך הבזך אצלו והבזך אינו מונח באויר אלא על ידו הוא מונח ומושכו אצלו בשניו כדי לחפון פעם אחרת, אבל למשוך למחתה בשניו ולאחותה אארעא לאו אורח ארעא, עכ"ל. והרמב"ם כתב וז"ל ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשניו ומערה הקטורת לתוך חפניו עד שהחזירה למלא חפניו כשהיתה, וזו היא עבודה קשה שבמקדש, עכ"ל. וכתב הלח"מ ומפרש פירוש אחר מרש"י, שעם האגודל היה מסיר הקטורת מהכף ומשים לתוך חפניו, ונראה לדחוק הברייתא דה"ק ראש הכף היה ארוך קצת וזה היה מסיר עם האגודל את הקטורת ממנו והיה מושך ראש הכף אליו כדי להסיר מה שהיא סמוכה לבית יד עד שהיה מגיע ראש הכף לבין אצילי ידיו ודוחק, וגם לשון וחוזר ומחזירה לתוך חפניו, קשה לפירוש זה, ואולי היה לו לרבינו גירסא אחרת שם, עכ"ל: וכתב עוד הרמב"ם וז"ל, כבר בארנו שהולכה בשמאל פוסלת בדם קדשים ושאר העבודות ולפיכך היה מן

הדין שיוליך את המחתה בשמאלו וכף הקטורת בימינו, אבל מפני כובד המחתה ועוד שהיא חמה אינו יכול לסובלה בשמאלה עד הארון, לפיכך נועל את המחתה בימינו וכף הקטורת בשמאלו, עכ"ל, ופירש בכ"מ אם הולכה בשמאל פוסלת איך הכשירו כאן ? ואפשר דהולכה בשמאל אינה פוסלת רק מדרבנן, הלכך אע"ג דהולכה בשמאל בדם פסלה מדאורייתא, אבל בקטורת משום דא"א שלא בהילוך לא פסלה ובהכי אכשר רחמנא, עכ"ל. וכתב התויו"ט דהיינו טעמא משום דבקרא דמיניה ילפינן ימין לא כתיב אלא קבלה ונתינה, ועוד משום דכאן אי אפשר שתי הבאות כדאיתא בגמרא, צ"ל ע"כ דביו"כ מן התורה אי אפשר אלא בשמאל וכשרה, אבל כתב דמהרמב"ם לא משמע כן, אלא ודאי דבשמאל פסול בכל העבודות, הלכך נראה דהולכת המחתה של גחלים אינו אלא מכשירי עבודה דקטורת ומן הדין כשר בשמאל, עכ"ל וכוונתו:

וכתב עוד הרמב"ם, ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים, מצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים עד שמגיע לארון עכ"ל, והלא במשנה איתא שתי פרוכות ואיך לא הביא איך היה עושה בעת שהיו שתי פרוכות, הלא בהלכות בית הבחירה מביא את שתי הפרוכות ? וכתב בתויו"ט הטעם ששתי הפרוכות היו משום ספקא והלכות אלו הלכתא למשיתא הן ואז יבוא אליהו ז"ל ויתיר את הספקות, לכן כתב על סדר העבודה איך שיהיה ב"ב אמן. שלא תהא אלא פרוכת אחת, עכ"ל. אבל הרא"ש הביא כאשר בארנו:

וכתב עוד הרא"ש ז"ל ויזהר שלא יתן את הקטורת ע"ג אש עד שהכניסו לפני ולפנים להוציא מלבן של צדוקים שאומרים שנותן בהיכל ונכנס בעשן הקטורת, עכ"ל. ולאו דוקא זהירות היא דמיתה ג"כ חייב דקרא כתיב ולא ימות, וכתיב ונתן את הקטורת על האש לפני ה' ואם שינה בודאי חייב מיתה משום ביאה ריקנית ומשום קטורת זרה, וכן איתא בגמרא יומא דף כ'), דשם איתא מעשה בצדוקי אחד ששינה ולא היו ימים מועטים עד שמת ומוטל באשפה והיו תולעים יוצאין מחוטמו, וי"א ביציאתו נגוף, דתני ר' חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו על פניו, ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל בין כתפיו שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל, ע"כ בגמרא. ורש"י פירש דמשום זה נענש בחוטמו, שהחוטם הוא ראשון לאברים לכנוס לבית כדאמרינן בשבועות אצל בית המנוגע, עכ"ל. וריטב"א פירש דמשום שהריח ריח הקטורת חוץ לקדשי קדשים, עכ"ל והובא במהרש"א. וביציאתו נגוף ע"י מלאך דאלו בקדש הקדשים לית ליה רשות למלאך לכנוס שם דכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפילו אותן שכתוב בהו ודמות פניהם פני ארם, וכדאיתא בירושלמי והובא בריטב"א ובמדרש הנעלם אש יוצא מבין שני הכרובים ונשרף, ובזוה"ק פ' אמור איתא אמר ר' יצחק חבל

או רצועה אחת היו קושרין ברגלי כ"ג שבאם ימות יוכלו שאר הכהנים למשכו, כי אי אפשר לכנוס שם כהן אחר, ומנא הוו ידעי שמח ? ומתרץ שם בההיא זהוריתא אחידע ואשתמודע כד לא יהפך גוונו בההיא שעתא אשתמודע דכהנא אשתכח לגו בחטאי' ואי יפוק בשלם בזהוריתא אחידע ואשתמודע דמהפך גווני' לחוור, פירוש הלשון של זהורית שהיה אדום נהפך ללבן, אבל בגמרא שלנו נראה שהלשון של זהורית לא היה מלבין עד שדחף את השעיר לצוק ולא מקודם א"כ הדרא קושיא לדוכתה מנא הוו ידעי, וכן מה שכתב בזוהר שהיה קושר חבל ברגליו צריך להיות על רגלו שלא במקום בגדיו, דאי לאו הכי חציצה הוא ואפילו פחות משלשה לכתחלה אסור ופוסל עבודה אפילו. שלא במקום בגדים ומשום יחור בגדים, דיתור בגדים פוסל העבודה כמו שפסק הרמב"ם בכלי מקדש ובגמרא זבחים (דף י"ט ע"א), ועוד צריך להיות פחות מג' על ג' שלא יקבל טומאה אם ימות דאסור לרבות טומאה בכל מה דאפשר, כן נ"ל. כדון חדותא היא בעלאי ותתאי ואם לא כלהו אשחכתו בצערא והוו ידעי כלהו דלא אתקבל צלותהון, ע"כ: וכתב עוד בהרא"ש והיה מתחיל לצד פנים, בגמרא יומא (דף מ"ט ע"ב) איתא וצוברה (כלומר את הקטורת על האש) כדי שיהא עשנה שוהה לבוא, וי"א כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא והרמב"ם פסק כח"ק, והרא"ש לא ביאר דעתו בזה, ומה שכתב פנימה שהיא חוצה לו, כן איתא בגמרא, אמר אביי מסתברא כמ"ד פנימה שהיא חוצה לו, דתנן מלמדין אותו הזהר שלא תכוה, כלומר אפילו בקטורת חוץ, ואף כאן כך, ומתניתא זו נשנית בי ר' חייא ור' אושעיא, כן כתבו התוס', שהיא חוצה לו שאם מתחיל אצלו נמצא העשן עולה מיד וזרועו נכוה ונתמלא הבית עשן והניח שם הכף והמחתה ויוצא דרך כניסתו שהיו פניו לארון, כתב הרב המאירי דרך יראה כלומר שלא יראה אחוריו לארון ח"ו, וכן איתא בגמרא (יומא דף כ"ג) אלל שלמה המלך כתיב בגבעון בירושלים, מה ביאתו מירושלים לגבעון פניו כלפי במה כדרך ביאתו אף יציאתו מגבעון לירושלים דרך ביאתו פניו כלפי במה, וכן כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם כשהן נפטרין לא היו מחזירין פניהם והולכין אלא מצדדין פניהן והולכין, וכן תלמיד הנפטר מרבו. ע"כ. ובסדר אתה כוננת כתוב טמטם עיניו ויצא, ואין זה בגמרא, אדרבה מתוך הירושלמי משמע שאינו צריך, והכי איתא בירושלמי, עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא, עכ"ל הרא"ש, אבל בזוה"ק איתא אמר ר' יהודה כיון דהוא עאל וטמטם עיניו דלא לאסתכלא במה דלא אצטריך, והוי שמע קל גדפי כרובייא מזמרי ומשבחי הוי ידע כהנא דכלהו הוי בחדוה ויפוק בשלם וגם בצלותיה הוה ידע דמלין נפקו בחדותא ומתקבלין ומתברכן כדקא יאות וכדון

חדותא הוא בעלאי ותתאי ע"כ בזוה"ק פ' אמור. וכן מצאנו דוגמתו בגמרא שלנו ברכות (דף ל"ד ע"ב) על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה תי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף, אף כאן אם היה רואה כ"ג שתפלתו יצתה בשמחה היה יודע שעבודתו נתקבלה לעילא ולתתא, ע"כ:

ועוד איתא בזוה"ק פ' אחרי כשהיה כ"ג נכנס לבית קדש הקדשים מתערין גדפייהו בכרובין ואקשי להו ואמרו שירתא, ומה שירה אמרו כי גדול ה' ומהולל מאד ונורא הוא על כל אלהים (תהלים נ"ז) ודאי כי סלקו גדפייהו בשעתא דפרסין להו אמרו כי כל אלהי העמים אלילים, וה' שמים עשה, כד כפיין על כפורתא אמרו לפני ה' כי בא לשפוט הארץ, ישפוע תבל בצדק ולאמים במישרים, וקלהון הוה שמע כהנא במקדשא כדון שוי קטורת באתריה, ואתכוון במה דאכוון בגין דיתברך כלא, וגדפי כרוביא סלקין ונחתין וזמרי שירתא וחפיין לכפורתא וסלקא להו הדא הוא סוככים סוככים דייקא עכ"ל, ובגמרא שלנו איתא דאם זכה נזדוגה לו שכינה כדמצינו אצל שמעון הצדיק, וכדאיתא בתוס' מנחות דזקן שנזדמן לו שם שכינה היתה, וכן בברכות אצל ר' ישמעאל כ"ג, יעו"ש שכ"ג היה שם במדרגה גדולה כזאת שהשכינה אמרה לו ישמעאל בני ברכני. ואמר ר' ישמעאל יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותכנס עמהם במדת הרחמים מן:

ואיתא במדרש רבה פ' אחרי וז"ל משם תפר אוכל, משם היה נוטל אוכל של כל ימות השנה, למרחוק עיניו יביטו דקאי על כ"ג ביו"כ בשעה שמקטיר קטורת, מראש השנה היה יודע מה בסופה, הא כיצד בשעה שהיה צופה ורואה עשן של מערכה, נ"ל שטעות סופר יש במדרש הזה וצריך להיות בשעה שהיה רואה כ"ג עשן הקטורת עולה, דכפי שטחיות המדרש דכ"ג היה יודע דכתיב עיניו למרחוק יביטו על הקטורת דלפנים ואין רואה כי אם הכ"ג דאסור להם לכנוס אפילו בהיכל, דכל העם פרשו, שפיר אמרינן דראו עיניו למרחוק, אבל על עשן המערכה הלא הכל צופין לעשן המערכה ומאי רבותיה דכ"ג, אלא ודאי צריך להיות עשן הקטורת, כן נ"ל ברור. מ"מ תמוה לי דאיתא בגמרא (בבא בתרא דף קמ"ז) דאמר ר' יצחק בר אבדימי מוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה באיזה צד יטה אם לצפון או לדרום, כמו דאיתא כאן, ופירשב"ם דהכי קיי"ל, וז"ל, סימני תבואות אם יצליחו אי לאו אדרב יצחק סמכינן ולא על סימני עצרת בשביל שבחג נידונין על המים, עכ"ל, פירוש דאיכא דס"ל אם יו"ט עצרת ברור סמכינן עלה וממילא גם ביו"כ אינו סימן כי אם יו"ט האחרון שנידונין בה על המים. ואפשר לומר

דהנה הר"ן בר"ה כתב וז"ל קשיא לי כיון שהאדם נידון בר"ה ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תבואותיו ופירותיו ושאר עסקיו כיון שהכל בר"ה נידון על התבואה ועל התים ועל האילן הנשנין במשנה ר"ה. ותירץ וז"ל, וניחא לי שג' דברים הללו נדונין לכל העולם בג' זמנים הללו השנויין במשנתנו וילפינן מדאמרה תורה לצבור שיביאו בזמנים הללו שמרצין עליהם כל אחד ואחד בזמנו, אבל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו, עכ"ל. הרי זכינו לדין ששתי פעמים דנין על השובע, בפרט ובכלל, בכלל על כל ישראל כמו בשמיני עצרת על המים ובר"ה תחלת הדין וגמר דין ביום הכפורים שרואה, כ"ג בעשן הקטורת, וא"ש. תדע דהלא בשמיני עצרת דנין ומתפללין על המים וכ"ג ביו"כ ג"כ התפלל שאם תהא השנה הזאת שחונה תהיה גשומה, ואל יכנסו לפניך תפלת עוברי דרכים, כי אם שיהיה מטר, אלא ודאי כדאמרן שני דינים ושניהן צריכין לכלל ולפרט, כדאמרן. ועוד י"ל ששני מיני שובע יש, יש שבעין מחמת שיהיה הרבה תבואה בעולם, אבל אמרו רז"ל נהירא דהואי נפחי כפנא מדלית איסר, א"כ יוכל להיות ח"ו, רעב תחמת חוסר מעות שלא נוכל להרויח, וידוע דקטורת מעשרת, לכן י"ל דעשן הקטורת היה מראה אנה ימצא בקל להרויח מעות אם במזרח או במערב, בצפון או בדרום, ועשן המערכה ביו"ט האחרון של מג היה מראה על שובע תבואה באיזו מארבע הרוחות שבעולם או בכל העולם כולו, כדאמרן, וא"ש. כן נ"ל. עולה לדרום היה יודע שהדרום שבע, עולה למערב היה יודע שהמערב שבע, עולה למזרח היה יודע שהמזרח שבע וכן כולם, עולה באמצע רקיע יודע שכל העולם כולו שבע, ע"כ שם במדרש רבה לענייננו, ומרמזה בעה"ט בפ' משפטים, ונגש משה לבדו, ונגש הכהן, ונגש חורש בקוצר, כמו שמשה נגש לבדו כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה שתהא כתקונה כדכתיב ונגש חורש בקוצר, כלומר שיהיה שבע בעולם:

וכתב עוד הרא"ש ז"ל והיה מתפלל תפלה קצרה ומצינו בגמרא דכהן גדול אחד היה מאריך בתפלתו וגערו בו אתיו הכהנים, כדי שלא הבעית את ישראל] בהיכל, מכאן מוכח שאם שההל בבית המקדש אפילו כל היום כולו אחר שכלתה עבודתו פטור משום ביאה ריקנית, דכל דלא מיחייב משום ביאה תו לא מיחייב (כלומר דאינו הדין כמו טמא אפילו שנכנס כשהוא טהור, אם נטמא שם ושהה כדי השתחויה חייב מיתה, ובביאה ריקנית בהיכל עובר בל"ת, בקדשי הקדשים חייב מיתה, מ"מ זה דוקא היכא דנכנס שלא לצורך, אבל נכנס לצורך ושהה אח"כ, פטור, כן הוא הפירוש), דאלת"ה היאך היה כ"ג תתפלל בהיכל, הלא תפלה זו אין לה שום רמז בכתוב אלא תקנת חכמים היא,

ואם איתא דכל ששהה אחרי שכלתה עבודתו חייב, איך תקנו להתפלל היכא דאיכא איסור לאו בביאה ריקנית, אלא ודאי דלא מיחייב, כן כתב המשנה למלך בהלכות ביאת מקדש פ"ג הי"ט. שתהא השנה כתקונה, ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את העם המצפים עליו, עכ"ל. פירוש, אף שהתפלל בהיכל ולא לפני ולפנים, כיון דהדין הוא שבעת הקטרה לפני ולפנים היו פורשין העם גם מהיכל ולא ידעו העם איה נמצא הכהן הגדול לכן גם בהיכל נזדרז להתפלל מהר, אכן מה היה מתפלל לא פירש, אבל בגמרא איתא מאי מצלי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שאם תהא השנה שחונה תהא גשומה, ולא יעדי עבדי שולטן מדבית יהודה ולא יהא עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים וכך מביא גם הרמב"ם בעבודה, אבל במדרש רבה משמיה דירושלמי איתא בזה"ל יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו גשומה שחונה וטלולה, שנת רצון, שנת ברכה, שנת זול, שנת שובע, שנת משא ומתן, ואל יצטרכו בה ממך ישראל אלו לאלו, ואל יגביהו ישראל שירה אלו על אלו, ואל תפנה לעוברי דרכים. רבנין דקיסרין אמרו על אחינו שבקיסרין שלא יגביהו שררה, רבנין דרומא אמרו על אחינו שבשרון שלא יעשו בתיהון קבריהון, עכ"ל המדרש רבה, ובודאי דעיקר הוא שיתפלל תפלה קצרה, והנוסח לאו דוקא אלא התפלל מצרכי ישראל בכלל וממלכות בית דוד בפרט. ואיתא עוד מזה בזוה"ק פ' אחרי, שטרם שנכנס כ"ג לפני ולפנים היו סביבו ג' שורות, של כהנים ושל לוים ושל שאר העם, וכולן התפללו עליו שיקובל כניסתו ברצון וקטרא דדהבא זקפא ברגליה, ופרשו שם המפרשים שחבל של זהב היה קשור ברגליו של הכ"ג, ארוך, שבאם ימות ח"ו בהיכל אזי ימשכוהו חוצה, וכבר הבאתי דבריו לעיל שבפרשת אמור ג"כ איתא חבל או רצועה ולא כתיב של זהב, ונ"ל דודאי טעות סופר הוא דכל לפני ולפנים אסור בזהב כדאיתא בר"ה קטגור אל יעשה סניגור שמזכיר עון הענל, ועוד חוטא בל יתנאה ובל יתגאה קאמרינן וכתיב אל תתהדר לפני מלך ובודאי אסור בזהב אלא חבל כמשמעו כמו שכתבתי לעיל. ועוד מה שכתב המפרש בהיכל ג"כ פרשתי לעיל וכמו דאיתא בגמרא דאפילו אם נגזר עליו מיתה לא מת בפנים כי אם בהיכל בעת יציאתו, או משום דמקום המקודש ביותר לא חפצו שיטמא שם במותו, או משום דמלאך המות ג"כ אין לו רשות לכנוס לפני ולפנים כמו שכתבתי לעיל בשם התוס', ועוד איתא שם בזוה"ק וז"ל נטיל ג' פסיען וכולהו קיימין בקיומייא ולא נטלו בתריה, נטיל ג' פסיען אחרן אסחר לדוכתייהו, נטיל ג' פסיען אסתים עיינין ואתקשר לעילא, עאל לאתר דעאל שמע קל גדפי דכרובייא מזמרין ואקישן גדפין פרישאן לעילא הוי אקטיר קטורת משתכחא קל גדפייהו ובלחישו אתדבקן, אי כהנא זכי דהא לעילא בתיבו אשתכח אוף הכא בההיא

שעתא נפק רעוא דנהורא מתבסמא מריחן דטורי אפרסמונא דכייא דלעילא ואזלא בכל ההיא אתר ואעיל ריחא בתרי נוקבי דחוטמיה ואתיישב לבאי כדין כלא הוא ופטרא לא אשתכח תמן, פתח כהנא פומי' בצלותא ברעותא בתדותא וצלי צלותיה בתר דסיים זקפין כרובייא כדלקדמין גדפייהו ומזמרין, כדין ידע כהנא דרעותא היא ועידן חדוותא לכלא ועמין ידעין דאתקביל צלותיה דכתיב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, והוא תב לאחוריה וצלי צלותיה, זכאה חולקיה דכהנא על ידו חדו על חדו אשתכח ההוא יומא לעילא ולתתא, ועל ההיא שעתא כתיב אשרי העם שככה לו וגו', ע"כ. ואף שאין דרכי להעתיק מזוה"ק מ"מ העתקתי זאת לדעת מה גדלה עבודת הקטורת ביוה"כ שאפילו לשרפים ואופנים וחיות הקודש אין להם רשות לזמר והוא דבר שבתשאי, ובעת גמרו הקטורת יש שמתה גדולה בכל העולם כולו לעילא ולתתא, וזכה אהרן לקטורת ע"י שהיה אוהב שלום ורודף שלום, דקטורת מכפר על לשון הרע כדאיתא בגמרא וצריך לזה אוהב שלום, כדאיתא בזוה"ק וז"ל אלא בשעתא דקב"ה יהב קטורת בוסמין לאהרן בעא דלא ישתמש בתייוי בר נש אחרא. מאי טעמא בגין דאהרן אסגי שלמה בעלמא, אמר ליה קב"ה את בעא לאסגאה שלמה בעלמא על ידך יסגי שלמא לעילא הא קטורת בוסמין יהא מסור בידך מכאן והלאה ובחיים לא ישתמש ביה בר נש אחרא, עכ"ל. והקטורת תשובה מכל הקרבנות שבעולם כמו דאיתא ג"כ בזוה"ק ת"ת כל קרבנין וכל עלוון נייחא היא בקב"ה אבל לא הוה נייחא כמה דהאי קטורת, דקטורת מעליא מכולא ובגין כך הוו מענין ליה לגו בלחישא ומשום זה כתיב שמן וקטורת ישמח לב וגו'. ועוד שם ובגין דהאי קטורת אתקטר במשתיא דלעילא ותמר אתחשב קמיה דקב"ה מכל קרבנין ועלוון וכתיב כי בענן אראה על הכפורת כלומר בזכות עשן הקטורת תהא השראת השכינה ובשעה שכ"ג נכנס שם עננא הוי נחית. ועוד איתא בזוה"ק כמו שכ"ג מכפר למטה בבית המקדש כמו כן נכנס כ"ג למקדש של מעלה, ואין לו רשות לכ"ג של מעלה לכנוס שמה עד שיכנוס כ"ג למטה, ומסיים שם, ומתתא שארי לסלקא קדושה דמלכא עלאה ומשתכרין כלהו חד קמיה קב"ה, ע"כ בקיצור גדול הנצרך לענייננו. וכן איתא הדרשה של שמן וקטורת במדרש תנחומא פ' תצוה קצת באופן אחר, וז"ל, ושלמה המלך אמר בחכמתו שמן וקטורת ישמח לב, שמן זה כ"ג שנמשח בשמן המשחה, וקטורת אלו ישראל שהיו רואין ענן הקטורת שהיה מתמר ועולה, היה יודע שנתכפר לישראל ושנתקבלו מעשיו, ואם לא כסה ענן הקטורת היה יודע שהוא מת שנאמר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על הארון ולא ימות, עכ"ל, כלומר שסימן זה היה בידוע שאם לא יכסה ענן הקטורת לא יצלח ואם יכסה ענן הקטורת את הכפורת יהיה להם כפרה, כפרת אותיות כפרת

עון, וכסה מרמז שיכסה העונות, וסר עונך וחטאתך תכפר. והרמב"ם מפרש תפלת כ"ג (בפירוש המשניות) וז"ל, שחונא חמה תרגום ולא יתם לי' ולא שחין לי', והיה מתפלל שישוה מזג אותו שנה וזו טובה גדולה כללית לאדם ולבהמה, כי כשהאויר שוה במזגו יבריאו גופות בני אדם החולים ויתמיד בריאת הבריאים. והברכה הראשונה היא והסיר ה' ממך כל חולי, ואח"כ מתפלל בהתמדת מלכות היושר והאמונה ואח"כ על כל בני אדם שיחקן השם מעשה כל אחד ואחד שיצליח במעשיו וסחורותיו כדי שלא יצטרכו לבקש ולשאול מאחר. ואח"כ התפלל על ירידת גשמים, עכ"ל. וקרוב לזה בספר המאירי. יהי רצון שיבנה המקדש במהרה בימינו אמן:

דרוש לא

אם קטרת של לפני ולפנים צריכין קידוש בכלי שרת:

בגמרא יומא (דף מ"ז) איתא, הוציאו לו כף ריקן מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס, ופריך הגמרא כף ביו"כ למה לו, מלא חפניו והביא אמר רחמנא ? ומתרץ משום דלא אפשר, דהיכי נעביד, נעייל והדר נעייל, הבאה אתת אמר רחמנא ולא שתי הבאות, נשקליה לקטורת בחפניו ונחתיה למחתה עלה ולעייל, כי מטי התם היכי נעביד, נשקליה בשניה ונחתיה למתתה, השתא לפני מלך בו"ד אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה, הלכך לא אפשר וכיון דלא אפשר עבדינן כדאשכחן בנשיאים, עכ"ל הגמרא ומזה נלמוד אם הקטורת של פנים צריכין להקדישן בכלי שרת או לא, דהנה בבית המקדש היו לשרת בקודש שני מיני כלים, כלי תשמיש שאין בהן דין כלי שרת, וג"כ כלי שרת שמקדשים בהם כמו שמבאר הכ"מ בהלכות מעילה (פ"ו ה"ד). ועתה נראה דהנה המחתה מלאה קטורת שהביאו מבית אבטינס בודאי לא היתה כלי שרת, דאי אמרת כלי שרת אימתי נתנו בה הקטורת, אי בעיו"כ אחר שהחזירו את הקטורת למכתשת ושחקו אותו הדק לקיים מצות דקה מן הדקה א"כ אפסלא בלינה לעבודת היום הזה, ואי נתנו אותה לה ביו"כ ממש א"כ עבודה היא, ולהרמב"ם שפסק דכל עבודות יו"כ אינן כשרות אלא בו אפילו בקטורת של חוץ כש"כ בפנים דזה לכ"ע צריך כ"ג, ואי אמרת דצריך לקדש את הקטורת בכלי והמחתה כלי שרת היא איך הוציאו לו מלשכת בית אבטינס מחתה מלאה קטורת, הלא הכ"ג לא הלך לשם למלאות אותה, ואדרבא משמע שהכהנים הכינו לו זאת והוציאו לו, ואפילו אם נאמר כמו שבמנחה דכתיב וקמץ מקמיצה ואיליך מצות כהונה ועד הקמיצה מותר בזר אף כאן מתפנה ואילך צריך כ"ג אבל מקודם מותר בכהן הדיוט ליתא לפע"ד, דהנה

קידוש קומץ דמנתה שהיתה אחר הקמיצה שמשם נתנו את הקומץ להקטיר בודאי צריך כהן, דמקמיצה ואילך מצות כהונה, ולא גרע קטורת של לפני ולפנים שצריך לקדש, מקמיצת הקומץ שנתנו על מזבח החיצון, דשאני כל המנחה דאכתי מעורב בו שיריים אינו קדוש כ"כ, אבל כאן שכולו עולה לגבוה דינו בודאי שיהיה רק בכ"ג, ועוד אפילו אם נאמר דמן התורה כשרה הקידוש של הקטורת בכהן הדיוט פשיטא שכ"ג לא יניח מלעשות כל קדוש הקטורת עכ"פ מדרבנן בכ"ג דלא גרע מהעבודות שאינם מיוחדים ליום הזה שמדרבנן הכל בכ"ג, אלא ודאי שאינו כלי שרת, ובמחתה הזאת לא קדשו אח הקטורת לכן הושיטו לו אחרים לכבודו, כן נ"ל ברור. ואם נאמר שהקטורת נתקדש בכף שאת"כ, שנתן אותם אח"כ בכף, ליתא, דנ"ל ברור שהכף אינו מקדש, וטעם הדבר דבדין היה שלא לחתם כלל לכף, אלא תיכף למלא חפניו, אלא דאי אפשר כדאמרינן בגמרא, והשתא אם היה צריך לקדש את הקטורת בכף, מאי פריך הגמרא, כף ביו"כ למה לי, מלא חפניו והביא אמר רחמנא ? ומאי קושיא, בודאי צריך לתת לחפניו אלא מקודם צריך לקדש את הקטרת בכלי שרת כדרך כל הקרבנות ואח"כ לחתם לחפניו, ואלא ודאי שאין הכף מקדש כלל ולא נתנו אותם שם על דעת כן, אלא משום דאי אפשר כדאמרינן, וכן פרשו בתוס' יומא (דף מ"ח ע"ב ד"ה מדפסולין) וז"ל, אבל קטורת ביו"כ דלא חשיבא קדוש כלי דידה, דמן הדין הוא לן למימר שלא תהא בכלי אלא לעייל בחפניו אלא משום דלא אפשר כדאמר לעיל אימא דלא תפסל בלינה בקדושת כלי דידה, דבההוא ודאי לא איירי התם, מדקתני קדשה בכלי, דמשמע שנותן אותם בכלי לקדשם בכלי, וההיא דיו"כ אינם כן דאדרבא טפי עדיף בלא כלי אלא משום דלא אפשר, אבל מהכא מייתי ראי' שפיר מדקתני קטורת, סתמא בכל מיני קטורת איירי, ע"כ. ונתכוונו התוס' להמשנה שמביא שם בגמרא הוסיף ר"ע הקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצת פסל את כולם, ומדפסל כולם ש"מ שהיתה בכלי שמקדש אותן לכן פסול בו טבול יום, עכ"ל. ותמוה לי מלתא טובא, איה מצינו שנותן את הקטורת עוד בכלי חוץ מן המחתה ומן הכף, דבשלמא של כל יום ויום מצינו שנתן לתוך הכף ולתוך הבזך, ועוד ק"ל הלא בפירוש איתא בשבועות (דף י"א) נתנן למכתשת נפסלה בטבול יום הרי המכתשת בעצמה פוסלת בטבול יום והכלי מצרף לענין שאם נגע במקצתה פסל את כולה, ופרשו התוס' בעצמם דאף שטבול יום פוסל, אינו מדאורייתא, וכן פירש"י שם, ולמה צריך לאשכחינן כלים חדשים. וכי תימא משום דבגמרא איתא ס"ד מדפסול טבול יום פסלה נמי לינה ומדפסלה לינה פסלה נמי מחשבה, הלא בגמרא איתא שמכתשת לא פסלה לינה אלא ש"מ שכלי זו אחרת היא. בשלמא בכל השנה כולה ניחא כדאמרן, אבל

ביו"כ מי איכא כלי כלל. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דלעולם ביו"כ ליכא כלי ומה שמצרף היא החפינה בעצמה בידיו של כ"ג, דידיו של כ"ג דינם ככלי שרת, וכלי אחרת באמת לא מקדש, דאיתא ביומא (דף מ"ח) בעי רב פפא חישב בחפינת הקטורת מהו, מי אמרינן יליף מלא מלא ממנחה דמהני מחשבה כמו שם או לא, א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא ת"ש הוסיף רבי עקיבא הקומץ והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתו פסל את כולן, קס"ד מדפסל טבול יום פסלה נמי לינה, ומדלינה פסלה פסלה נמי מחשבה, ע"כ, ופסק הרמב"ם שנפשטא האבעיא והמחשבה פוסלת בה, הלא רש"י פירש בשבועות דאינה אלא גזרה דרבנן וכך כתב משום דקדשה בכלי גזרו בה רבנן פסול לינה, ואיך נאמר שיהנה בה מחשבה ותפסל מדאורייתא, וכן פרשו בתוס' שם שבשביל זה לא הביא הגמרא הפשיטות אם מהני בה מחשבה ממשנה דמעילה דאיתא התם אצל קטורת קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובלינה דמלינה אין ראיה דדלמא לינה לא פסלה בה אלא מדרבנן, אבל מדפסיל טבול יום (פירש"י ע"י צירוף) דהוי דאורייתא פסל בה לינה והמחשבה נמי הוי דאורייתא, אלא נ"ל דאף לרש"י דס"ל בקטורת חוץ אין בה פסול דאורייתא לענין לינה וממילא לענין מחשבה אבל אצל קטורת דיו"כ אף לרש"י מחשבה פוסלת מן התורה, וסברא גדולה היא, בשלמא של כל יום ויום אינו צריך כלי אליבי' מדאורייתא דלא מצינו בקרא כלים אצל מזבח הזהב, אבל ביו"כ מלא חפניו ודאי מן התורה היא א"כ שפיר פוסל בה מחשבה דילפינן מלא מלא, וכן אם נגע טבול יום דוקא כשהוא במלא חפניו של כ"ג, אבל כלי אחרת דלא צריך אינה מקדשת אותה קדושת הגוף. כן נ"ל:

היוצא לנו מזה להלכה, בין לדעת רש"י ובין לדעת תוס' תרווייהו ס"ל דבקטורת של יו"כ ודאי ישנו מן התורה בין פסול מחשבה בין פסול לינה, וטבול יום להתוס' אפילו בכלי שנותן לתוכו ג"כ נפסל, ולרש"י דוקא בחפינתו של כ"ג, וראיה לזה דע"כ לא בעי רב פפא אלא אם חישב בחפינת הקטורת מהו ופשיט ליה מהכלי של קטורת, א"כ צריך היה לשאול דאם חישב בעת הנחתן לכף או למתתה ג"כ יפסול מחשבה וזאת לא מצינו, אלא ודאי דה"פ דוקא בחפינת הקטורת דזאת עיקר הכלי שצריך לתתם במלא חפניו של כ"ג פוסל מחשבה כמו שפוסל טבול יום בכלי של קטורת של כל השנה משום דאם נתן אותם לכלי ה"ל קדושת הגוף בכלי שצריך לה, אף כאן חפינת הקטורת זאת היא הכלי שלה, ומעתה לפי פירוש זה מיירי ר"ע שהוסיף הקטורת וכן המשנה דמעילה מיירי הכל בקטורת של כל השנה כולה ולא כחד תרוצא על התוס' שכאן מיירי בקטורת דיו"כ ותשאר קושית התוס' ורש"י למה לא מביא ממתניתין דמעילה, אלא בע"כ צריך לתרץ

תירוץ השני של ר"י דמהתם ה"א שהוא מדרבנן, אבל מדהוסיף ר"ע משמע שהיא מן התורה, כן נ"ל ברור בעזה"י, וכן איתא בגמרא ידיו של כ"ג ככלי שרת דמי, ע"כ:

דרוש לב

איזה הערות בענין לשון של זהורית:

איתא בזוה"ק, שהיה בהיכל לשון של זהורית מיוחד לכ"ג כשנכנס להקטיר קטורת, ואם ראו שלא הלבין היה אות בזה שמת והמשיכו אותו לחוץ בתבל שעל רגליו. לכאורה יש לדקדק לפי דברי זוה"ק איך הלבין הלשון של זהורית תיכף בשעת הקטורת, הלא עיקר הכפרה בשעיר המשתלח, כמו דאיתא בגמרא, ובעת אשר דחף את השעיר המשתלח ונגמרה הכפרה אז הלבין הלשון של זהורית, אבל בקטורת הלא עוד אין שום התחלה לכפרה, דלא נזרק עוד הדם ולא התודה עוד על המשתלח, ובין כהנים בין ישראל בשאר עבירות כפרתן בשעיר המשתלח. ונ"ל ברור דהזוהר הוא ר' שמעון בן יוחאי והוא סתם ר' שמעון שבש"ס, ואיהו ס"ל בשבועות (דף ת' ע"ב) ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים, כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך ודויו של פר מכפר על הכהנים, ע"כ, וידוע דר"ש ס"ל בכל התורה כולה כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וסדר העבודות כך הוא, מתודה שני פעמים על הפר ומקבל את דמו, א"כ לכהנים נגמר תיכף הכפרה, כיון שודוי הפר כבר כפרה על הכהנים, דדם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו, וכיון שקבל ועומד לזרוק כזרוק דמי, וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידויו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות, נמצא שכ"ג בעצמו ואפילו שאר אחיו הכהנים בפר והוידוי ובהקטורת כראוי מתכפרין אליבי' דר' שמעון, ושפיר תיכף לשון של זהורית מלבין, אבל לדידן דקיי"ל כר' יהודה אין לנו כפרה אפילו לכהנים בשאר עבירות כי אם בשעיר המשתלח, לכן בעת דחפו לצוק מלבין הלשון של זהורית. וא"ש:

מאין בא לשון של זהורית:

בשקלים (סימן כ"א) איתא, לשון שבין קרניו כלומר של שעיר המשתלח] באין משיירי הלשכה, פירש הרע"ב לידע אם הלבינו עונותיהן של ישראל, והני אינן צורך קרבן לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות אלא מה שנשתייר בלשכה אחר הפרשה התרומות, עכ"ל. ובתויו"ט שם דאסמכינהו אקרא כמ"ש בפ"ד דיומא בס"ד, ואיכא לספוקי בלשון שבשעיר הנעשה בפנים כדתנן התם, ובלשון שקושרין בפתחו של היכל כדתנן התם ספ"ו, עכ"ל. כלומר מאין באין ? וכתב עליו התוס' חדשים ולא

ידעתי מאי קמספקא ליה כיון שבין קרניו דיש לו רק סמך מקרא בא משירי הלשכה כ"ש הנך, וא"ל דגם משירי הלשכה לא יבואו, דלא גרעי מחומת העיר וכל צרכי צבור דבאין משירי הלשכה כדאיתא בריש פרק שני דייני גזרות, עכ"ל. מענין הלשון שבא על שעיר הפנימי יבואר לקמן אבל מה שכתבו הגאונים ז"ל, התויו"ט ותוס' חדשים דפשיטא להו שיש לשון של זהורית על פתחו של היכל חוץ מזה שבין קרניו ולא מספקא להו אלא מאיזה מעות בא ? חמוה לי מאד, הלא לא היה כלל, כמו שאבאר, דאיתא ביומא (פ"ו מ"ח) שאסור להתחיל עבודה עד שבא שעיר למדבר, ס"ל לת"ק שהיו השומרים עומדים על אבנים גדולים ומניפין בסודרין ומזה ידע הכ"ג שבא שעיר למדבר, ור' יהודה ס"ל שהולכין מיל וחוזרין מיל ושוהין מיל ומזה ידע, ור' ישמעאל ס"ל והלא סימן אחר היה, לשון של זהורית היה קשור בפתחו של היכל וכשהגיע השעיר למדבר היה מלבין, ופירש שם בתויו"ט דת"ק ור' יהודה סברי כדאיתא בברייתא בגמרא יומא (דף ס"ז) וז"ל הגמרא, בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתת האולם מבחוץ, הלבין היו שמחים, לא הלבין היו עצבים ומתביישים, התקינו שהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין, הלבין וכו', התקינו שהיו קושרין אותו חציה בסלע, עכ"ל הגמרא, ולבתר הך תקנתא מנין היו יודעין, עכ"ל התויו"ט, ומפרש המשנה לכל מר ומר כדאית ליה, פירוש קודם התקנה פליגי בזה ת"ק ור' יהודה עם ר' ישמעאל דאיהו ס"ל דעל פתח האולם היה קשור ור' ישמעאל ס"ל דעל פתחו של היכל, או אולי שקודם התקנה ר' ישמעאל מודה לדידהו שהיה קשור על פתחו של היכל אכן אחר התקנה ס"ל לר' ישמעאל דעל פתחו של היכל ודאי לא היו מציצין בו ולא צריך לקשרו חציו בסלע, ור' יהודה ות"ק ס"ל התקנה לכן לא היה שם לשון של זהורית על פתחו של היכל לכן קשרו אותו על הסלע, אם כן לפי זה לא היה לשון אחר אלא או שבסלע והוא שבין קרניו או זה שעל פתחו של היכל או של אולם דהוא הוא בעצמו, וכיון דאיתא במשנה שזה בא משירי הלשכה א"כ מאי מספקא להו, וצע"ג לפע"ד:

ולהבין הדבר יותר, דאיתא ביומא (דף ל"ט ע"א) שארבעים שנה קודם שמת שמעון הצדיק היה הלשון של זהורית תמיד מלבין, מכאן ואילך פעמים מלבים פעמים אינו מלבין, ואיתא עוד שם שארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה לשון של זהורית מלבין ע"כ, ואיתא עוד בר"ה (דף ל"א ע"ב) שתקנה זאת שיהיו קושרין על הסלע לשון של זהורית תיקן ר' יוחנן בן זכאי ואז תלמיד יושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ואסתבר טעמיה וקבעיה רביה בשמיה בין שאר התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, הרי דמקודם

לא היה לשון של זהורית בין קרניו כי אם על פתח האולם או ההיכל ואח"כ בסלע, הרי בפירוש דלא היו שני מיני לשונות, כדאמרן וצ"ע:

עוד מלשון של זהורית:

במשנה שקלים איתא בזה"ל, פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה, כבש פרה, וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו וכו' באין משיירי הלשכה, ופירש הרע"ב על לשון של זהורית הראשון שבמשנה וז"ל, שני תולעת שמשליכין אל תוך שרפת הפרה, וה"ה לעץ ארז ואזוב אלא נקט לשון של זהורית לבד לחלק בין לשון של זהורית של פרה ללשון של זהורית של שעיר המשתלח, עכ"ל. וברמב"ם פ"ד משקלים כתב וז"ל ושעיר המשתלח ולשון של זהורית שקושרין בין קרניו מתרומת הלשכה, עכ"ל. ולקמן בהלכה ח' כתב, כבש פרש אדומה וכבש שמוציאין עליו שעיר המשתלח נעשין משיירי הלשכה, עכ"ל. וכתב המשנה למלך וז"ל נראה דט"ס הוא דלשון שקושרין בין קרניו של שעיר המשתלח לא היה בא כי אם משיירי הלשכה, וכדתנן בפ"ד דשקלים מ"ב, ונראה דל"ג שקושרין בין קרניו אלא ולשון של זהורית לחוד, והיינו לשון של זהורית שהיו משליכין אל תוך שרפת הפרה, ולקמן בפרקין וכבש שמוציאין עליו שעיר המשתלח ושניהן נעשין משיירי הלשכה שם צריך לגרוס ולשון שקושרין בין קרניו, והדבר צריך תלמוד, ועיין בסמ"ג בהלכות שקלים ובהל' עבודת יו"כ, עכ"ל. פשוט שהמל"מ פירש בהמשנה כדפירש הרע"ב דלשון של זהורית הראשון קאי על של פרה, והשני ששנה במשנה קאי על שעיר המשתלח, לכן כתב שיש ט"ס, אבל בתוס' ישנים יומא (דף ס"ו) איתא שהיו שני לשונות של זהורית אחד שקשרו בין קרניו והסירו ממנו טרם שלוחו דאסור משום מחמר ביו"כ, והשני שהיו מוליכין לצוק מעיו"כ. ואח"כ קשרו בסלע, ומסיים בזה"ל ובמס' שקלים פרק התרומה מוכח דהאי לשון של זהורית דהכא אין זה לשון של זהורית שהיו קושרין במקדש בראש השעיר המשתלח דכבש פרה ולשון של זהורית שבראש שעיר המשתלח באין מתרומת הלשכה, כבש ולשון שבין קרניו באין משיירי הלשכה, עכ"ל, הרי שהתוס' ישנים פירשו דלא כהרע"ב דשניהן קאין על שעיר המשתלח ושנים היו כדאמרן. ומעתה אומר אני שגם הרמב"ם מפרש כתוס' ישנים ואין אנו צריכין לשבש כאן דהלשון של זהורית דמביא הרמב"ם ברישא מיירי מזה שקושרין במקדש, ובסיפא צריך לגרוס בדברי המל"מ כבש של שעיר המשתלח ולשון של בין קרניו באין משיירי הלשכה, וא"ש. וכ"ת מפני מה אנו מחלקין בהלשונות דהראשון בא מתרומת הלשכה, והשני בא משיירי הלשכה, י"ל לפי שטה זו דבשלמא הראשון דהיה בבית המקדש וצורך קרבן ממש הוא שלא יתחלפו

השעירים כדאיתא בגמרא, בא מתרומת הלשכה, אבל השני כיון דבא אחר השילוח, ועוד לא מעכב הכפרה בחוץ, קדושה מועטת הוא והיו עושין אותו כשאר צרכי העיר משיירי הלשכה, כן נ"ל:

עוד

מהנ"ל:

איתא בתוס' ישנים [שהבאתי לעיל] וז"ל, וא"ת למה ידחה הבאת הלשון חוץ לתחום וכי הוה זה כמו דחיית השעיר שבת וטומאה, וי"ל שאין מביאין אותו ביו"כ שכבר הביאו אותו מאתמול, אי נמי על ראש השעיר היו מביאין איתו דמחמר כלאחר יד הוה כדאמרינן בפסחים פרק אלו דברים גבי סכין של פסח דשכחו מע"ש אם חל ע"פ להיות בשבת, עכ"ל. פירוש דכל צרכי עבודה שהוא מן התורה דמצותו בכך, כגון דחיפת השעיר והריגתו ושלוחו שהוא חוץ מי"ב מיל ודאי דוחה שבת ויו"כ דמצותו בכך, אבל לשון של זהורית דאינו מד"ת אלא תקנתא דרבנן ואסמכוהו אקרא איך ידחה שבת ויו"כ, וצ"ל דמערב יו"כ הביאו שם הלשון כדאמרן. והגאון רבי עק"א ז"ל בהגהותיו על משניות מביא דברי תוס' ישנים הללו ולא העיר כלום ע"ז, אלא כתב וז"ל, משמע שגם ביו"ט יש איסור מחמר ואיסור של שביתת בהמתו, ואם נאמר דהתוס' ישנים ס"ל דביו"ט מותר מחמר וגם שביתת בהמתו, משכחת ליה ביו"כ שחל בשבת, עכ"ל. וקשה לי דאיתא בפסחים (דף ס' ע"ב) הדין הזה אם חל ע"פ בשבת שמותר להביא הסכין על הבהמה, אם טלה תוחב לו בצמרו ואם גדי תוחב לו בין קרניו, ופריך בגמרא והא עביד עבודה בקדשים, ומשני כהלל שלא מעל אדם בעולתו מעולם שמביאה תולין לעזרה ומקדישה וסומך ידיו עליה ושוחטה, ופריך והאיך מקדשא לה בשבת, ומשני בחובות הקבוע להם זמן מותר להקדיש ומקדיש אדם את פסחו בשבת ואת חגיגתו ביו"ט, ופריך הא מחמר, ומתרץ מחמר כלאחר יד הוה ובמקום מצוה לא גזר, כלומר כיון שאין דרכו של גדי לשאת משא אין זה מחמר, כך פירש"י ז"ל שם, ומעתה לתירוץ התוס' ישנים כאן תרצת הקושיא דמחמר דמיירי שמחמר כלאחר יד אם שכח הלשון מערב יו"כ, אבל לא חירצת הקושיא הראשונה שעובד עבידה בקדשים שהוא בלאו דלא יעבוד, וכן הקושיא ממעילה דהלא ישנו כאן שני איסורים, מעילה ועבודה בקדשים, וכאן לא שייך התירוץ שלא היה מקדשו עד שמביאו לעזרה, דהלא שני השעירים באין מתרומת הלשכה וצריך להקדיש שניהם דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, א"כ פשיטא שכבר הקדישן, וא"כ איך מביא עליו הלשון של זהורית, וכ"ת על המשנה גופא קשה, למה התירו לו לקשור לשון של זהורית במקדש הלא עובד עבודה בקדשים, ליתא, דבמתניתין

כיון דרואין אנו דבא מתרומת הלשכה הלשון הזה לפי שיטת תוס' ישנים משום דהיא צורך קרבן גמור, כמו שפירש הרע"ב לשיטתו שהבאתי לעיל דבא משיירי דמה דאיתא בפנים כדי שלא יתחלפו, ואינו בא מצד שילבין הלשון אלא שלא יתחלפו, ואי אפשר באופן אחר דהתורה כתבה ונתן אהרן על שני השעירים גורלות ואם נתן עליהם תאמר ג"כ שעבודה היא, זאת אי אפשר כיון דמצותו בכך, אף כאן המצוה שיהיו שני השעירים ניכרין באיזה גורל נקבעין, אבל אחר השילוח שהוא אסמכתא דרבנן בעלמא איך מותר ? אמת שהתוס' בפסחים כתבו בשם הירושלמי תירוץ אתר על קושית הגמרא דמקשה והא עביד עבודה בקדשים, ומתרצים בזה"ל, דכל עבודה שלצורך קרבן אין בו מעילה ויליף מפרה. כי היכי דלא חשיב מידי דלמצותה לא חשיב עבודה וגם אין בו משום מעילה, פירוש אף דאין צורך גדול כ"כ כיון דלא מתכוין לעבודה ליהנות בשביל עצמו, אבל הגמרא שלנו חולק על הירושלמי, א"כ יש לתמוה על התוס' שכתבו בפשיטות כדאיתא בפסחים, וצ"ע לכאורה. ונ"ל לתרץ דמן התורה בין גמרא שלנו ובין הירושלמי מודים שלצורך קרבן אין בו משום מעילה ומשום עבודה ובקדשים, מיהו מדרבנן גזרו ומשום דפסח לכל מסור ויש עצה כהלל כן צריך לעשות, והירושלמי ס"ל דאפילו שם גזרה דרבנן אין כאן, אבל בשעיר המשתלח כיון דקרבן צבור גמור הוא דהצבור לא ישכתו לשלוח הלשון מעיו"כ, ואם יארע ה"ל מלתא דלא שכיחא לא גזרו כלל, מכש"כ דכהנים זריזין נינהו, ואף דשעיר המשתלח כשר אפילו ישראל להוליכו מ"מ עשאו הכהנים קבע ולא הניחו לישראל להוליכו, ואפשר שמטעם זה עשאו קבע, כן נ"ל לתרץ דעתם ז"ל וברור בעזה"י, וקושיית הגמרא לפ"ז יהיה והא עביד עבודה בקדשים כלומר כיון שיראה שמותר לשאת משא על בהמה של קדשים יבוא לידי איסור עבודה בקדשים, כן נ"ל להשוות דעת בבלי והירושלמי, דלמעט במחלוקת עדיף, וא"ש. והגאון בעל עמק יהושע מפרש דהירושלמי ס"ל כדעת הטורי אבן דפסח טעון ביקור ד' ימים אחר שהקדיש א"כ לא יכול לעשות כהלל דצריך להקדישו ד' ימים מקודם לכן תירץ משום דלצורך קרבן ליכא משום עבודה בקדשים וא"ש:

דרוש לג

כמה משקל לשון של זהורית:

איתא בגמרא יומא (דף מ"א ע"ב) א"ר יצחק שתי לשונות שמעתי אחת של פרה אדומה, ואחת של שעיר המשתלח, אחת צריכה שעור, ואחת אינה צריכה שעור, ולא ידענא הי מינייהו, א"ר יוסף נחזי אנן, של שעיר המשחלח דבעי חלוקה בעי שעור, של פרה

דלא בעי חלוקה לא בעי שעור, ופירש"י כדתנן לקמן מה היה עושה המשלח את השעיר חולק לשון של זהורית חציו קשר בסלע, וחציו קשר בין קרניו. ע"כ, מעתה הפירוש הפשוט בזה הוא דזה הלשון בעצמו דאיתא במשנה בהכי דתנן קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, ובזה בעצמו משלחין אותו ואח"כ יחלוק אותה חציה בסלע, וחציה על ראש השעיר ואתי שפיר, אבל לפירוש התוס' ישנים ולפי גירסתו הלשון של זהורית נשאר בבית המקדש ומערב יו"כ הוליכו שם לשון של זהורית אחר לצוק שיהיה מוכן ביד איש עתי לחלקו חציו על הסלע וחציו בין קרניו, א"כ קשה טובא מפני מה קבעה הגמרא כאן על מתניתין דמיירי בלשון אחר שנשאר במקדש, ועוד מה תירץ רב יוסף על המשנה על זה הלשון שקשרו עליו במקדש דבעי חלוקה הלא זה הלשון לא ילך שם כלל ומאי חלוקה בעי, ואם קאי על הלשון השני ששלחו לשם מעיו"כ א"כ (בדף ס"ז) אצל חלוקת הלשון ה"ל לקבוע אצל מעשהו, ועוד קשה כאן קושיית התוס' דלשון של שעיר הפנימי שיירא הלא במתניתין תנן קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו, ולמה שביק לפנימי ולא מפרש כמה שעורא, והתוס' תירצו, נ"ל משום דההיא לא הוה אלא כדי שלא יתערב לא ה"ל שעור כלל, אבל הני כיון דיש בהן צורך ה"ל שעור וזה של שעיר המשתלח היה בו צורך לידע אם הלבין, עכ"ל, מ"מ קשה למה סתם הגמרא זה הדין. לכן נ"ל לתרץ שתי הקושיות בחדא תירוצא ובחדא מחתא, דהתוס' ישנים לא מפרשי דבעי חלוקה כמו שפירש"י חציו קשר בסלע וחציו בין קרניו, אלא הפירוש דבעי חלוקה חציו על ראש השעיר המשתלח וחציו על שעיר הפנימי, ומתורצת קושית התוס' הא דלא נקיט נמי של שעיר הפנימי, הלא נקיט ונקיט, דהלא מחלק שוה בשוה על שניהם, וכ"ת למה נקיט רב יוסף של שעיר המשתלח ולא נקיט של שעיר הפנימי דשוין, י"ל הלא גם על המשנה קשה למה נקיט התנא תחלה במשנה שקשר על ראש המשתלח ואח"כ על הפנימי, הלא שעיר הפנימי ודאי תשוב יותר ? אלא מאי אית לך למימר, כיון דהרמז בא בקרא על המשתלח שמכפר כל העונות ועליו נאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, לכן נקיט מקודם, וכן נקיט רב יוסף ג"כ הכי, אבל באמת שוין הן, ולפ"ז יהיה הדין דהלשון של זהורית דקושרין לו במקדש וכן של סלע כיון דשניהן בעין חלוקה, זה של מקדש לשני השעירים וזה של צוק דג"כ בעי חלוקה, שניהם צריכין להיות כל אחד משקלן שתי סלעים, ואף דרב יוסף לא מפרש אלא זה של בית המקדש מ"מ מצד הסברא ידעינן, דמאי שנא, ועוד דעיקר הסמיכה מקרא שהלבין היה בעת דחפו לצוק ועליו אסמכוהו חכמים, כן נ"ל. ואחרי תבי זאת מצאתי בריטב"א ז"ל שכתב על דברי רש"י שקאי ע"ז

שבבית המקדש, וז"ל, פירוש לפירושו דמסתמא בזה הלשון שקושרו הוא עצמו ששנוי לקמן דמחלקו, והיינו דלא אדכרו בשעיר המשתלח אלא לשון אחד, ויש שפירשו דבעי חלוקה שניתן חציו בשל שם, וחציו בשל עזאזל, דתרווייהו בעי קשירה כדאסקינן לעיל, ופירוש רש"י ז"ל הוא הנכון יותר, עכ"ל. וב"ה שכוונתי לדעתו הרמה ז"ל בזה, וע"כ לא בחר בפירוש רש"י משום דרש"י ס"ל שאותו הלשון בעצמו הוא כאן ושם, אבל לשיטת תוס' ישנים דשתי לשונות היו בע"כ צריך לפרש כך כמו שפירשתי, וברור בעזה"י:

ומעתה לפי פירוש זה נפשטה ספקו של התויו"ט שמסופק מאין בא לשון של זהורית של פנימי, כיון דהתוס' ישנים ס"ל שמחלקין את של המשתלח לשנים א"כ בא לפי גרסתם מתרומת הלשכה והש של צוק משיירי הלשכה, ובזה יתורץ ג"כ למה לא נקיט כלל במתניתין דשקלים מהפנימי כיון דנכלל בזה של המשתלח וא"ש לפי שיטתו ולפירוש רש"י ז"ל מה דלא נקיט במשנה דשקלים מלשון הפנימי כמו שתירצו התוס' אליבא דרב יוסף כיון דפנימי אינו אלא לסימן בעלמא ואין לו שיעור לא נקיט ליה, אף כאן נאמר דבשביל זה שהוא אינו אלא לטימן ואין לו שיעור לא חשיב ליה. כן נ"ל לפרש וא"ש:

דרוש לד

במה שפר ושעיר של פ"ו ופר כהן המשיח שוים לפר ושעיר של יו"כ ובמה מחולקין:

בגמרא זבחים (דף מ"א) איתא דמקשינן כולהו להדדי, וקבצתי בזה הדינין במה שפר כהן המשיח ופר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז שוין לפר ושעיר של יום כפור, ובמה מחולקין, וההערות שלי בענין זה:

במשנה איזהו מקומן תנן: א) שחיטתן בצפון, ב) קבול דמן בכלי שרת בצפון, ג) דמן טעון הזיה על הפרוכת, ד) ועל מזבח הזהב, ה) מתנה אחת מהן מעכבת, ו) שיירי הדס היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ז אם לא נתן לא עכב, ת) אלו ואלו נשרפין בבית הדשן, ט) ומוסיף הרמב"ם ושניהם מטמאין בגדים בעת שרפתן, י) ואיתא עוד שם בגמרא לאת, ודם, וטבילה, את פירשו שאם עלתה לו אומם באצבעו (פירוש ווארצעל) לא הוי חציצה דדרשינן את הטפל לבשרו, יא ברם שיהא בדס שעור טבילה למעוטי אם קיבל פתות מכדי טבילה בכלי זה ופחות מכדי טבילה בכלי זה ועירבן שפסול, יב) וטבל ולא מספג, פירוש מקנת בדופני הכלי, יג) נפחתה תקרה של היכל לא היה מזה דכתב אהל מועד ואם נפחתה תקרה לאו אהל היא כדפירש"י שם, יד) מזבח. שלא נתחנך בקטורת לא מזה עליו שנאמר מזבח קטורת הסמים, שני הדינים האחרונים מביא הרמב"ם בהלכות עבודת יו"כ בפ"ה הלכה כ"ג כ"ד, ומשמע מזה שס"ל

ז"ל שדוקא בפר ושעיר יו"כ שני הדברים הללו מעכבין, וקשה לי, הלא בגמרא ובתורת כהנים משמע בפירוש דשוין להדדי לזה, וצ"ע שלא העירו נושאי כליו, דהלא עיקר קרא בתורה ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטורת הסמים בפר כהן המשוח כתיב, וכן כתיב אצל פר העלם דבר ומן הדם יתן על קרנות המזבח אשר לפני ד' אשר באהל מועד, הרי דשניהם כתובים אצל פר כהן המשיח ופר העלם דבר, אכן כיון דמקשינן אהדדי צריך ג"כ פר ושעיר של יו"כ שני דברים הללו וצ"ע. טו) וכן נתרבו ליותרת ושתי הכליות שנוהג בשניהם דלמדין מפר כהן המשיח, טז) פר ושעיר של יו"כ וכן שעירי ע"ז שהפריש אחרים תחתיהם ירעו עד שיסתאבו עד שיפול בהם מום, יז) גזרה אחר כפרה משום לפני כפרה, יח) בשניהם שלא לשמה פסולים, יט) בשניהם שלא מכוונות כשרות, פירוש שלא מכוונות דדין כולן לתת את ההזיות על הפרוכת מבחוץ כנגד שני בדי ארון מבפנים, ואף בבית שני שלא היו שם שני הבדין מ"מ היה צריך לתת את ההזיות כנגד הארון מבחוץ, מ"מ בדיעבד אם לא כוון כשרים, ואף דהרמב"ם לא ביאר הדין הזה אלא בעבודת יו"כ אצל פר ושעיר של יו"כ, מ"מ הדין שוה בשניהם, כן כתב המל"מ בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ה ה' י"ז), כ) בעת מתן דם בפנים, כל העם פורשין, ויתבאר מזה עוד. ובזה שוין, ועתה נראה במה מחולקין: א) פר כהן המשיח דוקא לכתחלה כ"ג ובדיעבד אפילו בהדיוט, אבל של יו"כ דוקא בכ"ג, כן כתב הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות, וכתב המל"מ וה"ה בפר העלם דבר של צבור ג"כ הדין כך, לכתחלה בכ"ג ובדיעבד בכ"ה אעפ"י שהרמב"ם השמיטו. ב) ביו"כ לובש בגדי הבד בעת הזיותיו, אבל בפרים ושעירים הנשרפים לובש דוקא בגדי הזהב, ופשוט, ג) בעת דליכא כהן המשיח אלא מרובה בגדים אף לכתחלה סגי בפרים ושעירים הנשרפים בכהן הדיוט, משא"כ עבודת יו"כ דוקא בכ"ג לכל הפחות המרובה בבגדים והוא פשוט, כן כתב המל"מ שם. ד) פרים ושעירים הנשרפים מזין על הפרוכת בלחוד ולא על הכפורת אבל פר ושעיר של יו"כ צריך ג"כ הזיות לפני ולפנים. ה) בפרים ושעירים הנשרפים נותן על המזבח הזהב על ד' קרנות המזבח בלבד, אבל בפר ושעיר של יו"כ נותן ג"כ ז' הזיות על טהרו של מזבח, ו) בהזיות של יו"כ מה שנותן על הפרוכת ועל מזבח הזהב נותן למעלה ולמטה ויש כאן ח' הזיות, אבל בפרים ושעירים הנשרפין אינו נותן אלא ז' הזיות דאין כאן למעלה ולמטה, אבל בתוס' ישנים יומא (דף כ"ז) כתב, וז"ל, וצ"ע אם היה בפר ושעיר של ע"ז שמונה או שבע, עכ"ל, וקשה לי ע"ז דאיתא בתו"כ אצל פר כהן המשיח ג"כ שם שבע פעמים שיהיה מונה שבע פעמים לא אחת ושבע, והפירוש בזה דלאו אמנין קפיד קרא דהמנין לא נכתב בתורה כלל אלא מונה כדי שלא יטעה כרו שיתבאר עוד לקמן בזה באורך,

אלא הפירוש הברור הוא דלא תימא כיון דאתקשו אתקשו להדדי ה"א שגם אצל פר וכהן המשיח יתן שמונה הזיות כמו ביו"כ קמ"ל דלא, הרי ודאי שאינו צריך אלא שבע הזיות, וצ"ע על תוס' ישנים. ז) בגמרא יומא (דף נ"ח ע"ב) ת"ר ויצא אל המזבח מה ת"ל אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שכהן עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת יכול אף זה כן ת"ל ויצא היכן היה לפנים מן המזבח, ותניא אידך לפני ה' מה ת"ל אמר ר' נחמיה לפי שמצינו בפר ושעיר של יו"כ שכהן עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן ת"ל מזבח קטורת הסמים לפני ה' באהל מועד, מזבח לפני ה' ואין מהן לפני ה', עכ"ל הגמרא והרמב"ם אצל פר ושעיר של יו"כ מביא הדין שצריך להיות לפנים מן המזבח, אבל בפרים ושעירים הנשרפין לא מביא כלל שצריך להיות חוץ מן המזבח, וצ"ע למה, הלא פשוט בגמרא ואין חולק בזה וביו"כ ודאי מעכב אם שינה הסדר דחוקה כתיב, ולא עוד אפילו אם יצא עם הדם חוץ למזבח נפסל, כמו שיתבאר עוד, אבל בפר ושעיר הנשרפין בדיעבד אם שינה ונתן לפנים מן המזבח אולי כשר, והדבר צריך אצלי תלמוד, מ"מ קשה שלא הביא הרמב"ם כלום מזה וצ"ע. ת) המל"מ כתב במעשה הקרבנות עוד יש חילוק בין פרים הנשרפים בין של יו"כ דבפרים הנשרפין לא היה צריך להזות דוקא כסדרן ושלא כסדרן מהני בהו, אבל של יו"כ צריך להיות כמצליף פירוש כשורה זו ואחת למעלה מכולם דכתיב על פני הכפורת ועל הכפורת ולפני הפרוכת הרי שחלק הכתוב הזיות הללו שיש מהם על הכפורת ויש מהם לפני הכפורת, וכבר הכריחו חכמים דעל הכפורת לאו דוקא, א"כ למאי הלכתא פלגינהו רחמנא להני הזיות אלא ודאי דבעינן שיהיו זו למטה מזו כשורה ותהא אחת למעלה מכולם שעליה רמז רחמנא על פני הכפורת, וגבי שעיר על הכפורת והזה האחרות זו למטה מזו ואי הוי כתיב יזה ת' פעמים ה"א דליכא קפידא בכסדרן השתא דכתיב אחת ושבע להכי פלגינהו שיהיו כסדרן, אבל גבי פרים ושעירים הנשרפין דלא פלגינהו קרא להזיות דכתיב יזה שבע פעמים לא בעינן כסדרן, והביא ראיה לזה מגמרא יומא (דף נ"ז) שאמר ר' יוסי שראה בעיר רומי הפרוכת עם ההזיות עליהן של פר ושעיר של יו"כ, ופריך ודלמא בפר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז, דחזא דעבידי כסדרן, ותנן נמי שר"א בר יוסי ראה ברומי הפרכת והיו עליה כמה טיפי דמים של פר העלם דבר, ופריך ודלמא בפר ושעיר של יו"כ נינהו, דחזינהו דעבידי שלא כסדרן, עכ"ל, הרי לדעת מל"מ מחולקין הן ביו"כ דוקא כסדרן ובפרים הנשרפים שלא כסדרן, ואף שהמשנה למלך הביא ראיה מפורשת מגמרא, מ"מ קשה לי ע"ז דלא לישתמיט תד מן הפוסקים שיביא זאת והוא מפורש בגמרא לכאורה באין חולק, והרמב"ם מביא כל הדינים ולא הזכיר זאת, ועוד

יש לתמוה ע"ז דבגמרא זבחים (דף מ"א ע"א) איתא אצל שלמדין זה מזה, וז"ל הגמרא, ומה במקום שלא הושוו קרבן לקרבן דהאי פר והאי שעיר הושוו מעשים למעשים מה דכתיב בהו, מקום שהושוה קרבן לקרבן דהאי פר והאי פר אינו דין שהושוו מעשים למעשים, ואתא ליה פר יו"כ לאת, בדם וטבילה מפר כהן המשיח ואתי ליה שעיר יו"כ משעירי ע"ז מק"ו, עכ"ל הגמרא, ופירש"י ז"ל הושוו מעשים למעשים שפירש הכתוב בהזאות הכתובות בהן לא שינה את זו מזו אלו על הפרוכת ואלו על הפרוכת, אלו על הקרנות ואלו על הקרנות, אלו באצבע, ואלו באצבע, ואע"ג דלא כתיב ביה בשעיר את בדם וטבילה אין זה שינוי דאיכא למימר לא פירש הכל, דהא במאי דפריש לא שני ואם זה נכנס לפנים וזה לא נכנס לפנים, זה טעון שמונה הזיות וזה טעון שבע, מיהו למה דכתיב בהן לא שינה אם ריבה עבודות בזה מ"מ מעשה עבודות שהצריך לשניהם לא שינה, עכ"ל, הרי בפירוש במה ששוין לא שינה, ולפי דברי המל"מ הרי שני ושני, דאלו כסדרן ואלו שלא כסדרן, ואף שהתוס' מפרשים פירוש אחר בגמרא, מ"מ לענין דין שיהיו מחולקין לא השיגו בזה כלום, הרי ודאי נראה בפירוש דבמה שכתוב בהן ליכא שנוי כלל, וצ"ע גדול לפע"ד על דברי מל"מ אלו, וכן למדנו מכאן מפירוש רש"י ג"כ שפרים הנשרפים לא צריכין אלא ז' הזיות דלא כתוס' ישנים, וכי תימא הלא המל"מ יש לו ראיה מפורשת מן הגמרא שר"א ב"ר יוסי ראה ברומי דשל יו"כ כסדרן ושל פר העלם דבר שלא כסדרן, ליתא, דאיתא במאירי שמפרש בזה"ל בפר העלם דבר שעומד מרחוק ומזה אינו יכול לכוון ההזיות בשורה אחת כסדרן, אבל בשל יו"כ דעומד מקריב ונותן מכוין, עכ"ל, כלומר כמו שנתבאר למעלה ביו"כ עומד לפנים מן המזבח שפיר יוכל לכוון כסדרן, ובפר העלם דבר שעומד חוץ מן המזבח לא יוכל לכוון, ופשוט, ועיין בהרא"ש בעבודה ד"ה כמצליף ובתפארת שמואל וקרבן נתנאל שם, הרי בפירוש שדין אחד לשניהם אלא בזה יוכל לכוין ובזה לא יוכל לכוין, דלא כמשנה למלך. ט) פרים ושעירים הנשרפין אם הכניס דמן לפני ולפנים נפסלין, דלגבייהו הוי קדשי קדשים פנימה, אבל של יו"כ מצותן הוא שיכנסו שמה ודוקא אחר שנכנס דמן שם פעם אחת כיון שיצאו יצאו ופסולין אם נכנסו עוד הפעם לפנים אבל בפעם ראשונה מצותן בכך, אבל בפרים הנשרפים בפעם ראשונה פסולין הן. י) אצל פר ושעיר של יו"כ כתיב ויצא אל מזבח הזהב אף כי כבר היה מזה בהיכל, ואנה יצא ? מ"מ התורה עשתה מזה שני מקומות, לכן אחר שיצא אל מזבח הזהב נפסל הדם אם חזר ונתן על הפרוכת ממנה, והטעם משום דהתורה הקפידה ביו"כ עד שיצא מכולי מזבח שלא יעמוד בין המזבח לפרוכת בעת הזית הדם על מזבח הזהב, לכן כשיצא משם ה"ל הפרוכת מקום אחר ונפסל אם חזר ונתן שם, משא"כ

בפרים הנשרפים דשם לא היה עומד בעת שמזה על הפרוכת ולא יצא כלל, כן פירש"י ז"ל ביומא והראב"ד בהלכות פסולי המוקדשין (פ"ד הלכה ז'), ואף דבגמרא בעיא דלא איפשעא היא ולחומרא בשל תורה, ועיי"ש, ועי' ברמב"ם פ"ב מפסולי המוקדשין בכ"מ שם מה שכתב בשם הר"י קריקם, ובלחם משנה שם. יא) הנה הדין בכל חטאת אשר יובא מדמה פנימה נפסל כגון בחטאות החיצוניות דאינן נכנסים לפנים אם הכנים אותן לפנים, נפסלין תיכף, ואיתא בזבחים (דף פ"ב ע"ב) ע"ז אמר רבא כל מידי דחשיב עליה לפני ולפנים לא מיפסל בהיכל ופירש"י ז"ל שם דהיכא דחשיב עליה מתחלתו להכניס לפני ולפנים ותחלת הבאתו להיכל ע"מ פנים היתה לא מיפסל רק דמטי לפנים ואם החזירו כשר, והדין הזה להלכה הוא דאין מולק, ולמדנו מהכתוב דיאמר קודש ואל יאמר פנימה, וכן הביא הגרעק"א ז"ל בהגהותיו על משניות, והרמב"ם השמיטו וכבר תמה עליו בלחם משנה ובמל"מ, והדין הזה פשוט שנוהג בכל מיני חטאות בין בדם החיצוניות ובין בפנימיות ובהחיצוניות כפשטא שחשב להכניס דם החיצון לפני ולפנים והכניסו להיכל ונזכר אח"כ והוציאן לחוץ לא מיפסלא בהכי כדאמרן, מ"מ משכחת לה ג"כ בדם שנכנס לפני ולפנים שהיה שם מתחלה כדינו ויצא להיכל והזה הזאות שבהיכל ואח"כ יצא חוץ למזבח להזות על מזבח הזהב וחשב מקודם להכניסם לפני ולפנים עוד הפעם והלך עד הפרוכת, ואף אם הכניס עוד הפעם לפרוכת נפסלה כמו שכתבנו למעלה היינו אם חושב להכניסם שם, אבל אם חישב להכניסם לפני ולפנים לא נפסל, דוגמא דחטאות החיצוניות אם חשב עליה, כן נ"ל ברור ואף שלא מצאתי הדין הזה בפירוש. ולפ"ז יצא לנו עוד חילוק לענין דינא בין פר ושעיר של יו"כ לפרים ושעירים הנשרפים דלא משכחת התם הדין הזה דלא כתיב בה יציאה, ואם הכניסם לפנים מן המזבח אפילו לא חשב להכניסם לפני ולפנים ג"כ כשרין דלא כתיב ביה יציאה א"כ הכל מקום אחד, ואם הכינסם לפני ולפנים בודאי פסול, כן נ"ל ברור לדינא. ודע עוד דכל מיני הדמים דנפסלים פנימה כלומר שהביאן פנים חוץ ממחיצתן בין בדם החיצון בין בפרים ושעירים הנשרפין שהביאן לפני ולפנים בין בפר ושעיר של יו"כ אחר שגמר עבודה של לפני ולפנים והכניסן עוד הפעם, שנפסלין קודם שנתן מהם שאר הזיות, היינו דוקא אם הביאם שמה דרך פתחים דהבאה כתיב בהו ומשמע דלא מיפסל אלא דרך הבאה, אבל אם הביאן דרך משופש שלא כדרכו כגון דרך גגין ועליות בית המקדש בלולין כמו שפירש"י שם לא מיפסלא, או הפירוש דרך משופש כמו שכתבו שם התוס' כגון דרך לול שהיתה אחורי בית הכפורת, וכן פסק הרמב"ם בפסולי מוקדשין (פרק י"ב הלכה י"ג), אבל אם הכניסו בפשפש או דרך חלון או גג אינו נפסל עכ"ל:

בירושלמי פ' הוציאו לו איתא דהכל מודים דבפר משיח ועדה שאינו צריך שיגע הדם בפרכת אבל בפר ושעיר של יו"כ פליגי שתי ברייתות בזה אחת ס"ל דצריך ליגע דוקא ואחת ס"ל דאינו צריך ליגע ומסיים שם ואפילו תימא דאין צריך ליגע ואם נגע נגע והרמב"ם לא ביאר הדין הזה כאשר העיר במל"מ בזה ועיין בספר שירי קרבן שתמה עליו דמשמע מדבריו דהרמב"ם סובר דלכתחילה מיהת צריך שיכוין שיגע הדם בבדי הארון ובפרכת, והקשה הלא בפר משיח ועדה ודאי דאין צריך ליגע ואס"ד דבפר יו"כ צריך ליגע ה"ל לבאר ההבדל, ועוד דביומא (דף כ"ז) משמע דאין צריך ליגע וצ"ע עכ"ל:

דרוש לה

מה ששוין החטאות הפנימיות לחיצוניות ובמה מחולקין כפי אשר קבצתי בקצור נמרץ מהגמרא ומרמב"ם ומפרשים, וההערות שלי בזה:

תורה אחת לכל החטאות בין הנאכלות ובין הנשרפות: א) שחיטתן בצפון, ב) קבול דמן בכלי שרת בצפון, ג) טעונין מתן דמים, ד) וטעונין ג"כ אימורים לגבי המזבח, ה) שפיכת השירים על היסוד ו) שפיכת שירים לא מעכבת בכולן ואפילו בחטאות הפנימיות אם לא נתן לא עכב, דאין הלכה כרבי נחמיה בזה דס"ל דבפנימיות מעכבין, ז) שלא לשמה נפסל בהו, ח) וכן טובל אצבעו הימנית הסמוכה לאגודל בדם וסומך באצבעו הגדול מכאן ומכאן עד שיכלה כל הדם שבאצבע, ט) וכן צריך לטבול אצבעו על כל נתינה, ואף דלא כתיב וטבל אלא בחטאות הפנימיות ובחיצוניות כתיב ולקח, מ"מ דין אחד להם בזה, י) וכן צריך שיהא דם בכלי כדי טבילה, יא) וכן צריך שלא יספוג, יב) וכן צריך שלא יקבל בשני כלים ויערב אותם יחד כי אם שיהא בכלי אחת שיעור טבילה והזיוה, וכן צריך שיהא בשעת קבלה שיעור הזייה בדם (כל זה למדתי מדברי הרמב"ם והמשנה למלך פ"ה ממעשה הקרבנות בקצור), יג) וכן אם ניתז מדם החטאת בין מחטאות הנאכלות או הנשרפות קודם הזיה על הבגד טעון כבוס (שם פ"ח הלכה א' ב'), יד) ודוקא אשם בעי שיעור כשתי סלעים אבל חטאת לא בעי שיעור מ"מ אם הביא פחות מן הסלע עבריינא מקרי, לכן מצוה מן המובחר שיבא עכ"פ בסלע (מל"מ בשם התוס' בפ"י מפסולי המוקדשין) ובדיעבד אפילו בפרוטה שם בשם התוס', (טו) החטאת שמתו בעליה דוקא ביחיד אזיל למיתה אבל בצבור בין הנאכלות בין הנשרפות כשרין ונכנס אתר אפילו בדמו של פר (כדאיתא ביומא (דף נ"א) וברמב"ם פ"ה מעבודת יו"כ), טז) אם שינו בנתינת דם החטאת, דם שמצותו ליתן למעלה מחצי המזבח שנתנו למטה, או שמצותו ליתנו למטה ונתנו למעלה, או שמצותו ליתנו בפנים בהיכל שנתנו על מזבח החיצון,

או הניתנין על מזבח החיצון שנתנו לפנים בהיכל, ואף שבשר הזבח פסול מ"מ נתכפרו בעלים (כן איתא ברמב"ם פ"ב מפסולי המוקדשין, ופי' הכ"מ דהכי ס"ל לשמואל (זבחים דף כ"ח) והכי קיי"ל עכ"ל ומשמע ליה לכ"מ ז"ל דשמואל אכולי מלתא דאיתא במשנה שם קאי, ובשביל זה בין פנימי שנכנס לחוץ, בין חוץ שנכנס לפנים כשר, ונושאי כליו לא העירו כלום ע"ז, אבל בתוס' שם איתא וז"ל וע"כ שמואל לאו אכולי מתניתין קאי דניתנין בפנים שנתנו בחוץ ובחוץ שנתנו בפנים לכ"ע לאו כמקומן דמי עכ"ל, ולרש"י בפ' כל הפסולין בחוץ שנתנן בפנים בודאי אפילו הזבח פסול ולא נתכפרו בעלים משום דנפסל תיכף בשעה שהובא בהיכל אבל בפנים שנתן בחוץ כשר בדיעבד אבל לא מצי למימר כמקומו דמי על בחוץ שנתנו לפנים עיי"ש וצ"ע איך מכשיר הרמב"ם בזה שיכפר הלא כל חטאת שהובא מדמה נפסלה וצע"ג, ועיין עוד בתוס' זבחים (דף נ"ב ע"ב) בד"ה איתא בסופו דכתבו שם ולא שייכא כאן דההיא דשמואל (זבחים נ"ז, ועיין עוד לקמן בסימן ל"ח מה שהערתי בזה) וצ"ל דמיירי בע"כ דנתן אותם בפנים לשם מים דאל"ה בודאי פסולין כמו שמפרש הרמב"ם בהלכה י"ג דדם חטאת שנכנס בעזרה פסול לגמרי ועיין בזבחים פ"ח משנה י"א בהרע"ב ותויו"ט ותוס' רעק"א שם:

ובזה מחולקין א) דם שצריך לתת לפני ולפנים בודאי בזה לא אמרינן שלא במקומו כמקומו דמי לכ"ע כן נ"ל דהא חוקה כתיב בהו. ב) כל הניתנין על מזבח החיצון אם נתן מתנה אחת כיפר ואפילו בחטאת, והשאר למצוה ואינו מעכב, אבל בחטאות הפנימיות אפילו חיסר אחת מן המתנות לא כיפר ופר ושעיר של יו"כ דאם חיסר אחת מן המחנות לא כיפר. מ"ג הזיות הן, ח' מדם הפר על בין הבדים, ח' מדם שעיר על בין הבדים, ח' מדם הפר על הפרוכת, וח' מדם השעיר על הפרוכת, וי"א הזיות שמערבין דם הפר ושעיר ביחד ונותנין על מזבח הזהב ד' על ד' קרנות וז' על טהרו של מזבח. ג) וכן לענין פיגול אם נתן את הראשונה כתקונה ליכא פגול בהנשארות בחטאת החיצוניות דוקא, אבל כל הניתנין על המזבח הפנימי שאם חיסר אחת מכל המתנות כאלו לא כיפר לפיכך אם נתן כולן כתקונן ואחת שלא כתקונה פסלה ואין בה כרת, אבל אם פיגל בהן פיגול דכולן מכפרין (כדאיתא בזבחים דף ל"ו) ואפילו באחרונה. ד) אם חישב על החטאות הנשרפות שישרפו אותם חוץ לזמנם או חוץ למקומם לדעת הרמב"ם אינו פיגול וגם לא נפסל הזבח בחוץ למקומו, אבל לדעת רש"י פיגול גם בזה בחוץ לזמנו ופסול במחשבת חוץ למקומו (משנה למלך בפסולי המוקדשין). ה) אף דלענין אצבע אין נפ"מ בין דכתיב וטבל בין דכתיב ולקח כמו שכתבתי לעיל, מ"מ נפקא מינה דבחטאות הפנימיות דכתיב וטבל המחשבה פוסלת בשעת טבילת אצבע, אבל היכא דכתיב ולקמן אף שצריך

טבילת אצבע לא פסלה בה מחשבה בשעת טבילת אצבע וכדאיתא בזבחים (דף י"ז) וברמב"ם פי"ז מהלכות פסולי המוקדשין ובמשנה למלך פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות ה"ט. ו) המל"מ תמה על רש"י שס"ל בזבחים (דף י"ג) דלר' שמעון דהולכה בטבילת אצבע בחטאת לא מפגלת מפני שהיא עבודה דאפשר לבטלה, והקשה דטבילת אצבע בחטאת הלא הוי עבודה דאי אפשר לבטלה דלא דמי להולכה בדם וצ"ע. ז) אליבא דכ"ע טבילת אצבע בעצמה אינה מתפגלת שאם שחט או קיבל או הוליך לטבול אצבעו למחר לא חשיב פיגול משום דלא הוי לא אכילת אדם ולא אכילת מזבח (כן כתב שם המל"מ בפסולי המוקדשין. ת) היה עומד בעזרה וחשב מחשבת הזמן בחטאות הנעשות בפנים אינו פיגול. ט) חישב בדבר הנעשה בחוץ ה"ז פיגול, כיצד עומד בעזרה ואמר הריני שוחט להזות דמו למחר אינו פיגול שההזייה לפנים בהיכל. י) היה עומד בהיכל ואמר הריני מזה לשפוך שיריים למחר או להקטיר אימורין למחר ה"ז פיגול שהרי חשב בחוץ בדבר הנעשה בחוץ. יא) חטאות החיצוניות כולן נאכלות, אבל הפנימיות כולן נשרפין. יב) אם לא נגע הדם בבדי הארון או בכפורת, לדעת הרמב"ם לא עלתה לו הזייה אבל לתוס' זבחים (דף ט"ו) עלתה לו הזייה ואינו כמו שאר קרבנות חוץ דצריך שיגע דוקא במזבח. יג) א"כ נפקא מינה ג"כ לפ"ז אם נקטעה ידו של מזה אחר הזיה עד שלא הגיע הדם לא נפסלה ההזיה משום בעל מום, אבל בהזאות מזבח אם נקטעה ידו קודם שיגע הדם לאויר המזבח נפסל וכן בזריקה (מל"מ בעבודת יו"כ פ"ג ה"ה). יד) שיירי הדם של הפנימיות נשפכין על יסוד מערבי, ושל החיצוניות על יסוד דרומית. טו) כל הזבחים והחטאות החיצוניות בכלל לאחר שזרק את דמן מפשיטין אותם ואח"כ מוציא את אמוריהן ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותן כלל וממילא מקטיר האמורין קודם ההפשט דליכא גביה (רמב"ם פ"ה ממעשה הקרבנות הי"ח):

מה ששוין ג' מתנות האחרונות למתנה הראשונה בחטאות החיצונית ובמאי מחולקין: שלש מתנות שבחטאות שוות, וג"כ מחולקות כמו דאיתא בזבחים (דף ל"ח ע"ב) וז"ל א"ר יוחנן שלש מתנות שבחטאות אינן באות בלילה, ובאות לאחר מיתה, והמעלה מהן בחוץ חייב, א"ר פפא יש מהן בתחלתו ויש מהן כסופו, חוץ, ולילה, זרות, כלי שרת, קרן, אצבע, כבוס, ושיריים כתחלתן, מיתה, לא שריא, לא מפגלא, ולא עיילא לגואי כסופן: במה דשוין פירש"י, א) הזורק אותו בחוץ חייב שהרי ראוים לבוא לפנים בתורת זריקה גמורה, ב) ואסור ליתנן בלילה דנפסלו מלזרוק והא זריק ההוא דדם נפסל בשקיעת חמה. ג) וזר חייב עליהן מיתה בפנים. ד) וטעונין כלי שרת כבל המתנות. ה) ומתנה אצבע ככל

החטאות. ו) וכיבוס, אם ניתז מדם החטאת על הבגד לאתר שנתן במתנה אחת טעון ג"כ כיבוס כדכתיב ואשר יזה מדמה כאלו ניתז קודם לכן אבל נתן כל מתנותיה, ואח"כ ניתז מן השירים אין טעון כיבוס כדאמרינן אשר יזה פרט לזה שכבר הוזה. ז) שיריים, חטאת שקיבל דמה בד' כוסות ונתן מתנה אחת מאחד כולן נעשין שירים לשפוך ליסוד אף הג' כוסות שיריים ח) קרן, כלומר שצריך לתת על הקרבנות אף שלא נתן תיכף מ"מ נותן אח"כ על הקרן:

ובמה מחולקין, א) מיתה, כלומר באות לאחר מיתה, אם נחן מתנה ראשונה ומתו בעליה כבר כיפר בראשונה, ואין שם חטאת גמורה על הדם עוד ליפסל משום חטאת שמתו בעליה. ב) לא שריא שכבר הותר הבשר במתנה ראשונה. ג) ולא מפגלא, אם נתן הראשונה בשתיקה, והשלש במחשבה לא פיגל וכשר הזבח כדתנן במתניתין. ד) ולא עיילא, אין להם תורת פסול, כניסת פנים שאם נתן מהנה אחת בחוץ והכניס השאר להיכל לא נפסל משום חטאת שנכנס דמה לפנים דכתיב לכפר בקודש בראוי לכפרה הכתוב מדבר, ע"כ בגמרא והוא הלכה, ומינה דבשאר המתנות של לפני ולפנים דכיון דכולן מעכבין וכולן מכפרין כל הדינים ששייך בהראשונה שייך בכל המתנות עד גמירא:

דרוש לו

עוד מענין הזאות של לפני ולפנים:

איתא בתו"כ לפני הכפורת יזה שבע פעמים לא שבע טיפין כלומר שיהא שיעור הזאה ולמדה מדכתיב פעמים שבכל פעם ופעם יהיה שם שיעור הזאה (קרבן אהרן), שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים הרי אחת ושבע, ע"כ בתו"כ, וכתב הרמב"ם בהלכות עבודת יו"כ ולמה מונה ככה שמא ישכח וימנה הזאה ראשונה בכלל הז', עכ"ל. וממילא שמעינן דאם לא טעה המנין אינו מעכב, וכן כתב המאירי וז"ל שאין המנין מעכב כלל, ואע"פ שבגמרא לכאורה נראה שלא יצא שהרי לא נחלקו אלא במנין העליונה עם האחרות הא מנין כל אחד בעצמן ראוי לומר שיעכב, אפשר שדרך סוגיא נאמרה, עכ"ל המאירי. מ"מ נראה דאם לא מנה אתת למעלה אלא מנה כסדר ת' הזיות בודאי יוצא לכ"ע דאינו אלא למצוה שישלים את השבע למטה מתוך שבע, וכן איתא בירושלמי מאי שלא יטעה אמר רבי זעירא כדי שיגמור של מטה מתוך שבע ע"כ א"כ למצוה בעלמא ואינו מעכב, וכן כתב הרע"ב שאם לא ימנה הזאה ראשונה של מעלה לעצמה עם כל שבע שלמטה, פעמים שיטעה וימנה הזאה ראשונה עם שבע שלמטה ובהזאה הראשונה של מטה ימנה שתים, ואין לומר ימנה הזאה של מעלה עם שבע של מטה וימנה עד שמונה,

די"ל מצוה להפסיק מתנות של מטה מתוך שבע ולא מתוך שמנה, עכ"ל. ולכאורה נראה שדעת עצמו הוא אבל מפורש הדבר בירושלמי כדאמרן, והרמב"ם בפירוש המשניות נתן תבלין לזה מקרא, וכך כתב והיה מחזיר פעמים הרבה מלת אתת כדי שלא יטעה במנין והיה מונה הזאה ראשונה מכלל שבע של מטה והש"י אמר והזה באצבעו ההזאה הראשונה ואח"כ מן הדם באצבעו ז' פעמים כך באה הקבלה וכאילו היא העיקר, עכ"ל, כלומר אחת למעלה עיקר שיכוין לבו למעלה, כן נ"ל, ויתבאר עוד מזה לקמן. ובגמרא איתא דר"מ ס"ל אחת ושתים אחת ושלש, כלומר כלל תחלה, ור' יהודה ס"ל שתים ואחת, שתים ושלש, כלומר פרט תחלה, ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה, ע"כ בגמרא, מ"מ למדנו מזה דאם אמר הכלל מקודם או הפרט יצא, והרמב"ם השמיטה וצ"ע: איתא במנחות (דף כ"ז) ז' הזיות שעל בין הבדים שעל הפרוכת, שעל מזבח הזהב מעכבות זא"ז, ע"כ, ולאו דוקא במעכבת כל ז' וז' לעצמן אלא אפילו כולן ביחד מעכבת זו את זו, דכל מ"ג מתנות שבפנים אם חסר אחת מכל המחנות לא עשה ולא כלום, ובגמרא שם ז' הזאות שבפנים שלא לשמן פסולות, ושלא מכוונות כשרות, ופירש במל"מ מעשה הקרבנות פירוש שלא מכוונות כגון דצריך לתת את הזיות דלפני ולפנים כנגד בין הבדים ונתן במקום אחר נגד הארון וכן ז' הזיות דעל הפרוכת דצריך לתת אותם כנגד הארון מבחוץ ונתן אותם על הפרוכת במקום אחר, וכן ז' הזיות דעל מזבח הזהב דפליגי אם נותן בצד דרומי או צפוני לכל מר כדאית ליה אם נתן אותם במקום אחר על מזבח הזהב ג"כ יצא, ורש"י ותוס' לא פרשו בזה מה הוא שלא מכוונות ואף דבמשנה ובגמרא לא נקיט כי אם ז' הזיות בודאי דלאו דוקא אלא ה"ה כל ח' הזיות אם נתן שלא מכוונות ג"כ יצא דמאי שנא, ומאי דנקיט ז' י"ל לישנא דקרא נקיט או משום דעל המזבח דוקא ז' נקט בכולן ז', כן נ"ל. וכן נראה מדברי הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ה הי"ב) דמקודם כתב וז"ל והיכן מזין מדמן וכמה מזה מהן פר ושעיר של יו"כ דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים ושמונה על הפרוכת ומערב דם הפר והשעיר ומזה משניהם ד' הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח, ואם לא כוון בהזיות שבפנים כשרות, עכ"ל, משמע בודאי דכל ח' הזיות אם נתן אותם שלא מכוונות ג"כ כשרות ואין חילוק, אכן אי קשיא הא קשיא ליה למה באמת לא יעכב אם נתן שלא מכוונות הלא ר' יוחנן ס"ל דאפילו אם לא מנה הזאה הראשונה עם אחרת דמעכבת ופירש רש"י דכתיב חוקה לעכובא, הרי דגם המנין מעכב כש"כ אם נתן שלא מכוונות ונהי דלא קיי"ל בזה כר' יוחנן אלא כר"א דהמנין לא מעכב, מ"מ הדין הזה דביו"כ כל מילי חוקה היא ומעכב בודאי אמת. ונ"ל לתרץ כיון דקיי"ל (בזבחים דף כ"ו)

ופסקה הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשין (פ"ב ה"י) בדם שמצותו ליתנו בפנים בהיכל שנתן על מזבח החיצון אעפ"כ נתכפרו הבעלים בו כיון שהגיע הדם למזבח אע"פ שהגיע שלא למקומו הרי הוא כמו שהגיע למקומו לכפר, עכ"ל. הרי דשלא מקומו כמקומו דמי אף כאן כיון שנתן אף שלא כוון מקומו בדיעבד כשר והבעלים מתכפרין, כן נ"ל. אבל לפ"ז הלא לא מצינו אלא בדם שצריך לתת בהיכל ונתן על מזבח החיצון אבל דם של לפני ולפנים לא מצינו, א"כ לפ"ז נוכל לומר מה דאיתא בגמרא ז' הזיות שבפנים דוקא הזיות שבהיכל אבל ח' הזיות שעל בין הבדים באמת יהיו שלא מכוונות פסולות כיון דלא מצינו דבהזיות דלפני ולפנים שיהא שלא במקומן כמקומן. וכן נראה, דבמשנה איתא בפירוש לענין שמעכבין ז' הזיות שעל בין הבדים שעל הפרוכת דמעכבות זא"ז, אבל בברייתא בגמרא נקט סתמא ז' הזיות שבפנים ולא נקט שבהיכל נוכל לומר בפנים דוקא כלומר בהיכל אבל לא לפני ולפנים בבית קדשי הקדשים, ועדיין צע"ג לפע"ד והראשונים ז"ל לא פרשו לנו בזה כלום ומשמע שהדין דין אחד ועיין עוד לעיל (סימן ל"ז בכלל ט"ז) מה שהערתי על הרמב"ם בעיקר דין זה דבעיקר דין של דם הפנימי אם נתנו שלא במקומו אם נתכפרו הבעלים דהתוס' לא מודים בזה, עיי"ש:

שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון דאמר קרא ואת כל דם הפר ישפוך (ובתוס' הקשו דלמ"ל קרא, תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות דפגע תחילה בהך יסוד עיי"ש ואף דיסוד דרומי תדיר צ"ל דאין מעבירין עדיף מתדיר, תוס' רעק"א ז"ל בשם קרבן נתנאל מגילה) וכי נפיק בההוא פגע ברישא (גמרא יומא דף נ"ט) וכתיב עוד קרא אשר פתח אהל מועד דהיינו לצד מערב שהוא סמוך להיכל כדאיתא (בזבחים כ"א), ורש"י לא גרים ההיא דפגע ברישא משום דתיפוק ליה משום דאין מעבירין על המצות ולא מן הפסוק, אבל תוס' גרסי דנלמוד מאשר פתח אהל מועד וכ"ת למה לי קרא תיפוק ליה משום דאין מעבירין על המצות ופירשו בתוס' דלא שייך אין מעבירין על המצות אלא כשיש שחי מצות לפניו כגון דשון מזבח הפנימי והמנורה או כגון מצות קרנות שאינו יודע מהיכן יתחיל אבל לקבוע מקום לא קבעינן אי לאו דגלי קרא בהדיא עכ"ל תוס' שם ורש"י בחומש פירש דכתיב תרי אהל מועד מחד למדין דיסוד מזבח ששופכין לה שירים משמע מזבח החיצון אשר פתח אהל מועד דהיינו מזבח החיצון וזה של פר כהן המשיח, ופתח אהל מועד השני דכתיב בפר העדה דרשינן יסוד מערבי ולא יסוד אחר, וכן הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ה הלכה י"א) כתב ג"כ כגרסת התוס' וז"ל ושירי הדם שופכין על יסוד מערבי של מזבח החיצון שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, וכתב הלחם משנה הטעם ג"כ דס"ל ז"ל כסברת התוס' דטעמא דאין

מעבירין על המצות לא שייך אלא היכא דבעי למיעבד לתרווייהו שיש להקדים ההוא דפגע ברישא אבל הכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מינה ולהכי אתא קרא לומר דאפילו דלא בעי למיעבד אלא חד שייך טעמא דאין מעבירין וא"כ הך סברא דפגע ביה ברישא מקרא שמעינן לה מהכא, עכ"ל. ובתוס' זבחים (דף נ"ז) ד"ה אשר פתח אהל מועד איתא, דבאמת אין שייך אין מעבירין אלא כשיש שתי מצות לפניו, אבל אין לפניו אלא מצוה אחת בזה לא שייך הדין כלל, וכן משמע בתוס' יומא (דף ל"ג ע"א) ד"ה אין מעבירין, וכן משמע בתוס' מנחות (דף ס"ד) ד"ה איבעית אימא, אבל כפי אשר מסיים בלחם משנה הכי משמע דה"א דלא שייך אין מעבירין על המצות כי אם ביש שתי מצות לפניו אבל כיון דגלי קרא פה מאשר לאהל מועד ילפינן ג"כ בעלמא אפילו שאין לפניו אלא מצוה אחת הדין ג"כ דאין מעבירין אבל בתוס' מגילה (דף ו' ע"ב) ד"ה מסתבר טעמיה דאין מעבירין על המצות כתב דאיתא התם לר"א ברי' יוסי קורין את המגילה באדר ראשון וקאמר בגמרא דמסתבר טעמא דאין מעבירין על המצות, פירש"י משבא מצוה לידי אקדים לעשות דהכי תניא במכילתא ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה עכ"ל והקשו בתוס' וז"ל מכאן קשה להא דאמרינן בפרק איזהו מקומן (דף כ"א) שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה וקשה התם למה לי קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות וכשהוא יוצא מפתח ההיכל שהוא במערב ביסוד מערבי הוא דפגע ברישא, וי"מ דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא שיש לפניו שתי מצות שיש לו לעשות קודם אותה דפגע ברישא, וזה אינו דהכא ליכא אלא מצוה אחת ואפילו הכי מפרש הטעם משום דאין מעבירין ור' יהודה תירץ דאי לאו קרא ה"א דאין מעבירין לכתחלה הא דיעבד שרי מש"ה איצטריך דאסור בדיעבד, א"כ נראה התם דמטעם דאין מעבירין לא חזינן אלא דכל מערבי של מזבח כשר, אבל יסוד לא חזינן דצריך משום הכי איצטריך קרא לאשמועינן יסוד עכ"ל התוס' שם. ומזה קשה לי על לחם משנה דתירץ בפשיטות כפי דברי התוס' ביומא דאין מעבירין אין שייך אלא בשתי מצות וגלה קרא ביסוד מערבי ללמוד על כל התורה כלה דאפילו ליכא אלא חדא מצוה שייך אין מעבירין דליתא דהלא התוס' בעצמו דחה זאת הסברא כאן במגילה ועיקר לימוד דאין מעבירין נלמוד ממצות כמו שפירש"י ושם אינה אלא חדא מצוה, וגם קשה לי על תירוץ השני של תוס' בשם רבינו יהודה דאיצטריך קרא על דיעבד הלא קיי"ל דשפיכת השיריים ליסוד אפילו בדיעבד אינו מעכב כלל דלא כר' נחמיה א"כ איך שייך לומר אם צריך לתת השיריים על קרן מערבית דרומית ונתן על קרן אחר דאפילו בדיעבד לא עלתה לו כיון דאם לא נתן

כלל אינו מעכב ? אח"כ מצאתי שהקשה בטורי אבן למגילה זאת. מיהא בהא י"ל דשני מיני בדיעבד ישנם דאם אין לו דם כלל יותר להזות המ"נ המתנות דחטאות הפנימיות אם חסר אחת מן המתנות עיכב, בודאי צריך לשחוט קרבן אחר אם נשפך הדם ולהזות או לגמור מחדש כמו שיתבאר אח"כ, אבל אם נשפך הדם קודם שנתן השיריים ליסוד בודאי לא מעכב ונגמרה הכפרה, אכן אם יש לו עוד שיריים במזרק והתחיל לשפוך על קרן אחר אמרינן ליה לך ושפוך השיריים על קרן מערבית דרומית כן נ"ל לתרץ בדוחק לגודל הקושיא. וכן קשה לי על פירש"י בחומש כפי אשר פירש בלחם משנה דבריו דתרתי אהל מועד כתיבי חד בפר כהן המשיח וחד בפר העדה ודרשינן קמייתא דצריך שיתן על יסוד מזבח החיצון ותנינא לדרשה דצריך לתת על קרן מערבית דרומית הלא זה השני לא צריך דתיפוק ליה מקרא דאין מעבירין על המצות וכמו שפירש"י במגילה דלמדין מושמרתם את המצות, וצ"ע, וכן קשה לי על תירוץ שהשבתי לעיל דבשלמא במתנות אחרות כגון שתים שהן ארבע או מתנה אחת שייך לומר אם יש עוד דם הנפש יחזור ויקבל ויחן כמצותו, אבל כאן הלא בע"כ צריך לתת כל דם הפר, ואם לא שפך עוד הכל תמיד לכתחלה דצריך בודאי לשפוך על הקרן השייך לזה ואיך שייך דיעבד ואם לא שפך הכל בודאי לא מעכב. וצ"ע. עוד איתא בתו"כ פ"ג בפ' דחטאת את כל הדם ישפוך לרבות דם יוה"כ ישפוך ולא יטיף, ישפוך ולא יזה, ישפוך ולא יזרוק, ופירש בקרבן אהרן שלא ישפכנו טיפין טיפין אלא בבת אתת, ולא יזה כלומר באצבע, ולא יזרוק כלומר שלא יזרקנו מרחוק אלא סמוך ליסוד ממש עומד ושופך, ותמה אני למה השמיט הרמב"ם הלכות אלו דלא פליגי עליהם, ועוד דנראה מזה דצריך לשפוך הכל בבת אחת וליכא לכתחלה דיעבד לגבייהו, וצ"ע. אחר שכתבתי כל זאת מצאתי סייעתא לדברי אשר כתבתי לעיל מדאיתא בלח"מ בעבודת יו"כ שכתב לגבי הקדים דם השעיר לדם הפר במתנות שבהיכל יחזור ויזה דכיון דאפשר לחזור ולהזות אע"ג דבדיעבד ש"ד לא מקרי בדיעבד כיון דאיכא דם דיכול לחזור ולהזות, עכ"ל. וזה ראיה גדולה למה שכתבתי ללמוד על כל התורה כולה, וב"ה שכוונתי בסברא זאת לדעתו ז"ל. ובטורי אבן תירץ דלכך צריך הפ' אל פתח אהל מועד כגון אם נתערבו לו שני מיני דמים הפנימים והחיצונים דיש להן שני קרנים מערבי וחיצוני ה"א דיתן בכל קרן שירצה קמ"ל דגזה"כ הוא לשפוך למערבי דמוטב לעבור על החיצונים משום אין מעבירין ולקיים שני דברים לתת על מערבי דאיכא תרתי משום אין מעבירין ומשום פתח אהל מועד עכ"ל:

ואיתא עוד בגמרא זבחים (דף נ"ב ע"א) מדכתיב בפר כהן המשיח ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה, ומדכתיב אל יסוד מזבח העולה ולא כתיב אל יסוד העולה

דה"א בזקיפה אל יסוד השתא דכתיב אל יסוד מזבח העולה אגגו דיסוד, פי' רש"י יסוד שהיה דומה למזבח דהיינו גגו של יסוד, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה דמעשה הקרבנות ה"ו דכל שפיכת שיריים ליסוד טעונה על גגו אף שהגירסא משובשת שם אכן כן פירש שם בכ"מ. ודע עוד דלמתנות המזבח הפנימי ולקרנות דאיתא במשנה עירה דם הפר לתוך דם השעיר דדוקא היא ולא איפכא שיערה דם השעיר לחוך דם הפר, וטעם הדבר שדם הפר מרובה ונופל שם כובד הדם היה מתערב יפה ולהכי חוזרין ונותנין את המלא בריקן שיתערב יפה, כן פירש בתוס' ישנים, ועוד שלא יתבטל המועט במרובה וכן פירש הגרע"א והבאתי למעלה:

כל ההזיות שנותן מדם הפר והשעיר הם ארבעים ושלש, כיצד ? שמנה מדם הפר בפנים, שמנה מדם השעיר בפנים, שמנה מדם הפר על הפרוכת, שמונה מדם השעיר על הפרוכת, שבע על טהרו של מזבח הזהב וארבע על ארבע קרנות המזבח, ואם חסר אחת מן המתנות כאלו לא כיפר, אבל אם לא נתן השיריים על מזבח החיצון אינו מעכב, וכתב הרמב"ם בפ"ב מפסולי המוקדשין וז"ל כל הדמים הנתנים על המזבח הפנימי אם חיסר אתת מהן לא כיפר אלא כולן הן עיקר הכפרה שהרי הכתוב הקפיד על מנינם שנאמר שבע פעמים והקשה בלח"מ שם הלא בזבחים (דף ל"ט) אמרו טעם אתר דכפלין וכתיבן ? אכן י"ל דדרכו של הרמב"ם דשם דאין נפקא מינה לדינא מביא דרשה אחרת הפשיטא יותר, ועוד בזבחים מ' איתא אמר אביי מידי דהוה אסמיכה ושירי הדם דאע"ג דכתיבן וכפלי לא מעכבא א"כ נדחה אוקימתא זאת דלא מוכח מדכפלי, כן נ"ל לתרץ. וכתב עוד הרמב"ם בעבודה (פ"ג ה"ל) וכל אלו מ"ג הזיות טובל אצבעו בדם, טבילה על כל ההזייה לא שיזה שתי הזיות מטבילה אתת, ודע עוד אף דבגמרא משמע שלא היה מונה אלא בהזיות הכפורת ועל הפרוכת, אבל בהזיות שבע של טהרו של מזבח לא היה מונה כלל, אבל בתו"כ איתא אצל טהרו של מזבח שבע, שיהא מונה שבע פעמים ולא אחת ושתים ע"כ משמע שבזה הן מחולקין דאלו בהזיות אחרות צריך היה למנות אתת ואחת וכ' דצריך למנות את זאת של מעלה עם של מטה אבל כאן אין צריך למנות אלא שבע פעמים בלבד, מ"מ הלכה פסוקה היא באין חולק ולמה השמיטה הרמב"ם וצ"ע, ואפילו אם נאמר דלהרמב"ם דפסק כר' יוחנן דהמנין אינו מעכב, מ"מ לכתחלה בודאי צריך למנות וכאן ג"כ איתא להאי טעמא שמא יטעה דמצוה שיסיים מתוך שבע ושלא יתן יותר משום בל תוסיף, וכי תימא למה לא חיישינן בשאר הזיות שנותן מתן ד' שלא יטעה דשאני התם כיון שמסבב והולך על ד' קרנות ובכל קרן אינו נותן אלא פעם אחת בודאי לא יטעה, אבל כאן דהזיות הללו שנותן במקום אחד בודאי חיישינן שלא

יטעה ועוד אני חושש שמעכב ג"כ דמפשטא דגמרא נראה שכל עצמן של מחלוקת ר"א ור' יוחנן אם לא מנה אחת של מעלה עם של מטה בהא פליגי אם אינו מעכב אבל אם לא מנה כלל אולי מעכב, ואף דגדולי הפוסקים הרמב"ם והמאירי פירשו כמו שהבאתי דבריהם לעיל דאף התם אם לא מנה כלל אינו מעכב, עכ"פ לר' יוחנן דס"ל דהתם מעכב אף כאן בודאי מעכב, ועוד כיון דהרמב"ם תפס דרשה אחרת אצל הזיות דמעכב אפילו חסר אחת מהן מדכתיב שבע פעמים הרי שהכתוב הקפיד על מנינם הרי הקפיד ג"כ שימנה. ונ"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש מה דאיתא בתו"כ שבע שיהא מונה שבע פעמים לאו על המנין מתכוון התו"כ אלא כלומר שצריך שיתן שבע פעמים ואם לאו מעכב, אבל המנין באמת אינו מעכב ומתורצת הכל. ומה דמסיים בתו"כ ולא אחת ושתים כלומר דל"ת דנלמוד הזיות מהדדי כמו שעל הכפורת ועל הפרוכת ג"כ לא נכתב שמנה מ"מ למדין זה מזה וצריך שמנה אף כאן כן קמ"ל דלא, דכאן שבע פעמים דוקא לא פתות ולא יותר. וראיה לדבר דבתו"כ אצל פר כהן המשיח ג"כ איתא שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים לא אחת ושבע, והתם בודאי לא בא לאשמועינן דאין צריך למנות אחת ושבע דמנא תיתי הלא שם אין יותר משבע הזיות ומה ימנה עוד, ועוד דלא מצינו בשום מקום שיהיה צריך למנות שבע הזיות של פר כהן המשיח אלא ודאי פירוש הדבר דה"א דנלמד מפר יו"כ כיון דפר העלם דבר של צבור ושל כהן המשיח אתקשו להדדי כדאיתא בזבחים א"כ יהיה צריך ג"כ שמונה הזיות קמ"ל דלא צריך אלא ז', אבל המנין ודאי לא מעלה ולא מוריד. ומכאן קשה לי על תוס' ישנים יומא (דף נ"ז) ד"ה שלא כסדרן וז"ל וצ"ע אם היו בפר ושעירי ע"ז שמונה או שבע הזיות, עכ"ל. וקשה הרי נראה לעין שבתורת כהנים ממעט שבע פעמים ולא אחת ושבע כלומר שאינו צריך שמנה כמו אצל יו"כ אלא שבע בלבד וצע"ג כמו שכתבתי מזה לעיל. ותדע דכך היא דכתב לעיל הרמב"ם אם חיסר פסול דהרי הכתוב הקפיד על מנינם, ובודאי דלא הקפידה התורה על המנין דהלא המנין אינו מעכב אלא המתנה מעכבת, ובהכי מתורצת מה שהקשיתי הלא ברייתא דתו"כ מסייע לר' יוחנן דגם המנין מעכב ולמה לא פסק הרמב"ם כך ולמה לא הקשה בגמרא מינה, אלא בודאי ר"א ג"כ מפרש התו"כ כהרמב"ם דלאו שצריך למנות אחת ושבע אלא שיתן שמונה, ושמונה הזיות דודאי מעכבת לכ"ע, כן נ"ל ברור:

ואבאר הדבר עוד יותר ואציע את הסוגיא דאיתא בגמרא יומא (דף נ"ה) דבין לר"מ ובין לר' יהודה הזאה ראשונה צריכה מנין עם כל אחת שלמטה בזה"ל דכ"ע מיהת הזאה ראשונה צריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי טעמא ר"א אומר שלא יטעה בהזאות, ר' יוחנן אמר, אמר קרא ולפני הכפורת יזה שאין ת"ל יזה ומה ת"ל יזה לימד על הזאה

ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי בינייהו איכא בינייהו דלא מנה ולא טעה עכ"ל הגמרא ופירש"י וכתיבא חוקה לעיכובא ובת"כ איתא ג"כ בזה"ל שבע פעמים שיהיה מונה שבע פעמים הרי אתת ושבע, וברמב"ם הל' עבודת יו"כ איתא וז"ל ולמה מוגה ככה שמא ישכח וימנה הזאה הראשונה בכלל הז' עכ"ל. ויש לתמוה הלא סתם ספרא מסייע לר' יוחנן דלמד מקרא וכיון דכתיב חוקה הרי מעכבת, ואם נאמר שלא יטעה אינה מעכבת, והלחם משנה הקשה ג"כ דהיה צריך לפסוק בשל תורה להחמיר. ותירץ דבירושלמי אמרו דטעם של ר' יוחנן הוא שלא ישכח, ור"א אית ליה בבבלי בבירור דטעמא שלא ישכח לא שבקינן מאי דאמר ר"א בודאי משום מאי דמספקא מה דאמר ר' יוחנן עכ"ל, ובודאי דגם ע"ז קשה ג"כ כיון דקיי"ל בכל מקום שמוחלקין הבבלי והירושלמי קיי"ל כבבלי ובפירוש ראינו בגמרא דפשיטא ליה לר' יוחנן דמעכב דחוקה כתיב, ועוד דבשל תורה צריך לילך אחר המחמיר כדאמרן ועוד דברייתא דספרא מסייע ליה כדאמרן. ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב וז"ל והיה מחזיר הרבה פעמים מלת אחת כדי שלא יטעה במנין, והיה מונה הזאה ראשונה מכלל ז' של מטה והש"י אמר והזה באצבעו הזאה הראשונה ואח"כ מן הדם באצבעו ז' פעמים כך באה הקבלה וכאילו הוא העיקר עכ"ל, ולכאורה דבריו ג"כ תמוהין דפתח לפרש כדי שלא יטעה כר"א ומסיים מן הקרא דבא הקרא ובא הקבלה שצריך למנות אחת של מעלה עם של מטה, דגם שלא יטעה בודאי משום גזירה דרבנן היא ואינו מעכב ומסיים טעמא של ר' יוחנן וא"כ איך מזכי שטרא לבי תרי, והמאירי כתב ג"כ כהרמב"ם דמשום שלא יטעה הוא ולאו דוקא שלא מנה אותו של מעלה עם אותן של מטה אלא אפילו לא מנה כלל ג"כ אינו מעכב, וכתב בעצמו שהוא נגד הגמרא דע"כ לא פליגי ר' יוחנן ור"א אם לא מנה אחת של מעלה עם אותן של מטה, אבל לא מנה כלל ראוי לומר שיעכב, ואפשר שדרך סוגיא נאמרה עכ"ל, ולא זכיתי להבין דבריו מה היא הסוגיא כאן דבכ"מ דהגמרא מפלפל בזה ואינו הלכה אבל כאן ליתא שום שקלא וטריא ועדיפא ה"ל לאשמעינן דאפילו לא מנה כלל ג"כ אינו מעכב וכח דהכשירא עדיף שכשר בדיעבד אפילו לא מנה כלל דאם יחמיר טל עצמו ויזה עוד הפעם איכא משום שבות וצ"ע. אכן כפי אשר כתבתי למעלה דהרמב"ם מפרש בת"כ דמאי דלמדנו אחת ושבע לא קאי כלל על המנין אלא על עיקר הזאה דבתו"כ דאמרינן אחת ושבע פירשו דלמדנו שיזה ביחד שמונה הזאות אחת למעלה וז' למטה אבל המנינין אינו ד"ת כמו שהוכחתי לעיל מההזאות של טהרו של מזבח דאיתא בתו"כ שימנה, וכן בהזאות של פר העלם דבר ובכולן אנו אין מונין כלל כי אם בהזיות דיו"כ, והרמב"ם בפירוש משניות ג"כ להכי מתכוון דמקודם כתב דמה שמונין

הוא משים שלא יטעה ובסוף דבר מפרש עיקר הדין דמנ"ל דצריך שמונה הלא בתורה לא כתוב בפירוש ההזאה ופירש דהקבלה באה על ההזאה הראשונה וברור. ומעתה יש לתרץ פסק הרמב"ם והמאירי דהן מפרשין דלא כרש"י דמשום חוקה ס"ל לר' יוחנן אלא משום גזרה לר"א שלא יטעה ולר' יוחנן אף דיש לו אסמכתא מקרא מ"מ לאו ד"ת הן אלא ג"כ מדרבנן וצריך לר' יוחנן למנות עוד הפעם מ"מ היכא דאי אפשר כגון דיצא מלפני ולפנים אסור לכנוס עוד הפעם ולהזות מחדש ולמנות כיון דספק ביאה ריקנית ג"כ במיתה לא שייך לומר שיחמיר על עצמו ויכנוס עוד הפעם כנ"ל לתרץ בעזה"י. ומעתה כיון דלא מצינו מן התורה שצריך למנות א"כ בודאי אף שלא מנה כלל אינו מעכב. וא"ש ג"כ פסק המאירי כנ"ל ברור בעזה"י:

דרוש לז

דין שעירי יו"כ:

א) שלשה שעירין עושין צבור ביו"כ אחד מתן דמו לפנים, וחבירו משתלח לעזאזל כמ"ש בפ' אחרי מות, ואחד קרב במזבח החיצון במוספין והוא כתיב בפ' פנחס עם שאר כל מוספי המועדות (לשון רש"י בשבועות פ"ק ותוספות יו"ט משנה ב' פ"א):

ב) אם לא היו לצבור אלא שני שעירים יעשום לעבודת היום, ושעיר של מוסף נדחה, כן מפרש בספר תפארת ירושלים דברי תוס' שבועות שכתבו שם וז"ל דאי ליכא אלא חד יעשה פנימי ולא חיצון. ותמה במעין חכמה ובהגהות רעק"א ז"ל דאי ליכא אלא חד שעיר א"א לעשות פנימי שלא בהגרלה דשני שעירים הלא מעכבין זא"ז, וצ"ל דליכא אלא זוג חד, ואם יקריב אחד למוסף יבטלה עבודת היום לגמרי לכן נדחה המוסף:

ג) אם אין להם לצבור אלא שעיר אחד יעשו אותו לשעיר המשתלח דבו תלוי עיקר עבודת היום וכפרת כל ישראל, והא דאמרינן שני שעירים מעכבין זא"ז הוא רק דאינו יכול להקריבו בפנים זולת הגרלה דמעכבת, אבל שעיר המשתלח מחויב לשלחו אפילו דלית ליה אלא חד, כן מפרש בתפארת ירושלים בשם ספר מעין חכמה דכך מוכח מתוס' יומא (דף מ"ו). ועפ"ז נ"ל להרץ קושית המשנה למלך על הרמב"ם דכתב דבשביל זה פוסל טריפה משום דכתיב יעמד חי, והקשה ז"ל הלא אין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם וכך אמרו בגמרא ולמה ליה לרמב"ם להביא פסוק אחר. ותירץ הוא ז"ל דקמ"ל דאפילו אחר הגרלה שנקבע לעזאזל ג"כ טריפה פוסלת בו. ול"נ לתרץ עם האמור כאן דמשכחת לה דאין לו לציבור אלא שעיר אחד, א"כ הדין דמשלחין אותו וה"א דלא פוסל בו טריפה דליכא בו משום אין הגורל קובע, דהלא בלא הגרלה בא, קמ"ל דאפילו

כה"ג גם פוסל בו טריפה וא"ש, וכן איצטריך חרי קראי למעט בעל מום, ומחוסר זמן בשעיר המשתלח במו דאיתא ביומא (דף ס"ג והביאו ג"כ במשנה למלך, ולדידי צריך ג"כ בזה אופן שכתבתי כגון שלא היו להן אלא אחד וצריך להשתלח ג"כ פוסל בע"מ ומחוסר זמן דלא נוכל ללמוד מזה שאין הגורל קובע אלא בדבר הראוי לשם כדאמרן וא"ש:

ד) עוד משכחת לה דפוסל בע"מ וטריפה ומחוסר זמן בשעיר המשתלח שלא בהגרלה דלא נוכל ללמוד מזה דתיפוק ליה מדאין הגורל קובע אלא בראוי לשם. כאוקימתא דרבינא ביומא (דף ס"ג ע"ב) דאמר כגון שהומם אחר הגרלה וחיללו על אחר, ופירש רש"י שם דעל זה אין צריך להגריל שהרי מכח הראשון בא עכ"ל. ותמיה לי על הרמב"ם שהשמיט הא דרבינא דהלא ודאי הלכה פסוקה היא דאפילו כה"ג פוסל בו כל הדברים הנזכרים למעלה ואינו צריך הגרלה וצ"ע:

ה) משונה שעיר המוסף ואיל של מוסף יו"כ מכל המוספים שבתורה דקרבן מוסף כל השנה תלוי בעצמו, אבל שעיר ואיל של מוסף יום כפור אם אירע אונס דלא יכלו לעשות עבודת היום ואין שהות להקריב אלא קרבן מוסף נדחה גם כן קרבן מוסף כמו דאיתא בגמרא יומא (דף ס"ב ע"ב) לשעיר הנעשה בחוץ לא ראוי דמחסרי עבודת היום, ופירש"י כל מעשה עבודת היום של מתן דמן פר ושעיר, וחפינת הקטרת, והקטרתה הראוין ליקדם למוספין עכ"ל וכן פסקו הרמב"ם בפ"ה דעבודת יו"כ ה"ג איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינו כלום, ומצינן בכ"מ במשנה ס"פ הוציאו לו אבל באמת שם לא מזכיר כלום מזה אלא מקורו מהא דכתיבנא וצ"ע דלא מביא בכ"מ מזה בפירוש:

ו) מחוסר זמן בשעיר המשתלח משכחת לה בשעיר המשתלח אף אחר הגרלה, כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ושחט אמו ביו"כ נעשה בנו השעיר המשתלח מחוסר זמן ופסול, ואף דהנוחר ומעקר אין בו משום אותו ואת בנו, הא אמרי במערבא דחייתו לצוק זו היא שחיטתו כדאיתא ביומא שם, ופירש בריטב"א דהלכתא גמירי לה ובגמרא נקיט דרך היתר על אמו מ"מ אפילו שחט את אמו במזיד ג"כ נפסל בנו דקיי"ל השוחט בשבת וביו"כ שחיטתו כשירה עכ"ל, אבל במאירי מפרש דלא מן ההלכה גמרינן זאת אלא סברא היא דדוקא נוחר ומעקר דאין הכשרו בכך, אבל כאן כיון דהכשרו וכפרתו בכך ודאי דראוי הוא ע"כ:

ז) במשנה מנחות (דף כ"ז) איתא שני שעירים מעכבין זא"ז וק"ל למה לא תני נמי דפר ג"כ מעכב את שני השעירים, דהלא בע"כ אם אין לו פר לא יכול להקריב את השעיר דחדא כפרה היא, דהלא מערב מדם שניהם לתת על המזבח, ואפילו שחט את השעיר קודם

דמו של פר לא עשה ולא כלום כי גם סדרן מעכב ואפילו לר' יהודה דחוקה דכתיב אינו אלא על הדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים, אבל בבגדי לבן מבחוץ אם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי, מ"מ אם שחט את השעיר קודם נתינת דמו של פר לא עשה כלום כיון דצורך פנים כפנים דמי, וכש"כ אם לא היה לו כלל פר דודאי מעכב, וכ"ת בפרים לא מיירי מתניתין דמנחות אבל באמת מעכב, הלא איתא שם הפרים, והאילים והכבשים אינן מעכבין זא"ז לענין עצרת. וכן איתא עוד הפר והאילים והכבשים והשעיר אינן מעכבין את הלחם הרי דחובות היום מפרש המשנה איזה מעכבין ואיזה אינן מעכבין, וא"כ למה לא פירש ג"כ דפר מעכב את השעירים. ועוד קשה לי לפי דאמרינן לעיל דגם שעיר של מוסף לא מקריבין אם לא עשה עבודת היום א"כ היה צריך עוד לאשמעינן דהפר ושני שעירים מעכבין את השעיר במוסף, בשלמא אי אמרינן דשני שעירים מעכבין זא"ז פירוש דאם אין לו שנים לא יכול לעשות כלום אפילו לשלוח את המשתלח, נוכל לתרץ דוקא שני שעירים דמעכבי אהדדי תנן, אבל הפר ושני שעירים דמעכבין את המוסף, אבל בהיפוך אם יש לו פר ושני שעירים לעבודת היום מקריבין ונדחה המוסף לכן לא תנן דאינן בדמיון אחד. אבל כפי שכתב בספר מעין חכמה דשני שעירים דמעכבי אהדדי דוקא שעיר החיצון מעכב על הפנימי, אבל אם אין לו אלא אחד משלחו ואינו מעכב, א"כ גם הכא כך דשני שעירים והפר דוקא מעכבין על המוסף, אבל שעיר המוסף עליהן אינו מעכב ואפילו אם נאמר דבפרים לא קא מיירי, מ"מ לפי דברי תוס' שהוכיח מהן המעין חכמה דאם אין לו אלא אחד יכול ג"כ לשלוח, צריך היה לומר עכ"פ שלשה שעירים מעכבין אהדדי דשני שעירים מעכבין על שעיר של מוסף, אבל שעיר מוסף עליהן אינו מעכב וצ"ע לפע"ד על דברי התוס' זה:

ח) מת אחד משני השעירים עד שלא הגריל יקח זוג לשני דבדיעבד לקיחתן כאחת לא מעכב, אם לא הפרישו עוד שעיר לקרבן מוסף הלא יכולין לקחת את הנשאר למוסף ולקחת שני שעירים אחרים שיקיים בהם הדין דלקיחתן כאחת ? מ"מ כתב הריטב"א דאינו צריך לערבב את השורה עכ"ל, פירוש כיון דהקדשן לצורך עבודת היום, אבל בדיעבד אפילו שינו אחר הקדש שפיר דמי דנשתנה דין שני השעירים מכל הקרבנות שבתורה, דבכל התורה אין משנין מקדושה לקדושה כלומר דאם הפריש בהמה לחטאת אינו יכול לעשות מזה עולה, ואפילו מקדושה קלה לחמורה ג"כ אינן משנין כגון משלמים לעולה, וכן מחטאת שלו לחטאת אחר כגון מחלב על דם וכדוחה שכ"ז מבואר בתמורה, אבל בשני השעירים אף דקדשו אותן לעבודת היום קודם הגרלה אינו כלום, ומותר לשנותן לשעיר המוסף, ואף דמוריד מקדושת חטאת הפנימי על חיצוני מ"מ לא

איכפת לן דכן אמרו בגמרא עד שלא הגריל עליהם הא חזי למוסף, אבל אם לקחו שנים סתם והיו שניהם שוין במראה ובקומה ובלקיחתן כאחת, ומת א' בודאי הכנה לאו כלום ומוטב שיביא שנים אחרים לקיים מצוה מן המובחר כן איתא בתוס' ישנים והביא ג"כ בהגהת רעק"א ז"ל, ואף דלא לקחו אותם מערב יו"ט, מ"מ מותר לקחת אותם ביו"כ כמו דאמרינן אם חל ערב פסח בשבת דלוקחין ומקדישין בשבת דחובת היום מקדישין בשבת ויו"כ, ואף דדבר תורה מעות קונות וביו"כ לא יוכל לשלם מ"מ לא גרע כת הקדש מהדיוט דקונה ג"כ במשיכה כן למדתי מדברי תוס' ישנים, ולקיחתן כאחת היכי דמי כגון שלקחן מאדם אחר ביתד או משני בני אדם וכגון שעשו שניהם שלית לקחת את המעות דבהקדש מעות קונות כן פירשו בתוס' ישנים והובא בהגהת רעק"א ז"ל, אכן ביו"כ הלא אי אפשר ע"י מעות צריך בע"כ לקבלם מאדם אחד ולמשכם, ומה דאיתא בגמרא אפילו אחד היום או למחר כתב הריטב"א דלאו דוקא למחר אלא אפילו מכאן עד עשרה ימים אלא אורתא דמייתא נקיט עכ"ל:

ט) אם מת אחד מהשני שעירים ואינו יודע איזה מת והיה לאחר הגרלה בודאי צריך להביא שנים ולהגריל עליהם כדינו שאלו היו שניהם קריבים היה אפשר לקחת זוג לשני ע"י גורל אבל כיון דאחד קרב ואחד משתלח, ועכ"פ צריך לברר איזה לשם, ואיזה לעזאזל, לכן צריך שנים אחרים כן כתב המאירי והוא פשוט, אכן אם נודע לו איזה מת מ"מ מגריל, ואם בתחלה מת של שם זה שעלה עליו הגורל בשני יתקיים תחתיו, ואם מת של עזאזל זה שעלה עליו הגורל בשני לעזאזל יתקיים תחתיו, והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפול דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה, והשני מן השנים שהגריל עליהן בסוף הוא ירעה עד שיפול בו מום וימכר דמיו לנדבה דאין בעלי חיים נדחין כמו שמבואר בגמרא דילפינן ממום עובר אע"ג דהשתא לא חזי לאחר זמן חזי ה"נ לא שנא, וכיון דלא נדחה מצוה בראשון כן מפרש בגמרא, וכן פסק הרמב"ם כר"א ור"ש דרבים נינהו, ועוד דסתם מתניתין כותייהו הוא, דאף דבקרבן פסת כתב הרמב"ם דאיזה שירצה יקריב והכי פסק מצוה בראשון, ולכאורה הדין אחד ? ותירץ בלחם משנה טעם הדבר דשאני הכי דחטאת בא לכפרה וחמירא אפילו רבנן מודו דמצוה בראשון ורבנן דפליגי דוקא התם משום דהוי פסח ולא בא לכפרה לא חמיר כ"כ, ולכך איזה מהם שירצה יקריב אבל חטאת דבא לכפרה חמור אפילו רבנן מודו, וה"ק רבא כי היכא דאמר ר' יוסי התם, אמר רב נחמן הכא דלכ"ע הוי דינא הכי, וכן הדין בפר ושעיר של יו"כ שאבדו והפריש אחרים תחתה ונמצאו הראשונים ג"כ פסק הרמב"ם דמצוה בראשונים והשנים נופלין דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ומפרש ברמב"ם בה' פסולי המוקדשין (פ"ה

הלכה ט"ז) וז"ל ולמה לא יקריבו הן עצמן נדבה גזירה לאחר כפרה משום לפני כפרה ומזה מוכיח ג"כ הלחם משנה טעמו משום דבאין לכפרה חמורין לכן מצוה בראשון דוקא, אבל בתשובת חכם צבי סימן מ"ה כתב ע"ז וז"ל ואין טעם בזה דמה לי קרבן חמור או קל כל אחד בקדושתו הראשונה זכה באותה הקדושה הקלה היא או החמורה היא. ותירץ באופן אחר דע"כ לא קאמר ר' יוסי דמצוה בראשון אלא באינו קרב בעצמו אלא רועה להכי מצוה בראשון להקריבו כמו בפר ושעיר של יו"כ וחכמים פליגי אפילו כאן איזה שירצה יקריב, אבל בקרבן פסח דשניהם קריבים אלא שהאחד קרב פסח והשני קרב שלמים דיש בשלמים עוד מצות יתירות מבפסח דהיינו שתי מתנות שהן ד' וסמיכה ותנופה וחזה ושוק מה שאין פסח טעון לכן ס"ל להרמב"ם דאיזה מהן שירצה יקריב עכ"ל: י) פר ושעיר של יו"כ דאבדו והפריש אחרים תחתיהם ונמצאו הראשונים דמצוה בראשונים, וה"ה בהאי גוונא דלעיל דאם מת או הומם אחד מהן ומגריל פעם שני וא"כ ישנו ג"כ שנים דמצוה בראשון, ולא ביאר הרמב"ם הדין דאם השני מובחר ממנו שיביאנו לשני ולא לראשון כמו שמצינו אצל פסח ביומא (דף ס"ד) דר' יוסי אומר מצוה בראשון ואם השני מובחר ממנו יביאנו כבר הקשה זאת החכם צבי ז"ל בתשובה מ"ה וכתב דהרמב"ם ס"ל כהתוס' ביומא (דף ס"ד ע"ב) דלא שייך הא מלתא אלא בגבולין או בנעשין בעזרה, אבל בשעיר המשתלח, ובשעיר הפנימי הנשרף מחוץ לג' מחנות אפילו אם השני מובחר ממנו מצוה בראשון כן כתבו התוס' וביאר הוא ז"ל הטעם מזה וכתב וז"ל ונראה דאף שחלבו מוקטר ע"ג המזבח כיון שבשרו נשרף מחוץ לג' מחנות והשני הרועה דמיו כולן לגבוה ניתא לן דנעשה ממנו עולה דכולו כליל ניחא לן שאם הוא מובחר יפלו דמיו לנדבה ויביאו בהן עולות שכולן לגבוה ובשעיר המשתלח הדבר ברור דמה לנו ליתן לו מן המובחר, וה"ה בפרו של כ"ג שהוא נשרף חוץ לג' מחנות כמוהו דלעולם מצוה בראשון עכ"ל הח"צ. אבל בתוס' בתירוץ שני פירש דבין בק"פ בין בשני שעירים ובין בפרו של כ"ג תמיד מצוה במובחר עכ"ל:

ולא זכיתי להבין דברי הח"צ מ"ש בשעיר המשתלח הדבר ברור דמה לנו ליתן לו מן המובחר קשה הרי קודם הגרלה בודאי ראינו שהתורה לא חלקה דהלא אין הגורל קובע אלא בדבר הראוי לשם הרי דשוין הן, ואפילו לאחר הגרלה אסור מחוסר זמן, וטריפה ובעל מום וכיון דהתורה אמרה שיהיו שוין לכל דיניהם ואיך נאמר אנן מאי איכפת לן הלא גזה"כ הוא שלא תחלוק כלל, וכן מ"ש דשעיר הפנימי ופרו של כ"ג אף שחלבו מוקטר ע"ג המזבח כיון שבשרו נשרף חוץ לג' מחנות, והשני הרועה דמיו כולו לגבוה קשה ג"כ לפע"ד, ראשית דכל עצמו שלמדין מכל תלב לד' ומזה תרתי למדנו שיקריב

החלב לד', וגם שיתן מן המובחר לד', הרי דעיקר חלק גבוה תלוי בחלב, ועוד דאמרינן בגמרא מנחות (דף ס"ד) היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה, ואחת כחושה שחט כחושה ואח"כ שחט שמינה בשבת פטור, ולא עוד שאומרים לו הבא שמינה לכתחלה ושחוט והכי פסקה הרמב"ם בהלכות שגגות פ"ד ואף דבחטאת אין לגבוה אלא החלב בלבד מ"מ אמרינן חלל שבת לעשות מצוה מן המובחר, ועוד דהרמב"ם פסק בהלכות תמידין פ"ט ה"ה שדם חטאת קודמין לדם העולה מפני שהוא מכפר, ודם חטאת ואברי עולה איזה שרצה יקדים א"כ מפני מה יהיה לו קדימה לבהמה הרועה שיפול ממנה לנדבה ואח"כ יהיה מזה עולה הלא בע"כ אנו שוחטין החטאת וראשית אנו נותנין הדם והוא קדים ג"כ לאברי עולה וכן תמיד חטאת קודם לעולה כדאיתא בזבחים פ"ט והכי פסקה הרמב"ם דכתיב אשר לחטאת ראשונה, הרי שתמיד יש לו קדימה לחטאת וכמו שקדים לענין הקרבתה כן פשוט לפע"ד שאם יש לו שתי בהמות וחפץ לעשות מהן אחד לחטאת ואחד לעולה, ודין הוא שיקדים בין בהקדשה ובין בהקרבתה שיהיה בורר תחלה המובחר לחטאת והנשאר לעולה, ועוד דכאן בע"כ מקריב אחד לחטאת והשני ירעה ואחכ יביא מדמיו עולה כשיסתאב, ואולי ימות מקודם ולא יוכל כלל להקריבו ע"ג המזבח ולמה נדתה הפעם המובחר, ועוד דחטאות הפנימיות קדושתן יתירה דדמן נכנס לפני ולפנים וריבה בהן מתנות דם, ודאי עדיף מעולה שכולה כליל וכפרת כל ישראל תלוי בזה דהמשתלח זקוק לעמוד חי עד מתן דמו של חבירו וצ"ע לפע"ד ועוד מר' יוסי עצמו מוכת הסברא הזאת דחביבה מצוה בשעתה ולזה לוקחין המובחר דמותר פסת קרב שלמים, ובשלמים ישנן מצות יתירות כדברי ח"צ בעצמו דהלא טעון שתי מתנות שהן ד' וטעון חזה ושוק וסמיכה ותנופה, מ"מ מקריבין הפסח שהוא קל מן המובחר משום דעתה מצותו, ושלמים באין אח"כ אם נותיר, אף כאן כן אפילו נאמר דעולה שכולה כליל יש לו קדימה על חטאת, מ"מ עתה הוא מקריב את החטאת וצריך להביא מן המובחר כנ"ל: יא) לענין שחוטי חוץ בדין שני השעירים הוא כך, לרש"י ותוס', ולראב"ד ולפי גירסתם בגמרא אם שחטן בחוץ עד שלא הגריל חייב על שניהם, דשניהם חזי לשעיר הנעשה בחוץ א"כ ראוי לבוא לפתח אהל מועד קרינן ביה ובמזיד כרת, ובשוגג חטאת קבועה אחת בהעלם אחד אפילו על שניהם דבבהמות גופן מחולקין ליכא, ובשני העלמות שתי חטאות דקודם ששחט הראשון זה ראוי לבוא, וזה ראוי לבוא בפנים, ואפילו אחר ששחט אחד מ"מ השני עוד ראוי למוסף דקודם הגרלה נוכל לשנות שעיר פנימי לחיצון כמו שנתפרש לעיל, ואף כי קודם ההגרלה לא ראוי להקריבו תיכף למוסף דמחוסר מעשה עבודת היום מ"מ ליכא מחוסר זמן לבו ביום כדמפרש בגמרא וכן

בודאי חייב משום יו"כ דחילל יו"כ שלא לצורך ואם הזיד ביו"כ ושגג בשחוטי חוץ חייב משום שחוטי חוץ גרידא, ואם משהגריל עליהם חייב על השם, ופטור על עזאזל ועיקר הדבר תלוי בהגרלה ולא בודוי כמו שמפרש בלחם משנה, והוא עיקר, אבל ברמב"ם (מעשה הקרבנות פי"ח הי"א) הגירסא עד שלא התודה עליהן חייב כרת על שניהם הואיל וגם שעיר העזאזל ראוי לבוא לאהל מועד להתודות עליו שפיר קרינן ראוי, ואחר הוידוי פטור על עזאזל דלהרמב"ם ראוי לוידוי קרוי ג"כ ראוי לבוא אל אהל מועד ולהתודות עליו כדאמרן, אבל לשאר פוסקים עיקר תלוי בהגרלה ולתוס' ישנים מוסיף עוד אפילו קודם הנחת הגורל עליו תיכף אחר הגרלה, ואף דודאי מצוה להניח עליו הגורל באהל מועד, מ"מ כבר מבורר חלק השם אתר ההגרלה תיכף לא נקרא תו לד', ועוד יש פירוש בתוס' ישנים דאפילו קודם ההגרלה ג"כ פטור דאם נתקדש כבר קרבן אתר למוסף היום אינו ראוי לבוא לפתח אהל מועד להקריבו, ואע"פ דשמא יתקדש להשם ויהיה ראוי לבוא אל אהל מועד, מ"מ עדיין אינו לד', אבל היכא שיוכל להתקדש לשעיר המוסף קריא ביה לד', וצ"ע עכ"ל. ופירשו כיון דאינו מבורר ברירה גמורה שיהיה מיוחד להשם פטור עליו ע"כ:

דרוש לז

סדר עבודת יוה"כ:

א) סדר התמיד ביוה"כ היה כמו בכל יום ויום, וסדר זה הוא כמו שמבאר הרמב"ם בסוף מס' תמיד וז"ל סידור האמיתי היוצא מכל מה שאמרנו על דעת חכמים כן, והוא לאחר הרמת הדשן ממזבח החיצון והוא מזבח העולה, מהדרין מערכה גדולה, ואח"כ מערכה שניה, ואח"כ מעלין שני גזרי עצים ונותנין אותם על המערכה גדולה, ואח"כ מזמנים כבש התמיד, ואח"כ פותחין שער הגדול כמו שזכר, ובשעת פתיחתו שוחט התמיד, ובאין שני כהנים להיכל שאחד מהם מדשן מזבח הפנימי, והשני מדשן המנורה תוך זמן ששוחטין התמיד, ונוטל דמו במזרק, ואינו זורק דמו ע"ג המזבח עד שגמר דישון מזבח הפנימי ואז זורק דמו, ואחר זריקת דמו מתעסק בהטבת חמש נרות מי שמתעסק בו, ומתעסקין האחרים בנתות התמיד והבאת איבריו לכבש ומליחתן שם כמו שהקדמנו הכל בבת אחת, אח"כ מתקבצין בלשכת הגזית וקורין כמו שהקדמנו, ואח"כ מעלין האיברים לגבי המזבח, ואח"כ הסלת ואח"כ החביתין, ואח"כ יין לנסך, ובשעת ניסוך היין מתחילין הלוים בשיר ומנגנין בכלים הנזכרים בערכין, ותוקעין תשע תקיעות בהפסקות כפי הפסקות השיר כמו שיתבאר עכשיו, וכשיוצא המקטיר מן

ההיכל עומד על מעלות האולם עם הכהנים האחרים, כמו שיתבאר עד שיגמר העלאת האיברים למזבח, אח"כ מברכין את העם בברכת כהנים, כמו שיתבאר, ושמור זה הסדר שהוא יוצא מתוך כל מה שנאמר בענין במשנה ובגמ', עכ"ל הרמב"ם בפי' המשניות, וכך הן דבריו בהלכות תמידין דפסק כרבנן דמקטיר קטרת בין דם לנרות, אבל הטור פוסק כאבא שאול דקטרת בין דם לאיברים, וטעמו של הרמב"ם דיחיד ורבים הלכה כרבים, אבל טעם הטור כיון דאביי הוה מסדר המערכה כאבא שאול הכי נקטינן, ול"נ ראיה לפסק הרמב"ם מהא דאיתא ביומא (דף ל"ד) קטרח של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים, ופריך שם מני אי רבנן בין דם לנרות מבעיא ליה, אי אבא שאול בין נרות לאיברים מבעיא ליה. ותירץ לעולם רבנן היא ובסדרא לא קא מיירי ע"כ, ופירש"י ניחא ליה לאוקמי כרבנן עכ"ל, הרי דהגמרא חפץ לאוקמה סתם מתני' כרבנן, ובודאי דהכי הלכתא כנ"ל, פירוש כיון דהמשנה לא דייקא לא כמר ולא כמר אחי, חפץ לאוקמי כרבנן דהלכתא כותייהו:

ודע דאף דעבודת תמיד של שחר ביו"כ היתה כמו בכל יום כמו שאמרנו, מ"מ בקצת מחולק, א) לענין הפייסות כמו שבארנו יפה יפה בס' דקה מן הדקה בדיני הפייסות לכל מר ומר כדאית ליה, ב) בכל יום היה תרומת הדשן בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו, וביוה"כ מחצות (כדאיתא ביומא דף כ' ע"א), ג) בכל יום היו שתי מערכות, כמו דאיתא במשנה דתמיד והן שהיו עושין אותן ביחד, ובחד מקום היו מסדרין אותן, וכשרין בלילה, ועוד היתה מערכה שלישית של קיום האש, דאין לה זמן וסדר קבוע, ונעשית ביום, אבל ביוה"כ היו ד' מערכות, דמוסיפין עוד אחת בשביל קטרת דלפני ולפנים, והד' מערכות היו מסדרין אותן בזה הסדר, תתלה הגדולה בדרום המזבח, והשניה משוכה מקרן מערבית דרומית כלפי צפון ד' אמות, ושנים האחרונים כתב הגאון מהריעב"ץ ז"ל דנראה לו דמסדרין אותן מזרח וצפון כדי שיהיה המזבח מעוטר עכ"ל, ד) בכל יום עושין הכל אף בכהנים הדיוטים, אבל היום לכל הפוסקים מן התורה כל העבודות של יום זה דוקא בכ"ג, ולריטב"א תמידין ומוספין לפי שאינן מיוחדות ליום זה מדרבנן דוקא בכ"ג ומכשירי עבודה כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה וכדומה, גם היום בכהן הדיוט לדעת הרמב"ן והרבה רבוותא ז"ל, מלבד הריב"א ובעל המאור דס"ל דאף תרומה הדשן היתה בכ"ג, ה) קטרת של חוץ בכל יום, היתה בשתי מחתות, דהיה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום במחתה אחת, דחותה בשל זהב (מזהב פרוים אדום דדומה לדם פר) ובה היה מכניס אפילו בקטרת של חוץ, משום חולשא דכ"ג, כן דעת הרמב"ם ותיו"ט אבל י"א דגם ביוה"כ קטורת של חוץ היתה כמו בכל יום כמו

שבארתי לעיל בהלכות קטורת כמו שכתב הרמב"ן המלחמות בשם התוספתא, ו) פרסו סדין של בוץ בינו העם, כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, וטובל טבילה ראשונה בחול כמו בכל יום, במקוה שע"ג שער המים בצד לשכתו, אבל יתר הטבילות בקודש על גג בית הפרוה, וטבל ועלה ונסתפג והביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ונסתפג כדי שלא יהיו מים מבדילין בין בשרו לבגדים ועוד משום נימא או עפר ויהיה חציצה, ז) בכל יום היה מקדש מכיור, והיום מקיתון של זהב ולדעת הירושלמי קידוש הראשון של כ"ג ג"כ מן הכיור וכן דעת רש"י והרע"ב, והתויו"ט כתב דלא דקדקו דהיום מקיתון של זהב, אבל הם סמכו על הירושלמי כנ"ל, ח) בכל יום אין מטילין ששית ברזל לחקק בית טבילתו, אבל היום מפני ריבוי הטבילות והקדושין, אם היה כ"ג זקן או איסטניס מחמין לו חמין מערב יוהכ"פ ומטילין לתוך הצונן, או ששית של ברזל, אע"פ שהוא מצרף ואסור משום מכה בפטיש שהיא גמר מלאכת הברזל לחתכו, כיון שאין מתכוין לכך אינו אלא משום שבות ואין שבות במקדש ולדעת הפר"ת חוץ שמטבילה ראשונה שהיתה בחול דשם אסור. שבות אבל יתר הפוסקים לא חלקו ט) בכל יום שוחטין את התמיד כל השני סימנין, אבל היום שוחט ברוב שנים ומירק אחר השחיטה על ידו:

ב) בעודנו לבוש בגדי זהב בטבילה ראשונה, מקריב קצת מן המוספין כמו שנתבאר לעיל להרמב"ם הפר ושבעת הכבשים דפסק כר"ע דס"ל הכי, אבל להרא"ש כיון דבגמרא פליגי תנאי אליבא דר"ע, איכא מאן דאמר משמיה דר"ע ו' כבשים עם פר העולה היו קריבין עם תמיד של שחר ואחד הנשאר עם תמיד של בין הערבים, ואיכא מ"ד איפכא, שהאחד קרב עם תמיד של שחר, וששה הכבשים עם תמיד הערב, והדעת מכרעת כחד מהנך תנאי דאמר משמיה דר"ע שמקצת המוספין בבקר, ומקצת בערב, לקיים מה שנאמר מלבד עולת הבוקר, אלמא שמוספין קריבין עם עולת הבוקר, ולקיים סדרא דקראי שהעבודה נאמרה באחרי מות קודם המוספין, ואיכא למימר שגם פר ושעיר היו קריבין אחרי הוצאת כף ומחתה, כדי שנמעט ההפסק בין עבודת היום, ובין הוצאת כף ומחתה, שהרי כתובים מיד אחר עבודת היום, והיה ראוי לעשותן מיד, אלא שאנו צריכין להקדים אילו ואיל העם לקיים חמש טבילות ועשרה קדושין דגמירי שצריך לעשות ביו"כ, הלכך כל מה שנוכל למעט ההפסק עדיף טפי עכ"ל הרא"ש ז"ל, ומה שכתב ז"ל דמסתברא ליה דלא לפסוק כר"ע במשנה, אלא כתנאי דפליגי אליביה כדי להקריב מקצת מוספין בבקר ומקצתן בין הערבים, לא הבנתי הלא גם להרמב"ם ז"ל ג"כ חולקין את המוספין דז' כבשים והפר בבקר, והשעיר והאיל דמוסף ג"כ מקריב אליבא דהרמב"ם בערב ולא עוד אלא אם עשה אותן קודם עבודת היום לא עשה ולא כלום

כמו שפסק הרמב"ם גופא, א"כ גם אליבא דרמב"ם נתקיימו שתי המקראות כמו אליבא דהרא"ש ז"ל וצ"ע, ואם חל בשבת מקריב ג"כ הכ"ג בעצמו קודם מוסף היום את השני כבשים של מוסף שבת עם שני העשרונים דתדיר קודם, ואח"כ הפר וז' כבשים דאמרן ומעלה המנחות של שני המוספין אחר שיגמור להקריב המוספין, ומנסכים אז היין של שניהם ביחד ומרבין ותוקעין עד שיגמור שלי המוספין, וכן מסדר את לחה"פ ומקטיר את השני הבזיכין, וללחם משנה בזיכין קודמין למנחת סלת, ולהמשנה למלך קודמין הבזיכין דוקא לנסכי יין אבל לא למנחת נסכים שעמה וטעם דבזכין קודמין לנסכים הוא עפ"י הירושלמי כמו שמבואר שם דבזיכין דהן לאישים נקראין מקודש לגבי יין שהוא לספלים. מיהו נראה דהלחה"פ מסדרין אותן כמו בכל שבת בד' כהנים, כיון דאי אפשר שהכה"ג בעצמו יעשה זאת בע"כ צריך ד' כהנים כדאיתא במנחות, ונ"ל ג"כ דאין הכ"ג מסייע כלום לנשאו, כי כבודו של כה"ג תמיד שיושיטו לו אחרים שהוא יעשה, אבל השני בזיכין בודאי הוא מקריב בעצמו ואף כי הדין הוא בכל שבת ששני הבזיכין מקריבין שני כהנים, מ"מ נ"ל דזה אינו מן התורה, כמו אצל שני גזרים של בין הערבים, דגלי קרא בפירוש ששני גזרי עצים בשני כהנים, כדכתיב וערכו הרי כאן שנים (כדאיתא ביומא דף כ"ו ע"ב) אבל כאן אינו אלא משום אורחא דמלתא דברוב עם הדרת מלך, כמו שכתבו התוס' במנחות ודף ס' תוס' ד"ה יכול) אצל מנחת חוטא, דמאי דנקט שם בגמ' אצל מנחות שני כהנים, דה"ה כהן א', אלא דאורחא דמלתא משום דברוב עם הדרת מלך, לתנו שתי מנחות לשני כהנים. אף כאן י"ל כן דמשום אורחא דמלתא נתנו שני הבזיכין לשני כהנים משום ברוב עם כדאמרן, אבל ביוה"כ המצוה בכ"ג היא דודאי מקריב הוא את שניהם ע"כ, ורש"י בחומש פ' אתרי פי' (פ' ט"ז פסוק כ"ג) כתב וז"ל וסדר העבודות תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן, ושעירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב עכ"ל.
ונראה מלשונו שאחר עבודה של שחר עשה תיכף עבודת היום, וקצת מן המוספין עשה אצל הקרבת איל אחר עבודת היום בין הערבים, וזה בודאי תמיה דהוא דלא כמאן לא כר"א ולא כר"ע, ועיין בלחם משנה בפ"ג דעבודת יוה"כ, וצ"ע, ועוד יתבאר לקמן יתר העבודות לרש"י ז"ל:
ג) טבילה הראשונה היתה בחול, כיון שאינו בא לחובת היום, דהלא בכל בוקר היתה טבילה זו משום סרך טומאה ישנה כמו שבארנו, אבל טבילה שניה היתה בקודש על גג בית הפרוה, ורש"י והרע"ב פירשו מכשף ששמו פרוה בנאה ונקראת על: שמו, והרמב"ם

והתוס' ישנים והריטב"א פירשו עפ"י הירושלמי יש מן החכמים שאמרו כי חפר מחילה תחת הקרקע בקודש הקדשים כדי שיראה עבודת כ"ג ביוה"כ והרגישו הכהנים בחפירה ומצאוהו, וקראו אותה לשכה על שמו, אבל הוא נהרג שם עכ"ל. ולכאורה חמוה דמשום דהמכש. עשה שלא כדין יקרא הלשכה על שמו. ונראה. לי לפרש דכמו אצל קרח אמרה תורה לעשות רקועי פחים צפוי להמזבח למען אשר לא יקרב איש זר וכו', אף כאן לזכר שלא יהין איש לעשות כמוהו נקראת הלשכה על שמו ול"נ לפרש דמשו"ה קראוהו פרוה, מלשון דם פרים, כמו שעשו לכל כלים של יוה"כ מזהב פרוים שדומה לדם פרים, אף כאן נקראת לשכת בית טבילה שלו ג"כ כן כנ"ל. ובתפארת ישראל פירש, כיון שעלו המים לגבוה ע"י וואסער לייטונג נראה כמו שנעשה ע"י כישוף ע"כ, וכתב המרדכי בפ"ק דשביעית והואיל שהוא מנוקב בטל מתורת כלי, דהמים הבאים לתוכו מעין עיטם על שער המים שהיה טובל בה כ"ג, עכ"ל, בית הטבילה של בית הפרוה היתה כ"ג אמות גובה מקרקע העזרה, וכתבו התוס' דבית הטבילה שהיתה ע"ג בית הפרוה היה מחזיק שלש אמות גובה, ואף כי קומת אדם הוא שלש אמות בלא ראשו, מ"מ היה די בג' אמות, כי כשנכנס למים עולין המים על ראשו, וכתב התויו"ט במדות שהיתה מעלה מיוחדת מלשכת המדיחין ע"ג בית הפרוה מחולקת במחיצה בל יראה העולה לתוך המדיחין, ולפיכך תנן משם עולה, כי לא יתכן שילך דרך המדיחין שיש שם ריח מהקרבנות שמדיחין שם ואין זה כבודו עכ"ל, והמעלות היו בנין אבנים מגולגלות וסובכות כמו שפירש הרע"ב, ולפי דעת פר"ח בס' מים חיים ובהגהות רעק"א ז"ל משמע שדוקא מטבילה שניה ואילך כיון שהיתה בקודש שם היה מותר להתם חמין או עששית של ברזל מערב יוה"כ, דכיון שהיתה בקודש אין שבות במקדש, אבל בטבילה הראשונה שהיתה בחול אסור דשם יש שבות, אבל כפי הנראה מס' שער המלך שכתב לענין הזאה שבבית המקדש אפי' בהר הבית מותר כמו דאיתא בעירובין נראה דאין חילוק, וכן נראה מדעת הרמב"ם והרא"ש והתורת עולה דאין חילוק, וכתב עוד המרדכי שם בפ"ג דשבועות, ואף דבטבילה בחמין ליכא דגזרו משום גזירת מרחצאות כדאמרינן בברכות וכי יש טבילה במים חמין והא שאובין נינהו דפירושו כשאובין חשיבי, א"כ למה התירו לכ"ג להחם לו חמין לתת לתוך המקוה להפיג צינתן, דשאני ביהמ"ק דהתירו ג"כ שבותים אחרים כ"ש עבודת יוהכ"פ דתקיפא טובא עכ"ל, ולמדנו מזה שני דברים א) למדנו דאסור לכל אדם לטבול במי מקוה חמין משום גזירת מרחצאות, ב) למדנו עוד דהא דבביהמ"ק התירו שבותין, לאו דוקא צורך שבת, אלא אפילו שבותים אחרים, דהלא גזירת מרחצאות אינן ענין לשבת, אלא ודאי כל גזירה דרבנן נקרא שבות והם

אמרו לאסור והתירו בצרכי המקדש כדאמרן, אבל בירושלמי אסרו להחם חמין משום גזירת מרחצאות לר' יהודה אפילו מעט, כן פירש בק"ע ופני משה שם לד"ה שיהיה כל המקוה מחמין של ערב יו"כ ולא התירו אלא מעט חמין ועיי"ש:

ד) וכתב המשנה למלך דפריסת סדין בין כ"ג ובין העם בודאי צריך בכל הה' טבילות דגנאי הוא לכ"ג לראותו כשהוא ערום אבל דשיהא של בוץ כדי להכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, כלומר בבגדים לבנים, זאת היא רק בשתי טבילות הראשונות דתרי הכירא עבדינן כדאמר רב כהנא ביומא, אבל מדברי הרמב"ם נראה שבכל הה' טבילות היה פריסת סדין של בוץ עכ"ל, ובמשנה איתא הביאו לבית הפרוה. ויש לדקדק הלא בית הטבילה על גג בית הפרוה היה ולמה לא הביאו אותו עד בית הטבילה ממש. ונ"ל לפרש דבאמת לא היו מלוין אותו אלא עד המסיבה ומשם להלן היה עולה בעצמו, וטעמו של דבר נ"ל כיון דכ"ג אסור לראותו ערום הוא בעצמו פשט שם את בגדיו וירד. ואף דכתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש, רצה הוא שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, דזה דוקא בכל השנה כולה שנכנס לבית המרחץ במקום שאינו מקודש. מותרין אחרים לרחוץ עמו, אבל כאן בקודש שהיתה מיוחדת לכ"ג אסור לרחוץ עמו אחרים, וגם אסור לראותו ערום, והלכך הלך שם יחידי, כן נ"ל. ולפ"ז הא דתנן הורידו אותו לבית הטבילה אין הפירוש שהם מורידין אותו בעצמם שם, אלא הפירוש לפענ"ד שהיו מלוין אותו עד שם, ובמשנה יומא (דף ל"ד) איתא הביאוהו לבית הפרוה, ואח"כ במשנה השניה איתא לשון בא לו, ויש לדקדק למה אצל שאר דברים מצינן בלשון הפעיל דרך גדלות כגון מפרישין אותו, מסרו לו זקני ב"ד, מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה והעלוהו לבית אבטינס, הורידו אותו לבית הטבילה, הביאו לו את התמיד, הביאוהו לבית הפרוה, ובשאר דברים מצינן, שבא בעצמו כגון בא לו אצל פרו, בא לו למזרח העזרה, בא לו אצל פרו שני', ואח"כ הוציאו לו את הכף ואת המחתה, הביאו לו את השעיר, ואח"כ עוד הפעם תנן בא לו אצל שעיר המשתלח. בא לו אצל פר ושעיר, בא לו כ"ג לקרות, וצ"ע דודאי לכ"ג משתמשים תמיד לפניו כהנים אחרים כי כן דרכו להראות גדולתו מן התורה על שאר אחיו הכהנים:

ה) קודם הטבילה שניה קדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב ופשט וטבל ועלה ונסתפג, והביאו לו בגדי לבן של י"ח מנה וקידש עוד הפעם ידיו ורגליו, וכתב הרא"ש ובא לו אצל פרו, והיה עומד בקרן צפונית מערבית באויר שבין האולם ולמזבח, לא כנגד המזבח ממש כנגד צפון, והיו עוקמים את ראש הפר שיהא ראשו לצד דרום ופניו לצד מערב, ולא היו מעמידין אותו להדיא ראשו למערב ואחוריו למזרח שמא ירביץ גללים עכ"ל, וכתב הריטב"א ואף דאמרו במדרש דמעולם לא הרביץ גללים אלא שאין לנו לסמוך על

הנס עכ"ל, ופסק הרא"ש בזה כראב"י כדאיתא בגמרא וכדפירש רש"י דלא היה עומד ממש בין האולם ולמזבח, אלא סמוך לבין האולם ולמזבח, אצל מקצוע צפונית של מזבח, שהיו מקריבין אצל הפתח בכל יכולת משום חולשא דכ"ג, ויותר מכאן לא יוכל לקרבו, דאי מעייל כנגד המזבח לאו בצפון הוא עכ"ל, אבל הרמב"ם לא כתב כבין האולם ולמזבח, ולכאורה קשה הלא משנת ראב"י קב ונקי, וצריך לפסוק כדבריו, וכתב הכ"מ דבאמת צריך להגיה כך בדבריו, אבל התיו"ט כתב דהרמב"ם סמך על המשנה דמס' מדות דמזבח בצפון נמי קאי ופסק כרבי, והשוה את רבי לר' יוסי בר יהודה, הלכך דוקא בצפון המזבח, ואין צריך להגיה כמו שהגיה הכ"מ, והרע"ב פסק נ"כ כרבי דס"ל דכל צפון אפילו שכנגד המזבח עצמו בין למערב בין למזרח כשר ע"כ, אבל בס' המאירי כתב וז"ל לענין פסק מקצת המזבח בצפון והוא שבע אמות ממנו, ואעפ"כ אין הפר עומד לצד מערבי, ולא השעיר עומד לצד מזרח, משום דאע"פ שהם צפוניים אינו מקום שחיטה, והלכך זה עומד אצל קרן מערבית צפונית, וזה אצל מזרחית צפונית עכ"ל, וכתב הרא"ש הכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו ומתודה עליו ועל בני ביתו, וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי כפר נא לחטאים כו' כחכמים, ובירושלמי יש בהזכרת השם שניה בוידוי היה אומר אנא בשם עכ"ל, ונ"ל דאף דקיי"ל כר' יהודה דהפר של כ"ג אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו, מ"מ מתודה על הכל, דלא כמו שמתודה בכל שאר קרבנות אחרים בכל השנה כולה דאינו מתודה על הקרבן כי אם על חטא שחטא. ועל אותו החטא נתכפר, כמו על עולה מתודה על עשה ועל לאו הניתק לעשה, ועל החטאת מתודה על החטא שחטא (כדאיתא ביומא דף ל"ו, וברמב"ם פ"ג מה' מעשה הקרבנות), שאני הכא כיון דיוה"כ הוא, ובלא"ה צריך להתודות, לכן מתודה על כל החטאים כנ"ל מפשטות המשנה, ועוד משונה וידוי זו מכל הוידויות של כל השנה כולה, דכל הקרבנות אינן מכפרין כלום עד שיזרוק הדם, אבל וידוי זה שהוא על הפר מכפר בעצמו בלי דם, דלמדנו גז"ש משעיר המשתלח, מה התם כתיב וכפר ושם אינו דם, דהלא לא זרקו את הדם של שעיר המשתלח, אף כאן הוידוי בעצמו מכפר בלי דם (כדאיתא בשבועות דף י"ג ע"ב) וצריך להיות הוידוי דיקא באנא, ובשם, דכל זאת למדנו בגמרא מגז"ש, והיה מזכיר בכל וידוי ג' פעמים שם המפורש ב"ה, ואחת בהגרלה, וביחד מזכיר עשרה פעמים, ונשמע קולו עשרה פרסאות עד יריחו כדאיתא בגמ', ואיתא בטור או"ת וז"ל תניא בתוספתא אנא השם עויתי כו' אנא השם כפר נא, ובמקצת גרסאות מזכיר בפעם שני אנא בשם, וכתב ר"ת לא משגיחין ברבי חגי לגבי מתניתין, ובסדר של שלמה הבבלי כתוב בשניהן השם, אבל בסדר אתה כוננת כתוב

בראשונה היו אומרים אנא השם, ובשניה אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם, ורב האי גאון כתב, לא בלשון זה היה אומר כ"ג אלא שם של מ"ב אותיות, ועדיין מצוי הוא בישיבה בקבלה, וידוע לחכמים, וכן כשהיה אומר לפני ד' תטהרו היה אומר שם המפורש עכ"ל רב האי גאון ז"ל, (כוונתו ג"כ לשם המפורש של מ"ב אותיות וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין נראין לי דבריו, דכיון דילפינן בגז"ש הזכרת השם של ד' אותיות אין לשנות אלא כמו שכתוב בפסוק הוא מזכירו ככתיבתו, והוא שם הנקרא שם המפורש, והוא מקור לכל השמות וכולן נאצלין ממנו, ועליו נאמר ההוגה את השם באותיותיו נעקר מן העולם, ואין להזכירו בגבולין ע"כ, וכתב רבינו סעדיה ז"ל, שראוי לומר לפני השם תטהרו, כמו שאמר אנא השם, וכתב הרי"ץ גיאות ז"ל, ואם אמר לפני ד' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואינו הוגה את השם באותיותיו, וכתב אבי העזרי על כל הזכרה היו מברכין וכורעין לכבוד השם יתברך, וכן מצינו בספרים כשמסר ר' נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע ולפול על פניהם, וכן אנו עושין לדוגמא עכ"ל הטור, ואיתא עוד בקידושין (דף ע"א) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שם בן ד' חכמים מוסרין אותו לתלמידיהם פעם אחת בשבוע, ואמרי לה פעמים בשבוע, (פירש המהרש"א פירושו, קריאתו דכתיבתו הכל יודעין, עכ"ל) ומסיק שם בגמרא מסתברא כמ"ד פעם אחת בשבוע דלעלם כתיב, וכן פסק הרמב"ם בהלכות תפלה, וכתב שם והוא שם הנהגה והוא שם המפורש, וכל זה גדולה לשמו עכ"ל, הרי דס"ל להרמב"ם ג"כ כהרא"ש דשם של בן ד' הוא הוא השם המפורש, ובודאי אותו מזכיר הכה"ג ביוהכ"פ, ואיתא עוד שם בגמ' ר' אבינא רמי כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי, אמר הקב"ה לא כשם שאני נכתב אני נקרא ע"כ, וכתב המהרש"א דהיינו הא דאמרינן דעוה"ז נבראת בא"ד, והעוה"ב בי"ה, בעוה"ז הוא גם דין נכתב ברחמים ונקרא בדין, ושם הקריאה מרמז "א" על ראש השנה, "י" מרמז על עשרת ימי תשובה שבין ר"ה ליוה"כ ימי הדין, ולעוה"ב כולו רחמים עכ"ל, לכן נ"ל דכ"ג ביוה"כ שהיה אז מעין עוה"ב התפשטות הגשמיות ממש, וביכלתו היה אז לעורר רחמים גמורים על ישראל, לכן הותר לו לקראו ככתיבתו כנ"ל, וכתב התוי"ט מ"ש דבראשונה אמר אנא השם ובשניה אנא בשם, דבראשונה שהיה מתחיל צריך שיאמר בה"א הקריאה שקורא להשי"ת בשמו שמתודה לפניו, ובשניה שמבקש הכפרה אומר בשם, ר"ל שבשם הזה יכופר כי הוא המקור לכל השמות, וכדברי הרא"ש ז"ל שהוא שם של בן ד', ועוד כתב התיו"ט, ואף דבכל יום ברכו הכהנים את העם במקדש בשם המפורש, מ"מ לא היו כורעים אלא כשיצא מפי כ"ג ביוהכ"פ, ואולי טעם הדבר כמו שכתב החכם ר' משה קורדואירו ז"ל בסוף עבודת יוה"כ שבכל יום מזכירין את השם

בברכת כהנים בניקוד א"ד כמו היום אצלנו, והכ"ג ביוה"כ מזכירו בניקוד חולם סגל קמץ סגול עכ"ל. ובספר יערות דבש חלק א' ביאר עוד הדבר וז"ל וכן שם המפורש א"א להזכירו כי שם המפורש צריך להיות בלי תנועות כלל רק בקול וזה א"א לבני אדם לדבר רק ביו"כ היה עפ"י הנס והיה יוצא מפי כ"ג בלי הזכרה כלל או נעות שפתיו של כהן רק מעצמו יוצא בלי תנועות פיו כלל ולכך היו משהחיים וכורעים והתיו"ט תמה מה החרדה הזו תמיד היו מזכירין במקדש השם ככתבו (ואני תרצתי שהיה לאחר שמעון הצדיק שלא היו מזכירין את השם ככתבו) אבל לפמ"ש ניחא כי יפה עשו שחרדו כי הוא קול ד' יחולל אילות והנה הדיבור היוצא מקול הן המלאכים והן בגדר ארבע חיות הקודש שהן בארבע מוצאות כי מוצא החמישי שהן אותיות הגרון הן אותיות הקול והן תוכן עליליים הראשונים עכ"ל כלומר דאותיות היחוד הן כולן אותיות הגרון דלא צריך לזה תנועה כלל כי הוא האחדות האמיתית ולזה מרמז קול השופר כמו שמבאר שם למעלה מזה והבן. וכתב עוד התויו"ט אף דבמשנה איתא רק אצל שעיר המשתלח שהכהנים והעם כורעים, מ"מ פשוט הוא דבכל הוידוים בשעה שמזכיר את השם היו כורעים בכל עשרה הזכרות, דבהזכרה תליא מלתא, ובתוס' חדשים רצה לומר דבשני הוידוים של פר, לא היו שומעין כל ישראל את השם שהזכיר הכ"ג, שהפר היה עומד בין האולם ולמזבח, משא"כ אצל שעיר המשתלח, דהשעיר היה עומד בשער המזרח ושם היה מתודה עליו, ולכן שמעו כל ישראל, ואף דביריחו היה נשמע קולו של כ"ג, דהרי רש"י כתב דרק פעם אחת היו שוחטין עכ"ל, ובודאי זה דוחק, כיון דהרמב"ם מביא אבל כל הוידוים, וכן נהגו בכל ישראל שכורעים בכל האזכרות, דודאי שמעו כל העם קולו של כ"ג בכל האזכרות, ואף ביריחו דרחוק י' פרסאות שמעו פעם אחת פשוט הוא שבעזרה שמעו תמיד, ובספר הקנה איתא וכן כתב האר"י ז"ל, מה שאנו אומרים שם המפורש יוצא מפי כ"ג, שהכ"ג לא היה מוציא את השם הקדוש והנכבד יתעלה מפיו, אלא כשהגיע לשם, השם היה יוצא בעצמו מפי כ"ג, דכתיב בכל מקום אשר אזכיר ולא כתיב אשר תזכיר, וכתב הרמב"ם בראשונה היה מגביה קולו בשם כיון שרבו הפריצים חזרו לאמרו בקול נמוך, ומבליעו בנעימות עד שלא יבינו בו אפילו חבריו הכהנים עכ"ל, והובא ג"כ בהגהות אשר"י, והלחם משנה תמה ע"ז וז"ל קשה דבפרק עשרה יוחסין לא אמרו כן אלא על שם של בן י"ב אותיות ולא על שם של בן ד'. ונ"ל דהרמב"ם לא היה גורס שם כן, דכך כתב ג"כ בהלכות תפלה עיי"ש, ועוד הקשה הלח"מ דמקידושין נראה דכ"ג היה אומר את השם במהרה בזמן שאחיו הכהנים מנעימים קולם, ורבינו ז"ל כתב בהיפוך, שהכ"ג היה מבליעו בתוך נעימותיו, והיה מזמר כשאומר השם שלא יבינו מה שהוא

אומר עכ"ל, ונ"ל דבעת הדוכן שהיו שם כהנים אחרים, שפיר היה יכול להבליעו בשעה שהכהנים היו משוררים, אבל ביוה"כ הוא בעצמו אמר ולא הכהנים, א"כ בודאי צריך הוא בעצמו להבליעו וא"ש, ואיתא עוד בקידושין (דף ע"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב שם של מ"ב אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו, וכל היודע אותו והזהיר בו ומשמרו בטהרה. אהוב הוא למטה ונחמד למעלה, ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שתי עולמות עוה"ז ועוה"ב ע"כ, ואף דאנן קיי"ל דמזכיר שם של בן ד', אבל כיון דרב האי גאון ז"ל ס"ל דמזכיר שם של בן מ"ב, לא נמנעתי להביא את המימרא הזאת, ואח"כ בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח כן איתא במשנה (יומא דף ל"ז ע"א) וכן איתא ברמב"ם (בעבודה פ"ג ה"ב) ופירש בלח"מ אף דהרמב"ם פסק דרובא דמזבח בדרום ומקצתו בצפון קאמרה המתניתין דהיה מגריל כנגד המזבח במזרחו בחלק צפונה שלו כלומר בחלק המזבח שהיה בצפון לאפוקי שלא בחלק שהיה בדרום בהגרלה טעונה צפון ומ"ש לצפון המזבח ר"ל בחלק צפונה של מזבח ולעולם מקצת המזבח בצפון נמי קאי עכ"ל, אבל ברא"ש איתא ז"ל ובא לו למזרח העזרה להגריל אינו צריך אלא שיהא בעזרה עכ"ל דלא כתב בצפון כמו דאימא בפירוש במשנה וברש"י בגמרא פירש בא לו למזרח העזרה חוזר אחוריו לצד מזרח סמוך לפתח שלא היו מכניסין השעירים להגריל אלא שיהיו בתוך חלל העזרה כדכתיב והעמיד אותם לפני ד' אבל לא לקרבן כ"כ לצד ההיכל עד שהוא בא לשוחטו היו מקריבין אותו כדתנן לקמן הביאו לו את השעיר שחטו עכ"ל. ובד"ה לצפון המזבח כתב כלומר משוך מכנגד המזבח לצד צפון שיהא כנגד האויר שבין מזבח לצפון, דאע"ג דלא שחיט ליה הכא, מ"מ כל מעשיו טעונין צפון, ואשמועינן שאין צפון כנגד מזרחו של מזבח עכ"ל, ולכן תמיה לי על הרא"ש ז"ל דלא די שלא הזכיר כלל צפון, אלא כתב עוד בפירוש שאינו צריך אלא שיהיה בעזרה וצ"ע ובתו"כ כתוב ג"כ בפירוש דטעון צפון:

הכ"מ פירש דהרמב"ם פסק כראב"י, ומגיה בדבריו דצריך להיות כבין האולם ולמזבח, כדמוקי לה בגמרא, אבל התויו"ט פירש דהרמב"ם פסק כרבי, אבל רבי לא הוסיף בכולי צפון, אע"ג דמרחיק הצפון למערב ולמזרח מ"מ אפשר דס"ל דוקא מה שכנגד בין כותל המזבח ולכותל צפונית העזרה לרבי אינו כשר מה שבין הכיור כו' והלח"מ כתב דפסק כראב"ש והרע"ב פסק כרבי, פירוש במשנה דס"ל דכל צפון אפילו שכנגד מזבח עצמו בין למערב בין למזרח כשר, ומהמאירי נראה שמפרש כהלח"מ דפסק כראב"ש עיי"ש, ומהריטב"א נראה ג"כ שמפרש כהלח"מ דכתב דלעיל לאו דוקא, אלא לאפוקי מדר' יוסי

ברבי יהודה ומרבי, ולמימר דאי מתניתין כפשטא ראב"ש היא, ולכשתמצא לומר דתנא דמתניתין סבור ליה דכולי מזבח בדרום, תני כבין האולם ולמזבח, ואכתי הוי כראב"ש נמי עכ"ל. ואף דהרמב"ם סבר דרובא דמזבח בדרום מ"מ מצי סבור כראב"ש, ולא צריך לשבש. דוק ותשכח כי קצרתי: בא לו להגריל:

ב) הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו, ומפרש בגמ' דמצדד אצדודי, ופירש"י לא אצל ממש ולא אחורי ממש אלא שיכסה בו רבו מקצת צד רבו, אף כאן היו הולכין אחורי כה"ג כך, ואף דהרמב"ם כתב דין זה בהלכות ת"ת, מכל מקום השמיטו בכאן אף דמפורש בהדיא בגמ' דאף בכ"ג הדין כן, וצל"ע ואפשר דאשם סמיך:

ג) ומעמידין שני השעירים פניהם למערב ואחוריהם למזרח, וכ"ג בא לשם, והסגן מימינו וראש בית אב משמאלו, וב' השעירים לפניו א' לימינו וא' לשמאלו, (לשון הרמב"ם בעבודה), אף דבמשנה בש"ס לא הוזכר רק ושם שני שעירים, מ"מ פשוט הוא דכשבא לשם היה הכל מוכן, וכתב הרא"ש השני שעירים היו שוין במראה ובקומה ובלקיחתן כאחת, וכ"ז אינו מעכב אלא למצוה, (וכבר בארתי לעיל כל פרטי דיני השעירים):

ד) וקלפי של עץ היתה, ואין עושין אותה לא מכסף ולא מזהב דחול היתה, דכלי שרת אין עושין מעץ, וכ"ת לקדשיה ונעבדיה מזהב התורה חסה על ממונן של ישראל, כן איתא בגמרא יומא (דף ל"ט) ואף דהגרלה לאו עבודה היא ואיך יעשו לזה כלי שרת ? י"ל דה"ק דאם יעשו אותו מעץ ויקדש אותו ידמו העולם שהוקדש וידמו שהוא כלי שרת, ויסברו שיכולין לקדש בו מנחה או לקבל בו דם בשעת צורך, ויאמרו שמותר לעשות כלי שרת מעץ, לכן לא קדשו אותו ועשוהו משל עץ, כן איתא בתוס' ישנים, וכתבו עוד לרב יהודה דאמר מצות ליהנות נתנו איך יוכל לקדשיה כיון דיכול לעשותו בשל חול דהגרלה לאו עבודה היא וא"כ נהנה מהקדש שלא לצורך, י"ל כיון דכבוד המצוה הוא מותר להשתמש בשל קודש, והריטב"א תירץ דבאמת קיי"ל מצות לאו ליהנות נתנו והיו יכולין לקדשה דאי לאו משום גזירה ואף הגורלות אין צריך לעשותן דוקא של מתכות אלא מותר לעשותן נמי של עץ, מ"מ בבית שני עשו אותן של זהב שכיון שאין להם תוך לא גזרינן, וכ"ת התורה חסה על ממונן של ישראל ולמה עשו אותן מזהב דשאני גורל עצמו דהשם כתוב על אחד מהן, והעלתם דאורייתא, וכן נמי ידות כלים עשו אותן של זהב משום דעבדי בהו עיקר שירות תדיר, כן כתב הריטב"א והגורלות צריכין להיות שניהן שוין לא יהיה אחד גדול ואחד קטן אחד כסף ואחד זהב (גמ' שם), וצריך כתיבה לשמה עליהן, כן כתוב בתוס' ישנים ע"פ ת"כ, ועל אחד היה כתוב לד' ועל השני לעזאזל, אבל בירושלמי דחקוק הוה עליהן דכתב יכול להמחק והיה כתוב עליו אחד לד' בשתי

שיטות אחד מלמטן והשם מלמעלן. והקשה בתוס' ישנים משם הר' אלחנן, אמאי לא קאמר חטאת לד' שיזכיר השם מאוחר כדאמרינן בפ"ק דנדרים (דף א') לא לימא אינש לה' קרבן אלא קרבן לד' דלמא פשע ומדכר שם שמים לבטלה, ואומר רבי דשאני הכא דכתיב אשר עלה עליו הגורל לד' והדר ועשהו חטאת, ופי' דהכא גזירת הכתוב דצריך שיאמר מקודם לד' ואח"כ חטאת, והריטב"א תירץ דהתם מדרבנן בעלמא, אבל הכא לא גזרו דכ"ג זריז ולא פשע, ועוד שהיה שם הסגן ואב"ד דמדכרי ליה, ועוד תירץ דלד' אין כאן לבטלה דסיום הגורל הוא ודי בזה, ומה שאמר אח"כ חטאת הוא מגזה"כ בעלמא ואינו מעכב, ולפי דברי התוספתא אין הכה"ג אומר כלל חטאת אלא לד' עכ"ל. ובתפארת ישראל תירץ דהתם בנדבה שייך דלמא מימלך משא"כ בזה דחובה הוא, ותו דכבר הניח הגורל עליהם תו לא מימלך עכ"ל. ולפענ"ד אין אנו צריכין לכ"ז דאפילו בחובה אסור ג"כ לומר מקודם לד' כי שמא ימות קודם שיוציא מפיו חטאת נמצא שמזכיר שם שמים לבטלה, וכ"ז בשאר הקרבנות דקריאת שם עשהו חטאת, שפיר חיישינן שמא מימלך, או אפילו לא ימלך דלמא ימות ונמצא מזכיר שם שמים לבטלה, אבל כאן הגורל קובע חטאת והאמירה לא מעלה ולא מוריד ואינו אלא מצוה בעלמא, וכיון שעלה עליו הגורל הכתוב בעצמו עשהו חטאת, א"כ מאי חורבא נפיק מינה כנ"ל ודוק היטב, ושני הגורלות מניח אותן בכלי אחד המחזקת שתי ידים ולא יותר כי היכי דלא ליכוין ולשקול (שם בגמרא), ואף דאם יכוין לא יעשה מצות הגרלה, אה"נ דחיישינן להכי דמתוך שיחפוץ שיהא הגורל בימין ישכח מצות הגרלה (תוס' ישנים) ובבית שני מיירי שלא היו כ"ג כשרים, ויוכל לכוין להטעות את העם בזה (תוס' רי"ד שם): ה) וטרף בקלפי כי היכי דלא ליכוין ולשקול, והעלה בשתי ידיו כאחת את השתי גורלות ועל אחד כתוב עליו לשם ועל אחד כתוב עליו לעזאזל, הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו, אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כ"ג הגבה ימינך, ואם של שם טלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך, נתנן על שני השעירים כאחת ואומר לד' חטאת והן עונין אחריו בשכמל"ו, ובתוספתא איתא כי הכ"ג אומר לד', והסגן אומר חטאת, ופי' לשון "טרף בקלפי", פי' המאירי שמנענע הקלפי כדי שיתנענעו הגורלות בתוכו ואינו יודע איזה, אלא כפי מה שיזמין לו הגורל, מפני שסימן טוב היה להם כשהגורל עולה בימין, וכל שמכוין אין זה גורל, לפיכך תקנו שיהא טורף ומנענע כמה פעמים שלא יהא לו שום היכר עכ"ל, ולא פירש כרש"י והרע"ב שפירשו מלשון חטיפה אבל אין צריך לנענע, אבל להמאירי פירושו מלשון טרופה בקערה שהיה טרוף ע"י נענוע, ואם זכה כ"ג שני נסים נעשו לו, הגורל עלה בימין, ולשון של זהורית היה מלבין:

ו) קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, והעמידו כנגד בית שילוחו, ולנשחט כנגד בית שחיטתו (משנה יומא מ"א ע"ב). "בית שילוחו" כלומר כנגד שער המזרחי דדרך שם ישלחו אותו (המאירי) אבל לנשחט לא נתנו מקום מיוחד בעזרה שיעמידוהו שם, דכיון דנשחט אקשירה קאי כדאיתא בגמרא, א"כ אין צריך להעמידו דוקא בצפון, וכן פירש"י (יומא דף ל"ז) דלא היו מקרבין כ"כ לצד ההיכל עד שהוא בא לשוחטו כו', ובסדר אתה כוננת כתוב אף שעיר של שם יעמידנו כנגד בית שחיטתו, ומשמע מדבריו דצריך להעמיד במקום ששוחטין אותו, וכתב ע"ז הרא"ש ותימא דבהדיא מסיק בגמרא דאקשירה קאי עכ"ל, והרמב"ם סתם וכתב ולנשחט כנגד בית שחיטתו, ולא כתב דקושרו לשעיר כנגד בית שחיטתו, וכתב הכ"מ ויש לתמוה דסתם במקום שהיה לו לפרש, והניח בצ"ע, והרע"ב פירש במשנה כנגד בית שילוחו פי' כנגד שער שיוציאו בו, ולנשחט היה קושר כנגד בית שחיטתו כלומר בצוארו, והשתא לא אתי לאחלופי בשעיר המשתלח שוה בראשו וזה בצוארו, ותרווייהו בשאר שעירים לא מתחלפי שאלו לשון של זהורית קשורה בהם, ושעירים אחרים אין לכון של זהורית קשורה בהם עכ"ל, בשם הגמ' יומא (מ"א ב'). ונ"ל טעם למה התחילה המשנה לפרש מקודם דין שעיר המשתלח שקושר לשון של זהורית בראשו ואח"כ שעיר של שם, הלא השעיר של שם בודאי חביב יותר שנכנס דמו לפני ולפנים. אלא נ"ל כיון שעיקר הרמז אם יהיו חטאיכם כו', דמרמז שכל החטאים יתהפכו ללבן במשתלח כתיב דהוא מכפר על כל העונות, וזה צריך קשירה בצמר צבוע אדום, אבל לפנימי דאינו אלא לסימן היה די בסימן אחר, לכן פתח המשנה לשון של זהורית בראש השעיר המשתלח כנ"ל, ומה דתנן במשנה "בראש" אינו ר"ל בראש ממש אלא בין קרניו, כן פירש המאירי, אבל רש"י והרמב"ם והרע"ב לא פירשו על "בראש" כלום, וכן בגמרא לא נזכר בין קרניו. ונ"ל דהמאירי ס"ל כמו שפירש"י דבלשון הזה בעצמו שלחו לצוק עם זה הלשון שקשרו, לכן ילמד סתום מן המפורש לקמן במשנה (דף ס"ז) חציו קשור בסלע וחציו קשור בין שני קרניו, אבל כפי מה שפירש התוס' ישנים ואיכא דפרשו כן בהריטב"א דזה הלשון שהוזכר כאן במשנה נשאר בביהמ"ק, ומעיוה"כ הוליכו לצוק לשון של זהורית אחר שיהא מוכן ביד האיש עתי לחלקו על הסלע ובין קרניו, נוכל לפרש כאן כפשוטו בראשו ממש, דזה הלשון של זהורית היה קשור בראשו, ואח"כ משבא לצוק היה נוטל לשון אחר שהיה מוכן מאתמול והיה קושר חציו בין קרניו, וחציו בסלע:

ז) הגרלה זו דאמרן שתי מצות יש בה, א) העלאת הגורלות מתוך הקלפי אחד בימין ואחד בשמאל, והמצוה השניה נתינת הגורלות על השעירים, הראשונה מעכבת, ר"ל

ההעלאה מן הקלפי, שאותו הגורל עושהו חטאת ולא קריאת השם, ר"ל שאם יאמר בלא הגרלה זה חטאת לד' וזה לעזאזל לא אמר כלום, אבל הנחת הגורלות על השעירים אע"פ שהוא מצוה אינה מעכבת, אלא כיון שעלה גורל של שם בידו נעשה חטאת שעיר זה שכנגד אותו יד שעלה בידו הגורל לשם, ומתוך כך ההגרלה פסולה בכל אדם (חוץ מכ"ג) אע"פ שאינה עבודה גמורה, שהרי אינו אלא כעין הקדש ועד שהוקדש אין שום עבודה עליו, אעפ"כ הואיל והיא מעכבת פסולה בזר, אבל ההנחה הואיל ואינה מעכבת כשרה בזר, ואע"פ שההגרלה וההנחה בבגדי לבן הם נעשים שהרי כשהתודה על הפר הולך לו לשעירים, ובדברים הנעשים בבגדי לבן חוקה כתיב בהו ומעכבים, ולא רק בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הוא מעכב, אלא אפי' דברים הנעשים בחוץ כגון בהיכל ובעזרות כמו הגרלה נמי מעכבין, מ"מ הואיל ואף בלא הנחה נמי קדשי בהעלאה לבד, אין הנחה נחשב לכלום, אבל הגרלה מיהו מעכבת, ואצ"ל הוידוי של השעיר המשתלח, דבשעיר שנעשה בפנים לא היה בו וידוי כלל (המאירי ומתבאר מגמ' יומא), וכן הם דברי הרמב"ם בעבודה, והלכה פסוקה היא, והלח"מ הקשה על הרמב"ם במאי דפסק דמשום דהנחה לא מעכבא, וכשירה בזר, אבל ההגרלה מעכבת לפיכך פסולה בזר, והקשה עליו הלא שחיטה ג"כ מעכבא, מ"מ מפני שלאו עבודה היא כשירה בזר, א"כ ה"נ נימא כן דהגרלה נמי לאו עבודה היא א"כ לתכשרא בזר, ותירץ דלא דמי לשחיטה דלאו עבודה היא כלל שנוהגת ג"כ בתולין, משא"כ הגרלה דלא בריר שאינה עבודה אלא משום דאיכא מ"ד דכשירה בסגן וכדכתב רש"י עכ"ל. ועוד יש לתרץ כיון דאף דהגרלה כשירה בשמאלו של כ"ג, א"כ אינה עבודה חשובה כ"כ, מ"מ כיון דצריך כ"ג פסולה בזר, וכעין זה תירץ הריטב"א לענין קושית התוס' ומה דהגרלה פסולה בזר לאו דוקא זר ישראל, אלא אפילו כהן לגבי עבודת יוה"כ זר הוא, דמצוה דוקא בכ"ג, דלא קיי"ל כר' יהודה דהסגן ג"כ מכנים ידיו לקלפי, ואם הסגן פסול כש"כ כהן הדיוט אתר כנ"ל, ולאותן דס"ל דהגרלה עבודה היא איך אפשר להעלות הגורל בשמאל, אך כיון דלא אפשר מותר כמו הולכת כף ומחתה וכן הוצאת כף ומחתה שעושה ג"כ בשמאלו (תוס' ישנים), כתב הריטב"א מאי דאיתא בגמ' דעליות הגורל מתוך הקלפי מעכבת, דקלפי ג"כ מעכבת, די"א דקלפי נמי חובה מדאורייתא הוא דהכי אמרינן בספרא אשר עלה עליו הגורל לד' יכול יתן על גביו, ת"ל אשר עלה עליו שעלה לשמו מתוך קלפי עכ"ל, ולמדין דהגרלה מעכבת, מדתני בה קרא אשר עלה אשר עלה הרי זימני וכיון דשנה בה קרא ש"מ לעכב, ואהני בה ג"כ מה דכתיב חוקה, דאלת"ה הא מצינו ג"כ גבי בלילה כמה פעמים בלילה, מ"מ אם לא בלל כשר, משום דלא כתיב בלשון צווי, מ"מ כאן אהני

חוקה ומעכבת, אבל מהירושלמי נראה שאין הקלפי דאורייתא דתני התם לא סוף דבר קלפי אלא אפי' קלתות, ולמה אמרו קלפי כדי לעשות פומביא לדבר (תוס' ישנים שם): ואח"כ בא לו אצל פרו שני' וסומך שתי ידיו עליו ומתודה, וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך, אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו, והן עונין אחריו בשכמל"ו דלא כסתם משנה יומא דאתיא כר"מ אלא כדפסק הרמב"ם בהלכות יו"כ כחכמים שצריך להתודות מקודם על שוגגין ואח"כ על המזידין וכדאיתא בגמרא, ומה שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה, כך אמר משה לפני הקב"ה בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות, וכן איתא בתו"כ כיון שהוא מתודה על הזדונות ועל המרדות, כאלו הן שגגות לפניו והובא בתויו"ט, כלומר דצריך וידוי לתשובה שיהפכו הזדונות לשגגות, ומאי דבוידוי ראשון לא הזכיר ובני אהרן עם קדושך, ובוידוי שני אמר ובני אהרן עם קדושך, תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נותנת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב (יומא מ"ג) ואף דמתודה בוידוי ראשון ואמר אני וביתי למה חזר ואמר אני וביתי, ואמאי אצל שעיר המשתלח לא אמר כי אם ישראל ולא התודה שוב על בני ביתו, י"ל כיון שלא נשחט הפר ולא נגמרה כפרתו עדיין, אבל בשעיר המשתלח אין צריך להזכיר כהנים כיון שנשחט כבר הפר שמתודה עליו ואם מכפר זה עוד עליהם מ"ש מכל שעירי חטאת שבכל השנה עכ"ל תוס' ישנים, נ"ל פירושו דאין וידוי מיוחדת להזכיר בני ביתו והכהנים, ומה דאיתא בגמרא דלכך מתודה מקודם עליהם שיבוא זכאי ויכפר על החייב, קשה לי איך הוא זכאי הלא הפר אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו, ועוד דעיקר הכפרה בדם, ובוידוי הראשון הלא לא נזרק עוד הדם ואיך הוא זכאי, בשלמא לר' שמעון דהוידוי בעצמו מכפר, י"ל דבוידוי הראשון נגמרה כפרת כ"ג, ובוידוי שני כפרת אחיו הכהנים, ובשעיר המשתלח אין מתודה כלל על הכהנים כיון דנגמרה כפרתן כבר בפר, אבל לדידן דקיי"ל כר' יהודה אין לכהנים שום כפרה בעבירות אחרות כי אם בשעיר המשתלח ואיך הוא זכאי, וכן מה דאיתא בגמ' יומא (דף י"ח) דעיוה"כ מעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, אבל לא שעירים כיון דעל חטא קאתי חלשא דעתיה, ופריך א"ה פר נמי על חטא הוא דאתי. ומתרץ פר כיון דעליו ועל אתיו הכהנים קאתי אי איכא אינש דאית ביה מילתא מידע ידע ליה ומהדרי בתשובה, בכולהו ישראל לא ידע ע"כ בגמרא, וקשה ג"כ הלא בהשעירים הכהנים שוים בשעיר המשתלח כמו כל ישראל והפר אינו

מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו ומה הועיל בזה. ונ"ל דאיתא בתוספתא דשבועות דטומאת מקדש וקדשיו חמור מכל עבירות שבתורה דאפילו על השוגג של טומאת מקדש וקדשיו באין לציבור ל"ב שעירים לשנה חשוב כל החטאות של ראשי חדשים והמועדות ותמצא ועוד דאפילו טהרת כלים חמיר היה להם משפיכת דמים כדאיתא ביומא ועוד דמוטל על הכהנים לשמור על הטומאה, ובסנהדרין איתא דמי ששימש בטומאה לא היו מביאין אותו לב"ד אלא אחיו הכהנים היו מפצעין את מותו בגזרין, א"כ היה מוטל על הכ"ג להיות חרד לראות שיהיו אחיו הכהנים נזהרין בטהרה ויעשו תשובה, כמו שאמר בגמ' לכן לא חלשא ליה דעתיה דמהדר אותם בתשובה כדאמרן אבל על ישראל דלא ידע ליה, ושעיר הפנימי מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו הוה תלשא דעתיה אם היו מעבירין לפניו, ועוד דלכ"ג בעצמו לא חיישינן שיהא עובר על כריתות ומיתות ב"ד ח"ו בזדון, וע"כ הוידוי ועצומו של יוהכ"פ מכפרין לו עונותיו לגמרי וזכאי מקרי ויכול להתודות אח"כ על אתיו הכהנים כמו שכתבתי למעלה, דאף דבכל הקרבנות של כל השנה אין מתודין על הקרבן אלא על אותה העבירה ששייך לקרבן זה, ולא על עבירה אחרת, מ"מ ביוה"כ מתודה על הפר על כל מיני עבירות בעצומו של יום ג"כ גורם כפרה לכן חייב ג"כ וידוי כמו שכתבתי. ועוד י"ל דהנה אם אדם חוטא ישנו בזה שתי עבירות א' מצד עצמו שחטא, והב' שגורם עונש על כל העולם כולו מצד ערבות או מצד שמכריע ולכך מחייב את כל העולם כולו, דחוטא אחד יאבד טובה, הרבה, דבשביל חטא אחד מכריע את כל העולם כולו לכף חוב, לכן פי' בהגהות רעק"א בהגהותיו על ש"ס בשם הרמ"ע מפאנו, מה דאיתא ביומא (דף פ"ו) גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, ופירש הגאון ז"ל, דמוחלין להם חלקם בברית האלה להיות ערבים זל"ז זה נמחל להם בזכות התשובה שעשה זה, וא"כ איך יוכל כ"ג לבקש רתמים בעד אחרים הלא בעונותיו גורם קללה לאחרים ואין קטיגור נעשה סניגור, דמטעם זה אינו נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב כדאיתא בר"ה, אך אתר תשובה ווידוי נמחל לו חלקו בערבות ונעשה זכאי, ויבוא זכאי ויכפר על החייב וישובו הכל להיות זכאים וא"ש. ועוד י"ל דאין חסרון זמן לבו ביום, כיון דאח"כ יתכפר מכל וכל בהזאות ובקטורת ובשעיר המשתלח וא"ש כנלע"ד:

ואף שכ"ג קונה הפר משלו, שנאמר את פר החטאת אשר לו ואיך מכפר עליו ועל בני ביתו ועל אתיו הכהנים הלא אין אדם מתכפר בדבר שאינו שלו, מ"מ הפקיר המקום ממונו לכל אחיו הכהנים, שאלו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו, כן איתא בגמרא יומא (דף נ' ע"ב) וצ"ל ה"ה לביתו דג"כ מתכפרות בקרבן זה צריך ג"כ לומר

שהפקיר להם, ובשביל זה הטעם שאחיו הכהנים יש להן חלק בפר הזה נקרא חטאת השותפין ואין עושה תמורה כדאמרינן שם וכן אם מת כ"ג האחר נכנס בדמו, ואפילו אם מת כה"ג קודם ששחט הפר. הכהן שממנים תחתיו אינו מביא פר אחד, אלא שוחט את הראשון ואינו חטאת שמתו בעליה, שאין חטאת הרבים מתה, מה הוא חטאת הרבים דיש לכל אחיו הכהנים חלק בו מבי גזא דרחמנא דנתן להם, כן איתא ברמב"ם עפ"י גמרא:

שחטו וקבל במזרק את דמו, לתיו"ט גם הכא קרצו, אבל לתפארת ישראל שחטו בכל השני סימנים משום דעבודת פנים ששייך דוקא לכ"ג הוא זהיר טפי, ונותנו למי שהוא ממרסן על הרובד הרביעי שבהיכל, כלומר רובד הרביעי שבעזרה שיוצא מן ההיכל, מונה את הרובדין ומניח, על הרובד הרביעי, דאלו בתוך ההיכל אי אפשר דכל אדם לא יהיה באהל מועד בשעה שנכנס אח"כ עם הקטורת, אלא ודאי ברובד הד' שבעזרה וצריך לנדד הדם כל זמן שכ"ג יהיה שם עם הקטורת עד שעת הזאת הדם, דדם שנקרש פסול להזאה, ועזרה והיכל חדא קדושה היא מדקרי ליה רובד הרביעי שבהיכל כדאמרינן בגמ', ומנא ידעינן שצריך לתת הדם לאחר שיהא ממרס בו עד שיגמור להקטיר הקטורת למדנו בתו"כ דכתיב ולקח מדם הפר נוטלו ממי שהוא ממרס בו, ופירש בקרבן אהרן, דמשמע שכבר היה מקובל ועכשיו נוטל להזות אותו, עכ"ל, ואחר שקבל הדם נטל מחתה ועלה לראש המזבח ופינה נחלים אילך ואילך, וחותה מן המאוכלות הפנימית וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה וגומר כל סדר הקטורת, כמו שבארתי יפה יפה למעלה בסדר הקטרת, וכתב התוי"ט ולכאורה דאין בין רישא לסיפא, דברים קורא אותו לרובד הרביעי שבהיכל וסיפא קורא אותו רובד הרביעי שבעזרה הוא דברישא הוא מונה מהיכל לחוץ, והכא מונה מירידתו מן הכבש והוא פונה למול ההיכל דאל"ה למה משנה הלשון ומיהו בירושלמי נראה דבחדא רובד מיירי דארישא אמר כיני (פירוש כן היא) מתני' על הרובד הרביעי שבעזרה וברמב"ם כתוב בסיפא על הרובד שבעזרה ולא הזכיר רביעי עכ"ל התוי"ט:

אחר שגמר מעשה הקטורת נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, (הממרס נ"ל שלא היה בזה פייס אלא אומר לסגן או לראש בית אב שבצדו שיהא ממרס) ונכנס למקום שנכנס, פי' שנכנס בו לקודש הקדשים ועמד במקום שעמד פי' בין הבדים ששם היה מקטיר הקטרת והזה ממנו בקדש הקדשים בין הבדים קרוב לכפורת טפח (לשון הרמב"ם) אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, פי' לא היה מתכוין שתהא אתת למעלה בחודה של כפורת העליון, והשבע למטה בעוביה

שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלים, אלא כמצליף כמלקה הזה שמתחיל בין הכתפים ויורד למטה, כך היה מתכוין שיהיו ח' הזיות הללו בארץ כשורה זו תחת זו, כן פירשו רש"י והרע"ב, ואיתא בגמ' תנא כשהוא מזה אינו מזה על הכפורת, אלא כנגד עוביה של כפורת, וכשהוא מזה למעלה מצדד ידיו למטה, וכשהוא מזה לחטה מצדד ידיו למעלה, ופירש בלח"מ דלא באה הברייתא לפרש פי' לשון כמצליף, אלא באה לפרש איך אמר הכתוב על הכפורת ולפני הכפורת "דעל" אינו ממש למעלה, וכן "לפני" אינו למטה מאמצעה עכ"ל, אבל הערוך פירש כמו שמתרגם על הפסוק יודע כמביא למעלה, יצליף בקורנסא האיך גבר דמכים ידוהי (תויו"ט) ולההוא פירושא באה הברייתא לפרש מה הוא מצליף (לת"מ) והקרבן אהרן פירש וכשהוא מזה למעלה האחת מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי מעלה, וכשהוא מזה הז' הזאות למטה, מצדד גב ידו למעלה, ומזה למול פניו, אחת גבוה מכולן ואחת בנמוך ממנה וכולן נופלות לארץ, וזה פי' כמצליף שמכה זו תחת זו אחד גבוה ואחד בנמוך ממנה, ורבינו ירוחם פירש שהדמיון כמצליף כך הוא שלהמתנה של מעלה מצדד גב ידו למטה, ולמטה מצדד גב ידו למעלה, ובזה הוא כמלקה, שהמלקה מלקה שני שלישיות מאחוריו של נלקה, ושליש מלפניו, וכשהוא מכה מלפניו גב ידו למטה כדי שתגיע ההכאה על בטנו, וכשמכה מאחוריו גב ידו למעלה, וכך הוא בענין ההזאות, שבהמתנה האחת מצדד גב ידו למטה, ובשבע הזאות גב ידו למעלה עכ"ל קרבן אהרן. והמאירי פירש כמצליף כמנגדיא, כלומר שאינו מתכוין להכות במקום ידוע, אלא באיזה מקום שיזדמן לו, ובא ללמד שאינן נוגעים בכפורת, אלא שאף כנגד האויר של עובי הכפורת, ואינו מכוין בראשונה כנגד תודו העליון ממש, ולא בז' כנגד התחתון ממש, אלא כמלקה הזה שמגביה היד ומכה, ואינו מכוין באיזה מקום אלא היכא שיארע לו, אלא שבעליונה אם עברה למעלה מן הכפורת, או אם ירדו השבע למטה מן הכפורת אין בכך כלום עכ"ל, ולפ"ז לרש"י צריך להיות כל הת' הזיות כטדרן ממש, וכן ראה אותו ר"א בר' יוסי ברומי, אבל לפי' התוס' הובא ברא"ש מזה אפי' שלא כסדר, א"כ לפי' התוס' קשה ממעשה דרומי, וכתב בתפארת שמואל וז"ל, וצ"ל דודאי לר"א בר' יוסי שהיו מזין על הפרוכת היו מזין זו תחת זו כסדרן, אבל ההזיה עצמה לא היתה כסדרן, אלא הזיה א' היתה למטה, והב' למעלה רחוק ממנה, והג' באמצע וכיוצא בזה ואעפ"כ צ"ע עכ"ל, והרמב"ם השמיט הדין דהזיות יוהכ"פ צריכין להיות בכסדרן, ולא נתבאר בדבריו בין בעבודת יוהכ"פ בין במעשה הקרבנות ולמל"מ במעשה הקרבנות פשיטא ליה דצריך להיות דוקא כסדרן, מן התורה ומעכבין, ודעת המאירי נראה דלכתחלה בודאי צריכין להיות כסדרן ובדיעבד אינו מעכב, ואף שלא

כתב זאת בהדיא, מ"מ נוכל ללמוד מדבריו ז"ל שכן דעתו וכבר נתבאר לעיל סימן ל"ד דיני ההזיות:

יצא והניח על כן הזהב שבהיכל, פי' את הדם של הפר, ואח"כ הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אתת למעלה וז' למטה, ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, וכך היה מונה אתת אחת ואחת אתת ושתים וכו', יצא והניח על כן השני שבהיכל שהיה ג"כ של זהב, דעשו שני כנים כדי שלא יטעה ויחליף דם הפר בדם השעיר, ואע"ג דשל שעיר חיור ושל פר סומק, ואפי' בכתיבה, מ"מ ג"כ חיישינן לזה שאם יכתוב על המזרק הא' של פר והב' של שעיר משום חולשא דכ"ג חיישינן שמא יטעה, מ"מ למדנו מזה שהיו שני מזרקות אחת לדם הפר ואחת לדם השעיר, לכן היו שני כנים במקדש, וכתב המאירי הביאו לו את השעיר, לא שהביאוהו להיכל אלא יוצא מן ההיכל ובא לו לעזרה ומביאין שם את השעיר לפניו ושוחטו קודם שיזה מדם הפר על הפרוכת שבהיכל המבדלת בין קודש לקודש הקדשים, מפני שצריך להזות מדם השעיר לפני ולפנים קודם שיזה מדם הפר על הפרוכת שבהיכל, ומתוך כך שוחט את השעיר ומקבל דמו, ואין צריך לו כהן אתר למרק שחיטה על ידו כמו בתמיד, שבשעיר מתוך דקותו א"צ לכך, ובשחיטת הפר מיהא אע"פ שלא הוזכר שם יראה שצריך היה לכך, או שמא בכולן כן והוזכרו בתמיד וה"ה לאחרים עכ"ל, וכן דעת התויו"ט דבכולן צריך למרק השחיטה, ודעת התפארת ישראל כבר כתבתי דבכולן אין צריך למרק השחיטה אלא דוקא בתמיד מפני שאינה מיוחדת כיום זה אינו זהיר אבל בעבודה המיוחדת ליום הכפורים זהיר טפי, והרמב"ם והרא"ש לא פירשו לנו מה דינו של שחיטת שאר הקרבנות אי ברוב שנים ע"י מירוק השחיטה, או בכל שנים, דבקדשים דצריך לקבל כל הדם צריך לכתתלה תמיד כל שנים, וכן בסדר אתה כוננת כתוב מירוק אצל כל השחיטות, וכן דעת הגאון מהריעב"ץ ז"ל בסידור שלו ע"כ, והרמב"ם בפי' המשניות והתויו"ט כתבו שהביאו לו את השעיר בין האולם ולמזבח ושחטו כלומר במקום ששחט את הפר, מ"מ על השעיר הזה שבפנים לא היה כ"ג מתודה. ולכאורה קשה להבין דעל הפר שמכפר רק על אחיו הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו, מתודה עליו הכ"ג, ועל השעיר הפנימי הזה שמכפר על כל ישראל בענין טומאת מקדש וקדשיו עם עצומו של יום כדאיתא בשבועות לא יתודה עליו הכ"ג, ואף דכל מילי דיוהכ"פ גמירי מהלמ"ס ושלשה וידוין גמירי, מ"מ צריך טעם למה. ונ"ל דעיקר טומאת מקדש וקדשיו שכיח גבי כהנים שהם היו תמיד במקדש, וג"כ עליהם מוטל אזהרת המקדש שישמרו משמרת הקודש לבל לתת לזר ולטמא שיכנס לשם, ע"כ חמיר

להם הדבר וצריך וידוי, אבל על ישראל לא שכיח כולי האי טומאת מקדש וקדשיו, לא נתקנה וידוי מיוחד ע"ז כנ"ל, ועוד משום כבוד כהנים קבעה התורה כפרה מיוחדת להם שלא יהיו בכלל שאר העם, ונתנו להם כבוד שיתכפרו בפרו של כה"ג דרחמנא הפקיר הפר להם, לכן באה ההלכה וידוי מיוחדת להם, כנ"ל:

ויוצא מבית קה"ק, ומניח את הדם מהשעיר על כן הזהב השני שבהיכל, ואח"כ נוטל דם הפר מע"ג הכן, וכן איתא ברמב"ם ובראב"ש, דלא כמתני' דתני נטל דם השעיר והניח דם הפר, דההיא כר' יהודה אתיא דס"ל דלא היה אלא כן אחת, אבל לרבנן צ"ל דהניח מקודם דם השעיר ואח"כ נטל דם הפר, וכתב המג"א (באו"ת סימן קמ"ז סעיף ט') אף דבפסחים איתא מקבל המלא ומחזיר הריקן, התם שאני משום דכהן אתר מושיט לו צריך לקבולי תחלה משום דאין מעבירין על המצות, ועוד אפשר לומר שאם נטל דם הפר תתלה צריך ליטול בשמאל, ולכן מוטב להניח דם השעיר תתלה כדי שיטלו בימין, וההיא דפסחים נראה שהריקן תופס בשמאלו והמלא מקבל בימינו משא"כ ביומא דשניהם מלאים עכ"ל, ופירש בלבושי שרד דבריו דמש"ה הניח תתלה דם השעיר מידו משום שהיה נושא את הדם בימין כיון שהיתה מלאה, ואם היה נוטל תחלה דם הפר היה צריך ליטול בשמאלו, ומשאו הוא לוקח בשמאלו דהרי שניהם מלאים, משא"כ בפסחים מקבל המלא תחלה בימינו והריקן תופסס בשמאלו עכ"ל, אבל במחצית השקל פירש כיון דהמלא צורך עבודה היא דמקבל דם הפר לזרוק צריך בודאי דוקא לקבלו בימינו, דשמאל פסול לעבודה, משא"כ הריקן מותר לקבל בשמאלו שכבר נגמרה העבודה, כן הוא באור דבריו לפענ"ד:

נטל דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ, כן איתא במשנה, כלומר היה מזה בפרוכת כנגד בין הבדים שבארון מבחוץ, ובגמ' איתא שאצל פר ושעיר של יוהכ"פ היה הכהן עומד לפנים מן המזבח ומזה, (לאפוקי פר הבא על כל המצות דהיה עומד חוץ למזבח) אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין כו' וכך היה מונה כו', ואח"כ ג"כ מניח דם הפר תחלה ואח"כ נוטל דם השעיר (ג"כ דלא כמתני' כדפרשתי לעיל) ומזה ממנו ג"כ על הפרוכת כנגד הארון שמבחוץ אתת למעלה כו' הכל כדלעיל, ואח"כ עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן, כלומר חוזר ומערה את המזרק המלא תוך הריקן, כדי שיתערבו הדמים יפה יפה כדאיתא בגמ' דהלכתא כמ"ד מערבין לקרנות ושני מזרקות היו כדאמרן, ואחר שעירה דם השעיר כרבנן משום דעולין אין מבטלין זא"ז ולר' יהודה משום מין במינו לו בטיל אבל איפכא ל"ל דדם השעיר יבטל דם הפר דקמא קמא בטיל:

כתב הרא"ש וז"ל ויוצא לצד מזרח עד שעבר המזבח הזהב כולו, ונתן ארבע מתנות על ארבע קרנותיו והיה עומד בקרן מזרחית דרומית ונתן כדפרישית לעיל דפתחא בדרום קאי ונמצא שפגע בקרן מערבית דרומית ושם לא היה יכול להתחיל שהיה צריך שיצא למזרח עד שיעבור המזבח לכך היה נותן תחלה בקרן מזרחית דרומית, דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית, ולא היה מקיף המזבח ברגליו אלא עומד הכל במקום א' ומקיף בידו דברי ר' עקיבא, ור' יוסי הגלילי פליג בהא בברייתא, והלכה כר' עקיבא מחבירו שאומר שמקיף בידו, ועוד דר' אלעזר סבר כוותיה, ובג' הקרנות שאינן לפניו, היה מתחיל באצבעו ליתן למטה ומושך כלפי מעלה, ובקרן שלפניו מתחיל מלמעלה ומושך ויורד כלפי מטה, שאם היה מתחיל מלמטה ומושך למעלה היה הדם זב ויורד על גב ידו, ובמקום שגמר ההזאה דהיינו בקרן מזרחית צפונית היה חותה הגחלים שעל המזבח אילך ואילך ומזה עליו שבע פעמים, עכ"ל הרא"ש ז"ל, אבל הרמב"ם ז"ל שיטה אחרת לו בזה וז"ל ומתחיל להזות מדם התערובות על קרנות מזבח הזהב והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ, ומתחיל מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, ועל כולן היה נותן מלמטן למעלן, חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלן למטן כדי שלא יתלכלכו כליו, וחותה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב אילך ואילך עד שמגלה זהבו, ומזה מדם התערובות על טהרו של מזבח ז' פעמים בצד הדרום במקום ששלמו מתן קרנותיו, עכ"ל הרמב"ם בהל' עבודת יוהכ"פ פ"ד ה"ב, וכן פסק ג"כ במעשה הקרבנות פ"ה וכתב שם וז"ל וכל הדמים הנתנין על מזבח הזהב כשהוא נכנס עומד בין המזבח למנורה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות המזבח מבחוץ, ומתחיל מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית עכ"ל, (ולבאר מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בזה ומה שפירשו בזה הראשונים ז"ל צריך להציע סוגית הש"ס ואח"כ נבין מחלוקתם ז"ל, דביומא (נ"ח ע"ב) במתני' איתא ויצא אל המזבח אשר לפני ד' זה מזבח הזהב התחיל מחטא ויורד, מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון משם היה גומר על מזבח הפנימי, ר"א אומר במקומו היה עומד ומחטא, ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שהיה נותן מלמעלה למטה, ופירש"י ז"ל דבזה פליגי ת"ק ור"א, דת"ק ס"ל הקפה ברגל, וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו וצריך ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא ניתווסן מאניה שהמזבח גבוה אמתים ואי אפשר לצדד ראשי אצבעותיו למטה, ולתת המתנה בקרן מלמטה למעלה, ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה, וכשהוא נותן באצבע כנגד

חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה, אם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו וצריך ליתן מלמעלה למטה נקט לשון מחטא ויורד, (מחטא לפירש"י לשון ירידה הוא, ולתויו"ט לשון דיכוי הוא כלומר לטהר מטומאת המקדש דאל"כ תרתי למה לי), ור' אליעזר ס"ל שלא היה מקיפו ברגליו שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה מרובעת, וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה למעלה, חוץ מזו שהוא עומד אצלה הרי היא כמו לת"ק שצריך למשוך המתנה מלמעלה למטה, שאם מושכה מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתנתו, ובגמ' בברייתא איתא עוד שם ת"ר התחיל מחטא ויורד, מהיכן היה מתחיל מקרן מזרחית דרומית, דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית, דברי ר' עקיבא, ר' יוסי הגלילי אומר, מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שר' יוסי הגלילי מתחיל שם ר' עקיבא פוסק, מקום שר"ע מתחיל שם ר' יוסי הגלילי פוסק, דכו"ע מיהא בההוא קרן דפגע ברישא לא עבד מאי טעמא אמר שמואל דאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח, פירש"י דת"ק דמתני' ס"ל כר' יוסי הגלילי וס"ל ג"כ כר"י דאמר לא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון, וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחלה בצפונית מערבית במזבח ושם לא היה נותן, ובא לו למזרחית צפונית ונותן שם, וחוזר לצפונית מערבית דרך ימין, ע"כ, א"כ לפ"ז דאנן קיי"ל דשתי פרוכת הוי וגם ר"ע ור' יוסי הגלילי הלכה כר"ע מחבירו, א"כ צריך לפסוק כר"ע, וצריך להתחיל מקרן מזרחית דרומית, ובשביל זה תמה הרשב"א ז"ל על הרמב"ם ז"ל דהוא פסק כרבנן דשתי פרוכת היו ואיך יכול לפסוק בכאן כר' יוסי הגלילי, דכיון דלרבנן מן הדרום היה יוצא, היה צריך להתחיל מקרן דרומית מזרחית וכן הקשה המאירי עליו עיי"ש, וכתב התויו"ט והרשב"א מיישב דברי הרמב"ם דת"ק דמתני' סבר ליה כת"ק דר"י בחדא ופליגא עליה בחדא סבר כוותיה בחדא דשתי פרוכת היו, ופליגא עליה בחדא דסבר דחיצונה פרופה מן הצפון ופנימי מן הדרום, וכי נפיק נפיק מן הצפון, ומשו"ה פסק הרמב"ם כהך סתמא בתרא כמ"ש בכ"מ פ"ד מה' עבודת יוה"כ, וא"ש לפי זה דתחלת כניסתו לבית קה"ק היה דרך ימין עכ"ל התויו"ט. עוד הקשה הרשב"א עו הרמב"ם ז"ל, דהנה לר"א דס"ל שעומד במקומו אין צריך לתת מלמעלה למטה חוץ מאלו שלפניו, אבל למאן דס"ל דהיה מקיף ברגל היה צריך לתת בכל הקרנות מלמעלה למטה, והרמב"ם כתב והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ, א"כ איך כתב חוץ מן האחרונה הלא כולן שוין והובא בכ"מ וכן תמה המאירי. ומתרץ משום דבגמרא איתא עוד פלוגתא אליבא דר"א איך ס"ל. דאיתא שם דמתני' מני ר' יהודה היא, דתניא ר"מ אומר ר"א אומר במקומו היה עומד ומחטא,

ועל כולן היה נותן מלמעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון שנותן ממטה למעלה, ר' יהודה אומר ר"א אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שנותן מלמעלה למטה כי היכי דלא ניתווסן מאניה, אלמא דלר"א בלחוד הוא דתניא למתני', אבל לרבנן כולן מלמעלה למטה, ועוד אפשר שהרב ז"ל סובר דאף ת"ק היא, והא דאמרינן מתני' מני ר' יהודה היא, משום דלר"מ ר"א אית ליה בכולן נותן מלמעלה למטה חוץ מזו שהיא באלכסון, ובמתני' קתני חוץ מזו שהיתה לפניו משו"ה אמרינן דמתני' ר' יהודה היא, דאף לכשתמצי לומר דאף ת"ק סובר כן מ"מ לא מפקא מדר"א, ודקא קשיא לך ואחר שהוא מסבב הקרנות ברגל מה הפרש יש בין זו לזו דהרי כולן סמוכות לו, אפשר לומר לדעת הרב שזו בלבד דהיא לפניו ממש דצריך לצאת מכל המזבח נותן מלמעלה למטה, אבל בצפונית מערבית שהוא לו באלכסון נותן מיד ממקומו כדי שלא יעבור על המצות וישהה המתנה, ואח"כ מקיף ברגל לצפונית מערבית, ומשם נותן מיד לקרן מערבית דרומית ונותן מיד לקרן דרומית מזרחית, ונמצא שאין מכולן אתת מהן לפניו ממש אלא זו בלבד כנזכר לעיל דרך הרב בזו, אע"פ שפשטא של שמועה נראית כמו שאמרתי ע"כ ברשב"א, אבל הלח"מ (בהל' מעשה הקרבנות) פי' והוא מסבב והולך לאו הולך ברגל קאמר אלא ביד, ולסיבוב היד קרי הליכה, ופוסק לגמרי כר"א דבמקומו היה עומד עכ"ל הלח"מ. עוד כתב הרשב"א בתשובה להשואל עוד אתפלא במ"ש שבין מזבח למנורה היה עומד, והלא המזבח משוך היה כלפי חוץ, והוא צריך לצאת מכל המזבח עכ"ל, וכלשון זה ממש כתב המאירי בקושיתו על הרמב"ם. ותירץ המאירי אלא דזה אפשר שכוונתו לומר כנגד אויר שבין מזבח למנורה, וכדעת תכמים שמצד הדרום היה יוצא, אלא שלפ"ז הוכפלה תמיהתנו, אחר שכן הוא היאך פסק שמקרן צפונית מזרחית הוא מתחיל עכ"ל המאירי, והרשב"א כתב וז"ל ובאמת כך נראה לי כמו שאמרת אלא שהיה אפשר לומר שהרב סבור דמזבח לפני ד' ממש, דמשמע דביציאתו פוגע מיד במזבח, ועוד מדתניא לפני ד' מה ת"ל דאמר ר' נחמיה לפי שמצינו בפ' יוהכ"פ שעומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרוכת יכול אף זה כן, ת"ל מזבח קטורת הסמים אשר לפני ד' מזבח לפני ד' ואין כהן לפני ד', דאלמא מזבח לפני ד' ממש שאין דבר חוצץ בין הכהן לפרוכת אלא המזבח לבד, ומנורה ושלחן משוכים כלפי חוץ מן המזבח הפנימי ולחוץ, ואינו באפשר שהרי היה מקדים כהן דישון מזבח הפנימי לנרות, ואמרינן עלה בפ' אמר להם הממונה מ"ט אמר אביי גמיר גמירנא סברא לא ידענא, רבא אמר כדר"ל דאמר אין מעבירין על המצות ומאי פגע ברישא במזבח הפנימי, ואף הרב

עצמו כתב כן בפ"ג מה' בית הבחירה שכך כתוב שם מזבח הקטורת היה מרובע והוא נתן בהיכל מכוון בין הצפון לדרום, משוך מבין השלחן והמנורה ולחוץ עכ"ל הרשב"א: עוד כתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס (בפ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ע"ז שכתב הרמב"ם שנכנס בין המזבח למנורה והמזבח לפניו ונותן על קרנות המזבח בחוץ, אפשר שרבינו מפרש עד דנפיק מכולה מזבח, היינו שלא יעמוד בין המזבח לפרוכת, אלא יוצא לצד ימינו עד שיצא מכנגד כל המזבח כי מצד צפון יוצא, ועדיין קשה, שא"כ למה אינו נותן תחלה בקרן דרומית מערבית שהיא יותר קרוב לו, שהרי המנורה בדרום היתה לימין היוצא, נמצא שזה מדלג קרן דרומית מערבית ודרומית מזרחית, ונותן בשלישי שהוא צפונית ולמה ? ואפשר שסובר רבינו שזהו מ"ש שנותן בחוץ כלומר לצד האחר, וזהו שאמרו שיהא הזאות אלו הראשונות מלמטה למעלה שלא יתלכלכו בגדיו, ומ"ש שם מזבח לפני ד' ולא כהן, היינו שלא יפסיק הכהן בין המזבח לפרוכת, אבל עדיין אין מזבח בין הכהן לפרוכת כי לצד דרום היה נמשך, נמצא מזבח לפני ד' בלא הפסק, וכהן אינו לפני ד' רק לצד המנורה או לצד חוץ יותר, ועדיין סוגית הגמ' צריכה ישוב עוד עכ"ל:

והלח"מ תירץ לקושית הרשב"א שהקשה על הרמב"ם אמאי מתחיל ההזאה ממזרחית צפונית לדידן דפסקינן דשתי פרוכות הוו ופתחא בדרום ובדרומית פנע ברישא, וכתב ולענ"ד לתרץ לפי גרסא דידן דלא יהיב בגמ' טעם כלל לא לר' יוסי ולא לר"ע, א"כ סתמא דמתניתין דקאמר דמתחיל מקרן מזרחית צפונית אתיא כר' יוסי, ולעיל אצל פרופה מן הדרום מסתם כרבנן, לכן מפרש דהמתני' דקאמר דמתחיל מקרן מזרחית צפונית אתיא נמי לרבנן, אע"ג דפתחא בדרום קאי, וא"כ בדרומית מערבית פנע ברישא, ובהאי קרן לא מצי עביד משום דקאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח, א"כ לפחות צריך שיתחיל בקרן הסמוך לו שהוא דרומית מזרחית, מ"מ סובר ר' יוסי דיתחיל בקרן מזרחית צפונית, דאם יתחיל בדרומית מזרחית א"כ צריך להקיף דרך ימין דלית ליה לר' יוסי הקפה בשמאל בשום צד, וא"כ היה צריך ליתן אח"כ בצפונית מזרחית, ואח"כ בצפונית מערבית ואח"כ בדרומית מערבית, וזה אינו נראה לו לעשות כן,, דנמצא דהקרן שפגע תחלה הוא נשאר באחרונה, ועוד שהוא פגע במערבי תחלה, ועתה עשה שני הקרנות של מזרח קודמין להקרנות של מערב, לכן אמר ר"י שיתחיל מצפונית מזרחית, ועתה כשיקיף דרך ימין, הרי יהיו קודמין הקרנות של מערב שפגע בהם תחלה, לקרן אחד של מזרחית לפחות, ועוד הקרן שפגע תחלה הוא לא נשאר בראשונה, שהרי קודם הוא לא' של מזרח, וכ"ת יתן על דרומית מזרחית, ואח"כ יחזור דרך שמאל של דרומית

מערבית כר"ע, זה אינו נראה לו לר' יוסי להקיף דרך שמאל בשום צד, ובזה נוכל לומר דר' יוסי הגלילי דקאמר מזרחית צפונית אתיא אף לרבנן, וכן מתני' דסתם לן הכי אתיא כרבנן, והדבר נכון בעיני לדעת רבינו ז"ל, ועוד האריך בזה הרבה עיי"ש: ועל קושית הרשב"א במאי שכתב הרמב"ם שבין מזבח למנורה היה עומד, והלא הוא צריך לצאת מכל המזבח והמזבח היה משוך כלפי חוץ, כתב דהם היה להם גרסא אחרת ברמב"ם, דבגרסתנו כתוב עומד לפנים ממזבח הזהב בין המזבח למנורה, ואצלם לא היה כתוב "לפנים ממזבח הזהב", וע"פ גרסתם נראה לו לתרץ, דהרמב"ם ז"ל סובר דמ"ש דנפיק מכוליה מזבח, לא קפיד קרא שהאדם המזה יהיה חוץ מהמזבח, דאפי' יעמוד האדם בין המזבח למנורה לא איכפת לן, אלא דההזאה צריך להיות אחרונה למזבח, כלומר שלא יזה בקרן דפגע בו תחלה, דהיינו צפונית מערבית, או דרומית מערבית, אלא ילך יותר מעט, ויזה בקרן אחרונה, ונקרא יציאה בערך ההזאה שהוא אחרונה, אבל הוא עומד בין המזבח למנורה קרוב לקרן מ"צ להזות שם, אע"פ שהוא יהיה כנגד המזבח לא איכפת לן, ומה דכתב כאן ועומד בין המזבח למנורה" כלומר עד עתה היה עומד לפנים מן המזבח שהיה מזה על הפרוכת, עתה שצריך להזות לקרן מזרחית צפונית, צריך שיתקרב יותר כדי שיהא סמוך לו ויהיה עומד בין המזבח למנורה עכ"ל. והגאון רעק"א בהגהותיו על המשניות מתרץ דברי הרמב"ם עפ"י התוס' ישנים, וז"ל שם והתוס' ישנים כתבו דמתני' דהכא (פירוש שהיה מתחיל מקרן מזרחית צפונית כו') סובר גם כת"ק דמתני' דלעיל דפרופה מן הדרום, אלא ס"ל דמשמעות הקרא ויצא אל המזבח עד שיצא ויעמוד במזרחה של מזבח, דאז נפיק לגמרי מכוליה מזבח, ומשום דצריך להקיף דרך ימין דכל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין מתחיל בקרן צפונית, דכשיצא כל גופו חוץ למזבח ועומד במזרח ופניו למערב אם יושיט ימינו לקרן צפונית הו"ל דרך ימין, אבל אם יושיט ידו הימנית לקרן דרומית זהו דרך שמאל, ולפ"ז דברי הרמב"ם עולין כפשטן ומזוקקים בלי דוחק עכ"ל הגאון ז"ל, ומעתה נתבררו דברי הרמב"ם, אבל התויו"ט יש לו פירוש אחר בדברי הרמב"ם, דכל עצמו דמוקמינן למתני' כר' יוסי מפני שהיו שני פרוכות משום ספיקא, ואי לאו ספיקא לא הוו עבדי אלא פרוכת אחת כמו לר"י, ובפרוכת אחת פתחא בצפון דהכי ס"ל לר"י ומנה נשמע לכו"ע היכא דליכא ספיקא, ועוד דמשו"ה הוה הקפה לימין כדלעיל, ומשום דהלכות אלו הלכות למשיחא נינהו לכן כתב על לעתיד לבוא שלא יהיה עוד ספק ויהיה פרוכת אחת לפי שכן יהיה לעתיד לבוא במהרה בימינו אמן: מה שכתבנו למעלה דעל טהרו של מזבח היה נותן ז' הזיות בצד הדרום, כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מעבודת יוהכ"פ, אבל בפ"ג כתב על אמצעו של מזבח, וכן כתב בפ"ה ממעשה

הקרבנות, וכתב הר"י קורקוס ז"ל הובא בכ"מ דאמצעו לאו דוקא, אלא לאפוקי שלא היה בקרנות כשאר ההזאות, ולעולם בחלק הדרומי מאמצעי, וכתב הכ"מ עוד שם ואף דאיפליגי בגמ' איך היה מזה פסק כר' יוסי דאמר בצד דרומי דנימוקו עמו:

אחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר, בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח, במקום שהעמידו שם כנגד בית שילוחו לשון הרע"ב יומא פ"ו מ"ב) וכן לשון רש"י והמאירי, וסומך שתי ידיו על ראשו בין שתי קרניו כמו דאיתא ברמב"ם פ"ג ממעה"ק וסומך בכל כחו, והלמ"מ דאין בצבור אלא שתי סמיכות, זאת של שעיר המשתלח ועוד של פר העלם דבר של צבור, וצריך שיהיה השעיר עומד בצפון ופניו למערב (שם ברמב"ם), וכך היה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל, ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ר' תטהרו, ושלשה פעמים היה מזכיר כ"ג שם המפורש ביוהכ"פ, וגם הכהנים יש להם כפרה בשאר עבירות בשעיר המשתלח ואף דלא קאמר בני אהרן עם קדושך מ"מ אטו כהנים לאו בכלל עמך ישראל נינהו:

מסרו למי שהיה מוליכו, הכל כשרין להוליכו, אלא שעשו הכהנים קבע ולא היו מניחין את ישראל, פירש הרע"ב ב"ד של כהנים לא היו מניחין את ישראל להוליכו, ואמרו טעם בזה בתוס' חדשים כי קבלה היתה בידם מי שמשלח את השעיר ימות באותה השנה, לכן לא הניחו לעשות זאת לישראל, דאף דמדינא כשר זר, דאף דכתיב ביה כפרה וליבעי כהן, מ"מ כתב רחמנא איש להכשיר את הזר (יומא ס"ו ע"ב), מ"מ השליכו הכהנים את נפשם מנגד, וחפצו בעצמם לזכות במצוה רבה כזאת שכפרת כל ישראל תלויה בו, ועיין בתוס' חדשים קצת באופן אחר, איש עתי פירוש מזומן מאתמול, כלומר לכתחלה צריך להזמין אותו מאתמול, אבל בדיעבד אם לא הזמינו או הזמינו ומת או חולה, משלח אותו ביד אתר, אבל אם נטמא המשלח, ה"ז נכנס למקדש ונועלו ויוצא שנאמר ביד איש עתי המדברה, ביד זה שהוכן אפי' נטמא, (תמצית מהרמב"ם בעבודה פ"ה הכ"א) ועוד פירש עתי שיהא מזומן ורגיל ללכת למקום מדבר והפקר שלא יפול לבו עליו בארץ גזירה (ריטב"א בשם המדרש):

ואיתא עוד בגמ' עתי אפי' בשבת לומר שאם חלה השעיר מרכיבו על כתפו, ואף דנם בעלמא אמרינן דחי נושא את עצמו וא"כ ליכא הכא חילול שבת, מ"מ חלה שאני דהשתא אין נושא את עצמו והנושאו מחלל שבת, כן פירש"י, והוסיף עוד המאירי לפרש, ואע"פ שלא אמרו דחי נושא את עצמו אלא באדם, ואף לדעת האומר נמי בבהמה, בחלה מיהא הרי היא ככפות, מיהא כל שצריך הותר בו חילול שבת בהוצאה לגמרי עכ"ל, מיהו הא

פשיטא דמחלל שבת ויוהכ"פ בזה דממית אותו ואיכא משום נטילת נשמה והותר לו בשבת דהכשירו ודאי בכך ולא צריך לזה קרא. וכתבו בתוס' ישנים וז"ל בכריתות (דף י"ד) דתי לה ממאי דלמא שאני יוהכ"פ דהכשירו בכך ותימא אמאי לא פי' כך התלמוד כאן, י"ל שדרך התלמוד להאריך במקום זה יותר מבמקום זה אבל דוחק הוא לפרש דהכא מיירי בהרכבתו דהו"א דלא דתי יוהכ"פ אלא בשיכול השעיר ללכת ברגליו דאין הכשירו כשהוצרך להרכיבו על כתפו, ובכריתות מיירי להתיר איסור תחומין כלומר חוץ לי"ב מילין וכמאן דאמר שהן מן התורה, והשתא פריך שפיר דשאני יוה"כ דהכשירו בכך, כי אין נראה כלל שיהיו שנים אלו דברי רפרם, והתלמוד לא הזכיר כאן אותה של שם ושם אותה שבכאן עכ"ל וכן כתב השאגת אריה בסימן ע' דעיקר קרא משמע להתיר בשבת בשעת שילוחו דע"ז כתב קרא ועל איסור תחומין דתי שפיר דהכשירו בכך אבל על חלה צריך קרא ועיי"ש:

הא דאמרינן הכא דאפי' נטמא המשלח נכנס למקדש ולוקח השעיר מיד הכהן, היינו דוקא בטומאת מת דדוקא טומאת מת הותרה בקרבן צבור, כמו שפסק הרמב"ם בפ"ד מביאת מקדש ה"ט, וז"ל וכל קרבן שקבוע לו זמן בין קרבן ציבור בין קרבן יחיד דותה את השבת ודוחה את הטומאה, ולא כל הטומאות הוא דוחה אלא טומאת מת בלבד, ואף דאיתא עוד שם דהא דטומאה דחויה בצבור למדנו מקרבן פסח וה"ה לכל קרבן שקבוע לו זמן כפסח שדוחה את הטומאה, וא"כ בשלמא בשאר הקרבנות דלמדנו מקרבן פסח, וכמו בפסח אינו דוחה טומאות אחרות רק טומאת מת, דטמאים לנפש אדם כתיב ביה אף שאר הקרבנות כן, אבל הכא בשעיר המשתלח יש לה פסוק מיוחד עתי אפי' בטומאה, יוכל להיות דגם שאר הטומאות יהיו נדחין מפניה, הא ליתא, ראשית דסברא היא דמה מצינו בכל מקום דטומאת מת נדחית ולא אחרת אף כאן כן, ולא עוד דק"ו הוא, מה קרבנות שנכנסין לפני ולפנים אין דוחין אלא טומאת מת בלבד, שעיר המשתלח דשילוחו חוץ למחנה, ועוד דשילוחו בדיעבד אינו מעכב כש"כ שאין דוחה רק טומאת מת בלבד ופשוט הוא, מ"מ לזה צריך קרא עתי אפילו בטומאה ואף דלא מעכב בדיעבד כפרה ואינו לפנים מ"מ דותה טומאה כמו קרבנות משל פנים וא"ש ובודאי חידוש גדול הוא:

איתא בתו"כ דשעיר המשתלח מכפר על כל עבירות, אין לי אלא ודאות ספיקותיהם ואונסיהם ושגגותיהם מנין, ת"ל עונות לכל עונות, פשעיהם לכל פשעיהם, חטאת לכל חטאתם, יכול אף חייבי חטאות ואשמות עמהם ת"ל אותם אותם על ראש השעיר ואין חייבי חטאות ואשמות על ראש השעיר, מכאן אמרו חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר

עליהן יוהכ"פ חייבין להביאן אחר יוהכ"פ, וחייבי אשמות תלוין פטורין, ומיהא זה דמאשם תלוי פטור למידין מפ' אחר מכל חטאתם לפני ד' חטא שאין מכיר בו אלא ד' לבדו יוהכ"פ מכפר, ולא קרבן אחר והיינו אשם תלוי דאינו יודע אם חטא: וכבש עשו לו מפני הבבליים שהיו מתלשין בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא ופירש הרע"ב כמין מעלה עשו לו שהיא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשלח לפי שהיו רגילים לתולשו בשערו ואומרים לו טול מהר וצא, ואל תשהה עונותינו אצלנו עוד, וכבש זה בא מתרומת הלשכה כמו דאיתא (שקלים פ"ד מ"ב) ופירש עוד שם הרע"ב דהיה כמין גשר ועליו היה הולך המשלח, והמאירי פירש בנין גבוה היו עושין לו מערב יוהכ"פ בעזרה:

עשר סוכות היו מירושלים ועד צוק תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל, וס"ה היה י"ב מיל, ומיקירי ירושלים פירוש החשובים שבהם היו מלוין אותו עד סוכה ראשונה, פירש הרע"ב סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יוהכ"פ שמלוין אותו מסוכה לסוכה, והפירוש הוא כך דביוהכ"פ בעצמו הולכין החשובי ירושלים ומלוין אותו עד סוכה ראשונה, אבל בני אדם אחרים הלכו שם מערב יוהכ"פ והלכו ולוו אותו מסוכה לסוכה, דבין סוכה לסוכה היה מיל, וכן מירושלים עד סוכה ראשונה וכשאתה חושב מירושלים עד סוכה האחרונה תמצא שהאוירים מעשר סוכות עשרה מילין מיל בכל אויר, ומן הסוכה האחרונה עד הצוק שני מילין, ונמצא שבין ירושלים יכולין ללילך עד הסוכה הראשונה, ובני אדם שלנו בסוכות היו יכולין ללילך עד הסוכה הסמוכה לזה שלן בה, ומתוך כך היקירי ירושלים היו מלוין אותו עד הסוכה הראשונה, ובני הראשונה עד השניה וכן כולם, בלא חילול שבת ויהכ"פ, אבל המוליך היה יכול להוליכו אפי' בשבת שכך אמרו עתי אפי' בשבת, ומ"מ בני סוכה אחרונה לא היו יכולין ללוותו עד הצוק, אלא עד אמצעית הדרך שמסוכה האחרונה לצוק שהרי שני מילין היו שם ומתעכבין שם ורואין את מעשיו עכ"ל המאירי, ומ"ש שאתה חושב מירושלים עשר סוכות עשרה מילין בכל אויר, כלומר שלא היו אלא תשעה מיל בין סוכה לסוכה אלא המיל הראשון היה מירושלים עד הסוכה הראשונה, כן צריך לפרש דבריו וכן פירש הרע"ב, ואיתא שם בגמ' (יומא דף ס"ו) דאצל כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים, ומעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, וכתב הרמב"ם אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל, וכן נראה לשון הרא"ש שכתב הרי מזון אם יצטרך לאכול, ולכאורה מנ"ל, דבגמ' לא אמרינן אלא כדי שיהא לו פת בסלו, כלומר כדי שלא יהא תאב לאכול ותתישב עליו דעתו, אבל אם חולה מסוכן הוא פשיטא שמותר לו

לאכול, ואם אינו מסוכן למה באמת יהיה מותר לו לאכול, אבל בתוס' ישנים כתבו וז"ל ואיירי הכא שמסוכן כגון שאחזו בולמוס, ומתוך שהיה יודע שאם ירעב ביותר ויאחזנו בולמוס ימצא לאכול, לא היה רעב כ"כ עכ"ל, משמע מדבריהם דבודאי אם יאחזנו בולמוס ויהיה מסוכן מותר לאכול כמו תולה אחר שיש בו סכנה, ואם לא יאחזנו בולמוס אסור לאכול, ואין מכינין לו שם כי אם כדי שיהיה לו פת בסלו ע"כ ומקודם לזה כתוב בתוס' ישנים איפכא ומשמע דזה לשון אחר וז"ל, אבל אם היה צריך היו מאכילין אותו ואפי' לא היה רעב ביותר דוחה הליכת השעיר את יוהכ"פ והיינו כמו שבת וטומאה עכ"ל, כלומר שמותר לו לאכול כדי שיהא בו כח להוליך את השעיר והיינו כהרמב"ם דאם כשל כחו וחיישינן שמא מפני זה יתבטל מצות דחיית השעיר דוחה יוהכ"פ כיון דאי אפשר ע"י אתר אלא ע"י המזומן מאתמול, והא דמעולם לא הוצרך אדם לכך משמע שנס היה בזה דוגמא שלא אירע קרי לכ"ג ביוהכ"פ כדי שלא יתבטל עבודה, ואף דעבודת השילוח אינו מעכב, מ"מ כיון דכפרת ישראל תלויה בשעיר המשתלח ויהיו ישראל עצבין אם לא יראו שהלבין הלשון של זהורית נעשה נס זה, ומה שלא חשבו זאת בין הנסים שנעשו בבית המקדש, י"ל כמו שכתב התויו"ט, דבמקום הקדושה הגדולה, יותר שכיח להתגבר הטומאה וצריכין לנס, אבל כאן היה לו פת בסלו ואימת יוהכ"פ עליו לא שכיח כולי האי שיצרך לחלל יוהכ"פ עליו, לכן לא חשב להו בין הנסים כנ"ל. ונראה עוד לומר דמעולם לא התכוונו הרמב"ם והרא"ש שיתנו לו לאכול אם כשל כחו כדי שיוכל לקיים המצוה, דזה ליתא, דהא דדוחה שבת וטומאה מצינו בפירש בתו"כ ובגמ', אבל שיהא מותר ליתן לו לאכול זאת לא מצינו בפירוש, ואיסור כרת לא דחינן כגון זה, תדע למה לא מצינו אצל כ"ג שיהא מותר ליתן לו לאכול אם כשל כחו, דכל עבודת "ג יוהכ"פ תלוי בו, אלא ודאי דאם כשל כחו נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ולא מחללינן יוהכ"פ עי"ז, ועוד דגנאי הוא במי שתלוי כל עבודת ישראל שיהא אוכל ביוהכ"פ, ואף כאן בודאי הדין כן, דהו"ל כמו שחלה שמשלחו ע"י אתר, אלא דאנן חיישינן לדבר אחר אם יכשל כחו מחמת טרדות הדרך אולי יסתכן, הכינו לו מים ומזון להצילו מידי סכנה, אבל שיהא מותר ליתן לו לאכול כדי שיהיה לו כח ללכת זאת לא אמרינן ועוד דכל המצות שדוחין הל"ת אינו אלא בעידנא, אבל כאן יאכל עכשיו כדי שיהא לו כח ללכת אח"כ, אבל בשעת האכילה לא מקיים שום מצוה, אין זה בעידנא, והו"ל כמו מכשירין שאינן דוחין שבת ויוהכ"פ, כנ"ל לפרש דעתם ז"ל, וראיה לזה נ"ל מהגמרא יומא (דף כ"א) דאיתא שם מה מלאכה שהותר מכללו עינוי שלא הותר מכללו, ופירש רש"י שאם באת ללמד מעינוי יש להשיב מלאכה הותרה אצל גבוה עכ"ל, הרי דעינוי לא הותר

בשום מקום, ומכאן קשה לי על תפארת ישראל ג"כ דמפרש ג"כ דברי הרמב"ם כפשוטו שדוחה עינוי כתמידין דליתא וכן על התו"י קשה לי וצ"ע:

המלוים האחרונים אינן מגיעין עמו לצוק כמו שבארנו כי אם עד חצי הדרך, ועומד מרחוק ורואה את מעשיו, כן איתא במשנה שבגמ' פתח ברבים שמלוין אותו, וסיים ביחיד עומד ורואה, אבל במשנה שבמשניות איתא חוץ מאחרונה שבהן, ומשמע שעל החברים המלוין אותו קאי, ועל כל החבורה כולה קאי לשון יחיד, כלומר אנשי סוכה האחרונה שאינו מגיע עמו לצוק אלא עומד ורואה, דאלו על הסוכה אינו שייך מגיע עמו, וברמב"ם איתא כך ושובת איש אחד או אנשים הרבה כו' ואנשי הסוכה האחרונה עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק עכ"ל, למדנו מזה שני דברים דלאו דוקא דצריך שילכו שם אנשים הרבה אלא אפי' אחד, ודייק ליה הרמב"ם ז"ל מדפתח התנא בלשון רבים וסיים בלשון יחיד כנ"ל, ועוד למדנו מזה דאם הלכו שם אנשים רבים לסוכה האחרונה, דכולן עומדין מרחוק ורואין את מעשיו, וטעם הדבר בלי ספק כמו דאיתא לקמן במשנה הרואה כ"ג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין לא מפני שאינו רשאי כו', ופירש הרע"ב שם דמהו דתימא דהרואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת דאין מעבירין על המצות, וראיית עבודה מצוה היא משום ברוב עם הדרת מלך. קמ"ל דלא מיעבר מצוה הוא כיון שאינו עוסק במצוה עכ"ל, וכן הוא בגמ' הרי דראיית עבודה מצוה היא, אף דעבודת חוץ הוא כמו פר ושעיר הנשרפין מחוץ למחנה, מ"מ איכא מצוה משום ברוב עם אף כאן הדין כן, לכן נ"ל דלזה התכוין הרמב"ם:

וכתב עוד התויו"ט למה לא היו עושין עוד סוכה אחת עשרה, כלומר שיהא מותר להלך עוד מיל, ויהיו מותרין להלוך עד הצוק לראות מעשיו, ותירץ בזה"ל שא"כ לא היה מקרי ארץ גזרה כיון שמן הסוכה רשאין לילך עד לשם בו ביום עכ"ל התויו"ט. ולכן נ"ל לפרש דהתנא בדוקא קאמר בלשון יחיד עומד מרחוק ורואה את מעשיו, דלעולם היו אנשים מרובים בכל סוכה וסוכה דחביבה מצוה בשעתה ועשו לו כבוד גדול, ומלוין אותו מסוכה לסוכה מיקירי ירושלים אבל בסוכה האחרונה כדי לקיים ארץ גזרה בדין הוא שלא ילכו עמו עוד ואפילו לראות את מעשיו אינן רואין אנשים הרבה אלא אחד כדי לקיים ארץ גזרה במאי דאפשר, אבל אחד צריך לראות כדי לבשר בשורה לאחיו שהלבין הלשון של זהורית והלכו מסוכה לסוכה דמותר עד שבאתה הבשורה טובה לירושלים, אבל הוא בעצמו כיון שיצא חוץ לתחום לא התירו לו יותר אלא שישב תחת הסוכה האחרונה כנ"ל, ועוד נ"ל הא דעכ"פ אחד צריך לראות את מעשיו דהלא לכאורה היתה

יותר טוב לקיים ארץ גזרה ששוה אדם לא יראה אותו, דאולי מחמת התענית לא יוכל לגמור המצוה, צריך שיהיה מוכן אחר לגמור המצוה להמיתהו. דבדיעבד מותר באחר ע"כ, ועוד שיבשר לאחיו שהלבין הלשין ועוד אולי יסתכן כנ"ל:

מה היה עושה חולק לשון של זהורית חציו קשור בסלע וחציו קשור בין שני קרניו ודוחפו לאחוריו, הוא מתגלגל ויורד עד שנעשה איברים איברים, ופירש הרע"ב בשם הגמ' (יומא ס"ז) לא היה קושר כל לשון של זהורית בסלע, שמא תלבין מיד קודם דחיפת שעיר המשתלח, ומשמחת לבון הלשון של זהורית שיראה שכבר נתכפרו העונות ישכח מצות הדחיפה, וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון, ולא היה קושר כולו בין קרניו שמא בשעת דחיפה, יכון השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו, ולא יוכל לראות הלשון כשהלבין ויהיו כל ישראל עצבון לפיכך קשר חציו בסלע, והיא לא תלבין לחצאין עד שתגמר מלאכת כולה, וכשקושר באחרונה חציו בין קרניו אע"פ שתלבין מיד לא יניח מלדחפו, הואיל והוא עוסק בה עכ"ל הרע"ב, ומלשון גזרה שמעינן שני דברים, אחד דנעשה איברים איברים דאין גזירה אלא דבר המתגור ויורד כלומר מתחתך לאיברים איברים וגם שמעינן מלשון, גזרה דמוליכו לצוק כלומר ארץ גזרה שלא ישב בה אדם מעולם, והיא מדבר שממה (תויו"ט משנה ו' פ"ו בתוספת ביאור):

ובגמ' איתא (ס"ז ע"ב) המדברה, המדברה, במדבר לרבות נוב וגבעין שילה ובית עולמים, פירש"י שלש מקראות בענין לשלח אותו לעזאזל כו', אבל הריטב"א פירש מדיכול לכתוב "מדבר" וכתיב "המדבר" שמעינן כולהו נוב וגבעון ובית עולמים, אבל תרי קראי אחריני אצטריכי, חד לגופא כלומר שישלחו למדבר, וחד שיהא המשלחו מזומן לכך איש שדה רגיל במדברות וכן הוא במדרש עכ"ל, מ"מ למדנו מזה פירוש חדש באיש עתי, כלומר שיהא מזומן ורגיל לכך, שקודם יוה"כ היו בוחרין באיש אשר רגיל ללכת למדבר, ואל יפול עליו לבו בבואו לארץ גזרה במקום מדבר ויירא לגמור מצותו, לכן בחרו באיש כזה אשר לא יחת מפני כל ויעשה מלאכתו באמונה: דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו בכל דבר שממיתו, (רמב"ם בעבודה פ"ה הל' כ"ב) וכבר כתבתי לעיל בדעת התוס' ישנים שהלשון של זהורית שהיה קושר לא היה זה שמניחין עליו בבית המקדש, אלא אחר היה שהביאו שם מערב יוהכ"פ שלא ידחה יוהכ"פ, ואם שכחו להכין מעיוה"כ, מניחין אותו על ראש השעיר, דמחמר כלאחר יד הוא, ועיין לעיל סימן ל"ג מה שכתבתי שם), וכתב המאירי דהא דנעשה איברים איברים לא מצד גובה, וכן לא היה משופע כל כך, אלא יוצאין ממנו ראשי צוקים וחרבות צורים בהרבה מקומות וזה לשון ארץ גזרה עכ"ל, וכן כתב הרא"ש שצריך שיהא חתוך וקשה עכ"ל, ובגמ' איתא עזאזל שיהא עז וקשה,

וכן הוא אומר ואת אילי הארץ לקח, תנא דבי ר' ישמעאל שמכפר על מעשה עוזא ועזאל, כלומר על העריות מכפר עכ"ל רש"י ז"ל, ואותן איברים של שעיר המשתלח מותרין בהנאה, כדאמר רבא שם דמסתברא כמ"ד מותרין לא אמרה תורה שלח לתקלה (גמרא שם): בא וישב לו תחת סוכה האחרונה עד שתחשך, ואע"פ שהיוצא חוץ לתחום אפי' ברשות חכמים, אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא ברשות, לזה התירו, לפי שירא לעמוד במקום שתחשך במדבר, כן פירש"י והרע"ב ועוד שהוא מעונה מחמת תענית וחלוש שהלך בו ביום י"ב מיל (המאירי):

דין טומאת בגדים להמשלח אח השעיר לעזאזל, איתא ברמב"ם (הלכות פרה אדומה פ"ה הלכה י"ד) הוא טעון טבילה והערב שמש, והוא מטמא כל כלי וכל בגד שיגע בו, והכלים שעליו כל זמן שמתעסק בשילוח, שנאמר והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו, ומאימתי המשלח מטמא בגדים משיצא חוץ לחומת ירושלים עד שעת דחייתו לצוק, אבל אתר שדחהו אם נגע בכלים ובבגדים טהורין עכ"ל, ובראב"ד שם, א"א דבריי סתומין לא נודע אם אומר שהמתעסק בו אחר דחייתו אינו מטמא כלים ובגדים מפני שנגמר שילוחו, ואם נתכוין לכך למה ליה למימר כלים ובגדים אפי אוכלין ומשקין נמי לא מטמא, שהרי אינו מתעסק בשילוח כלל, ואולי אמר על הדוחה עצמו שדחהו, אחר דחייתו אינו מטמא כלים ובגדים שאינו מטמא אלא בשעה שמתעסק בו, אבל כשפירש ולד הטומאה הוא ואינו מטמא כלים, ודבר זה יש לו פנים במשנת זבים, ולא תימא לאחר דחייתו, אלא אפי' קודם דחייתו אם פירש הוא ו אי אתר פרישתו אינו מטמא כלים, כל זה צריך לפנים עכ"ל הראב"ד, וכתב ע"ז הכ"מ ול"נ דפשיטא שכוונת רבינו כפי' השני, ומ"ש שיש לו פנים במס' זבים הוא מדתנן בפ"ה, ומ"ש ולא תימא לאחר דחייתו אלא אפי' קודם דחייתו אם פירש הוא ועשאו אחר, טעמו לומר, דא"כ למה תלה רבינו הדבר באחר שדחהו, אפי' קודם שדחהו נמי אפשר דאינו מטמא כלים, וי"ל שאע"פ שהדין כן הוא שמאחר שפירש מדחייתו שוב אינו מטמא כלים, מ"מ רבינו אורתא דמילתא נקט שאין דרך להניח מצותו שיעשנה אחר עכ"ל, ואיתא עוד בגמ' המשלח מטמא בגדים, ופירש"י המלוין אותו מירושלים, אבל לישנא דהשולח את המשלח לא משמע דקאי אמלוין שהם רבים, וי"מ דעל כ"ג המשלחו קאי, כלומר שהוא נותן את השעיר ליד המשלחו (המאירי):

בגמרא יומא (דף מ' ע"ב) איתא דהא דכתיב אצל שעיר המשתלח יעמד חי לפני ה' לכפר עליו, עד מתי יהיה זקוק לעמוד תי עד שעת מתן דמו של חבירו דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר עד שעת וידוי דברים, ולפירש"י הפשט דלר' יהודה האי לכפר עליו" לא קאי על

שעיר המשתלח, אלא קאי על כפרת הדם של שעיר הפנימי, אבל אם מת אחר מתן דם הפנימי אע"פ שלא התודה עליו אין צריך להביא אחר, דוידוי לא מעכב כלל, אבל לר' שמעון אם מת קודם וידוי מביא אחר שלא בהגרלה ומתודה עליו, ולר' שמעון לכפר עליו' קאי על שעיר המשתלח ומשמעו וידוי דברים, דבשעיר המשתלח ליכא כפרת דם, ורק הוידוי נקרא כפרה, ולר' יהודא נמי הדין אף דבסדרא לא מעכב, אבל הגרלה מיהא מעכבת, אבל לר' שמעון הגרלה מעכבת ולכו"ע שילוחו אינו מעכב כלל, והתוס' פירשו דלדעת ר' שמעון אם מת קודם וידוי מביא אחר בלא הגרלה, ואם מת אחר וידוי אין צריך להביא אפי' אחר אע"פ שלא שלחו עדיין דשילוח אינו מעכב, ואם מת קודם וידוי וקודם זריקת דם חבירו יזרוק הדם של חבירו, ומביא אחר בלא הגרלה ומתודה עליו ולא יגריל אפי' למצוה דאין הגרלה אלא בשנים כדכתיב על שני השעירים, דלר' שמעון אין שני השעירים תלוין זה בזה, אלא שעיר המשתלח תלוי במעשה שבגופו, ואם נשפך הדם לא ימות המשתלח אלא יתודה עליו כיון שהוא חי, אבל לר' יהודא מעכבי אהדדי, ואם נשפך הדם מביא שנים אחרים, כל היכא דקרינן ביה ולקח אח שני השעירים, קרי ביה נמי ונתן על שני השעירים גורלות ע"כ:

ולענין הלכה כתב הרא"ש וז"ל בא לו אצל שעיר המשתלח אם מצאו חי סומך ב' ידיו עליו ומתודה עליו, מת אחר שהגריל יביא שנים אחרים ויגריל וכו', ומיהו זה לדעת ר"ש אבל ר"י סבר וידוי מעכב, והלכתא כוותיה לגבי ר' שמעון, וכן הדין אם מת של שם אחר הגורל יביא שנים אחרים ויגריל ויאמר הגורל וכו', ובתפארת שמואל שם מגיה איפכא ומיהו זה לדעת ר"י אבל ר"ש סבר וידוי מעכב, והלכתא כוותיה דר"י לגבי ר' שמעון וה"פ הא דאמר מת אחר שהגריל כו' ויגריל אתיא כר"י דס"ל דיעמד חי לכפר עליו קאי אמתן דמים של שעיר הפנימי וא"צ וידוי ואינו מעכב כלל, וא"כ כשמת המשתלח קודם מתן דם הפנימי ה"ז ישפך הדם כשנשחט או לאבד השני כשהוא חי, וצריך להביא שנים אחרים ולהגריל, אבל ר"ש ס"ל דשעיר המשתלח אינו תלוי חיותו בפנימי, אלא יעמד חי כדי לכפר עליו בוידוי דברים, וא"כ אם מת קודם שנשחט או נזרק השני, אזי יקח אחר בלא הגרלה, ושוחט השני וזורק ואח"כ מתודה עליו, והוא הדין אם מת אחר וידוי אין צריך אחר כלל, וכל זה מבואר היטב בדף מ' בתוס' ד"ה ואזדו לטעמייהו כו' ודוק עכ"ל התפארת שמואל ז"ל. נמצא לפ"ז דהלכה דוידוי לא מעכב כר' יהודה, דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה, והרמב"ם לא פסק כלל הדין עד אימת צריך להיות חי, אלא מדכתב כלשון המשנה אם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל, משמע שפוסק כסתם מתני' וכר' יהודה, וממילא שמעינן דוידוי לא מעכב, אבל בעין משפט בש"ס מציין על דכרי ר'

שמעון דצריך להיות יעמד חי עד וידוי דברים מציין "רמב"ם" וחפשתי ולא מצאתי וצ"ע על הציון הזה, וכן פסק הרמב"ם דהגרלה מעכבת ורק סדרן אינו מעכב הכל כר' יהודה, אבל במאירי כתב וז"ל, ולפי דרכך למדת ששעיר עזאזל שנאמר עליו יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, צריך שיעמד חי עד שעת וידוי הנאמר עליו לשם כל ישראל ומה שנאמר בו לכפר עליו, אין ענינו בכפרת דמים מהפר ושעיר, אלא בכפרת גופו, והוא וידוי דברים שהרי כפרת דמים אין בו, וכל שמת קודם לכן, אע"פ שכבר נעשה מתן דמו של חבירו, צריך להביא אחר, אבל אם כבר התודה עליו ואח"כ מת אין נזקקין לו, ויש פוסקין שכל שמת עד שנדחה לעזאזל צריך להביא אחר עכ"ל, ועתה אם נאמר כפסק המאירי שפיר אבל אם נאמר דהלכה כר"י במשנה קשה לי מאד ע"ז הפסק הלא ר' יהודה ור"ש קיי"ל כר' יהודה, ועוד שסתם מתניתין כוותיה דייקא כמו שכתבתי לעיל וצ"ע דר' יהודה ס"ל דאף אם לא התודה כשר, וכ"ש דשילוח לא מעכב לד"ה, דכי כתיב חיקה בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים, ולא בדברים הנעשים ביד איש עתי כמו שפירש"י ביומא ואף דבודאי איכא כפרה בוידוי כדכתיב וכפר בעדו ודרשינן כפרת וידוי, כבר תירץ הריטב"א אה"נ, אבל כיון דס"ל דוידוי אינו מעכב טפי איכא לפרושי בכפרת דמים, ומ"מ תמוה מאד, ואף דאמת דהלכה כן הוא דוידוי ושילוח לא מעכב, מ"מ כיון דכפרת כל ישראל תלוי בוידוי ובשילוחו דשעיר המשתלח, דשאר הקרבנות הלא אינן מכפרין כי אם על טומאת מקדש וקדשיו, ושעיר המשתלח מכפר על כל העונות, ולכך קשה מאד להבין במאי יתכפרו ישראל על שאר העונות אם לא התודה ולא שלח את השעיר כלל, ובודאי דהקושיא מרפסן איגרי י"ל כיון דהעיקר לר' יהודה הגרלה כדכתיב ולקח את שני השעירים, וכיון דנתבררה חלק גבוה, ממילא נדחה השני לעזאזל, אף שמת אח"כ או נאבד, מ"מ כבר מקרי של עזאזל, ומצוה להמיתו בכל מקום שנמצא, והוא כפרת כל ישראל בכל מקום שהוא והו"ל כמו נגמר דינו למיתה וישראל נכנסו תתחיו לחיים, ובודאי כ"ג מתודה אח"כ בלא שעיר, דכיון דרחמנא צוה כך אהני ליה כמו שנעשה כל מצותו כנ"ל:

ונ"ל עוד דאותן שפסקו דצריך להיות חי עד וידוי דברים ס"ל כיון דר' נחמיה ס"ל דכתיב חוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ, א"כ לר' נחמיה לא מבעיא דהוידוי מעכב אלא אפי' סדרן מעכב, א"כ הו"ל ר' נחמיה ור' שמעון חרי לגבי ר' יהודה והלכה כרבים, ובודאי הוא מלתא דמסתברא שהוידוי של שעיר המשתלח שכפרת כל ישראל תלויה בו, שיעכב כנ"ל, וזאת סברתו של המאירי וכן מסתבר לפסוק:

אחר שמסר את השעיר המשתלח להוליכו, בא לו כה"ג אצל פר ושעיר הנשרפין קרען והוציא את אימוריהן, ופירוש "אימוריהן" פירשו המפרשים החלב ויותרת הכבד שנותנים אותם להקטיר, ופירוש הפשוט שעושין בהם העבודה שאמור בהן, אבל בערוך פירש לשון אמורים שהם כמו אדונים על כל האיברים בשביל שעולים למזבח לחלק אדון עולם, א"כ הפירוש אמור כמו אדון והה"א נוספת, אבל במל"מ בהל' עבודת הקרבנות (פ"א) פי' שהוא מלשון את ד' האמרת שמשבחים בהם לאדון עולם עכ"ל, נתנן במגיס להקטירן ע"ג המזבח, אבל עתה לא הקטירן עוד, דהלא עודנו לבוש בגדי לבן ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדים אלו, ואח"כ ישקול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם, ויטבול שנית להוציא כף ומחתה, ויטבול שלישית למוספין ואימורי חטאת הללו ותמיד של בין הערבים, אלא אימא להקטירן נתנן למגיס להקטירן בו למזבח כשיגיע זמנו עכ"ל רש"י, אבל לפי' התוס' אינו חובה דוקא להעלותן בכלי אלא אפי' בידיו אלא כשקרען והוציא אימוריהן נותנן בכלי ולא ע"ג רצפה, כדי שלא יהיו קדשי שמים מוטלין כנבילה, אבל אח"כ יוכל לקחתם בידיו להעלותן והרמב"ם כפי שפירש בשמו הכ"מ במעשה הקרבנות (פ"ז ה"א) ס"ל כפי' התוס' לכן כתב אצל חטאת חוץ ואם רצה ליתן האימורין בכלי כשמוליכן למזבח נותנן וה"ה אצל חטאות הפנימיות הדין כן, וכתב הלח"מ ואף דבעבודת יוה"כ פ"ג כתב ונותנן בכלי ומקטירן ע"ג המזבח, דמשמע דחובה להקטירם במגיס, סמך על מה שכתב כאן במעשה הקרבנות עכ"ל, אבל המאירי הסכים לפירש"י וכן נראה לשון הרא"ש:

קלען במקלעות והוציאן לבית השריפה וצריך ניתוח כאיברי העולה כן פירש הרמב"ם במעשה הקרבנות, ונותן הפר והשעיר למי שמוציאן לשריפה, כלומר ואין שורפין אותם עכשיו, אלא בשעת קריאת כ"ג הפרשה אחר שהגיע השעיר למדבר, ואף שמנתחן כניתוח העולה, מ"מ לא הפשיטן כעולה, אלא מנתחן בעורן ובשרן ופרשן, קלען במקלעות פירש"י כמין קליעה ארבעה בני אדם נושאין שני מוטות שנים לפנים שנים לאחור ומהלכין מוט אצל מוט, והפר ושעיר נתונים עליהם מורכבין זה על זה, וכופפן זה תחת זה כמין קליעה, ושלמין הן אלא שנקרע כריסן להוציא אימוריהן עכ"ל רש"י:

ומאימתי מטמאין בגדים משיצאו חוץ לחומת ירושלים, והיכן נשרפין צפונה של ירושלים חוץ לשלש מחנות דכל מעשה חטאות צריכים צפון, ר' יוסי אומר אבית הדשן נשרפין, (פי' במקום שהיו נותנים שם הוצאת הדשן מחוץ לעיר כשהוא רבה, ואי ליכא שם דשן צריך לתת שם דשן כך משמע בגמ' יומא (דף ס"ת ע"ב) וכן פסק הרמב"ם, ואף דראב"י בגמ' שם דס"ל אבית הדשן נשרף סבור ג"כ דבעי נמי שיהא מקומו מושפך

פירוש מקום מדרון שיהא דשנו משתפך, ולענין זה לא פסקינן כוותיה, ואף דמשנת ראב"י קב ונקי, ואיכא דס"ל דגם בברייתא פסקינן כראב"י (זה דעת הנמוקי יוסף ז"ל) משום דפליג על ר' יוסי ור' יוסי נימוקו עמו, או אפשר משום דבזבחים (דף ק"ד ע"ב) תני ג"כ לוי כך ולא מזכיר אלא בית הדשן, לכן קיי"ל כן כנ"ל, ועוד נ"ל דהרמב"ם פירש מקומו מושפך כהתוס' ישנים דפירשו מקומו משופך מלשון על שפך הדשן, פי' במקום שפיכת הדשן חוץ לג' מחנות אבל לא בעי שיהיה מקומו מושפך, א"כ לפ"ז לגמרי פסק כראב"י, והכ"מ לא ביאר כלום בזה, ואח"כ מצאתי בזבחים ק"ו גרסינן ר' יוסי הגלילי, ואין זה ר' יוסי סתם, ויותר צריך להתי' האחרון דפסק לגמרי כראב"י, וכתב הרמב"ם (במעשה הקרבנות פ"ז) ושריפת כל הנשרפין כשרין בלילה ובזר, ונשרפין חוץ לעזרה, וכל העצים כשרין לשריפתן אפילו בקש ובגבבא שנאמר על העצים באש אש מ"מ, ולמה נאמר עצים להוציא את הסיד ואת הרמץ ע"כ, ואע"פ שכשרין בזר, מ"מ נראה מן התוספתא דהכהנים היו עושין זאת, ובודאי חוץ למקדש לא היו לבושין בגדי כהונה, ועוד איתא בתוספתא ביומא פ"ג וזקופים של כהנים היו מעמידין בבית המערכה מפני דוחק העם כדי שלא יהיו קופצין לראות ונופלים לתוך המדורה, וצ"ע למה השמיטה הרמב"ם והפוסקים הרא"ש והמאירי, ויוצא לעזרת נשים וקורת שם אחר שיגיע השעיר למדבר וקריאת הפרשה יתבאר סדרי אח"כ:

א) סדר הקרבת שעיר של מוסף, ואילו ואיל העם, והקטרת אימורין של פר ושעיר הנשרפין, אם בבגדי בוץ קורא, קדש ידיו ורגליו, פשט ירד וטבל עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב לבש וקדש ידיו ורגליו לאילו ואיל העם ואם קרא באיצטלית לבן משלו, דנמצא דכבר קדש ידיו ורגליו בפישוטו את בגדי הבוץ, ואינו צריך עתה קידוש קודם הטבילה, רק טבילה וקידוש ועשה אילו ואיל העם עכ"ל הרא"ש ז"ל, וזו הטבילה היא טבילה שלישית, דהטבילה ראשונה היתה לסדר התמיד והמוסף שנוהג בכל שנה שהיא בבגדי זהב, והטבילה השנית לכל סדר עבודת היום אשר בארנו בה עתה, ובטבילה זו השלישית מחלוקת היא בין הרמב"ם ושאר פוסקים מה היה עושה עכשיו, להרמב"ם מקריב עתה שעיר החטאת של מוסף היום ואילו ואיל העם, ומקריב אימורי פר ושעיר הנשרפין, ומקריב תמיד של בין הערבים, אבל לרש"י ז"ל ולהרמב"ן ז"ל התמיד של בין הערבים לחוד היתה קריבה אחר הוצאת כף ומחתה, (וכדברי הרמב"ם איתא בירושלמי ותוספתא), ולתוס' אימורי חטאת היו קריבין עם תמיד של בין הערבים, והרא"ש ז"ל נראה שהסכים שגם אימורי פר ושעיר היו קריבין עם תמיד של בין הערבים, וכן פר החטאת והכל אחר הוצאת כף ומחתה, נמצא דלהרא"ש לא עשה בטבילה זו כי אם

אילו ואיל העם, ולהמאירי ז"ל עושה בטבילה זו שעיר החטאת של מוספין ואילו ואיל העם ומקטיר אימורי פר ושעיר, אבל לא תמיד של בין הערבים, ואח"כ מוציא כף ומחתה ואח"כ תמיד של בין הערבים, ואני אפרש על סדר הרמב"ם כי כן הסכים הגאון מהריעב"ץ ז"ל, ובסדר אתה כוננת יש לו דרך אחר, ודחקו בתוס' ובתוס' ישנים להעמיד דבריו שאינם לא כר"ע ולא כר' אליעזר, ועיין בלח"מ ובתוס' ישנים ד"ה יצא ועשה אילו כו': והנה על סדר הרמב"ם יש כאן חטאת של שעיר החיצון ואילו ואיל העם, ונפרשם אחת אחת על הסדר, חטאת בודאי קודם כדפסק הרמב"ם (בפ"ט מתמידין ה"ו) וכן כאן הקדימו, וטעם הדבר מפני שנאמר אשר לחטאת ראשונה בנין אב לכל החטאות שהן קודמות לעולה הבא עמהן, והתוס' בפסחים (דף נ"ט) מפרשים שאינו אלא למצוה ולא לעכב, אבל הריטב"א ז"ל ס"ל (קידושין דף י"ג) דדוקא חטאת מצורע לא הוי לעיכובא, אבל שאר חטאות הוי אף לעיכובא כמו שכתב שם המשל"מ, ואף דאיתא שם ברמב"ם איברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני שהעולה כולו לאישים, כבר כתב הר"י קורקוס והובא בכ"מ שם, שישחוט החטאת ויקריב אותה לגמרי (אפי' אם האיברין) והתם דאיברי עולה קודמין היינו כשנשחטו שניהם ושני הדמים לפנינו, ואנו באים לדון איזה הדם יקדים, יזרוק של חטאת תחלה, ואחר שזרק שני הדמים, ואיברי שניהם לפנינו ואנו באים לדון על האיברים או מקדים של עולה מפני שכולה כליל עכ"ל, נמצא שגם הכא מקריב החטאת ומקטיר האימורין, ואח"כ שוחט את העולה, אכן כיון שיש כאן שתי עולות עולתו ועולת העם, מן הסברא היה לו להקדים את האיל המוספין כיון דהיא גמר עבודת המוספין, ועוד דשל צבור הוא, אבל גילה לנו קרא דיקדים עולתו לעולת העם, כמו דאיתא בתו"כ פ' אחרי מות וז"ל ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם, וכפר בעד ביתו ובעד העם עולתו קודמת לעולת העם וכפרתו קודמת לכפרת העם, נמצאת למד דמה"ת קודמת עולתו, מ"מ נ"ל כיון דלא שנה עליו הכתוב לעכב, וקי"ל כר' יהודה, ואפי' לר' נחמיה נמי בדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ אם הקדים מעשה לחבירו בזה מה שעשה עשוי, א"כ בדיעבד אם הקדים אינו מעכב:

ונ"ל דאילו בעי סמיכה דמ"ש מכל עולת יחיד דכתיב בתורה וסמך, דוקא עולת צבור לא בעי סמיכה דהכי גמירי, אבל עולת יחיד צריכה סמיכה אף דדינו כקרבן צבור לדחות שבת ויו"כ, משום דקבוע לה זמן אבל סמיכה בעי, ואף דכתב הרמב"ם (בפ"ג ממעשה הקרבנות הי"ד) דבשעת סמיכה מתודה על העולה עון עשה ועון לא תעשה שניתק לעשה, מ"מ נ"ל דכאן אע"פ שסומך אינו מתודה, איבעית אימא סברא, איבעית אימא גמרא, איבעית אימא סברא כמו דאיתא ביומא (דף ל"ו ע"ב) שמתודה חטאתי

עויתי ופשעתי ולא עויתי פשעתי חטאתי כר"מ כמו שאמרו שם, ומאחר שהתודה על הזדונות והמרדים חוזר ומתודה על השגגות, אף אנן נאמר מאחר שהתודה על ראש שעיר המשתלח על הזדונות והמרדות החמורות של חייבי כריתות ומיתת ב"ד יתודה על הקלות על עשה ועל לאו הניתק לעשה, וכ"ת כמו דאמרינן בעלמא נ"מ לטומאה שאירעה ביני ביני, א"כ אף כאן יתודה, דדלמא עבר על עשה אחר שילוחו של שעיר המשתלח, הא ליתא כמו שכתבו התוס' בשבועות בשם התוספתא דשעיר המשתלח מכפר כל היום אפי' על העבירות שעבר אתר שילוחו א"כ למה יתודה, ואיבעית אימא גמרא, כיון דגמירי לנו שהכה"ג אינו מתודה אלא שלשה פעמים כמו שביארנו עד עתה, א"כ לא מתודה עוד, ובודאי שהדין הזה הוא דבר חדש בתורה, דמשכחת ליה קרבן שטעון סמיכה ואינו טעון וידוי כנ"ל ברור:

ב) סדר הקרבת שעיר החיצון דינו כמו כל החטאות ומעשהו ג"כ כנ"ל כדאיתא ברמב"ם (פ"ה ממעשה הקרבנות ה"ז ח' ט' י') החטאות הנאכלות דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנאמר בה על קרנות המזבח וכיצד הוא עושה כשלוקח הכהן הדם במזרק מוליכו אצל המזבח וטובל אצבעו הימנית הסמוכה לאגודל בדם, וסמך באצבעו הגדול מכאן ובאגודל מכאן, ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן עד שנכלה כל הדם שבאצבעו, וכן הוא עושה בכל קרן וקרן, ואם נתן סמוך לקרן כאמה אחד מכאן או מכאן כיפר, וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק ואח"כ טובל פעם שניה ששייכי הדם שבאצבעו פסולין ליתן על קרן אחרת, ואין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית הדם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם, וצריך שיהיה בדם כדי טבילה לא שיספוג אצבעו בדם, ומנין הוא מתחיל עולה בכבש ופונה לימינו ומהלך על הסובב ונותן בקרן דרומית מזרחית תתלה, ואח"כ בקרן השניה הסמוכה לה שהיא מזרחית צפונית, ואח"כ בקרן שלישית הסמוכה לה שהיא צפונית מערבית, ואח"כ בקרן רביעית הסמוכה לה שהיא קרן דרומית מערבית, ועל יסוד אותה הקרן שהשלים שם המתנות הוא שופך שירי הדם אל יסוד מזבח זה יסוד דרומי עכ"ל, ומה שכתב וצריך שיהיה בדם כדי טבילה לא שיספוג אצבעו בדם, ולכאורה משמע שדין אחד הוא למה צריך שיהיה כדי טבילה כדי שלא יספוג, אבל באמת תרתי מילי נינהו דצריך שיהיה בדם כדי טבילה, ואפי' אם יש בדם כדי טבילה צריך שלא יספוג, ותיבת "וצריך" מושך עצמו ואחר עמו כלומר כאילו כתוב שתי פעמים צריך, צריך שיהיה בדם כדי טבילה וצריך ג"כ שלא יספוג כן מפרש שם הכ"מ, אבל המל"מ ביאר ולא יספוג שייך בהזיה דמיירי מינה בהלכות אלו, והדין

כדי טבילה פירשו שלא יקבל בשני כלים, אם קבל פחות מכדי הזיה בכלי אחד ופחות מכדי הזיה בכלי אחר ועירבן פסול, ורמזה רבינו אצל הקבלה בפ"ד וכתב כל הזבחים שקיבל דמם פחות מכדי הזייה לא נתקדש הדם, עכ"ל שם, וכוונתו בודאי שקבל בכלים נפרדים ובכל כלי יש פחות מכדי הזאה דאי לא תימה הכי פשיטא עכ"ל, ואחר שקבל דם השעיר וזרקו על גבי המזבח, הפשיטו הכהנים את השעיר, והכה"ג קרעו והוציא אימורי החלב שעל הקרב ושתי הכליות וחלבהן וחלב הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד נתנן במגיס ומלחן והקטירן על המערכה עכ"ל הגאון מהריעב"ץ ולפנינו יתפרש עוד מזה בס"ד, והשעיר הזה שעיר החיצון נאכל לערב, ובודאי שכ"ג נוטל חלק בראש, ואם רוצה לוקח את כולו, ולאו דוקא שעיר חטאת זה שהוא הקריבו אלא תמיד הרשות ביד כה"ג לומר חטאת זה אני נוטל ואין מוחין בידו, אבל בירושלמי איתא אימתי דכ"ג נוטל כולו דוקא בקרבן יחיד אבל בק"צ אינו נוטל לעולם יותר ממחצה:

ג) אחר שגמר כל עבודת השעיר החיצון הקריב אילו ואיל העם וכמו שכתבתי למעלה, בתחלה אילו ואח"כ איל העם ושניהן עולות נינהו, ושתיהן בני שתי שנים הן ומלאכת שניהן שוה זה כזה וזאת סדר עשייתן כמו שכתב הגאון מהריעב"ץ וז"ל קרצם בצפון לטעמיה אזיל כי כל הקרבנות של יום זה לא היה שוחטן בכל שנים אלא קרצן ומירק אחר שחיטה על ידן, אבל להתפארת ישראל אינו מוכרח אלא רק בעבודת הנוהגין תמיד קרצן, אבל המיוחדין ליום זה שוחטן בכל שנים. ולפ"ז נ"ל דאילו שחט אז בכל שנים דקרבן שלו הוא ולא אתי ג"כ להתרשל, אבל איל המוסף בודאי דינו כתמיד דקרצו כנ"ל] קבל דמן בכלי שרת בצפון ונתן מהם במזרק שתי מתנות שהן ארבע תחלה על קרן מזרחית צפונית מחצי של מזבח ולמטה בזוית כמין גאם, אח"כ הולך ועושה כן בקרן מערבית דרומית שכנגדה, והפשיטו הכהנים (או לוים) האילים, ונתחום בשר האיל האחד לחמשה נתחים, ונתנום ביד חמשה כהנים, הראשון הראש והרגל, השני בשתי ידים, השלישי בעוקץ וברגל, הרביעי בחזה וגרה, החמישי בשתי דפנות, הקרבים בשנים הסולת בשנים והיין בשנים, וכן עשו לאיל השני שהוא עולת העם מלחום ונתנו אחד אחד האיברים לכ"ג וזרקם על המערכה הגדולה [הגאון מהריעב"ץ ז"ל אף שלא הניח דבר קטן או גדול בעת סדרו העבודה, בכאן השמיט כיון דמשנה שלמה שנינו בתמיד סדר של כ"ג בעת שרוצה להקטיר את התמיד וה"ה לכל העולות שנוטל חלק בראש, היה לו סדר איך הקטיר, וכש"כ הכא שמצות היום בכ"ג הוא היה צריך לסדר כמו דאיתא במשנה (תמיד פ"ג מ"ז) בזמן שכ"ג רוצה להקטיר (כלומר האברים. וע"ש שעולה קיטור ותמורת עשן מן החלבים והאיברים קרי ליה הקטרה, ואיכא דגרסי להקריב, והיא הוא,

תוי"ט) היה עולה בכבש והסגן בימינו, הגיע למחצית הכבש, אחז הסגן בימינו והעלהו, הושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהן וזרקן (נתייגע במחצית הכבש, וסמך עליהן משום כבודו של כ"ג שתהא חשובה הקטרתו יותר משאר כהנים, דאין סמיכה בשחוטין אלא לכ"ג בלבד, הרע"ב ותיו"ט שם) וזרקן כדדרשינן ועשית עולותיך הבשר והדם, מה דם בזריקה אף בשר בזריקה, הושיט השני לראשון (משום יקרא דכ"ג כעין קריאת כ"ג הפרשה ביוה"כ, תויו"ט שם) שתי הידים ונותנן לכ"ג וסמך עליהן וזרקן, נשמט השני והלך לו, אבל הראשון נשאר שם לקבל האיברים מן המושיטין וליתנן לכ"ג, וכך היו מושיטין לו שאר האיברים והוא סומך עליהן וזרקן, וכל זה חסר לפע"ד כאן, כיון דבכל העולות דינא הכי משום כבודו של כ"נ, אף כאן כך דמ"ש, ומה דתנן התם עוד ובזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרים זורקין, זה לא שייך הכא, דשאני התם בתמיד דכל השנה, דאין מצוה דוקא בכ"ג בוחר לו העבודה בעצמו באיזה שחפץ בה, אבל כאן ביוה"כ דכל העבודות בו בודאי הוא סומך והוא מקטיר] באו ועמדו על מעלות האולם ברכו את העם ג' ברכות של ברכת כהנים בנשיאת כפים ובהזכרת השם ככתבו, הגאון ז"ל חולק בזה על הרמב"ם וס"ל דבכל העבודות עשו נשיאת כפים בסופן, אבל הרמב"ם ז"ל ס"ל דבמקדש לא היה נשיאת כפים רק פעם אחת ביום] נחנו מלת על מנחות הנסכים, ובללו שני עשרונים סולת בשלישית ההין שמן לאיל אחד וכן לשני והקטירום, הביאו יין לנסך שלישית ההין לאיל אחד וכן לשני, תקעו והריעו ותקעו בחצוצרות, דברו הלוים בשיר, שהה כה"ג לנסך ונסך עכ"ל:

ד) אחר שגמר עבודת האילים בא לו לפר ושעיר הנשרפין, כלומר לאימוריהן ומה הן האימורין מבואר ברמב"ם (בפ"ב ממעשה הקרבנות הי"ת), האיברים ששורפין אותן מע"ג המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הן הנקראין אימורין, ואלו הן האימורין של שור או של עז, החלב אשר על הקרב ובכללו מלב שע"ג הקיבה ושתי הכליות יותרת מן הכבד, ונוטל מן הכבד עם היותרת עכ"ל [לא הבאתי כאן אלא האימורין של פר ושעיר דבהן קיימינן, אבל ודאי צריכין אנו לידע גם מן הכבשים, ואף דביום זה של יוהכ"פ אין נפקותא, כי יתר הכבשים הנקרבין ביום זה הן כולן עולות ובעולות מקריב הכל ביחד החלבים עם האיברים כולה כליל, ואשמות או שלמים לא היו מביאין ביום זה, והחטאות כולן היו או פר או שעיר, מ"מ להתלמד למקום אחר צריך לברר, דאם היה הקרבן ממין הכבשים מוסיף על אלו האליה תמימה עם החוליות מן השדרה עד מקום הכליות שנאמר לעומת העצה יסירנה] ונ"ל שט"ס יש ברמב"ם במ"ש מן החטאות הנאכלות, דבין הנאכלות בין הנשרפות שניהן דילן. שוין לענין אימורין

להקטירן ע"ג המזבח, כמו דאיתא ברמב"ם (פ"ז ממעשה הקרבנות ה"א) חטאת הנאכלת כו' מפשיטה ומפריש האימורין ומולחן וזורקן ע"ג האישים, ובהלכה ב' איתא, מוציא האימורין ונותנן בכלי ומולחן וזורקן ע"ג האישים, הרי שלא חילק בין אימורין לאימורין, ומ"ש נותן בכלי כבר כתבתי לעיל דאורחא דמילתא נקט, אבל בדיעבד אפי' הוליכן בידו ש"ד, ובענין החלב פליגי הרמב"ם ורש"י, דלהרמב"ם מקריב מלב שע"ג הקיבה, ולרש"י דהלכה כר"ע לא היה מעייל כלל חלב שע"ג הקיבה כמבואר בחולין (דף מ"ת):

ונ"ל דהאימורין של פר ושעיר הנשרפין לא היו מקריבין ביחד, אלא כל אימורין ואימורין כ"א בפ"ע, כמו בתחלה זורק מקודם דם הפר ואח"כ דם. השעיר אף כאן כך, ואף דהיה מערב אח"כ שני הדמים וזורקן יתד וכן שרף הפר והשעיר ביחד, מ"מ היכא דגלי קרא גלי, והיכא דלא גלי סברא הוא דלעשות כ"א בפ"ע טפי עדיף דכל זבח וזבח בפ"ע חשוב ולא יתערב כנ"ל, וכן פסק הרמב"ם במעשה הקרבנות שלא יערב חלבים בחלבים אף כאן כן: סדר תמיד של בין הערבים והוצאת כף ומחתה עד גומרן של עבודת היום. הנה הגאון מהריעב"ץ בסידור שלו אצל תמיד של בין הערבים של חול כתב ואף דמדברי הרמב"ם נראה שאין חילוק כלל בין של שחר ובין של הערבים דכתב כסדר שעושין בכל יום בבקר כן עושין בין הערבעים, אבל באמת ישנן מילוקים רבים, א) הפייסות אינן בשל ערב רק אחת דקטורת, ושאר העבודות מי שזכה בהן בשחרית זכה ג"כ בין הערבים, ב) הרמת הדשן אינו בשל ערב, נפק"מ ג"כ ליום כפורים לענין המחתה לדברי הרמב"ן ולהגר"א לענין כהן שני שהלך עמו עם הכף, ג) מערכה ג' של ב' גזרי עצים חלוקה משל שחרית דבשחרית בכהן אחד היתה נעשית, ובערבית בשני כהנים, ד) וכן לענין שחיטת התמיד יש חילוק דבשחרית נשחט כנגד קרן צפונית מערבית, ושל בין הערבים על קרן מזרחית צפונית, ה) הטבת נרות הן עכשיו מאוחרות כדאמרינן אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד, ו) הקטורת אע"פ שגם עכשיו היא קודמת לנרות, מ"מ אינה קודמת לאיברים כמו ששנינו של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים, ובין הערבים בין איברים לנסכים, ז) עוד כתב שגם בערב היו מפסיקין בהטבת הנרות, דרמב"ם ס"ל דבין בבקר ובין בערב היו מדליקין הנרות וכן מפסיקין בין ב' נרות לחמש נרות כמו בבקר, ח) נם סבר ק"ש וברכות וברכת העם ג"כ אומרין כמו בבקר, ט) שיר של בין הערבים אמרו ג"כ כמו בבקר על היום ע"כ בקיצור דבריו, וראינו שלא נוכל לעמוד על סדר תמיד של בין הערבים אפי' בחול, אלא כפי אשר פירש הוא ז"ל, וכש"כ ביוהכ"פ שיש עוד הרבה שינוים דמפסיק עם הוצאת כף ומחתה, לכן הוכרחתי להעתיק כל דבריו למען נבוא לדעת על בוריה: וז"ל הגאון מהריעב"ץ בסידור שלו כך

היתה עבודת התמיד ביוהכ"פ בבית אלקינו אחר חצות הביאו שני גזרי עצים והעלו למזבח, עלה כה"ג וכהן אחר עמו, (ולא היה פייס על השני, אלא הכ"ג אמר לחבירו זכה עמי בעץ שני) וערכו אותם על האש מערכה גדולה, הביאו כבש תמים בן שנה, השקוהו ובקרוהו משכוהו לבית המטבתיים, ואותן שזכו באיברין הולכין אחריו (גם לאלו לא היה פייס אלא לדעתו של כ"ג) ובשעת שחיטה היה הדישון כיצד עושין מי שזכה בדישון מזבח הפנימי מקדים ליכנס להיכל ובידו הטני, נכנס הגיע למזבח נטל הטני והניחו לפנים, היה חופן מדשן הפחם שעל המזבח ונתן לתוכו, ובאחרונה כיבד השאר לתוכו הניחו שם ויצא, מי שזכה בדישון המנורה נכנס וכח בידו, בא ועמד על האבן שלפני המנורה, למ"ד נרות צפון ודרום היו מונחין, מדשן תחלה שלשה נרות צפוניים ומניח האמצעי (פי' דולג עליו) והולך ומדשן עוד שני דרומיים היותר צפוניים, בכל נר שכבה מסיר הפתילה ושמן הישנים ומקנת ונותן לתוך הכוז, (גם זו ההטבה י"א דבכ"ג היתה) ולמ"ד מזרח ומערב מונחים אם מצא שני מזרחיים דולקים מניחן ומדשן השאר, מצאן שכבו גם המה, מדשנן ומטיבן ומדליקן מן האמצעי (הכ"ג) או ממזבח העולה, אח"כ מדשן השאר, עקדו הטלה כעקידת יצחק בן אברהם ראשו לדרום ופניו למערב, קרצו הכ"ג על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה, קבל את דמו בכלי שרת בצפון, וזרק שתי זריקות באלכסון מחצי הכבש ולמטה, ומכוין כשיזרוק הדם על הקרן שיהא הדם מקיף כמין גאם, בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית נותן מערבה דרומה הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע, שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי, ובבית המטבחים הפשיטו התמיד ונתחוהו, כיצד סדר הניתוח, נקב רגל הימנו, וחלה בו הבהמה, ומפשיט גם הרגל ויורד עד שמגיע לחזה, חתך הראש נתנו למי שזכה בו, מירק ההפשט קרע הלב והוציא את דמו, חתך הידים ונתנן למי שזכה בהן, עלה לרגל חתכה ונתנה למי שזכה בראש ושתי ביצים עמה קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו נטל הפדר ונתן על בית שחיטתו, נטל הקרבים נתנן למי שזכה בהן להדיחן במים ג"פ. והכרס מדיחין אותה כל צרכה, נטל הסכין הפריש הריאה וחצר הכבד מהכבד, ואין מזיז הכבד ממקומו, קדר החזה ונתנה למי שזכה בה, עלה לדופן הימנית מניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה היה חותך ויורד סמוך לשדרה (ולא נגע בה) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה ומניחן, חתכה לדופן ימנית והכבד תלוי בה נתנה למי שזכה בה, והקנה והלב והריאה תלוין בה, בא לדופן השמאלית, והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה, חתכה ונתנה למי שזכה בדופן הימנית, והשדרה עמה והטחול תלוי בה, בא לעוקץ חתכה ונתנה למי שזכה בה, והאליה ואצבע הכבד ושתי

הכליות עמו, נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בעוקץ, נמצאו כולן עומדין בשורה והאיברין בידם, הראשון בראש וברגל, הראש בימינו חוטמו כלפי זרועו, וקרניו בין שתי אצבעותיו, ובית שחיטתו מלמעלה, והפדר נתון עליה, הרגל של ימין בשמאלו, ובית עורו, השני בשתי ידים של ימין בימינו ושל שמאל מלמעלה ובית עורן לחוץ, השלישי בעוקץ וברגל, העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי כליות עמה, הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ, הרביעי בחזה ובגרה, החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו, החמישי בשתי דפנות של ימין בימינו ושל שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ, הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים ע"ג מלמעלה, השביעי בסלת למנחת נסכים השמיני בחביתין שש חלות עשויות מחצי עשרון סלת בלולות בשמן שמינית ההין ומקריב עמהם חצי קומץ לבונה, התשיעי ביין של נסכים, הלכו כל אלה ונתנו מה שבידן מחצי כבש ולמטה לצד המערכה מלאום והניחום שמה, באו להם ללשכת הגזית לקרות שמע וברכות, אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת (היא אהבת עולם דמעריב ערבים אמרו בצאת הכוכבים) והן ברכו, גם קדאו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע, ויאמר, ברכו את העם שלשה ברכות, אמת ואמונה עבודה וברכת כהנים בלי נשיאת כפים, העלה המעלה האיברים מן הכבש למזבח וזרק על המערכה הגדולה וכתב ז"ל כך נ"ל משום דעבודה דכשירה בלילה היא, פירוש לפירושו דמשום זה לא עשה הכ"ג בעצמו, אבל אם רצה הכ"ג עלה באמצע הכבש והושיטו לו האיברים וסמך עליהן וזרקן) וירד ע"כ לתמיד של בין הערבים, ועיין מש"כ לעיל בשם שאגת אריה: ולענין נסכים אם נלמוד שחרית משל ערבית או ערבית משל שחרית פליגי בזה רבי ורבנן, לרבנן נלמוד ערבית משל שחרית, וכתבו התוס' דאיכא בינייהו צבור שלא היו להם נסכים אלא לאחד מהן, למ"ד דגמר ערבית משל שחרית, א"כ שחרית עיקר ויקרבם שחרית, ולמ"ד גמר שחרית מערבית יקריבו בערבית, ולפ"ז אנן דקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד דאין הלכה כרבי מחביריו, אם לא היו להם נסכים יקריבו שחרית לדעת התוס', אבל הרמב"ם לא חילק בזה, ונראה דפליגי במשמעות ולא לדינא, אבל בספר החינוך איתא דפירש בגמ' מנחות נ"א אי ליכא תמיד דבקר לא יקריב בין הערבים דדרשינן בספרי למה כתב רחמנא בפ' פנחס ואת הכבש השני כו' הרי שלא הקריבו של שחר שומע אני שלא יקריבו בין הערבים, ת"ל ואת הכבש השני שאם לא הקריב של שחר יקריב בין הערבים, ועיין בתשו' חת"ס או"ח ה"ט מה שכתב בזה לתרץ קושית התויו"ט וספר יד דוד:

איתא ברמב"ם (פ"ז מה' איסורי מזבח) כל העצים החדשים כשרים למערכה והכ"מ לא הראה מקום דבעינן חדשים, אבל בתשו' חת"ס או"ח הלכה י' מראה מקום ממנחות (דף כ"ב) דפליגי ר"א בר"ש ור"א בן שמוע, וס"ל לר"א בן שמוע דמה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט, ומאי בינייהו א"ב חדתי, והלכה כר"א בן שמוע, ועיי"ש בחת"ס שהוכיח דהלכה כן:

החת"ס בתשובה (או"ח קפ"ה הקשה על הרמב"ם דפסק דמנורה צפון ודרום היו מונחין, הלא במנחות (דף צ"ח ע"ב) תלו זאת בפלוגתא דרבי וראב"ש בשולחן של מקדש, ושולחן אליבא דרבי מזרח ומערב היה מונח וכן פסק הרמב"ם, א"כ איך פסק במנורה דצפון ודרום היו מונחין, והראב"ד השיגו ע"ז ותי' דבגמ' שבת מסיק האי דהדליקו מנר מערבי בלא קינסא היה ע"י פתילות ארוכות וכן פסק הרמב"ם בתמידין, לכן אם נאמר דצפון ודרום היו מונחין ונר אמצעי היא נר המערבי משכחת לה, שהרי כל הפיות היו אצלו, אלא אי אמרת מזרח ומערב היו מונחין, ונר השני למזרח הוא הנר המערבי וממנו היו מדליקין, ואיך אפשר להדליק בלא קינסא אפי' ע"י פתילות ארוכות דהא כולם היו פונים לאמצעי וכו' וע"כ לאותו מ"ד לא חייש לביזוי מצוה, והדליקו ע"י קינסא, או ס"ל דלא קביעי נרות, ואנן קיי"ל כמ"ד דס"ל דאסור להדליק ע"י קינסא וקביע נרות, וא"א אלא ע"י פתילות ארוכות, ע"כ צ"ל דליתא כהך שקלא וטריא במנחות דשלחן ומנורה תליא זה בזה דליתא, דאע"ג דבשולחן פליגי רבי וראב"ש, והלכה כרבי מחבירו, מ"מ המנורה צפון ודרום היתה מונחת וא"ש, ולפ"ז הא דתנן במס' תמיד שאם כבו שני המזרחיים מדליקין מן השאר, היינו להך מ"ד דס"ל מזרח ומערב מונחין ולא קביעי נרות, שפיר היו מדליקין מן השאר, אבל לפ"מ דקיי"ל צפון ודרום היו מונחין וקביעי נרות וא"א אלא ע"י פתילות ארוכות, וא"כ תינח שאר נרות מן האמצעי שהיו ממשיכין פתילה ארוכה דרך פי הנר עד שיגיע לאמצעי להדליק מן הדולק, אבל כשכבה האמצעי הנוטה כלפי חוץ דמצדד אצדודי דרך כלפי מערב שיהא לפני ד', איך אפשר ע"י פתילה, ארוכה להדליקו מן השאר כיון דאין ממשיכין דרך. אחוריו וצדדיו אלא דרך פי הנר, וע"כ א"א להדליקו רק מן המזבח החיצון, ומתורץ קושית הראב"ד על הרמב"ם בפ"ג מתמידין הלכה י"ג, עכ"ל:

בכל יום הכהנים עולים במזרחו של כבש כו' והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע כן איתא במשנה יומא פ"ד ה"ה, וטעם הדבר דכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין שהוא למזרח שהרי הכבש היה בדרום, לכך עולים במזרחו של כבש שסמוך לפנות לימין, והיום כ"ג עולה באמצע משום כבודו להראות חשיבותו שהוא כבן בית והולך

במקום שהוא חפץ, מה שאין שאר הכהנים רשאין לעשות כן, כך היא גרסת הרע"ב, אבל גרסת הרמב"ם היא שביוה"כ כל הכהנים עולין באמצע לפני כ"ג כדי להדרו ע"כ, וכ"ז בשאר העבודות, אבל מי שעלה לנסך יין עלה בשמאל הכבש בקרן מערבית דרומית, וטעמא משום שלא יתעשן, והקשה בחת"ס (תשו' קפ"ז) למה לי טעמא שלא יתעשן, תיפוק ליה דכל הנכנסים לעזרה נכנסים דרך קצרה ויוצאים בארוכה, וי"ל דודאי הנכנס מחול אל הקדש יש לו ליכנס דרך היותר קצרה, דאין כאן ענין מימין ושמאל, אמנם מי שנכנס כבר למקום המקודש, יש לו להקיף לימין אפי' בארוכה דימין עדיף לעולם עכ"ל, וכתב עוד שם באותה החשובה בענין כל פינוח שאתה פונה במי שעומד פניו אל הקודש ימה ואחוריו למזרח דאז הוה צד צפון ימין שלו, ואם יתחיל להקיף לשמאל לדרום ומשם למערב ולצפון, יהיה התחלת הקפתו משמאל וסיומו משמאל, שהרי עתה כשהוא עומד ופניו למערב הרי דרום שמאל שלו ואם יתחיל להקיף מהדרום נמצא כשיבוא לקרן דרומית מערבית יהפוך פניו וילך פאת מערבית וצפונית מערבית לצד מזרח ואז יהיה שמאלו לצפון כי אז אחוריו למערב ופניו למזרח, ואז הוה דרום ימין וצפון שמאלו, נמצא שהתחיל בשמאל וסיים בשמאל, ע"כ באה המצוה שיתחיל היקפו מצד צפון והוה תחלת היקפו מימין שלו ואח"כ כשיחזור פניו יסיים בדרום לימין שלו והוה תחלתו וסופו בימין, וכ"ז כשמקיף ברגלו, משא"כ כשמקיף ביד ועומד במקומו ע"כ יתחיל משמאל וסיים בימין לקיים כל פינות, לכן הכהן שעומד לפני מזבח הזהב פניו אל המערב ואחוריו אל המזרח, אי הוה מקיף ברגל היה צריך להתחיל מן הצפון ולסיים בדרום, משא"כ כשמקיף ביד הרי לעולם ימין שלו הוא צפון ע"כ צריך לשנות ממה שהיה עושה אילו היה מקיף ברגל, ויתחיל מן הדרום שהיא שמאל שלו ויסיים בצפון לימינו והו"ל פונה לימין, אלא ריה"ג ס"ל לחד לישנא דילפינן יד מרגל וצריך להקיף ביד ג"כ מצפון לדרום אע"פ שמסיים בשמאל כדי שישוה עם הקפת הרגל, אך לא קיי"ל כוותיה דהלכה כר"ע, גם לאידך לישנא ריה"ג גופיה לא פליג בהא, נמצא מוכח מסוגיא דהמס דהעומד במקומו מקיף בשמאל ומסיים בימין עכ"ל: ועתה יתבאר סדר הוצאת כף ומחתה, קדש כ"ג ידיו ורגליו פשט ירד וטבל עלה ונסתפג, הביא לו בגדי לבן הנדוין של שנים עשר מנה, לבש קדש ידיו ורגליו נכנס להוציא את הכף והמחתה, יצא ובא לו דרך בית כניסתו קדש ידיו ורגליו ופשט את בגדי הלבן וגונזן ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב לבש קדש ידיו ורגליו הביאו לו בתוך הכף של זהב מלשכת בית אבטינס מחזיק ג' קבין בזך מלא קטרת משקל חצי מנה, וכסוי היה לו וכמין סודר עליו, נטלו בימינו וכהן שזכה במחתה נטל מחתת כסף, עלה לראש המזבח החיצון פנה

גחלים אילך ואילך, וחותה מגחלי מערכה שניה, ירד ועירן לחוך של זהב, הלך הכ"ג עם כף וזה שעמו במחתה, הגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגריפה זרקו בין האולם ולמזבח, שמעו כהנים קולו, רצו ובאו להשתחוות, החלו להיות עולים במעלות האולם, מהרו אותן שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה והקדימו לפניהם, מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס להיכל נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה השתחוה ויצא, מי שזכה בדישון מזבח נכנס להיכל נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה השתחוה ויצא, מי שזכה בדישון המנורה נכנס ודשן שני הנרות הנשארים אע"פ שמצאן דולקין למ"ד צפון דרום מונחין מדשן המערבי תחלה שהוא אמצעי ופנה לימינו ודישן גם השני, ולמ"ד מזרח ומערב מונחין מצא שני מזרחיים דולקין מדשן המותר מזרחי תחלה ואחריו המערבי לו, נטל הכוז השתחוה ויצא הלכו השנים האלה עם הכלים אשר בידיהם ובהם האפר וגחלי הדשן, שפכו הדשן אצל המזבח קדמה, יצאו אלה, נכנס הכ"ג בכף וזה שעמו במחתה, מי שזכה במחתה, צבר הגחלים ע"ג מזבח הקטורת ורדדן בשולי המחתה השתחוה ויצא והכ"ג נטל הבזך מתוך הכף ונותן הכף לאוהבו, אם נתפזר מהקטורת לתוך הכף נותנו אוהבו לחוך הכף של כ"ג עם הקטורת שבבזך, היה שופך הקטורת ע"ג הגחלים לצד מערב, וצוברה פנימה שהוא חוצה לו, כדי שתהא עשנו שוהה לבוא וזה כבודו, ועל גופו של מזבח מקטיר, התחיל מרדד בקטורת, מפזר ומשליך על גחלי האש כמו שמנפה, ולא היה מקטיר עד שהממונה אומר לו אישי כה"ג הקטר, פרשו העם הקטיר, העלו הנרות למ"ד צפון ודרום מונחים הטיב והדליק האמצעי תחלה וממנו מדליק השאר ולמ"ד מזרח ומערב מונחין, מטיב המזרחי תחלה ואחריו המערבי שאצלו ומדליק וכן כולן, מצאן שכבר כבו, מדליק המערבי ממזבח העולה וממנו מדליק השאר והשתחוה ויצא, באו אלה שברכו וקראו ועשו את העבודות האמורות, עמדו על מעלות האולם, עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים וחמשה כלים בידיהם וממתינין עד שיגיעו אחיהם, וברכו את העם ג' ברכות של כהנים, ואומרים השם ככתבו וידיהם נשואות ע"ג ראשיהם חוץ מכ"ג, ואחר גמר ג' פסוקים הללו עונין ברוך ד' אלהי ישראל וכו': עלה כ"ג באמצע הכבש, הושיטו לו את המנחה עשרון סלת בלול בשמן רבע ההין והקטירה, הושיטו לו מנחת החביתין הקטירה על האש עם חצי קומץ לבונה, הקיף המזבח פנה לימינו, (ובדרך הליכתו מהפך בצינורא איברים שלא נתעכלו), הגיע לקרן מערבית דרומית, נתנו לו יין רביעית ההין לנסך, והסגן עומד על הקרן ההוא, ושני כהנים על שלחן החלבים, ובידיהם, חצוצרות של כסף תקעו והריעו ותקעו הקיש בן ארזא בצלצל תקעו אלה בחצוצרות, נגנו לוים בנבלים וכנורות על ט"ו מעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים

ודברו אחרים בשיר היום, ואין פתות מי"ב לוים עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים, ביום ראשון היו אומרים לד' הארץ וכו' ועושין ג' פרקים, על כל פרק תר"ה על כל תקיעה והמחתה ואח"כ עושה התמיד ע"כ וז"ל הרמב"ן ז"ל השתחויה וכן בשני, כמו בכל יום שאנו אומרין, ותמיד עושין מזה ג' פרקים, בשבת אז ישיר ומי כמכה ועושין ממנו ג' פרקים, או מי כמכה עד סוף הפרשה, או אז ישיר דעלי באר ענו לה, כן הוא דעת הגאון ריעב"ץ ז"ל, אבל בתפארת ישראל בחומר בקודש פ' ששי כתב וז"ל, ביוה"כ לא מצינו במוסף שלו שיר מיוחד בש"ם, אבל במס' סופרים (פי"ט ה"ב) אמרינן שאמרו ברכי נפשי וכו' וגם שיר המעלות ממעמקים, ונ"ל מדלא אשכחן בשום שיר שהיו אומרים מב' מזמורים לכן כוונת הש"ס שבמוסף יוה"כ אמרו ברכי נפשי ובתמיד של בין הערבים אמרו ממעמקים קראתיך עכ"ל, ואני כתבתי כיון דעולות מוסף דיו"כ מקריבין בשני פעמים פר וז' כבשים עם תמיד של שחר, ואיל של מוספין עם תמיד הערב, אומרים ברכי נפשי בחלק מוספין של בקר, ובחלק שני דהיינו האיל שיר המעלות ממעקים, ואם חל יו"כ בשבת דמקריבין ג"כ מוסף דשבת אומרים מפרשת האזינו לפי הסדר שחל בו שבת זה כנ"ל, ואיתא עוד שם בתפארת ישראל וזה לשונו כתב הב"י באו"ח סימן קל"ג בשם או"ח שלא היה מצות השיר רק בבקר, וכ"כ בהגמי"י בפ"ו מה' תפלה שאין אומרים שיר בתמיד של בין הערבים, והמג"א (בסי' קנ"ג) הביא קושית הר"מ אלשיך מדאמרינן נתקלקלו הלוים בשיר. ולי קשה עוד מדאמרינן דבמנחא בשבתא והיינו בתמיד של בין הערבים כמ"ש רש"י שם אמרו אז ישיר, ומה שתי' רבינו אלשיך דעכ"פ שיר של בין הערבים לא מעכב תמהני הרי גם בתמיד של שחר אין השיר מעכב כעירובין (דף י"א א') וצ"ל כחי' המג"א דכוונת הב"י משום דהרבה פעמים היו הכהנים טרודים אחר תמיד של בין הערבים, ולא הביאו הנסכים עד הלילה, ובלילה לא אמרו שירה, וכן הקשה הבאר שבע בתמידין לאותן שפירשו בטור או"ת בשם רב עמרם דא"א לומר כלל שלא אמרו שירה בין הערבים, מדנתקלקלו הלוים בשיר משמע שאמרו שירה גם בתמיד של בין הערבים, ועוד להר"מ דס"ל דשיר מעכב מאי איכא למימר וכן משמע ביומא דלא מחלק בזה לבין תמיד של שחרית לזה של ערב, אלא מה שכתב הטור בערב ר"ל בלילה, דשיר אינו אלא ביום, דאמרינן בערכין מה כפרה ביום אף שירה ביום ובשירה כתיב לכפר על בני ישראל, אבל כתב עוד דבר חדש דברייתא דפיטום הקטורת נוכל לומר בערב אחר תפלת ערבית כמו דקטורת מתעכל והולך כל הלילה כאיברי עולה הלכך שפיר יוכל לומר פטום הקטרת בערב כמו איברים ופדרים

של תמיד של בין הערבים שלא נתעכלו ביום שקרבין והולכין כל הלילה, ותפלת ערבית נגדה תקנו, אף פטום הקטורת כן ע"כ:

ואם תל בשבת דהמשמרות מתחלפין מוסיפין ברכה אחת בתמיד של בין הערבים למשמר היוצא, ומפרש בפ"ק דברכות דאמרו מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואתוה ושלום. וריעות, וכתבו התוס' שם דהיתה בלא שם ומלכות, ופירש בבאר שבע אף דאמרו כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, הוא דוקא בברכות שהם הודאות להקב"ה, אבל ברכות שהם על תביעת צרכיו של אדם, לא תקנו שם ומלכות, וראיה מברכת כהנים ותפלת י"ת עכ"ל, ועוד כתב שם לתת טעם לשבח, למה ברכו דוקא משמר היוצא למשמר הנכנס ולא בהיפוך, הוא מפני שכתוב ועמך כמריבי כהן, אלמא שהכהנים היו בני מריבה, ובמריבה בא לכלל כעס, וממילא בא לכלל טעות, בעבודת הקרבנות ולא יעשו העבודה כהלכתו, ועוד היאך יברכו את ישראל בשלום אם הן בעצמן יריבו עכ"ל בקיצור. ול"נ דח"ו שהכהנים שמברכין בשלום יהיו בני מריבה, אלא דחיישינן דמחמת חביבות עבודה יריבו זה עם זה כמו שמצינו ביומא דאחד דחף את חבירו ובא לידי סכנה דנשברה רגלו, ואף דעשו בפייס, מ"מ קרבן יחיד דהיה בלא פייס אתו לאינצויי לכן ברכו את הנכנסין שיחיו בשלום כמו שמסיימין ברכת כהנים בשלום: קדש כ"ג ידיו ורגליו פשע ולבש בגדי עצמו ונפער והולך לו לשלום ומלוין אותו עד ביתו, ויו"ט היה עושה כ"ג לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש, זה סדר עבודת כ"ג ביוה"כ בבית אלהינו שיבנה ב"ב אמן עכ"ל הגאון מהריעב"ץ ז"ל:

כתב המאירי יו"ט היה עושה שיצא בשלום ולא אירע לו שום פיסול ולא שום מקרה רע, ויש שואלים איך הכין לו מבערב על הספק, ומפרשים שמיני פרפראות היו שאדם מוצא מהן בכל שעה, וי"מ שלמחרתו היה עושה יו"ט או שמא בטח בקונו והכין על הספק:

המשלח את השעיר רואה את כה"ג למחרתו, או בלילה אחר שיבוא מן הסוכה ובא להודיע שעשה שליחותו כדרך כל שלית, אם הוא מוצאו בשוק כלומר לפני בני אדם, מכבדו ומיחס לו את השליחות ואומר לו אישי כה"ג עשינו שליחותך, ואם מצאו בבית מיחס שליחותו להקב"ה ואומר לו עשינו שליחותו של הקב"ה שמעמידנו בחיים ובשלוה עכ"ל:

תמצית דעת רבוותא ז"ל בסדר עבודת יו"כ בדרך קצרה כפי שמבואר בתוי"ט הוא כך לדידן דקיי"ל כר"ע בטבילה ראשונה תיכף אחר. סדר התמיד מקריב הפר וז' כבשים דמוסף ואחח"כ בטבילה שניה סדר עבודת היום בבגדי לבן, הקטרת וההגרלה, והזיות הפנימים, ובטבילה שלישית בבגדי זהב פליגי רבוותא לדעת רש"י והרע"ב מקריב

מקודם שעיר החעאת ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אימורי החטאת ובטבילה רביעית בבגדי לבן הוצאת הכף והמחתה, ובטבילה חמישית בבגדי זהב תמיד של בין הערבים וקטרת חוץ והטבת הנרות, ולדעת התוס' והרא"ש אימורי חטאת היה מקריב אחר הוצאת הכף והמחתה כדי לתת ההפסקות בין עבודות היום להוצאת הכף ומחתה, אבל לדעת בעל המאור בדרך קצרה להרא"ש הסכימו לפירוש רש"י דאימורי חטאת בטבילה שלישית ולהרמב"ם בטבילה שלישית הקריב ג"כ תמיד של בין הערבים ואח"כ בטבילה רביעית הוצאת הכף והמחתה, ובטבילה חמישית לא היה עושה כי אם קטרת של בין הערבים והדלקת הנרות, וטעמו דס"ל דמצוה שישארו כלי הקטרת בדביר כל מה שיכול לאחרו ולשהותם שם, ויותר ראוי ג"כ שסוף ביאת כ"ג יהיה בהיכל מה שיהיה סוף ביאתו בקדשי הקדשים הלכך מאחרין אותו להוציאן עם קטרת הערב שזה סוף ביאתו להיכל בו ביום, והפייטן נקט אילו ואיל העם קרבן חטאת ומוספין והוצאת כף וסדר התמיד, ובתורת כהנים נשנו אילו ואיל העם ושבע כבשים תמימים ואח"כ הוצאת הכף בחומש ועל דעת רש"י הוצאת הכף אחר אילו ואיל העם בין המוספין לתמיד של בין הערבים וכן דעת כל הגאונים, וכן נראה מן הח"כ, אבל מצאתי בירושלמי אמר ר' יוחנן הכל מודים להוצאת הכף שהיא לאחר חמיד של בין הערבים וכן כתב הרב ר' משה, וכן הסדר השנוי במשנתנו, קדש ופשט וירד וטבל, הביאו לו בגדי זהב נכנס להקטיר את הקטרת, אלא כך הוא סדר היום בבגדי לבן, ואילו ואיל העם והמוספין ואימורי חטאת ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב בטבילה שלישית, והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן בטבילה רביעית, קטרת חביתים ונסכים ונרות בבגדי זהב בטבילה חמישית, והטעם בזה לפי שאינו עבודה ואחרו אורה לאחר כל מעשה היום ובלבד שנקיים בם חמש טבילות, ולכך הפסיק בסדר התמיד של בין הערבים, ומוציאין כף ומחתה בין התמיד לקטרת עכ"ל, הרי שהרמב"ן ז"ל הסכים לסדר הרמב"ם כיון שהירושלמי ובבלי הסכימו לדעת אתת בודאי הכי נקטינן וכן סדרן הגאון מהריעב"ץ כפי סדר הרמב"ם, וכך נמשכתי אני אחריו ז"ל. מהרה יבנה המקדש, ונזכה לראות כ"ג עובד עבודתו עפ"י אליהו ז"ל שיבוא אז להתיר לנו כל הספיקות ב"ב אמן:

דרוש לט

דין קריאת הפרשה של כה"ג ביוהכ"פ:

א) כתיב בתורה ושלח את השעיר במדבר ואח"כ ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה, למדנו דאסור לו להתחיל בעבודת חלב והקטרתה עד שיגיע השעיר למדבר, וה"ה שאסור

לו להתחיל לקרוא הפרשה עד שיגיע השעיר למדבר, דמלאכת שניהם בבת אחת הוא, ובודאי כך היתה קבלה בידם דשניהם נעשין בבת אחת, והרואה כ"ג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין, והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כ"ג כשהוא קורא, כדאיתא במשנה, ולא מפני שאינו רשאי, אלא שהיתה דרך רחוקה, ומלאכת שניהם בב"א דמהו דתימא כדר"ל דאין מעבירין על המצות, ומאי מצוה ברב עם הדרך מלך, קמ"ל דלאו מעבר הוא מאחר שאינו עסוק בה, ואעבורי על המצות שמניח זו והולך לראות אחרת, אבל מי שאינו עסוק מותר, כן איתא בגמ', ואע"ג דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו בחר אילו ואיל העם ואימורי החטאת, יליף בגמ' דכתיב נמי והמשלח בתר הכי, ומה המשלח דמעיקרא דאין עמידה שלו אלא עד מתן דמים של חבירו, ה"נ והשורף וכבס דמעיקרא, וקראי שלא כסדר (תוי"ט פ"ז מ"ב):

הס"ת שכ"ג קורא ביוהכ"פ היא נקראת ספר העזרה, והיא שכתבה משה רבינו, ואין קורין בה אלא המלך בהקהל והכ"ג ביוהכ"פ, כן פירש"י, אבל התוס' הקשו הלא אסור לכנס שם לבית קה"ק יותר מד' פעמים ביוהכ"פ ואם לאו חייב מיתה, ופירשו דשתי ספרי תורות הוי א' בבית קה"ק, וא' בעזרה, ונעשית דוגמת ספר העזרה שיהיה נגלל לתחלתו, ולא היו יכולין לכנוס לפני ולפנים, כי אם לתקן או שלא יתעפש ויתקלקל, או בשעת חניית הארון במשכן בשילה עד שבנה שלמה את ב"ה (בבא בתרא י"ב):

ב) קריאת הפרשה של כ"ג ביוהכ"פ מן התורה היא, ופירש"י ותוי"ט דלמדין מן המלואים וכמו במלואים זה הדבר אפי' דיבור מעכב עכ"ל, אבל בריטב"א בשם הירושלמי מפרש דלמדין מפרשת יוה"כ גופא דבעי התם מנין למקרא הפרשה, ר' אידי בשם ר' יוחנן, כתיב ויעש מת"ל כאשר צוה ד' מכאן לקריאת הפרשה, לומר דאפי' צוואות יש לו לעשות כאשר צוה, לומר שנקראם אף הוא בדיבור, כאשר צוה ד' בדיבור עכ"ל, וכן כתבו בתוס' ישנים, אבל המאירי כתב שאין הדברים נראין לעכב אלא שסדר הענין היה כן, ממ"ש כאן שאני קריאה דצורך עבודה הוא, ומתוך כך הותרה בה לבישת בגדי כהונה עכ"ל, נראה שכך כוונתו, מפני שבגמ' אמרו דלצורך עבודה היא ולא עבודה ממש ש"מ שאינו מעכב, ולפע"ד ליכא ראיה, כיון דלהגמרא ירושלמי פשיטא שמן התורה היא ומעכבת, למה לא יעכב, ואף כי אינו עבודה להצריך בה בגדי כהונה, אבל חיוב לעכב ישנו בזה, וכ"ת אנה מצינו דוגמתו מצינו במלואים כנ"ל, (מכאן קשה לי על התוי"ט בסוטה פ"ז מ"ז דדייק מדבכה"ג נקיט המשנה לשון ברכות י"ג ואצל המלך פרשת המלך דקריאת הפרשה של המלך הוא מן התורה, וקריאת כ"ג הוא תיקון אנשי כנסת הגדולה עכ"ל, וקשה לי דהא הירושלמי ס"ל דגם קריאת הכ"ג מן התורה היא ואיך יפרש המשנה

וצע"ג), והרמב"ם והרא"ש ז"ל לא גילו לנו דעתם בזה אם קריאת הפרשה מן התורה היא ואם היא מעכבת, וטעמם נראה לי דאין נ"מ כלל לדינא, דלכו"ע הסדר אינו מעכב, ואפי' אם נאמר דהקריאה מעכב אבל הסדר אינו מעכב, ואף שבבגדי לבן הן מ"מ בחוץ היא, ואנן פסקינן כר' יהודה, ואפי' לר' נחמיה דס"ל דדברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ מעכב, מ"מ קריאת הפרשה בודאי אינה מעכבת הסדר כי לאו עבודה היא, ועוד דבגדי לבן שקורא בהן לאו דוקא כמו שנבאר אח"כ, והה"ד דיכול לקרות הפרשה בבגדי זהב ובדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ אפי' לר' נחמיה אינו מעכב הסדר, וקריאה עצמה בין שהיא מה"ת בין שהיא מד"ס, מ"מ אם יש שהות ביום לקרוא, פשיטא שצריך לקרוא, ואם אין שהות ביום בודאי עבר יומו בטל קרבנו וכ"ש קריאת הפרשה דלאו עבודה היא, ועוד נ"ל מה דאמרינן דקריאת הפרשה מעכב לאו מעכבת כמו הקרבנות בעצמן, אלא הו"ל כמו סמיכה או תנופה דשירי מצוה הן דאין כפרה אלא בדם, מ"מ מעלה עליו הכתוב כאלו לא כפר וכפרו:

ג) אמרו לו לכ"ג הגיע השעיר במדבר, ומנין היו יודעין דריכאות היו עושין, פירש"י ז"ל בנ"א עומדים מירושלים לצוק בכדי שיראה זה סימנו של זה, ומניפין אותם הסמוכין למדבר בסודרין, וזה הסמוך לו רואה ומניף בה, ורואה חבירו הסמוך לירושלים ויודעין שהגיע השעיר למדבר, והרע"ב פירש אבנים גדולות וגבוהות זו על זו ששם השומרים עומדים ומניפין בסודרין, והרמב"ם פירש מצעות גדולות, והתוי"ט גורס דרבנאות מלשון דרבנאי בסבי דבי אתונא, שפירש"י שם אורבים ושומרים, ואף דת"ק אמר הגיע השעיר למדבר, ולכאורה ר' יהודה ג"כ כן ס"ל, מ"מ פירשו הרע"ב והרמב"ם שר' יהודה ס"ל כיון שהגיע השעיר למדבר שם נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק, ות"ק ס"ל דוקא שהגיע לצוק ממש ולא מקודם, ואין הלכה כר' יהודה, אלא צריך דוקא שיגיע השעיר לצוק, ולא מקודם, ותמיהני דהרמב"ם בעבודה כתב כיון שהגיע השעיר למדבר, הלא בכאן בפירוש המשנה כתב דר' יהודה סבר משהגיע שעיר למדבר נעשה מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק, ולפיכך משערין שיעור כדי שיגיע לבית חורון שהוא במדבר בלבד ואינו הלכה, ואף כי לשנא דמשנה נקיט ות"ק נמי הכי קאמר, מ"מ כיון שנ"מ טובא לדינא דרכו של פוסק לפרש ולא לסתום, וצ"ע שלא העירו בזה נושאי כליו, והרמב"ם גרם לבית חירון ובמשנה איתא לבית חדודו, וכפי דתנינא לעיל דמירושלים עד הצוק י"ב מילין, ולשיעור ר' יהודה הוא ג' מילין, א"כ החילוק בט' מילין, ושיעור מיל הוא כפי אשר הסכים התוי"ט לבית יוסף סימן קכ"ג הוא ח"י רגעים (מינוטין) ולשיעור ר' יהודה צריך למנות ארבעה וחמשים רגעים ולשיעור ת"ק הוא שלש שעות וששה ושלשים רגעים,

א"כ החילוק גדול וכל כה"ג הו"ל לאודועי, מ"מ לדברי כולן לא היה צריך לחכות עד דחיפתו לצוק, אלא למר עד שהגיע למדבר כבר נעשה מצותו, ולמר כיון שהגיע לצוק. ונ"ל משום דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ולר' יהודה כיון דכתיב בתורה המדברה, כיון שהגיע למדבר נתקן המצוה, ולת"ק עד עיקר שילוחו לעזאזל כלומר לצוק כנ"ל, וכן ר' ישמעאל ס"ל ג"כ במשנה כיון שהגיע השעיר למדבר היה הלשון מלבין הרי קודם דחייתו לצוק היה מלבין, ור"א בן הקפר בגמ' (יומא ס"ז) ס"ל שהיה קושר לשון של זהורית על פתח האולם, מ"מ כיון שהגיע השעיר למדבר היה מלבין ג"כ קודם דחיפתו לצוק ונעשה מצותו קרינא ביה, אבל כפי שנראה מן הגמ' דלא היה מלבין אלא עם דחיפתו לצוק, ואנן קיי"ל כת"ק דהכ"ג אינו קורא, וכן אינן שורפין פר ושעיר הנשרפים עד שהגיע לצוק כנ"ל:

וכפי שקיי"ל כדאמרן, ולפי חשבון שחשבנו לעיל היה צריך הכ"ג להמתין יותר מג' שעות וששה ושלשים מינועין, כ"ש לפי מה דקיי"ל דשיעור מיל הוא כ"ד מינוטין דראוי להחמיר בשל תורה, ואסור לו להתחיל בעבודה אחרת לערך ג' שעות אשר המתין, וצריך להבין דהלא כל הלילה היו מתעסקין עמו של תחטפנו שינה שמא יראה קרי, ואף דבכל מקום נקרא בתורה מקרה לילה, פירש"י בחומש דבר הכתיב בהוה, ובודאי ה"ה מקרה יום ועדיין עליו לעבוד הרבה ולכנוס לפני ולפנים להוצאת כף ומחתה, א"כ למה לא נזכר במשנה שיהיה קורא בכתובים ושיהיו מתעסקין עמו מפני טורח העבודה הגדולה שעליו שלא יישן, וי"ל דבלילה שהכל ישנים ואם הוא אחד יהיה ער שכיח היא שתחטפנו שינה, לכן היו נעורין בלילה בשבילו הרבה אנשים שישמע כ"ג קול ההברה, אבל ביום דבלא"ה הכל נעורין ושומרים את פעמיו וקול רגליו לא חיישו להכי, ובודאי הכ"ג בעצמו שהיה גדול בתורה רמי על נפשיה לעסוק בתורה בעצמו שלא תחטפנו שינה כנ"ל:

ד) בא לו כ"ג לקרות ואיתא בתלמוד ירושלמי הובא במאירי, בכל אתר אתמר הולכין אצל התורה, וכאן בכ"ג ובמלך מוליכין התורה אצלן, אלא על ידי שהם גדולים בתורה, התורה מתעלה בהם, והיה קורא בעזרת נשים כדאיתא בגמ' דעד עתה היה יושב ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אלא לאו ש"מ דבעזרת נשים היה קורא, אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא, ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו, וכתב הריטב"א וכן בתוס' ישנים דדוקא בבגדי בוץ אבל לא בבגדי זהב שאין ללבוש בבגדי זהב אלא לצורך עבודה, שכל המשנה בגדים מעבודה לעבודה טעון טבילה וקידוש, ואין טבילה וקידוש אלא לעבודה חשובה, וקריאת הפרשה אינה עבודה עכ"ל הריטב"א ז"ל, ואי משום הא

לא אריא דתיפוק ליה דתיכף אחר הקריאה הלא ילבוש בגדי זהב לאילו ולאיל העם, אבל משום כלאים שלא לצורך דעושה עבודה שמותרת בבגדי בוץ לא איכפת לו, משמע מכאן דס"ל להריטב"א ז"ל כהראב"ד דכלאים בבגדי כהונה הותר אף שלא לצורך עבודה, וכבר בארתי דאצל כ"ג גם הרמב"ם מודה, אבל בירושלמי בפירקין איתא אם רצה קורא בבגדי זהב, אם רצה קורא בבגדי בוץ, באצטלית לבנה משלו פירש"י אצטלית חלוק, והתוס' ישנים פירשו כמו סדין להתעטף בה, מ"מ איך שיהא הפשט אינה בגדי כהונה, ורבותיו של רש"י בפ' אמר להם הממונה פירשו שהוא בגדי כהונה שנותן משלו למקדש לבגדי כהונה, והקשה רש"י ע"ז מדלא קתני בה ובלבד שימסרנה לצבור, אלא ודאי לפי שאין קריאת הפרשה עבודה מותר לו לקרות בלא בגדי כהונה, ומ"מ אם קורא בבגדי כהונה ש"ד דמותר לו ליהנות מהן כדאמרינן בגמרא, והמאירי פירש דלאו דוקא בגד לבן שאינה מבגדי כהונה, כלומר דלא צריך דוקא בגדי כהונה לזה אלא שדבר בהוה שמנהג זקנים ואנשים של צורה להיות בגדיהם לבנים ביום הכפורים עכ"ל:

ה) בסוטה (פ"ז מ"ז) אמרינן דקריאת כ"ג בלשון הקודש דוקא, וקרי ליה ברכת כ"ג, ומשמע ודאי דהפרשה גופא פשיטא דבלה"ק נאמרה, אלא אפילו הברכות דלפניהן ולאחריהן ג"כ בלשון הקודש אבל בתוי"ט פירש שדוקא הפרשה בלה"ק, אבל הברכות נאמרים בכל לשון, ונסתייע מדברי הרמב"ם, אבל כתב דלהפרשה לא צריכינן קרא דפשיטא דקורא מתוך הספר דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה ובספר תורה בלה"ק היא כתובה, ובתוס' חדשים כתב דמנ"ל על פרשת בעשור שבחומש הפקודים שהוא קורא על פה מנלן דבלה"ק נקראת, תדע דאצטריך שמע לרבנן בק"ש שלא תאמר והיו כו', ש"מ דאי לא כתיב והיו הוי נאמרה בכל לשון אף דאיתא בתורה משום דנאמרה על פה עכ"ל, אבל בפרשת המלך גם הברכות יהיו דוקא בלשה"ק (ועיין תוי"ט פ"ז מ"ח דסוטה) ברכת כה"ג כיצד, חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכ"ג, וכ"ג עומד ומקבל וקורא עומד אחרי מות, ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ומכאן ליכא למידק דחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב דכולן משום כבודו של כ"ג להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו כן כתב הרע"ב, ולשון רש"י בסוטה הוא משום יקרא דכ"ג הוא שמראין מעלותיו מעלה למעלה ממעלה, ועד עתה היה יושב, ופירש בתוי"ט הטעם למה ישב עד עתה אי משום יקרא דכ"ג שלא יהיה עומד כל כך זמן רב בלא עבודה מתחלת שלות השעיר עד הגיעו למקומו, א"נ משום חולשא דכ"ג עכ"ל, ונ"ל דלאו דוקא כשעומד בשעה שהסגן נותן לו

הס"ת, דבודאי עוד מרחוק כשרואין שנושאין הס"ת אצלו צריך לעמוד, וזאת לא צריך להשמיענו שהוא בשעה שנותנין לו הס"ת שצריך לעמוד, אלא להשמיענו שמקודם היה יושב, ואף דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, מכלל דבעזרת נשים היה יושב, דשם מותר לישב, אבל בתוס' יומא מביאים בשם הירושלמי דכ"ג יש לו יותר מדרגה ממלך דלאיכא דאמרי אף למלכי ב"ד לא היה ישיבה בעזרה אלא לכ"ג בלבד דכתיב ועלי יושב, וכך איתא שם וישב לפני ד' ולא כן אמר ר' חנא בשם ר' שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה, וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה, ודוד ישב אמר ר' אמי אף למלכי בית דוד אין להם ישיבה בעזרה אלא מהו וישב שסמוך עצמו לכותל, ולמי היתה ישיבה בעזרה הוי אומר לכ"ג, שנאמר ועלי יושב על הכסא, א"כ מהו וישב שישב בתפלה עכ"ל תוס', זאת היא שיטת הירושלמי, אבל בגמ' מדמקשה מכ"ג ש"מ דהגמ' דילן סבר דלמלכי ב"ד יש ישיבה בעזרה, ולכהנים אין ישיבה, ומה דכתיב ועלי הכהן יושב, תירץ בספר באר שבע בפ"ק דתמיד שישב רק על מזוזות, אבל בעזרה עצמו לא ישב, אבל לאכול קדשים דכתיב בהו למשחה ולגדולה מותרין היו לישב, ועוד דצורך עבודה היא, דהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין, וכן בשעת קידוש ידים ורגלים כיון דצורך עבודה היא הוי ס"ד דגמרא מיתיב ליתיב, אבל שמירת הבית בביהמ"ק אינו אלא מפני כבוד וגדולה, דאי תמה (כלומר שיגע על רגליו בעמדו לשמור) ובעי למיתב לא מצי יתיב עכ"ד בקיצור לפי כוונתו:

ומה שקורא בתורה אחרי מות, ואך בעשור שבפ' אמור, דמותר לדלג בתורה בענין אחד כשהוא קרוב, בכדי שלא יפסוק המתורגמן, אבל אם קודם שיגלול הס"ת עד מקום הדלוג יפסיק המתורגמן הפסוק שקרא הקורא אסור לדלג ולגלול, שנמצא ציבור יושבים ומצפים, ואין זה כבוד הציבור, וקשה לי כיון דמותר לדלג בתורה עד שיפסוק המתורגמן, וקריאת הפרשה מן התורה היא כדאמרן, דאפילו דיבור מעכב, ומפני מה אין אנו עושין ביוה"כ בבית הכנסת לזכר כ"ג ביוהכ"פ, ולקרא אנן ג"כ אך בעשור שבפ' אמור, ונ"ל דאפי' לאותן דס"ל דקריאת הפרשה מעכבת ומה"ת הוא דוקא פ' אחרי מות דהוא מעבודת יוהכ"פ אבל בפ' אמור שהוא רק מקדושת יוהכ"פ בעצמו אינו מן התורה, לכן לא קפדינן ע"ז כמו שנתבאר בירושלמי ומובא בסמוך, ובשביל זה נראה לי שבשני ימים הראשונים של סוכות קורין זאת הפרשה שני ימים, אחת לפרעון של יוהכ"פ, ואחת משום יו"ט של חג הסוכות כנ"ל: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ואמר יותר ממה שקריתי לפניכם כתיב כאן שלא להוציא לעז על ס"ת, כשרואין אותו קורא בע"פ

יהיו סבורים שס"ת חסר פרשה אחת כן פירש הרע"ב ע"פ הגמ' כאן ובסוטה (דף מ"א ע"א), ופריך הגמרא אמאי נגלול ונקרי, אמר רב הונא בריה דרב יהודה בשם רב ששת לפי שאין גוללין לס"ת בצבור מפני כבוד הצבור, וניתי אחרינא ונקרי, רב הונא בריה דרב יהודה אמר מפני פגמו של ראשון, ר"ל אמר משום ברכה שאינה צריכה, ואף דבשבת חנוכה מוציאין ג' ספרי תורות, ומתרץ תלתא גברי לתלתא ספרי ליכא פגמא, חד גברא בתרי ספרי איכא פגמא (סוטה מ"א), ובירושלמי איתא לפי שזה סדר היום לכן מותר לגלול ס"ת מפ' אחרי מות עד אך בעשור, אבל בעשור שבחומש הפקודים אינו מעיקר הקריאה, לכן ג"כ התירו לכ"ג לקרות בע"פ, ואף שדברים שבכתב אסור לאומרן על פה, דוקא חובת הקריאה אסור, אבל בעשור שבחומש הפקודים שאינו מעיקר הקריאה מותר לאומרן על פה, ולכן מותר תמיד לומר תהלים בע"פ משום דאומרה דרך שבח והודיה, אבל לחובה לא, כן פירש הריטב"א וכן כתבו בתוס' ישנים, וכן כתב הרבינו יונה בברכות ע"כ: ו) בענין מנין הברכות שכ"ג מברך על קריאת התורה איתא במשנה שמונה ברכות אבל בפרטן אתה מוצא ט', פי' במאירי שמונה ברכות לאתריה ואינו מברך שלפניה כלל. או שמא ברכת התורה שלפניה ולאחריה הוא מונה אותם כאחד, והא שמתחיל למנותם הראשונה על התורה, כוונתו שלפניה ושלאחריה שניהן מנויות כאחד עכ"ל, אבל בתוי"ט כתב וז"ל על התורה שתי ברכות הן כמו בבית הכנסת, וכן פירש הרמב"ם בפי' המשניות ביומא ובסוטה וכן הרע"ב, ועל ישראל ועל שאר התפלה חדא ברכה היא, אבל בפ"ז דסוטה מפרש הרע"ב כפירש"י וכן הוא בירושלמי דהכא ודהתם, מיהו הרמב"ם בספ"ג מה' עבודת יוהכ"פ פירש דהני שמונה כולן לאחריהן, שכתב ומוסיף לאחריהם ז' ברכות על הכהנים, בפ"ע ועל ישראל בפ"ע, ועל שאר התפלה עכ"ל, והוא כפירוש המאירי, נמצא שבאמת ברך ט' ברכות, וסדר ברכתן לא נמצא בגמ' שלנו לא כאן ולא בסוטה, אבל מפורשין בירושלמי א) ברכת התורה שלפניה, ב) ברכות התורה שלאחריה כמו בבית הכנסת, ג) רצה כמו שאנו אומרים רצה ד' אלהינו בעמך ישראל, ותן לנו לב טהור לעבדך בלב שלם, וחותם ברוך הבוחר בעבודת עמו ישראל באהבה, ד) מודים שאנו אומרים בשמונה עשרה, וחותם הטוב שמך ולך נאה להודות, ה) סלת לנו עונותינו ביוה"כ הזה, וחותם מוחל לעונות עמו ישראל, ו) על המקדש שיעמוד על מכונו, וחותם ברוך השוכן בציון, ז) שיושע ד' את ישראל וישמרם מכל צרה וצוקה, ולא יסלק שכינתו מהם, וחותם הבוחר בעמו ישראל, ח) על הכהנים, שירצה עבודתם ויתקבלו מעשיהם ברצון, וחותם ברוך מקדש הכהנים, ט) מפורש בגמ' שלנו הפלה

תחינה ובקשה דרך כלל שיושע ד' את ישראל, וכולל דברים שישראל צריכין להושע לפי הזמן וחותם שומע תפלה ע"כ:

ו) מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ס"ת מתוך ביתו להראות חזותו לרבים, פירש רש"י ז"ל וז"ל לאחר שגמר כ"ג לקרא הפרשה בברכותיה, כל אחד מן הציבור מביא ס"ת לעזרה, דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ, אי נמי ירושלים דלתותיה נעולות בלילה ומערבין את כולה, כן פירש רש"י בסוטה, אבל ביומא פירש רש"י ומערב יו"כ הביאו לשם, וצ"ע שסותר עצמו וכבר רמזתי ע"ז לעיל, ובמאירי כתב וז"ל, ודבר זה יש מפרשים אותו לדעת האומר שאין עירוב והוצאה ליו"כ ואין צריך לכך שירושלים דלתותיה נעולות בלילה, ושמא היו מערבין את כולה בעירוב אחד, או שמא מבערב היו מביאין אותם לבית הכנסת עכ"ל, מיהו לפי מה דאיתא בעירובין דלאחר שנפרצו בה פרצות לא היו יכולין לערב את כולה, ובע"כ צריך היה להביאם שם מעיו"כ ואיכא למימר דרש"י ביומא מלתא דפסיקתא נקיט, שתמיד אפי' לאחר שנפרצו בה פרצות, הא מקודם יכולין היו לערב את כולה כנ"ל: והס"ת שאנו מביאין שמה לא פתחו כלל, ולא היו קורין בהן אלא להראות חזותו לרבים, ופירש"י להראות נויו של ס"ת ותפארת בעליה, שטרח להתנאות במצות, שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות נאות ס"ת נאה בלבלר אומן כן פירש רש"י ביומא, ובסוטה לא מפרש תפארת בעליה אלא של הס"ת בעצמה, ואין הפירוש דכל אחד רצה להתפאר בזה, דודאי מגונה הוא מי שחפץ להתנאות בפני בג"א אפילו במצות, אלא פירושו דמפרסמין עושי המצות ולמדם לעשות המצות בלב שלם וביד נדיבה כמצוה עלינו זה אלי ואנוהו, ומכאן נ"ל המנהג שנהגו בכל ישראל להוציא בליל יוה"כ בבית הכנסת כל הספרי תורות ולסבב הבימה, והוא מיוסד ע"פ הגמ' הנ"ל: ועוד משמע מדברי רש"י שדייק וכתב תפארת הכתב שנכתב בדיו נאה קלף נאה, ולבלר נאה שפתתו הס"ת להראות להעם הכתב והקלף, ולא קראו בו כלל, וזה ודאי חידוש גדול לפתוח את הס"ת ושלא לקרוא בו, כי אם לראות הכתב והקלף נאה, אכן מותר משום זה אלי ואנוהו שחביבין מצות על ישראל וילמדם לעשות כמוהו, ומכאן נ"ל נשתרבב המנהג בהרבה קהלות אשכנז בשמחת תורה בלילה, ובעיני ראיתי שמוציאין כל ס"ת ופותחין אותו וגוללין ברבים עד מקום הקריאה של מחר, ומחזירין אח"כ ס"ת למקומה, ותמהתי על המנהג הזה, הלא לגלול הס"ת ברבים איכא טרחא דציבורא הרבה במו שאמרנו למעלה, שמוטב שיקרא כ"ג ע"פ, ולא ימתין הציבור עד שיגלול הס"ת, וכאן עושין הדבר בצבור, אלא כיון שמצאו רמז בגמ' שהוציאו הס"ת ולא קראו בהן וגללו להראות את הכתב פעם אחת בשנה ביוה"כ, לכן הותר לנו ג"כ זאת פעם אתת בשנה,

וברורו יום שמחת תורה לזה, אבל ודאי יותר מפעם אחת בשנה כיון דלא מצינו בגמ' ודאי אסור לטלטל את הס"ת אם לא לצורך קריאה, כנ"ל ברור:

דרוש מ

מעשה יוה"כ צריך להיות על הסדר דוקא:
א) איתא במשנה יומא (דף ס' ע"א) כל מעשה יוהכ"פ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום, וברש"י (דף ח') ד"ה פר איתא דסדרן כך הוא כמו שכתובין בפרשה בתחלה, א) מתודה על הפר וידוי ראשון, ב) ואח"כ מגריל על השעיר, ג) ואח"כ מתודה טל הפר וידוי שני ושוחטו, ד) ומכניס כף ומחתה ונותן הקטורת על האש, ה) ונותן מדם הפר על הכפורת, ואח"כ שוחט את השעיר ונותן ממנו על הכפורת, ו) ואח"כ נותן מדם הפר על הפרוכת, ז) ואח"כ מדם השעיר, ת) ואח"כ מערב הדמים ונותן על מזבח הפנימי עכ"ל, ופליגי בגמ' ר' יהודה ור' נחמיה בפי' המשנה הקודמת במאי קמיירי (מזה נראה כי היתה המשנה קבלה בידם), וס"ל לר"י אימתי בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים, אבל דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ אם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי, ור' נחמיה ס"ל בד"א בדברים הנעשים בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ דר"י ס"ל כתיב "זאת" דמשמע חוקה על זאת כתיב, ולא על אחרת, וכתיב "אמת" חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ. וחד למעוטי בגדי זהב, ור' נחמיה ס"ל חד למעוטי בגדי זהב, וחד למעוטי שירים, ור"י אמר אי מעכבי מעכבי, אי לא מעכבי לא מעכבי ע"כ סוגית הגמ', ורש"י ותוס' פליגי בפי' הסוגיא איך ס"ל לר' יהודה, ומשמע מרש"י דלר"י ס"ל באמת דשירים מעכבי, ואע"ג דלר"י לא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים, ושירים מבחוץ הן, אפ"ה כתב רחמנא וכלה מכפר לעשות השירים כעיקר הדמים הנעשין בחוץ לעכב, אע"ג דסדרן לא מעכב, אבל לר' נחמיה אפי' הסדר ג"כ מעכב, אבל לפי' התוס' אפי' לר' נחמיה סדרן לא מעכב רק אם לא שפך אותן מעכבי, ומה שאמר ר' יהודה אי מעכבי מעכבי אי לא מעכבי לא מעכבי פירושו כלומר דמהא ליכא למשמע מינה, וכן פירש הריטב"א, ולכל הפירושים אף דקיי"ל כר"י ולא כר' נחמיה בעיכוב הכפרות בכסדרן, אבל בשירים לא קיי"ל כחד מינייהו, לא מבעיא דסדרן לא מעכבי, אלא אפילו לא שפך כלל השירים ליסוד לא מעכב דקיי"ל כסתם מתני' אם לא נתן לא עיכב (בפ"ה דזבחים משנה א') אף דבגמ' לחד מ"ד ר' עקיבא ג"כ ס"ל דמעכב, מ"מ כיון דהתנא סתם לן כך קיי"ל כן, וכן פסקו כל הפוסקים:

אכן בפי' מה שאמר ר' יהודה בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים, מאי היא הפירוש של "מבפנים" רש"י והמאירי פירשו לפני ולפנים זה דוקא מעכב אליביה, אבל הרמב"ם בעבודה, והרע"ב בפירוש המשנה פירשו דבפנים אפי' בהיכל (וכן פירש התוי"ט דהרע"ב ס"ל כהרמב"ם) ואף דלכאורה ממה דמעיקרא בגמ' אוקמה ר' יוחנן דר"י ור' נחמיה פליגי בקרא דכתיב והיתה זאת לכם לחוקת עולם אחת בשנה, ר' יהודה סבר מקום שמתכפרין בו פעם אחת בשנה, ור' נחמיה סבר דברים המתכפרין בהם פעם אחת בשנה, ופירש"י אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה, אבל היכל ועזרות אפי' דברים הנעשים בבגדי לבן שאין כפרתן בכ"ג אלא אחת בשנה לא כתיב חוקה, ור' נחמיה ס"ל דבין אמקום בין אבגדים כתיב חוקה, ומשמע מזה דוקא לפני ולפנים דאינו אלא פעם א' בשנה, אבל בהיכל כל השנה כולה מתכפרין שם, אבל כיון דבמסקנא אמרינן דטעמיה משום דכתיב אתת וכתיב זאת תד למעוטי בבגדי לבן מבחוץ, וחד למעוטי בגדי זהב, א"כ דברי ר' יהודה אמורים אף בהיכל, כן פירש הלח"מ דברי הרמב"ם, אבל הלח"מ הוכיח דע"כ הפירוש כדברי רש"י ז"ל, מדאמרינן בזבחים (דף ו') סד"א מדכסדרן לא מעכבי הזאות נמי לא מעכבי קמ"ל, משמע דלר' יהודה היכל כחוץ דמי, דאי כבפנים דמי הא כל הזאות הפר בהיכל ולפני ולפנים הוי, והיכי קאמר דכסדרן לא מעכבי הא לר' יהודה מעכבי בפנים והיכל כבפנים דמי, אלא ודאי מוכח כדברי רש"י ז"ל דהיכל לר' יהודה כחוץ דמי, עכ"ל הצריך לעניננו:

ב) הרמב"ם פסק כר"י כדאמרן, וכתב הכ"מ הטעם דפסק כר"י לגבי ר' נחמיה, אי משום דהוא מאריה דגמ' טפי, ואי משום דר' יהודה אמר בגמ' אימתי משמע דלפרש דברי ת"ק אתי עכ"ל, ועל התי' השני של הכ"מ קשה לי דבברייתא בגמרא ר' יהודה וגם ר' נחמיה שניהם אמרו בד"א, וע"כ שניהם על ת"ק קאי, א"כ שניהם אתו לפרושי, ועוד דבעירובין (דף פ"ב) איתא דהוא גופא מחלוקת אימתי דר' יהודה אי לפרש אי לחלוק אתי דר' יוחנן ס"ל אימתי לפרש ובמה לחלוק אתי, אכן עיינתי בתוספתא פ"ג דיומא ושם לא נשנה כי בד"א אלא בר' יהודה ולא בר' נחמיה כלל, ואולי הכ"מ סמיך ע"ז, אבל בגמרא שמביא הפלוגתא מביא שניהם בבד"א, א"כ לא מכרע דשניהם אמרו בד"א. ולי נראה דמשו"ה פסק הרמב"ם כר' יהודה ולא כר' נחמיה, דבזבחים (דף מ' ע"א) מוקמינן ברייתא דלפר אליבא בר' יהודה, וכן רב נחמן בר יצחק אמר לא נצרכה אלא לר' יהודה וכמו שפירשו התוס' שם ועיי"ש, והשתא א"ש כיון דטריחי אמוראי לתרץ אליבא דר' יהודה הכי קיי"ל דאביי ורב נחמן בר יצחק תרווייהו מוקי לה לברייתא דפר כר' יהודה

וא"ש, וכן פירש ברי"ף שבועות דזה הוי שיקול הדעת כיון דסוגיא דעלמא כחד מיניה לענין שבועת מודה במקצת אצל היורשין עי"ש:

ג) הא דאמר ר' יהודה דדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים סדרן מעכב, אבל דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ סדרן לא מעכב, וכ"ש דברים הנעשים בבגדי זהב בודאי לא מעכב, נ"ל דלאו כללא הוא דהרי הוצאת כף ומחתה דנעשית בבגדי לבן מבפנים, מ"מ לא מעכב, דהא איתא בתוספתא פ"ג דיומא, בפירוש כל מעשה יוהכ"פ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום חוץ מן הוצאת כף ומחתה, וטעם הדבר נ"ל בזה דבשלמא כולן עבודות הן הצריכות לציבור, אבל הוצאת כף ומחתה אינה עבודה הצריכה לציבור דאינה אלא לפנות מקום, כדפירש"י ז"ל יומא (דף ל"ה ע"ב) ד"ה עבודת יחיד שעשתה לו אמו כתנות ועובד בה עבודת יחיד פירש"י ז"ל הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור, אלא לפי שמוטלת עלינו לפנות אח המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד עכ"ל, ואף שרש"י ז"ל כתב ע"ז הפירוש דבגמרא שם מסיק ובלבד שימסרנה לצבור דסוף סוף מעבודת צבור הוא, מ"מ כתב רש"י בסוף כך נראה בעיני, משמע שמסכים לזה הפירוש, לכן בודאי בשביל זה הקדימה לא מעכבת, ואפשר דגם הכפרה לא מעכבת דעיקר כפרה בדם הוא ואם נתן הדם וגם הקטורת כתקנה שפיר דמי ולא מעכבת:

וגם הא דאמר ר' יהודה דבבגדי זהב אינו מעכב הקדמה, ג"כ לאו כללא הוא, דאיל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום לא עשה כלום כדפסק הרמב"ם בפ"ה מהל' עבודת יוהכ"פ הל' ג', ואיל ושעיר המוספין בבגדי זהב הן, מ"מ אם הקדימן אינו כלום וצריך להקריבן מחדש, אלא ודאי לאו כללא הוא ועיין עוד מה שנתבאר לקמן מזה:

ד) בגדי לבן מבחוץ, פירש"י כגון הגרלה וידוי ושפיכת שירים, וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב אם הקדים להן דבר מאוחר אין אלו מעכבין עליו לפוסלו, אבל בשחיטה ובחפינה מודה הוא דצורך פנים כפנים דמי' בבגדי זהב מבחוץ, כגון אילו ואיל העם שהקדים להן הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול עכ"ל רש"י ז"ל, ומה שפי' דשירים לא מעכב היינו דוקא לר' נחמיה דס"ל דשירים מעכבין מ"מ הסדר אינו מעכב, אבל לר' יהודה אינו מוכרע דמצי ס"ל דמעכב או דלא מעכב כדאמרינן בגמ' וכמו שפרשתי לעיל, וגם מה שפירש רש"י דאילו ואיל העם שהקדים להן הוצאת כף ומחתה משמע לכאורה דדוקא בהך גונא לא מעכב, דגמר כל עבודות פנים על סדרן, ואח"כ היה צריך להקריב מקודם אילו ואיל העם, ואח"כ להוציא כף ומחתה, אבל אם הוציא כף ומחתה טרם שנתן מתנות דלפני ולפנים או אפי' על הפרוכת מבחוץ אולי מעכב,

או אולי נאמר שגם בהאי גונא ג"כ אינו מעכב, דלכאורה מהתוספתא שהבאתי בפירוש חוץ מהוצאת כף ומחתה שאם הקדים מה שעשה עשוי, ומשמע מזה דאינו מעכב כלל, אימתי הוציאו אי קודם או אח"כ, ובפרט כמו שפרשתי למעלה שאינו עבודת צבור כלל, ומהיכא תיתי שתעכב, והדבר צריך תלמוד דיוכל להיות שמעכב מחמת שהפסיק בעבודת הפנימי בדבר שמעכב, דגדולה מזו כתב החכם צבי שהבאתי דבריו לעיל, בנתערבו לו כוסות בכוסות דאסור להפסיק בעבודת היום, ללכת ולשאול לאחיו הכהנים שיכירו לו בין דם לדם, ומוטב שיתן שלשה פעמים משיפסוק, ותכף בצאתו מקודש הקדשים צריך לתת על הפרוכת בלא הפסקה, אף כאן אם יפסיק בהוצאת כף ומחתה הפסקה היא ומעכבת, או דלמא דכללא היא דהוצאת כף ומחתה אינו צריך להיות על הסדר וצ"ע, מיהו הא לא קשיא לרש"י כיון דהוציא כף ומחתה שלא על הסדר, לא קיים ה' טבילות וי' קדושין, כבר תירץ ריב"א בתוס' משום דבדיעבד זאת אינו מעכב כדאיתא בגמרא דכ"ג שלא קידש ולא טבל בין עבודה לעבודה אינו מחלל העבודה, ובתוס' ישנים כתב וז"ל וקצת חימה שלא עשה עבודת יוהכ"פ של פנים על הסדר שהרי עשה הוצאת כף ומחתה קודם אילו ואיל העם, ובפרקין אמרינן דאי אקדים מתנות דפר בהיכל מקמי מתנות דשעיר בפנים מעכבת דחוקה כתיב, וה"נ הקדים עבודת פנים שלא כדין, וי"ל דבהקדמת עבודת פנים אין לחוש כמו מתנות דפר דעבדינהו לפני הגרלה, אע"ג דגוף הגרלה מעכבת לא"ד לעיל, א"נ הוצאת כף ומחתה לא חמירי כשאר עבודת פנים, שאינו בא לכפר, וכי כתיבא חוקה גבי כפרה כתיבא, מיהו בחנם דחק רש"י שהיה יכול לפרש בשאר עבודות שנעשין בבגדי זהב מבחוץ עכ"ל תוס' ישנים, וכן כתב הריטב"א דשאני הוצאת כף ומחתה דאינו אלא עבודת סילוק, ובשביל זה דחק עצמו רש"י לפרש דאפי' בשהקדים הוצאת כף ומחתה לא הוי עכובא, מפני שהוא עבודת סילוק עכ"ל הריטב"א ז"ל, ואני תמה תמה אקרא על הגאונים ז"ל שכתבו שרש"י ז"ל דחק עצמו שלא לצורך שהיה יכול לפרש בשאר עבודות, כאלו דברים הללו יצאו מבטן רש"י מסברתו, הלא דברי רש"י תוספתא מפורשת בפ"ג דיומא והבאתיו לעיל, כל מעשה יוהכ"פ האמור על הסדר הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום, חוץ מן הוצאת כף ומחתה שאם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי, עכ"ל התוספתא, וכן כתב המאירי ואם הקדים להם הוצאת הכף והמחתה לא עיכב, ונ"ל דס"ל כפירש"י וצע"ג:

ועוד אני אומר טעם חדש, למה אם הקדים בהוצאת כף ומחתה מה שעשה עשו, חוץ מה שפירשו הגאונים מפני שהוא עבודת סילוק, ומה שפרשתי בעצמי לעיל מפני שהוא עבודת יחיד ואינה צריכה לצבור, עוד אני אומר דאיתא בגמ' יומא (דף ע' ע"ב) ת"ר ובא

אהרן אל אהל מועד למה הוא בא להוציא כף ומחתה שכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק הזה, וטעם הדבר נאמר שם בגמ'. עכ"פ ראינו שהתורה כתבה הפסוק הזה שלא כסדר וקשיא למה, ואם שצריך לקיים הטבילות והקדושין יוכל לכתוב במקום אחר שנלמוד מזה, אלא ודאי הא אתי לאשמועינן אף דכל מעשה יוה"כ חקה כתיב בהו וסדרן מעכב, הוצאת כף ומחתה סדרה לא מעכב, אע"ג דבבגדי לבן הוא לפני ולפנים כנ"ל ברור טעם התוספתא, וא"ש:

ה) בעת שאני עוסק בדברים הללו שבק חיים לכל חי אדמו"ר זצל"ה בק"ק גור, והוגד לי משמו ז"ל שבמוצאי יו"כ דהאי שתא שנת תרס"ה נסתפק לו ז"ל דאם מת הכ"ג אחר הוידוי הראשון ובא הסגן במקומו, אם צריך להתודות מחדש דסברא היא דאמרינן בגמ' יבא זכאי ויכפר על הזכאי, א"כ צריך להיות נקי מקודם, א"כ גם זה צריך להתודות עוד הפעם את עונותיו על ראש הפר, ואח"כ להתודות וידוי שני, או דילמא שיצא בוידוי שהתודה כה"ג הראשון, כך שמעתי משמו ז"ל, ויהי למופת (דבהאי שתא מת הכהנא רבא):

ונ"ל דלא צריך, דהנה סדר, עבודות כך הוא, מתודה על הפר וידוי ראשון, ואח"כ מגריל על השעיר ואח"כ מתודה על הפר וידוי שני, לא מבעיא אם מת אחר וידוי שני דאין צריך הסגן להתודות עוד הפעם, דאף דצריך להיות זכאי קודם שמתודה על כל עם הקהל בשעיר המשתלח, מ"מ הכ"ג שמת כבר התודה בוידוי שני בעד הסגן נמי, דבוידוי שני כולל אחיו הכהנים עמו, והסגן ג"כ מאחיו הכהנים הוא, אלא אפילו אם מת לאחר הגרלה קודם וידוי שני),דאף דקיי"ל דהגרלה גופא מעכבת, מ"מ סדר הגרלה אינו מעכב, דקיי"ל כר' יהודה דבגדי לבן מבחוץ ופירש"י כגון הגרלה, וא"כ לכאורה מאי איכפת לן להתודות עוד הפעם אחר הגרלה דהלא אינה מעכבת הסדר, מ"מ נ"ל דאינו צריך להתודות, ואפי' מת קודם ההגרלה ג"כ אינו מתודה ולר' נחמיה פשיטא שאינו מתודה דמתקלקל הסדר כולו, וטעם הדבר הוא לפענ"ד כמו שאבאר:

דהנה בגמרא יומא (דף ל"ו ע"ב) איתא ת"ר וכפר בכפרת דברים הכתוב מדבר (פירש"י דברי וידוין) אתה אומר בכפרת דברים או אינו אלא כפרת דמים, הרי אני דן נאמרה כאן כפרה, ונאחרה להלן בשעיר המשתלח, מה כפרה האמורה בשעיר דברים, אף כפרה האמורה בפר דברים, ואם נפשך לומר הרי הוא אומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו, ועדיין לא נשחט הפר עכ"ל הגמרא, ופירש"י ז"ל אם נפשך לומר להשיב תשובה על ג"ש זו לומר שאין וכפר אלא במתן דמים, ע"כ מיניה וביה תיפוק לך דלא אפשר למימר הכי ע"כ, הרי למדנו מזה דאף דבכל מקום ובכל

השנה כלה אין כפרה אלא בדם, מ"מ גילה לנו רחמנא כאן דביוה"כ הוידוי דברים הוא כמו כפרת דם, אך עכ"פ אי אפשר לומר שיהיה הוידוי עוד חשובה יותר מדם, וכיון דחזינן גם בפר הזה בעצמו שגם מתן דמו של פר ג"כ מכפר, ואם מת כ"ג זה נכנס הסגן בדם זה הפר ומכפר בו כדפסק הרמב"ם (בפ"ה מהל' עבודת יוהכ"פ הי"ג), א"כ פשיטא דלא עדיפא וידוי מדם ממש, דכמו בדם הפר, דדם כפרתו תמיד בכל השנה כולה גלחה לנו התורה דהשני נכנס בדמו, אף כאן השני יוצא בוידוי של ראשון, וכ"ת הלא צריך להיות זכאי מקודם, כיון דידוע דהסגן נכנס תחתיו הוא, ורחמנא הפקיר הפר לכל אחיו הכהנים גם לסגן יש לו חלק בו, ומתכפר בוידוי דברים של הראשון כנ"ל ברור, דאף דפר זה בא ממעות כ"ג, ושנה עליו הכתוב לעכב דאם אינו מממונו פסול, מ"מ במת כ"ג זה, האחר אינו מביא פר אחר, ואמרינן דפר זה שייך להסגן, דרחמנא הפקיר ממונו זו לכל אחיו הכהנים ומתכפרין בו, וגלה רחמנא, בדם, וה"ה לוידוי דברים כנ"ל, ומיהו אם שחט את הפר ומת נכנס אחר בדמו כדאמרינן אבל חפן ומת אין אחר נכנס בחפינתו כיון דצריך להיות חפניו כמדתו של ראשון לא נכנס אחר בחפניו כן מבואר בירושלמי וה"ה דאפילו חי אין אחר אופן לתוך חפניו:

מיהא בירושלמי (פ' שני שעירים) מצינו איבעיא כה"ג דאיתא שם בפר ששחטו בלא וידוי על דעתיה דר' יהודה (דס"ל לירושלמי לר' יהודה דוידוי מעכב) צריך להביא פר אחר ע"ד דר"ש שא"צ להביא פר אחר התודה ושחטו ונשפך הדם ואת אמרת צריך להביא פר אחר צריך להתודות עליו פעם שניה או כבר יצא בוידוי של ראשון ולא איפשיטא עכ"ל ובפני משה הפירוש שם דבעי דוקא לר' יהודה דס"ל דהוידוי מעכב אם צריך להתודות על הפר האחר פעם שני ולפירוש הק"ע בעי אליבא דכ"ע אם צריך להתודות עכ"פ לכתחלה דע"כ לא פליגי אלא בדיעבד אבל לכתחלה בעי ליה א"כ לפ"ז הדין אם מת כ"ג ג"כ נימא ספיקא אם לכתחלה צריך להתודות כהן הנכנס תחתיו עוד הפעם, מ"מ נ"ל כמו שכתבתי לעיל דשאני פר אם מת אין כאן שום כפרה וצריך בודאי פר חדש והו"ל כאילו לא היה מעולם סברא דצריך להתודות עכ"פ לכתחלה על הפר השני אבל גבי כ"ג דגילה רחמנא דנכנס אפילו בדמו של פר הרי ראינו דמעשה הראשון ששחט והתודה עליו גומר הכפרה בודאי אינו צריך להתודות עוד הפעם דהרי כל הכהנים יש להן חלק בפר הזה דרחמנא הפקירה לכל אחיו הכהנים ושליחותא דידיה עביד כ"ג וה"ל כאילו הכ"ג החדש בעצמו התודה עליו כנ"ל ברור דאלת"ה למה לא בעי בירושלמי אלא אצל הפר ולא בשמת כ"ג אלא ודאי דאינו צריך כנ"ל ברור:

ו) קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום אע"פ שהחפינה בעזרה, צורך פנים כעבודת פנים היא, וכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום, אע"פ שהשחיטה בעזרה הרי דמו נכנס לפנים (רמב"ם בעבודת יוהכ"פ פ"ה ה"ב) וכתב המאירי דהטעם הזה לא נצרך בגמ' דצורך פנים כפנים דמי אלא לר' יהודה שסובר שאין הסדר מעכב אלא בעבודת פנים, רק שהרמב"ם פוסק שלא נאמר עיכוב בסדר אלא בלפני ולפנים ובהיכל, אבל בעזרות לא, ובקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר, הוצרכנו לפוסלה מפני שהיא צורך פנים, ואין שיטת הסוגיא מוכחת כן, ומ"מ למדנו שכל שנשפך דם הפר עד שלא גמר להזות בפנים שצריך לחזור ולחפון אחר שחיטת הפר, וכן אם שחט השעיר קודם מתן דמו של פר שבפנים לא עשה כלום, ואע"פ שבעזרה נעשית, שמ"מ בגדי לבן הוא אלא שהרמב"ם הוצרך לזה אם שביאר בחפינה עכ"ל:

הדין הזה אמרינן בגמ' יומא (דף ס' ע"ב) שר' חנינא ס"ל הכי דקטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה ולא כלום, ופריך שם בגמ' ממתניתין דתנן אם עד שלא גמר מחנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר, ואם איתא יחזור ויחפון מבעיא ליה, ומתרץ בקטורת לא קא מיירי, ופירש"י ומיהו ודאי שצריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיטת פר זה, והקשו ע"ז בתוס' ישנים, דבמשנה קתני וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב א"כ חפן לפני שחיטת הפר, וכ"ת שיחזור ויחפון אחר שנתן בפנים, הא לא מסתברא, ועוד כי שמא היתה החפינה פסולה אם יחזור ויחפון אחר מתנות שבפנים י"ל כיון שעשה מתנות שבפנים נעשית השחיטה כהלכתה, ונעשית החפינה בטוב לאחר שחיטת הפר, ושחיטה אחרונה אינו אלא לסיים ההזאות, תדע דהא בשעיר שנשפך דמו במתנות היכל ובמזבח ולא דם הפר ושחט שעיר אתר, נמצא שקדמו מחנות דפר דלפני ולפנים וגם בהיכל לשחיטת השעיר, ומשמע שאם נשפך דם השעיר אחר מתנות פר שבהיכל שלא היה חוזר ומתחיל מתנות הפר בהיכל, אלא ודאי טעמא כדפרישית ששחיטה הראשונה חשובה היא כיון שהתחיל לעשות מתנות הדם, כי שחיטה זו אינה אלא לסיים ההזאות, ריב"א, עכ"ל תוס' ישנים וכן כתב הריטב"א, מ"מ למדנו מזה דין חדש, דזה שהחפינה צריך להיות קודם שחיטת הפר, זה דוקא בפר הראשון דנכנס דמו לפני ולפנים, אבל אם כבר נתן מתנות דלפני ולפנים אע"פ שצריך לשחוט פר אחר אם נשפך דמו קודם שנתן בהיכל ובמזבח הזהב, כיון שאינן אלא לסיים ההזאות יצא בחפינה הראשונה, וגם למדנו מזה שאם נשפך דם השעיר במתנות ההיכל ובמזבח, אף דקדמה מתנת דפר בהיכל קודם שחיטת השעיר, לית לן בה אע"פ שאינו חוזר ומזה מדם הפר בהיכל, דדוקא שחיטה הראשונה של שעיר הראשון צריכה להיות קודם מתן דמו של פר בהיכל,

אבל שחיטה שניה דאינו אלא לסיים ההזאות כדאמרן, לית לן בה. הארכתי בזה, כי הוא דין חדש, דלא נתבארו בגמרא וברמב"ם כי אם למדנו מהדיוק, וכן מביא בתוס' רעק"א ז"ל במשניות על משנה זו דברי תוס' ישנים אלו להלכה:

ז) איל ושעיר המוספין שעשה אותם קודם עבודת היום אינו כלום, (ברמב"ם שם) והכ"מ מראה מקומו של דין זה ביומא (דף ס') כל מעשה יוה"כ וכו', אבל בגמ' שם אין מהדין זה כלום, ואף דלמדנו מן הדיוק אין דרכו של הרמב"ם להביא אלא דין המפורש בש"ס, רק נראה דהדין הזה הוא ביומא (דף ס"ב ע"ב) דאיתא שם דשני שעירי יוהכ"פ ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהם חייב, ופריך למאי חזו, ומתרץ רב חסדא הואיל דראוי לשעיר הנעשה בחוץ, ופריך לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזי דמחסרי עבודת היום, ופירש"י דמחסרי כל מעשה עבודת היום של מתן דמי פר ושעיר וחפינת הקטורת והקטרתה הראוין ליקדם למוספין עכ"ל רש"י, הרי בפירוש דמוספין קודם עבודת היום לא חזו, ובגמ' נקט שעיר דמיירי משעיר, אבל ה"ה האיל כנ"ל, ואף דבין לר' יהודה דסובר דאף מעשה בגדי לבן מבחוץ לא מעכבא הסדר, ובין לר' נחמיה דסובר דבגדי לבן אפי' מבחוץ מעכב, אבל פר ואיל הלא בחוץ בבגדי זהב נעשין, מ"מ מעכבין אם הקדימן למעשה פנימים, דגליא רחמנא מלבד חטאת הכפורים אצל מוסף ש"מ שצריך להקדים מעשה עבודת היום:

ואף דהרמב"ם בפי"ח דמעשה הקרבנות לא הביא הדין דרב חסדא ומחייב על שני שעירי יו"כ כרת אם שחטן בחוץ עד אחר הוידוי כמו שמשיג שם הראב"ד ז"ל מ"מ פשיט דלא פליג אדינא אדרב חסדא שקודם הגרלה ג"כ חייב דמשום ראוי למוסף היום אבל מוסיף ג"כ דאפילו אחר הגרלה עד שעת ווידוי ג"כ חייב משום דראוי לבוא לפנים להתודות אבל בעיקר הדין לא פליג ופשוט כנ"ל, אבל בירושלמי בפ"ד דיומא משמע דרב חסדא דס"ל אין מחוסר זמן לבו ביום שמעינן דס"ל הגרלה מעכבת וכן ס"ל דהכי לא בעי עקירה א"כ לדידן דקיי"ל דבכל קרבנות בעי עקירה מלבד בפסח בשאר ימות השנה א"כ דינא דרב חסדא דמפרש הברייתא דמשום זה חייב אם שחט אחד מן שעירי יו"כ משום דראוי לשעיר הנעשה בחוץ וס"ל דלא בעי עקירה או דס"ל דחזי לשעיר הנעשה בפנים והגרלה לא מעכבת ואנן קיי"ל דהגרלה מעכבת אידחי ליה מלתא דרב חסדא ובשביל זה לא הביא הרמב"ם הטעם דרב חסדא כמו שמבואר כל זה שם במראה הפנים א"כ ע"כ צריך לומר דלהרמב"ם דמעכב אם הביא המוספין קודם עבודת יום מעכב משום דמעשה יו"כ צריך להיות על הסדר דשינה בדבר הנעשה לפני ולפנים דהקדימן שהיה לו לאחרן זה וחקה קאי עלייהו כדעת מפרשי הים ולוה נראה דהתכוין הק"ע מ"מ י"ל

מדשינה הרמב"ם בלשונו דאצל קטרת שחפנה קודם שחיטת הפר וכן בשעיר ששחטו קודם דמו של פר כתיב לא עשה כלום ואצל איל ושעיר קודם עבודת היום כתב אינו כלום משמע לי שדוקא אינו כלום שצריך אח"כ עוד הפעם לשחוט איל ושעיר המוספין אבל לא קלקול כל העבודה דבשלמא אם הפסיק באמצע עבודה בעבודה אחרת כגון אם הקדים דם השעיר לדם הפר או כדומה יש לו עצה אחרת לשחוט עוד הפעם שעיר אחר ויזה עוד הפעם אבל כאן אם נאמר שפוסל כל עבודה מה אית ליה למעבד וכי יבטל כל עבודת יו"כ בשביל כך הכ"נ ליתא בירושלמי טרח למצוא שיתבטל עבודות היום ולא אשכחן שיבטל עבודת היום אלא בנשפך הדם בתתייה כמו שיתבאר לקמן אבל כאן בודאי צריך לעשות עבודת היום כנ"ל אבל בספר שירי קרבן להגאון מבעל ק"ע על הירושלמי אחר שהביא דברי הרמב"ם וכ"מ שהבאתי לעיל כתב עליו וז"ל ותימא הא מפורש אמרינן ביומא (דף ס') דהא דאם הקדים מעשה לחבירו דלא עשה כלום דוקא בעבודות הנעשות בבגדי לבן בפנים, והני בבגדי זהב עושין והניח בצ"ע, ובגליון הש"ס שם למפרשי הים. מתרץ וז"ל ולפמ"ש בחי' הריטב"א יומא (דף מ' ע"א) דאף לפי המסקנא דסדרן לא מעכב היינו הגרלה דלאו עבודה אבל במתנת פר בהיכל שהיא עבודה שלמה אף דהוא דבר הנעשה בחוץ סדרן מעכב כיון דמתנת שעיר בין הבדים שהיה לו להקדים הם דבר שבפנים וחוקה דפנים חשיב ע"ש וה"ה כאן דאיל ושעיר המוספין נעשין בחוץ אם הקדימן לעבודת היום הרי שינה בדבר שנעשה לפני ולפנים להקדימו ואיחרן וחקה קאי עליה עכ"ל, ונראה עוד מספר שירי קרבן שאינו פוסל כלום ואפילו לעצמו אינו פוסל דמסיים שם שמוכח מדברי רב חסדא שאם הקדים השעיר נעשה בחוץ קודם עבודת היום כשר עכ"ל זה ודאי יקשה כמו שהבאתי הגמרא שפריך דממסרי עבודת היום, ומתרץ שם אין מחוסר זמן לבו ביום ולמה לא מתרץ פשוט שבדעבד כשר שפיר קרינן ביה מתקבל בפנים כדתנן זבחים (דף ק"ט) קדשים פסולין שפסוליו בקודש חייב משום שחוטי חוץ ופירש"י הואיל בפנים אם עלו לא ירדו, אבל בודאי שעבודה היום לא נתקלקל בזה וצריך לעבודת היום ואפילו אם נאמר כמפרשי הים י"ל דדוקא היאך דהתחיל בעבודת היום ובתוך כך שחט השעיר ואיל אולי קלקל הסדר וצריך לעשות עוד הפעם כסדרן אבל אם שחטו קודם שהתחיל עבודת היום י"ל פשוט שאין מתקלקל עבודה בכך ויוכל לעשות עבודה ושאני התם במתנות פר בהיכל דהוי מעבודת יו"כ, וא"כ לפ"ז אתי שפיר דברי הרמב"ם כהוגן שכתב אינו כלום כלומר שצריך לעשותו עוד הפעם אבל לא מפסלא כל העבודה דעבודות בבגדי זהב לא מעכבא הסדר כנ"ל ברור להכריע וא"ש:

ח) הקדים דם השעיר לדם הפר בקודש הקדשים קודם שיגמור עבודתו, יזה מדם כמצותו, ואח"כ יביא שעיר אחר וישחוט אותו ויזה מדמו בקודש הקדשים כמצותו ויפסול הראשון, הקדים דם השעיר לדם הפר במתנות שבהיכל על הפרוכת, יחזור ויזה מדם השעיר פעם שניה לאתר דם הפר, נשפך הדם עד שלא גמר במתנות שבקודש הקדשים, יביא דם אתר ויחזור ויזה בתחלה בקודש הקדשים, גמר מתנות שבקודש הקדשים והתחיל במתנות שבהיכל, ונשפך הדם עד שלא גמר יביא דם אחר ויתחיל מתחלת הזאות שבהיכל, גמר מתנות שבהיכל והתחיל ליתן על מזבח הזהב, ונשפך הדם עד שלא גמר, יביא דם אתר, ומתחיל מתחלת מתנות המזבח שכולן כפרה בפני עצמן הן, גמר מתנות המזבח ואח"כ נשפך אינו צריך להביא דם אחר, ששפיכת השירים על מזבח החיצון אינה מעכבת, ואם נשפך דם הפר קודם שגמר כל המתנות ה"ז מביא פר אחר, ויחפון קטרת פעם שניה אחר שחיטת הפר ויקטיר הקטורת ואח"כ יביא מדמו ויזה ממנו, וברמב"ם הגרסא שיחפון הקטרת מקודם שחיטת הפר, וכתב הכ"מ שהוא טעות סופר וצריך להיות אתר שחיטת הפר, כמו שפירש"י ד"ה בקטורת לא קא מיירי, ומיהו ודאי צריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיטת פר זה, וכן כתב המאירי שט"ס הוא ברמב"ם, אך על גרסת הרמב"ם שאלו להנגיד ר' יהושע מבני בניו של הרמב"ם כמו שהובא בכ"מ, שמאחר שרבינו כתב מקודם בתחלת הפרק קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום, היאך כתב שיחפון קטורת פעם שניה קודם שחיטת הפר והשיב שמאחר ששחט פר בתחלה ולא קרה לו מה שיפסידוהו, הנה יותר חפינת הקטורת קודם שחיטת הפר השני מאחר שהיא אחר שחיטת הפר הראשון שלא אירע בו פסול, וכתב ע"ז הכ"מ אבל לשון הגמ' דקאמר בקטורת לא קא מיירי קשה, דמשמע בודאי דצריך לחפון אחר שחיטת הפר השני וצריך לדחוק ולומר שרבינו מפרש דבקטורת לא קא מיירי, כה"ג לא מיירי ר' חנינא, כלומר אין כאן צורך לחפינת הקטורת אחר שחיטת פר שני דקודם לו ג"כ שפיר דמי, אבל הכ"מ כתב שהוא ט"ס כמו שכתבתי למעלה:

ואין מטמא בגדים, ואין נשרף בבית הדשן, אלא הפר הזה האחרון שבו נגמרה הכפרה, וכל הנ"ל הוא ברמב"ם בעבודת יוהכ"פ פ"ה הלכות ד' ה' ו' ז' ח' ט') וכתב המאירי כל שנשפך עד שלא נשלמו שניהן יביא דם אתר ויתחיל מתחלה, אלא שאם דם של פר נשפך יביא פר ושעיר שהרי צריך ליתן מתנות פר קודם שחיטת השעיר, אבל אם דם השעיר נשפך אין צריך להביא רק שעיר בלבד, והא דתנן במשנה ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחלה מבפנים, וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב, שכולן כפרה בפ"ע, מיירי בנשפכו שניהן, או שנשפך דם הפר שיביא

שנים, ויתחיל מתחלה, לא ממקום שפסק, שכל הזאות שבפנים כפרה אחת הן, ואינן נעשות חציין בדם א' וחציין באחר, וכן בהיכל שאם התחיל באותו שבפנים והתחיל במתנות שבהיכל, ונשפכו הדמים קודם שגמר, יביא דם אחר ויתחיל במחנות שבהיכל, ואין צריך לשנות בשל פנים כלום שהזאה דשל פנים היא הזאה בפ"ע, ושל היכל הזאה בפ"ע, וכל שנגמרה אתת מהן לגמרי נגמרה, וכן בשל מזבח הזהב, שאם נתן שם מקצת המתנות ונשפך, יביא בהמה אחרת ע"ד שבארנו, ויתחיל במזבח, ואינו יכול להפסיק ממקום שפסק שכל שהיא כפרה א' בפ"ע מועיל לשני הדברים, ר"ל למה שאמרנו שאם נגמרה של פנים ונשפך קודם שהתחיל בשל היכל, א"צ להתחיל בשל פנים, אלא בשל היכל, וכן מהיכל למזבח, ולמה שאמרנו שאם לא גמר מתנות שמבפנים צריך להתחיל מתחלה, וכן בהיכל ובמזבח, ואם נשפך של שעיר אחר שכלו מתנות שבפנים, א"צ להביא אלא שעיר אחד, ויתחיל ח' של שעיר בפנים, וכן בהיכל וכן במזבח הזהב, עכ"ל הצריך לענייננו:

בירושלמי פ' טרף בקלפי איתא שם וז"ל חתה והקטיר ונשפך הדם יביא פר אחר ונכנס בדמו, עד שלא הקטיר נשפך הדם חתייה פסולה היא, והוא צריך לחתות כתחלה, ספק עד שלא הקטיר נשפך הדם וספק משהקטיר נשפך הדם להביא פר אתר ולהכנס בדמו אין אתה יכול שאני אומר עד שלא הקטיר נשפך הדם והיא תחייה פסולה, והוא צריך לתתות כתתלה אין את יכול שאני אומר משהקטיר נשפך הדם והיא תחייה כשירה והוא עובר משום הכנסה יתירה ובטלה העבודות אשכחת (פי' שם אמורא) אמר בטלו עבודות של אותו היום עכ"ל, ואף דבבבלי לא מפורש הדין הזה פשוט שהוא להלכה כדפירש במראה הפנים שם דהוא בכל מעשה יו"כ האמור על הסדר וכו':

דרוש מא

נתערבו דמים בדמים:

א) בגמרא יומא (דף נ"ז ע"א) איתא נתערבו לו דמים בדמים, וקאמר ר' ירמיה התם נותן אתת למעלה ושבע למטה לשם פר, וחוזר ונותן א' למעלה וז' למטה לשם שעיר, וכן פסק הרמב"ם, ופירש רש"י דמים בדמים של פר ושל שעיר קודם שנתן בפנים כלום, והקשה הר"י קורקוס ז"ל על פירש"י וכן הקשו התוס' דא"כ איך יתן א' למעלה וז' למטה לשם פר וכן לשם שעיר, דא"כ נמצא ששחט השעיר קודם שנתן דם הפר וכבר נתבאר שהוא פסול, אלא ע"כ מיירי שנתן כבר המתנות דלפני ולפנים ובא ליתן מתנות ההיכל, ולכך שינה הרמב"ם וכתב נתערב לו דם הפר בדם השעיר קודם שיגמור ההזיות עכ"ל,

כלומר אבל נתן מקצתן, עכ"ל הר"י קורקוס שהובא בכ"מ, ומ"מ הלשון "קודם שיגמור ההזיות" דחוק, דאם לא גמר בקדש הקדשים הו"ל בודאי כמו שנשפך הדם, דאסור להתחיל מתנות שבהיכל אם לא גמר ההזיות שמבפנים, ואם שחט השעיר מקודם בודאי אינו עולה לו, וצריך לשחוט פר אתר ולהתחיל מתחלה בקודש הקדשים אלא עכצ"ל דאותן מתנות שבפנים גמר לגמרי, ושל היכל לא התחיל עוד, כן מוכרחין לומר בכוונת הרמב"ם, וכן כתב המאירי בפירוש אחר שהזה בפנים (שהרי אי אפשר מקודם) שהרי השעיר לא נשחט עד שהוזה מן הפר בפנים, וכשנשחט השעיר מזה מן השעיר בפנים קודם שיניח את המזרק שקיבל בו את דם השעיר, ואי אפשר לטעות או להתערב הדמים בהזאות האלו, אלא אחר שהזה מדם הפר בפנים, ויצא והניח על כן הזהב שבהיכל, ושחט את השעיר והזה ממנו בפנים, ויצא לו ליטול דם הפר להזות על הפרוכת, נתערבו הדמים זה בזה, עכ"ל הצריך לענייננו:

ב) נתערבו לו דמים בדמים במתנות אחרונות, נותן שבע למטה לשם פר, וחוזר ונותן א' למעלה ושבע למטה לשם שעיר, רש"י פירש במחנות אתרונות שנתן אחת למעלה מדם הפר, אבל הרמב"ם גרם נתערבו במתנה אחרונה נותן א' למטה לשם פר וחוזר ונותן א' למעלה וז' למטה לשם שעיר, והדין אמת אם אירע כך, והמאירי גרס "במתנות אחרונות", וכתב וכל שכבר התחיל בשבע של פר ולא הספיק להשלימו, משלים אותו השבע לשם פר, ונותן א' למעלה וז' למטה לשם שעיר, הרי שהדין אחד, ואין נ"מ. וכתבו התוס' אף דאם נתערבו הנתנין למעלה בהנתנין למטה ישפכו לאמה כדאיתא בזבחים (דף ע"ט), י"ל דשאני הכא דנהי דהשתא לאחר שנתן למעלה דפר הו"ל נתנין למעלה שנתערבו בנתנין למטה, מ"מ כיון דמעיקרא הן שוין במתנוחיהן אפי' רבנן דר"א מודו הכא דיתן למעלה, ורואה אני דם הפר למעלה כאלו הם מים עכ"ל, וקשה לי על דברי תוס' הללו דבשלמא היכא שנתערב חטאת בעולה דבאמת שני מקומות הן, דחטאת זורק דמה למעלה מחוט הסיקרא, ודם עולה למטה, שפיר אמרינן דישפך לאמה, אבל כאן הכל מקום אחד הוא, דאין מתכוין לתת לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, והכל לארץ נופלים ואין כאן שני מקומות, א"כ בודאי אף לכתחלה כשר, וצע"ג לפע"ד על דברי תוס' הללו, ולא ראיתי במפרשים מי שהעיר זה, ועוד דהתם שני מיני קרבנות הם, דחטאת דוקא למעלה ועולה דוקא למטה, אבל הכא הכל אחד דשניהם טעונים למעלה ולמטה, וכעין זה כתבו התוס', אך לא פירשו דחיוב שלהם ביחד, ולא התם דענינים חלוקים הם:

ג) נתערבו לו כוסות בכוסות נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן שלשה פעמים, פירש"י שאינו מכיר איזה כוס של פר ואיזה כוס של שעיר, בכל עבודה ועבודה נותן אחת למעלה

ושבע למטה מן האחד, וחוזר ונותן מן השני, וחוזר ונותן מן הראשון, דמה נפשך אם ראשון של פר היה ושני של שעיר, יצא בראשונה ובשניה, ואי ראשון של שעיר היה והרי הוא כמו שאינו כדתניא פר מעכב את השעיר יצא בשניה ובשלישית שהרי קדם פר לשעיר, וכן בהיכל, וגם בכאן הקשו התוס' דשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום, וכן כתב מהר"י קורקוס דרש"י לא דק בזה, ועוד דאי אפשר להתערב קודם מתן דמו של פר לפני ולפנים כיון דלא נשחט השעיר עוד, לכן פירשו דלא איירי בלפני ולפנים אלא בהיכל, וכן כתב המאירי דמיירי שאחר שהניח המזרק של דם הפר על הכן ושחט את השעיר והזה מדמו והניח על כן השני הסית דעתו, וכשבא ליטול את דם הפר להזות על הפרוכת, שכת איזה של פר ואיזה של שעיר, ואין לו סימן בעירוי הדם של פר, (כלומר הלא מזרק דדם הפר יותר הוא) דשמא נשפך מאותו של פר וחזר שיעורו כשל שעיר, וכן אין לו סימן מצד צבעו, כגון שהיה זקן ואין אור עיניו שולט כ"כ עכ"ל, והחכם צבי (בתשובה קנ"ו) ביאר יותר וז"ל אף דאמרינן לעיל האי חיור והאי סומק, הא אמרינן משום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה ואפשר שתהיה לו חולשא גדולה, עד שלא יוכל להבחין בין חיור דשעיר לסומק דפר, דפשיטא דחיור דקאמרינן אינו כסיד ההיכל ולא כקרום ביצה, אלא חיור מעט בערך אדמימות דם הפר, ולזה צריך הבחנה טובה, ואפשר שהגיע חולשא דכ"ג כ"כ דאף שירצה להבחין לא יוכל, אי נמי משום חולשא דכ"ג שכח הי מינייהו חיור והי מינייהו סומק והרי הוא בהיכל, וא"א לצאת החוצה לשאול לאחיו הכהנים ולחזור ולכנוס, דתיכף בצאתו מק"ק צריך הוא להזות בהיכל עכ"ל, ולמדנו מדבריו ז"ל דבר חדש דאסור לו להפסיק במתנות, ומוטב לו שיתן שלשה פעמים שלא כדינו לכתחלה, מלהפסיק ללכת לשאול לאחיו הכהנים איזה מן המזרק הוא דם הפר, ואיזה הוא דם שעיר, מ"מ בעיקר מלתא נ"ל דלא צריך לדחוקי מה שכתבו המאירי והח"צ כגון שהיה זקן או שנחלש מאור עיניו, דתיפוק ליה דבהיכל לא היה אור כלל, כדמצינו אצל ביהמ"ק שעשה שלמה חלונים שקופים אטומים צרים בפנים ולא היה שם אור כלל, והמנורה לדעת רוב ראשונים לא היתה דולקת ביום כ"א בלילה, וכ"ת אם נכנס עם הקטורת לחוך ההיכל איך היה עושה מעשהו, דשאני התם דנכנס עם גחלים לוחשות והיה מאיר מאש הגחלים, ואפי' אח"ל דהיה אור קטן שם, מ"מ בקל נוכל לטעות כנ"ל:

והנה הרמב"ם מסתם סתימא אי מיירי בהזאות שמבפנים או שבהיכל, וע"כ צ"ל דבהיכל קא משתעי כמו שגילה דעתו ז"ל בבבא הקודמת וכמו שפירש הכ"מ דבריו שם, וכך כתב כאן, נתחלפו הכוסות ולא ידע איזה כוס דם הפר, ואיזה כוס דם השעיר, נותן

מא' מהן אחת למעלה ושבע למטה, ונותן מן השני אחת למעלה וז' למטה, וחוזר ונותן מן הראשון אחת למעלה וז' למטה, נמצא ממ"נ שנתן מדם הפר ואחריו מדם השעיר, וכתב הכ"מ ויש בלשון רבינו תוס' שכתב וחוזר ונותן מן השני א' למעלה וז' למטה, וכך מצאתי בס' מוגה, וכתוב בתשו' מהר"י אבוהב דצ"ל וחוזר ונותן מן הראשון, ובס"א מן השני' וצריך להמחק, ולפי הכ"מ צריך למחוק כל הבבא ע"ש, ולא הבינותי אלו הדברים כלל דבודאי צריך להיות שנותן מן הראשון עוד הפעם, בס"ה שלש פעמים, ואולי היה בגרסת הכ"מ עוד בבא דצריך לחת עוד בפעם הרביעי מן השני, וזה בודאי צריך למחוק, אבל למחוק שנותן עוד הפעם מן הראשון בודאי אינו, כי צריך לתת שלש פעמים, דכן איתא בגמ', והרא"ש ג"כ כתב כך וז"ל אם נתערב לו מזרק דם של הפר בשל שעיר, יתן משני המזרקות שלש פעמים, שאם הראשון של פר הוי האחרון כמאן דליתיה, ואם הוא של שעיר הרי הוא כמאן דליתיה ויוצא בשנים האחרונים עכ"ל:

ד) מקצת דמים נתערבו לו ומקצת דמים לא נתערבו, ופירש"י כגון שנשפך משני מזרקות לתוך מזרק שלישי ריקם ונשתייר בהם בכל אחד ואחד עכ"ל, פי' כשיעור ההזאה שיכול לתת כל המתנות כדינם, פשיטא כי קא יהיב מודאין יהיב, רק ממה שנשאר במזרקות פליגי בגמרא אי שירים הוי וליסוד אזלי, אי דחוין הוי ואזלי לאמה, ופליגי בזה ר"פ ור"ה בריה דר"י, ופסק הרמב"ם כר"פ דשופך שירים אלו שהזה מהן על היסוד כמצוה (פי' מן הודאין), ואותן הכוסות שנתערבו ישפכו לאמה, וכ"כ המאירי, וכן הדין בכל החטאות שקיבל דמן בד' כוסות ונתן כל המתנות מכוס א', מה שנשאר באותו כוס הוא הנקרא שירים ואזל ליסוד, אבל שאר הכוסות כולן דחוין הן ונשפכין לאמה, שהכוס אינו עושה את חבירו שירים אלא דחוי עכ"ל, וכן הדין בשירים שבצואר הבהמה ג"כ נשפכין לאמה לדברי הכל:

ה) נתערבו דמים הנתנים בפנים בנתנין בחוץ ישפוך הכל לאמה, ואם לא שאל ולקח מדם התערובות ונתן ממנו בפנים ובחוץ בין שנתן בפנים וחזר ונתן בחוץ, בין שנתן בחוץ וחזר ונתן בפנים הכל כשר, בד"א בשאר דמים הנתנים בתוך חוץ מן החטאת, אבל דם חטאת הנעשית בחוץ שנתערב בדם חטאת הנעשית בפנים, אם נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים כשר, נתן בפנים וחזר ונתן בתוך פסול שדם חטאת הנכנס להיכל אפי' חטאת יחיד הנאכלת אסורה שנאמר וכל חטאת כו' (רמב"ם הלכות פסהמו"ק ע"ב הלכה י"ג), והקשה הלח"מ דאם נתן בחוץ למה צריך לתת בפנים, דהא כל הנתנין בפנים אם נתן בחוץ כשר, ופי' ע"פ דברי התוס' כגון דיהב דמים הפנימים בחוץ לשם מים דאי לא היאך חוזר ונותן בפנים הלא כבר נתכפר עכ"ל, הנה בבא א' דישפוך לאמה דברי הכל

הוא, אבל סיפא פלוגתא דר"א וחכמים ופסק כחכמים בזבחים (פ"ת מי"ב, וכן פירש בתויו"ט דבין ברישא בין בסיפא דנתן בפנינו וחזר ונתן בחוץ בין בנתן בחוץ וחזר ונתן בפנים שהכניס דמים החיצונים לשם מים, וכן פירש בתוס' רעק"א דבנתערבו פנימים עם החיצונים יתן תחלה בפנים לשם מים דבזה לא מפסלי כיון דאינו מכניסם לכפר עכ"ל:

דרוש מב

דין פיגול בפרים ושעירים הנשרפים:

א) איתא בגמרא זבחים (דף מ"ד) תניא ר"א אומר משום ר' יוסי הגלילי פיגל בדבר הנעשה בחוץ פיגול, בדבר הנעשה בפנים אינו פיגול, כיצד היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט להזות מדמו למחר לא פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים לא פיגל, היה עומד בפנים, ואמר הריני מזה ע"מ להקטיר אימורים ולשפוך שיריים למחר לא פיגל, שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ, אבל היה עומד בחוץ ואמר הריני שוחט ע"מ לשפוך שירים למחר, או להקטיר אימורים למחר, פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ, ופסקינן שם בגמרא הלכה כדבריו, ופירש"י להזות מדמו למחר, הרי חישב על אכילת מזבח של פנים, הריני מזה על הפרוכת או על מזבח הפנימי שזו היא זריקתן המפגל, ע"מ לשפוך שירים למחר, שהרי זו אכילת מזבח החיצון דמהני ביה מחשבה, לא פיגל, מפני שמחשבה היתה בשעת עבודת פנים עכ"ל.

כללא היא שצריך לחשוב על דבר אכילת מזבח או אכילת אדם, א"כ בפרים ושעירים הנשרפים, אם מחשב מחשבת פיגול על הדם לזרוק שלא בזמנו או שלא במקומו הוי פיגול, אבל אם מחשב לאכול הפרים והשעירים הנשרפים למחר בודאי אינו פיגול. דחושב על דבר שאין דרכו לאכול או להקטיר, אבל אם חשב על חטאות הנשרפות שישרפו חוץ לזמנן או חוץ למקומן אינו פיגול, כלומר בחוץ לזמנו אינו חייב כרת אם אוכל מהן, ובחוץ למקומן אינו נפסל בכך והקרבן כשר, משום דאינו בר אכילה אינו חשוב כהאי גונא מחשבה, זה דעת הרמב"ם, אבל רש"י ז"ל ס"ל (זבחים דף ל"ה ע"א) דגם כהאי גונא פיגול הוא ופסול, ודעת התוס' כדעת הרמב"ם:

שפיכת שירים דכל הקרבנות, וכן בחטאות הפנימיות הוי ג"כ אכילת מזבח, ואם חשב בד' עבודות המפגלות את הזבח, ע"מ לשפוך שירים למחר ג"כ הוי פיגול, אף דשירים גופא לא מעכבין, מ"מ אם חישב עליהם פיגול הוא, אבל אם חישב בשעת שפיכת שירים לאכול או להקטיר למחר אינו פיגול, כי אינו מד' העבודות, (כל זאת למדתי מדברי המל"מ פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין):

אם חישב בשעת הוצאת הדם לחוץ, כגון דשחט בפנים הוי פיגול, ואע"פ שהולכה זו אינה צריכה, מ"מ מפגל הזבח בזה, וכן הדין שהזר פוסל בהוצאה שאינה צריכה, והרמב"ם השמיט זאת, ובגמרא דזבחים (דף מ"ד) איתא, א"ר יהושע בן לוי כו' כאשר יורם משור זבח השלמים וכי מה למדנו משור זבח השלמים מעתה, אלא מקיש פר כהן המשיח לשור זבח השלמים, מה שור זבת השלמים עד שיהיו מעשיו ומחשבתו על מזבח החיצון, אף פר כהן המשיח עד שיהיו מחשבתו ומעשיו על מזבח החיצון ופירש"י ז"ל משלמים לענין אימורים הרי אף בזה כולן מפורשים חלב וכליות ויותרת, אלא לא בא היקש זה אלא ללמד על הפיגול שהיא למד בכל הקדשים משלמים, ובא ללמדך על אלו שאין פיגול נוהג בהן אלא כשלמים, מה שלמים אין פיגולן אלא על מעשה עבודת חיצוניות, ומחשבות אכילת חיצוניות, שוחט או מקבל או מוליך או זורק, ע"מ לאכול בשר או לשפוך שירים או להקטיר אימורין חוץ לזמנו, אף כאן עד שיחשב בעבודת חוץ על אכילת חוץ עכ"ל רש"י, נמצאת למד שבהזאת דמן הפנימים ליכא פיגול, שאם וישב להזות דמן בפנים למחר ליכא פיגול, וכן אם היה עומד בפנים, אף שמחשבה על דבר שנעשה בחוץ, כגון להקטיר אימורים ולשפוך שירים למחר לא פיגל כדאמרן, והתוס' הקשו דא"כ דאם חישב בפנים לא שייך פיגול, הא דאמר בהניזקין כ"ג ביוה"כ יוכיח, דכי אמר פיגול מהימן, (הלא אין כאן פיגול) ותירץ נהי דפיגול לא הוי פסול מיהו הוי מק"ו דר"ש בפ"ק דזבחים, ומה שלא לשמו שהוכשרו בשלמים פסול בחטאת, חוץ לזמנו שפוסל בשלמים אינו דין שיפסל בחטאת עכ"ל התוס', ומ"מ קשיא לי דיו לבא מן הדין להיות כנדון, דבשלמא התם לענין הולכה שפיר אמרינן ששוה לשלמים שג"כ צריך הולכה, אבל בזריקת דמן לא יפסל כלל, דמה התם דוקא על מזבח החיצון אף כאן במזבח החיצון דוקא לא בפנים, והיכן הוא הלימוד דבשעת זריקת פנים בפנים יהיה פסול, ויש לפרש דלאו על הזריקה קאי דודאי בשעת זריקה ליכא פיגול אפילו לפסול, כגון דחשב להקטיר האימורין למחר או לשפוך השירים למחר, אלא כונת התוס' היא דבשעת הולכת הדם לפני ולפנים חישב על האימורין או על השירים, אף דלא אשכחן הולכה כהאי גונא בשלמים, מ"מ שם הולכה אשכחן, דהלא בפירוש אמר ר' שמעון בן לקיש מודה ר"ש בהולכת חטאות הפנימיות שמחשבה פוסלת בהן, הואיל ועבודה שאין יכול לבטלה היא, ופירש"י דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל, ועל כרחו הוא שוחטו בעזרה ומוליכה בהיכל לקרנות המזבח הפנימי ולהזות על הפרוכת עכ"ל, ופירושו הוא ודאי אפי' לפני ולפנים דמ"ש, מ"מ דברי רש"י צריכין לפע"ד ביאור דאם נתכוין ג"כ על הולכת הדם לפני ולפנים, למה צ"ל משום דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל, הלא מקודם

הוא נותן לפני ולפנים ואח"כ בהיכל על הפרוכת ועל מזבח הזהב, א"כ היה צריך להוליך את הפר לפני ולפנים לשחוט אותו, דבודאי לאו אורח ארעא, מ"מ האמת יורה דרכו דאפי' לפני ולפנים א"א שלא בהולכה, ובודאי פסול שם הולכה בפסול מחשבה, ורש"י קאמר לא זה שלאו אורח ארעא לפני ולפנים, אלא אפילו בהיכל ג"כ לאו אורח ארעא כנ"ל, ועוד דר"ש על כל החטאות הנשרפות קאי ואפי' של פר כהן המשיח, ושעירים הנשרפים, דליכא בהו לפני ולפנים וברור: ועוד תירצו התוס' באופן אתר בשם ה"ר חיים, דהאי פיגול מיירי בפסול דשלא לשמו, ולא משמע כן דשלא לשמו לא קרי ליה פיגול, דיקא נמי דקתני ושהזבח נפסל, ולא קתני ושהזבח מתפגל עכ"ל, והתוס' הזה בעצמו איתא ג"כ בזבחים (דף י"ד), ובמנחות (דף י"ד), ובגיטין (דף נ"ד), ולא הביאו הך דר"ח משום דהקשו עליו לא חשו לפירוש הזה. ואף דהתוס' דהכא ודהתם הקשו על הגמרא גופא דאין לומר פשט אחר בגמרא, מ"מ על רש"י ז"ל צ"ע דרש"י בגיטין פירש, ודלמא כי אמר בקול רם הריני מזה על מנת להקטיר אימורין חוץ לזמנו, וזה ודאי קשה מאד כיון דבפירוש איתא כאן בגמרא, דבפנים לא שייך פיגול, איך פירש רש"י ז"ל דאמר על מנת להקטיר אימורין למחר, וצע"ג על רש"י בזה, וצ"ל אף דאמר כך. אבל לא נתפגל בזה, כי רק נפסל בזה הזבח כפי' התוס' ולא חש לפרש בהדיא דסוף סוף נפסל וצריך להביא קרבן אחר:

ועוד איתא שם בגמ' (גיטין נ"ד) על מה דאמר ר' אסי שהתורה האמינתו לכהן בפיגול, אמר ר' יצחק בר ביסנא כה"ג ביוה"כ יוכיח דכי אמר פיגול מהימן, ומנא ידעינן דכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אלא לאו משום דמהימן, ופריך ודלמא שמעיניה דפגיל אי לאו דמהימן, אע"ג דשמעיניה נמי לא מהימן דדלמא לבתר הכי קאמר, ודלמא דחזיניה בפשפש קשיא, ודאי להלכה אין נ"מ בדין זה, דכל זה לדברי אביי דאינו נאמן אלא בשעת מעשה ממש, א"כ צ"ל דוקא דרך פשפש, אבל בלא"ה אינו מהימן, אבל לאנן דקיי"ל כרבא, כגון דאשכחיה ולא א"ל ולא מידי, ולבתר הכי אשכחיה וא"ל אז אינו נאמן, אבל אי אשכחיה תיכף בשעה שיצא ואמר פגלתי מהימן וכן פירש הרא"ש שם כשאמר לו ר' אסי לר' אמי משמיה דר' יוחנן מה אעשה שהתורה האמינתו, חזר בו, והיינו כרבא דקיי"ל כן, ולא חש על מה שהקשה לו דלמא חזיניה דרך פשפש, אלא כיון דאשכחיה בפעם הראשונה ואמר לו מהימן הוא, דעוד בעליו הוא, כיון דלא יכול לאמרה מקודם, ובקרבן נתנאל שם מפרש יותר דישנו עדיין בידו קרינא ביה, ואף דכבר שחט וזרק בפנים ובהיכל כיון דעדיין בידו לפסול הקרבן, דס"ל כמ"ד במנחות י"ז דשירים מעכבין ביוה"כ ויש בידו עדיין שלא ליתן השירים על יסוד מזבח החיצון, משו"ה בידו

מקרי, אע"ג דאותו פסול ראשון אינו עדיין בידו, דלא כמהרש"א שם עכ"ל, ופירושו שם תמוה מאד, דכל התנאים ס"ל דשירים לא מעכבי אפי' בחטאות הפנימיות, אלא ר' נחמיה יחיד הוא ולא קיי"ל כותיה, ואיך חפץ להעמיס בדעת רש"י דלא כהלכתא וצע"ג. מיהו נ"ל לתרץ לפע"ד שיהא בידו בשעה שיצא מבית קה"ק להיכל, ועוד לא פירשו העם מבין האולם לפרכת, דבשעת מתנות דלפני ולפנים פורשין מן ההיכל לבד, וטרם שנתן ההזאות בהיכל, דאח"כ צריכין לפרוש ג"כ מבין האולם ולמזבח, ואז אמר להם שפיגל בפנים, והתם ודאי בידו הוא, כיון דצריך עוד לתת ההזיות בהיכל ועל מזבח הזהב ודאי בידו מקרי, ועוד דאחר שנתן מתנות פר הראשון טרם שישחוט את השעיר, ויוצא לחוץ לשחוט השעיר, ושפיר יכול עוד לפגל, ואין לך בידו יותר מזה שיש עליו לעשות עוד הרבה עבודות שבידו הן, וצ"ע שלא פירש כהאי גונא אליבא דהלכתא ושפיר יהיה אליבא דרבא, ומה שדחקו ז"ל לפרש כך, משום דבגמרא אמר דרך פשפש, ודרך שם היו יכולין לראות בהיכל, דאלו לבית קה"ק צריך לראות דרך ליל, כדפירש"י ז"ל שם, ועוד דהתוס' כתבו דפשיטא דבכל העבודות שייך פיגול א"כ אף על העבודות שבהיכל אבל באמת נראה לומר דאפילו בהיכל משכחת לה טרם שנתן המתנות על מזבח הזהב נאמן לומר שפגלתי בהזאות הפרוכת ועודו בידו כל המתנות שעל המזבח ודוק:

ודע עוד דפיגול דאמרנו בכל מקום כולל בין מחשבת חוץ לזמנו, ובין מחשבת חוץ למקומו, רק דבמחשבת הזמן אם אכל חייב כרת ובמחשבת המקום פסול ואין בו כרת, וישנן בד' עבודות שחיטה, וזריקה, וקבלה, והולכה, כדאיתא בחולין פ"ב, ודלא כדמשמע לכאורה ממשנה ב' פ"ב דזבחים דלא חשיב אלא לזרוק דמו למחר, או להקטיר אימורין למחר, אלא במחשב ע"מ לקבל או להוליך דמו למחר ג"כ פיגול ועיין שם בתוס' רעק"א ז"ל ובפ"ב דחולין מ"ז, ומה דמיעטה תורה דפיגל בדבר הנעשה בפנים אינו פיגול, לכאורה משמע שניהם בין חוץ לזמנו ובין חוץ למקומו, אבל בגמרא לא נקט אלא ע"מ להקטיר אימורין למחר או לשפוך שירים למחר, ולא אמר ע"מ להקטיר האימורין חוץ למקומן, אבל באמת אין נ"מ כאן לזה הדין, כיון דע"כ לא מיעטה התורה בפיגול דחטאות הפנימיות אלא מכרת, אבל מ"מ פסול הוי מק"ו דר"ש דשלא שלמו כדפירש התוס' בד"ה בדבר הנעשה בפנים והבאתיו לעיל, א"כ אין נפקא מינה לדינא, דפשיטא שגם חוץ למקומו פסול ג"כ במחשבה מק"ו הנ"ל, א"כ לכאורה ק"ל מאי דוחקא להר' חיים לאוקמי פיגול של כ"ג ביוה"כ בשלא לשמו, והקשו עליו התוס' דשלא לשמו לא קרוי פיגול אלא פסול, הא איכא לאוקמי בשלא במקומו חשב וג"כ פסול, וצ"ל דר' חיים סובר דבחטאות הפנימיות ליכא פיגול וגם פסול אינו, וכיון דסתם פיגול משמע שני

דברים חוץ לזמנו וחוץ למקומו, לכן כיון דמיעטה התורה משניהם מיעטה, דאין כאן פיגול, וגם פסול ליכא, ולא למד הק"ו דר"ש כנ"ל ודוק:

ב) חטאות הפנימיות יש להן צד קולא לענין פיגול, אבל יש בהן עוד צד חומרא, כמו דאיתא בזבחים (דף י"ד) והוא, שטבילת אצבע פוסלת בהן ומפגלת בהן, דאיתא שם בגמרא א"ר יהודא בריה דר' חייא שמעתי שטבילת אצבע מפגלת בחטאות הפנימיות, ועוד איתא התם תני חדא טבילת אצבע מפגלת בחטאת, ותניא אידך לא מפגלת ולא מתפגלת, ומסיק דבחטאות החיצוניות לא פיגל, וחטאות הפנימיות פיגל, וטעם הדבר דהפסוק וטבל לא נאמר בתורה אלא בחטאות הפנימיית אבל בחטאות הנאכלות לא נאמר וטבל אלא ולקח הכהן מדמה באצבעו, ומ"מ צריך טבילת אצבע גם בשאר חטאות, דולקח אאצבע דכתיב בתריה קאי, והחילוק בין "וטבל" ל"לקח" דהיכא דכתיב וטבל המחשבה פוסלת בו בשעת טבילת אצבע, אבל היכא דכתיב ולקח אף שצריך טבילת אצבע אין המחשבה פוסלת בשעת טבילה, כן איתא שם, וכן הוא במל"מ (פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות ה"ט) לא מפגלת אם טבל ע"מ להקטיר אימורין למחר, ולא מתפגלת אם שחט או קיבל ע"מ לטבול אצבעו למחר כן פירש"י ז"ל, ולכאורה נראה מזה כיון דמסיק דבחטאות הפנימיות מפגלת, דג"כ מתפגלת אם שחט או קיבל ע"מ לטבול אצבעו למחר, פיגול הוא לא ירצה, אבל במל"מ (פרק ב' הלכה ג' מהלכות פסולי המוקדשין) מפרש וז"ל ודע דאליבא דכו"ע טבילת אצבע אינה מתפגלת שאם שחט או קיבל או הוליך ע"מ לטבול אצבעו למחר לא חשיב פיגול, משום דלא הוי אכילת אדם ולא אכילת מזבח, ובריייתא דנקט ולא מהפגלת כדי נסבה, דליכא מ"ד דפליג עלה, אלא נקטינן לדוגמא בעלמא, כשם שאינה מתפגלת כך אינה מפגלת עכ"ל, והנך רואה דברייתא דקתני טבילת אצבע מפגלת לא קתני כלל ומתפגלת, דזאת ליכא כלל אפי' בחטאות הפנימיות, אכן הברייתא שניה תני לתרווייהו לא מפגלת ולא מתפגלת דקאי על החיצונות, והדין באמת כך הוא וא"ש, וכ"ת דגמירי דבד' עבודות. שייך פיגול בשחיטה, ובקבלה, והולכה, ובזריקה, אבל לא בטבילת אצבע אך נראה דטבילת אצבע בכלל הולכה היא,, ואף דהרמב"ם פסק דהולכה שלא ברגל לא שמה הולכה ואינה פוסלת, ומ"מ פסק דטבילת אצבע פוסלת, הלא הולכה שלא ברגל היא, ופירש במל"מ (פי"א מה' פסוהמו"ק הל"א) אפילו למ"ד דהולכה שלא ברגל לא שמיה הולכה, מ"מ טבילת אצבע מפגלת, וליקוט לבונה פסולה בזר, וטעמא דמלתא משום דלא סגי בלאו הכי עבודות חשובות הן ומצותם ע"כ כן שצריך ללקט הלבונה ולטבול האצבע, ול"ד להושטת יד לזרוק או להקטיר, דהתם הושטת יד לאו עבודה גופא היא, אלא סופא דהולכה היא,

והא דאצטריך בגמרא לומר דמטעם הולכה נגעו בה, וכן בטבילת אצבע מוכיח בגמרא דמטעם הולכה נגעו בה, משום דאנן לא למדנו מן התורה אלא שבד' עבודות נפסל הזבח, וכל עבודה שהיא חשובה דלא סגיא בלא"ה פוסל הזבח ומדמינן לה טפי למאי דמי ליה עיי"ש שהאריך, וכן הוא למסקנא דגמרא כל שהיא עבודה דלא סגיא בלא"ה עבודה חשובה היא, ומדמינן ליה למאי דמי טפי אע"פ שאינו דומה לו בכל צד, עכ"ל בקיצור: ויש לעיין בענין טבילת אצבע בחטאות הפנימיות דמפגל בהן היאך הוא, דהנה אחר ששחטן קיבל את דמן ונותנן למי שהוא ממרס בו, עד שמקטיר הקטורת דיום הכפורים, ובשאר חטאות הפנימיות לא ביום כפור הוליך תיכף הדם עם המזרק להיכל עד הפרוכת, ושם טובל באצבעו ונותן המתנות, כמו דאיתא ברמב"ם במעשה הקרבנות בחטאות חוץ שלוקח הכהן הדם במזרק ומוליכו אצל המזבח, ושם טובל אצבעו, אף כאן כן דמ"ש הוא, דמה בחטאות החיצוניות דשחטן בצפון המזבח קרוב למזבח אינו טובל שם אצבעו אלא מוליבו למזבח, כ"ש בדמים הפנימים איך יטבול אצבעו בעזרה, ונושא הדם באצבעו למרחוק עד אצל הפרוכת הרי יאבד את הדם מן האצבע, ועכצ"ל דמוליך את המזרק לפנים ושם טבל אצבעו, ואיך שייך פיגול בטבילת אצבע, דאם בפנים טבל אצבעו במחשבת פיגול בודאי לא פיגל, דמה בשעת זריקת הדם בפנים דהיה עומד בהיכל ומזה ואמר הריני מזה ע"מ להקטיר אימורין או לשפוך שירים למחר אינו פיגול, דלמדנו זאת משלמים שצריך שתהיה מחשבתו בחוץ ואיך יהיה טבילת אצבע דלא חשיבא יותר מהולכה מפגל בזה בפנים, ועכצ"ל שטבל בחוץ שלא כדין וחשב שם מחשבת פיגול, נתפגל הזבח, ואף דבודאי תיכף לטבילה צריך להזות בלא הפסקה, וגדולה מזו כתב החכם צבי דאפילו נתחלפו דמים בדמים לא יוכל להפסיק לשאול או להראות לאחיו הכהנים שיכירו לו, אלא מוטב שיתן שני פעמים, מלהפסיק, אף כאן ודאי אסור לו להפסיק, מ"מ אם אירע שטבל בחוץ ופגל נתפגל הזבח בזה, כנ"ל אף שלא פירשו לנו רבותינו בזה כלום, ומסתימת דבריהם נראה לכאורה שדוקא בהזיה לא פיגל בפנים, אבל בשאר עבודות לא, אבל נראה כמו שכתבתי, כשם שאין פיגול בפנים בהזיה אף בהולכה ובטבילת אצבע ג"כ הדין כן דמ"ש, כנ"ל ברור בעזה"י:

ג) הא דאין מחשבין אלא על דבר שדרכו לאכול או להקטיר, אבל אם חישב על דבר שאין דרכו לאכול או להקטיר לא פיגל, לא תימא שאינו פיגול בלבד אלא גם הזבח כשר, וכתב הרמב"ם (בפי"ד מה' פסולי המוקדשין הלכה ח') וכן אם חשב לאכול מפרים ושעירים הנשרפים בחוץ או למחר, הרי אלו כשרים עכ"ל, דהו"ל מחשב לאכול דבר שדרכו לשרוף ואין כאן מחשבה כלל, וכן בפרה אדומה ששחטה על מנת לאכול מבשרה

כשרה לפי שלא נאמר בה ריח ניחוח, ותמה ע"ז המל"מ שם למה צריך לטעם זה, הלא בכל הקרבנות נמי כשר בהני מחשבות, וכן תמה בתויו"ט משם הר' וואלף וורמייזא, ותירץ בתויו"ט ולי נראה דל"ק דה"ק דבפרה אין שום צד וסברא לפסול במחשבת לאכול, ואפילו לחכמים דפוסלת בשאר מחשבות כגון שמחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר כפי שפירש שם בתוס' חדשים, אפ"ה בפרה אין פוסלת שום מחשבה לאכול, דבדידה לא נאמר ריח ניתוח עכ"ל:

ד) בכל החטאות פוסל שלא לשמו ואפילו בחטאות הפנימיות, כמו שפירש הר' חיים בתוס' זבחים (מ"ה ע"ב) בכ"ג ביוה"כ יוכיח, דמוקי האי פיגול בשלא לשמו, ועד כאן מיאנו התוס' בזה הפירוש משום דשלא לשמו לא קרי פיגול, אבל בהדין הזה מודים דבין בחטאת יחיד ובין בחטאת צבור פסול שלא לשמו, ודלא כהרע"ב בפ"א דזבחים מ"א דכתב אבל קרבנות צבור שנשתטו שלא לשמן עלו לציבור לשם חובה, שהשחיטה מושכתן למה שהן ראוין לו, דליתא כמו שתמה בזה שם הגאון רעק"א זצ"ל, וז"ל ותמיה לי על הרע"ב והרמב"ם הא להדיא מבואר בסוגיא (דף ד') דשינוי קודש ישנו בציבור כביחיד, אלא דשינוי בעלים לא שייך בקרבן ציבור דכולם בעלים הם וצע"ג, ועיין במהרש"א ביצה (דף כ') דנקט בפשיטות ג"כ דבקרבן ציבור אין דין דשלא לשמו, ובמחכ"ת אינו כן עכ"ל בהגהות רעק"א ז"ל, וכן הקשה בשער המלך בפט"ו מהלכות פסולי המוקדשין שרש"י בעצמו כתב במנחות דאם שחטו כבשי עצרת בשבת שלא לשמו לא יזרוק, וכיון דנדחה מקרבן ציבור תו לא ידחה אח השבח, ועוד דמברייתא דביצה שם מוכח דאם היה שבת שלא יזרוק, הא הו"ל קרבן ציבור וק"צ דותה שבת, אלא ודאי דגם בק"צ פסול שלא לשמו:

וכיון שזכינו לדין דבק"צ נוהג ג"כ שינוי קודש, נבאר איזה דינין הנוגעין לזה, חטאת ששחטה לשם זבת אחר, כגון ששחטה לשם עולה, או לשם אשם פסולה, אבל אם שחטה לשם תולין כשרים, והמל"מ כתב כללא דשינוי קודש בזה"ל: ודע דאליבא דכו"ע בין שינוי קודש בין שינוי בעלים לא הוי שינוי אלא בד' עבודות, אבל אם חשב בשעת שחיטה או קבלה או הולכה או זריקה להקטיר שלא לשמו, בין שינוי קודש בין שינוי בעלים לא הוי שינוי, דכי היכי דמחשב בשעת הקטרה לא הוי מחשבה, ה"נ אפילו מחשב בד' עבודות לשעת הקטרה לא הוי מחשבה לענין שלא לשמה, ודוקא למחשבת זמן או מקום אתרבי הקטרה ושפיכת שירים למחשבה בד' עבודות להקטיר אימורין או לשפוך שירים חוץ לזמנו או חוץ למקומו, דמקרא דאם האכל יאכל מרבינן מיניה אכילת אדם ואכילת מזבח, ואכילת מזבח הוי זריקה והקטרה ושפיכת שירים, אבל

מחשבה שינוי השם לא הוי אלא בד' עבודות עכ"ל: ה) מחשבה דשלא לשמו פסול אף בחטאות הנשרפות, ואף דמחשבת פיגול ליתא בהן כגון אם היה עומד בפנים ואמר ע"מ להקטיר בחוץ, או היה עומד בחוץ ואמר הריני שוחט להזות מדמו למחר אינו פיגול, אבל לענין שלא לשמה איתא אפילו בכהאי גונא, כגון אם עומד בחוץ ושוחט ע"מ להזות בפנים שלא לשמה נפסל הזבח כמו שאמרנו, וטעם הדבר הוא דפסול פנים לענין פיגול אנו למדנו מדכתיב בפר כהן משיח כאשר יורם משור זבח השלמים, וכי מה למדנו משור זבח השלמים פירש"י משלמים למדנו אימורין, הרי אף בזה מפורשין כולן, חלב וכליות ויותרת הכבד, אלא לא בא להיקש הזה אלא ללמד על הפיגול שהוא למד בכל הקדשים משלמים, ובא ללמדך על אלו שאין פיגול נוהג בהן אלא כשלמים, מה שלמים בעבודת חוץ, אף אלו בעבודת חוץ, א"כ דוקא פיגול למדנו משלמים שצריך להיות דוקא בעבודת חוץ כשלמים, אבל לענין שלא לשמו ישנן פסוקים אחרים בחטאת, א"כ אין נ"מ מחוץ לפנים, כשם שעבודת חוץ צריך להיות לשמו, אף עבודת פנים כן כדאיתא בזבחים (דף נ"ז ע"ב) ושחט אותה לחטאת שתהא שחיטה לשם חטאת, וכתיב ולקח הכהן מדם החטאת עד שתהא קבלת הדם וזריקתו לשם חטאת, וכפר עליו הכהן שתהא לשם בעלים, אשר חטא לשם אותו החטא וכולן לעכב, דלמצוה לא גרע משלמים והקישן הכתוב, ואף דסוף סוף למדנו משלמים, נ"ל דלא דמי דבשלמא התם בפיגול כולא. מלתא ילפינן משלמים צריך להיות דוקא כשלמים על מזבח החיצון, אבל כאן בגופא כתיב קרא ורק לעכב ילפינן משלמים, לכן אינו צריך להיות דוקא כשלמים, דומיא לזה כתבו התוס' שם דחטאת חלב למד בהקישא משלמים למצוה והאיך ילפינן שאר החטאות במה הצד, הא איבעיא הוא אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב, לאו פירכא היא כלל, דכולהו חטאות נמי ילפינן למצוה משלמים, ולעכב הוא דילפינן בשאר חטאות דכתיב בהו עיכובא בגופייהו עכ"ל, אף כאן כן כנ"ל ברור:

ועוד כתבו התוס' שם לתרץ קושיא אחרת, דבפר העלם דבר של ציבור כתיב חטאת הקהל הוא ודריש מינה בת"כ שפסול שלא לשמו, א"כ אשכחן ציבור וגם פנימי לעכב, ולמצוה ילפינן משלמים עכ"ל, והשתא ליכא למיפרך שלמים שאני שפוסל בו פיגול בכל עבודותיו אבל בחטאת הפנימית אינו פוסל בו פיגול בכל עבודותיו, דאם זרק הדם בפנים אינו פיגול, דסברא הוא דלמצוה בעינן לשמה בכל הקרבנות ולא צריך קרא להכי, אלא ודאי מה שגלתה תורה בחטאות בין בפנים בין בחיצון לעיכובא הוא כנ"ל ברור:

ו) ועכשיו נבאר הקרבנות של יוה"כ מה דינן לענין פיגול ושינוי, הנה שעיר המשתלח אף כי חטאת קריא רחמנא, מ"מ אין בו שום דין של שינוי, דאין בו לא שחיטה, וכן

שאר העבודות שפוסל בהן מחשבה רעה פר של כ"ג חטאת הוא, ושעיר הפנימי ג"כ חטאת הוא ושעיר החיצון חטאת הוא, ובחטאת שלא לשמו לא רק שלא עלו לבעלים לשם חובה, אלא אפילו הקרבן פסול הנה שני שעירי חטאות קרבנות ציבור גמורים הם ופוסל בהם דוקא שינוי קודש, אבל לא שינוי בעלים, דבק"צ אין שינוי בעלים, אבל בשינוי קודש פסול גמור הוא ומוציאין אותן לבית השרפה, אבל פר של כ"ג אף דרחמנא הפקיר אותו לכל אחיו הכהנים ויש להן חלק בו, ואין עושה תמורה ואין בו דין מיתה כקרבן יחיד, מ"מ לא מיקרי קרבן ציבור והא דדוחה שבת ויוה"כ מפני שקבוע לו זמן ופוסל בו בודאי שינוי בעלים, ודוקא ששוחט לשם ישראלים, אבל לא כהנים אם שחט לשם כהנים לא מיפסל אף דשלו הוא, אבל רחמנא הפקיר לו לכל אחיו הכהנים ומותר לכתחלה לשחוט בעדו ובעד ביתו אם לא אמר ששוחט בעד אחיו הכהנים, ואם אמר הנני שוחט אח הפר הזה בעדי ובעד אחי הכהנים אינו שינוי בעלים, ואם אמר ששוחט דוקא בעד אחיו הכהנים ולא בעד עצמו, אף כי הוא ג"כ כהן מ"מ העיקר שלו והם מתכפרין מקופיא, והוא לדעתי שינוי קודש, ויחר הקרבנות של יום זה חוץ מאלו כולם ק"צ כדין עולות, דשינוי בעלים אין פוסל בהן כלל, אבל שינוי קודש נהי דלא עלו לבעלים לשם חובה, מ"מ אם שחט אותן בזה השינוי אינן פסולין וזורק את דמן, אבל אלו קרבן יחיד גמור הוא, ופוסל שלא לשמו בין בשינוי בעלים בין בשינוי קודש שלא יעלה לבעלים לשם חובה כדין עולה, מ"מ הזבח כשר לזרוק דמו כדינו, כנ"ל ברור: ז) ודע עוד דלפסול הזבח במחשבה רעה להרמב"ם אפילו במחשבה גרידא פוסל, אבל רש"י ותוי"ט וסמ"ק ס"ל דדוקא באמירה, ובשביל זה המחשב במוקדשים מחשבה רעה לוקה, דאלו במחשבה גרידא מלקות מיהו איכא, כן פירש במל"מ הלכות פסולי המוקדשין:

ח) ועוד למדתי מדברי הרמב"ם ז"ל שם, דהחטאת והפסח ששחטן בין בשינוי קודש בין בשינוי בעלים, פסול בד' עבודות, אבל להרב מל"מ יש חילוק, דשינוי בעלים ליתא אלא בזריקה, כגון ששוחט או מקבל או הוליך ע"מ לזרוק, משום דלא שייך אלא בכפרה וכפרה לא הוי אלא בזריקת הדם, אבל שינוי קודש כגון ששוחט חטאת לשם שלמים פסול בכל הד' עבודות וכן פירשו התוס', ויש להסתפק אליבא דתוס' דסוברים דשינוי בעלים אינו אלא בעושה עבודה ע"מ לזרוק שלא לשם בעלים, אבל בעבודה אחרת אינו פוסל שינוי בעלים אם הוי דוקא לפסולא כגון פסח והחטאת ששחטו לא לשם בעלים כשרים, אבל לא עלו לבעלים לשם חובה, או דלמא כיון שלא חשב בשעת זריקה שלא לשם בעלים רק בעבודה אחרת חשב לא הוי שינוי כלל ועלו לבעלים לשם חובה, ומ"מ מסיק וכתב נ"ל דכי היכא דאינו פוסל ה"נ דעולה לבעלים עכ"ל, ועוד כתב דבין בשינוי

קודש בין בשינוי בעלים, הא דמחשבין מעבודה לעבודה, הוא רק באחד מג' עבודות לזריקה, אבל משחיטה לקבלה לא, וה"ה בכל שאר עבודות חוץ מזריקה אין מחשבין מעבודה לעבודה כן כתבו התוס':

ט) קטן אין לו מחשבה, אפילו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ה"ז פסול, דאין לו מחשבה להקל אלא להחמיר כגון ששחט ע"מ לזרוק דמו אחר שתשקע החמה כו' הזבח פיגול, (הרמב"ם פ"א ממוקדשין וכפי פירוש הכ"מ שם) ומבאר המל"מ בפי"ד ה"ב דאם שחט הקטן ולא היה מחשבתו נכרת מתוך מעשיו וחשב מחשבת פיגול דלא הוה פיגול, משום דדוקא היכא דמחשבתו נכרת מתוך מעשיו אמרינן דהיכא דנפק מיניה קולא אמרינן דיש לו מחשבה, ואזלינן לחומרא, אבל היכא דאין מחשבתו נכרת מתוך מעשיו אף דאתי לידי קולא אמרינן דאין לו מחשבה, וא"כ השחיטה פסולה ושוב אינו מפגל, ע"כ פיגול זה של הקטן מדרבנן, דמן התורה כיון דהשחיטה פסולה אין כאן פיגול, וי"ל דנ"מ לענין טומאה שאם חישב הקטן מחשבת פיגול מטמא את הידים, ע"כ כוונתו בקיצור:

דרוש מג

דין בעלי חיים אי נדחין:

א) רב סבר בעלי חיים אינן נדחין, ור' יוחנן סבר בעלי חיים נדחין, והלכך שני שבזוג שני יקרב:

ב) ר' יוסי סבר בעלי חיים אין נדחין, דס"ל אצל פסח המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחחיו ואח"כ נמצא הראשון והרי שניהן עומדין איזה מהן שירצה יקרב, ר' יוסי אמר מצוה בראשון, ומוקי לה בגמרא דר' יוסי ס"ל אין בעלי חיים נדחין, מכלל דחכמים דר' יוסי ס"ל דבעלי חיים נדחין: ג) סתמא דמשנה דיומא ס"ב ע"א באם של שם מח, זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואידך כדקאי קאי, ופירש"י בקדושתיה קאי, ולא אמרינן ידחה, ש"מ דס"ל בע"ח אינן נדחין, אבל ר' יהודה שם דס"ל מת המשתלח ישפך הדם ס"ל דבע"ח נדחין משו"ה ימות המשתלח:

ד) ר"א ור' שמעון דס"ל (שם ס"ה ע"א) בפר ושעיר של יוה"כ דנאבדו והפרישו אחרים תחתיהן, עו עד שיסתאבו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת ציבור מתה, לא נתבררו דבריהם אם הראשונים או השניים יקרבו, ולא נודע איך פסקו אם בע"ח נדחין או לא, והרמב"ם ז"ל שכתב דין זה והתנה שהראשונים יקרבו, דאזל, לשיטתו דפסק כר' יוסי דמצוה בראשון שיקרב, אבל סברותיהם בעצמם לא גילו לנו:

ה) הגרסא האמיתית בהרמב"ם צ"ל כן, המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו פסח, ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים (פ"ד מהלכות ק"פ ה"ד), וטעם הדבר דאף דס"ל להרמב"ם ז"ל דבע"ח אינן נדחין א"כ יקרב הוא עצמו שלמים (וכן הקשה הכ"מ שם, ומשבש הגרסא), משום דנקיבה לפסח הוי דחויה גמורה, דלעולם נקיבה לא חזיא להקרבן שהופרשה לשמו, וכמ"ש התוס' ביומא (ס"ד ע"ב) בד"ה ברייתא, וכן אסברה הלחם משנה בטעמו של הרמב"ם ז"ל:

ו) גר שהפריש קרבן פסח עד שלא נתגייר, ועבד עד שלא נשתחרר יקרב הקרבן שהפריש בעצמו לפסח משום דאין בעלי חיים נדחין. וכן פסק הרמב"ם ז"ל, ולכאורה הוי התם דחויה גמורה, דכשהוא עכו"ם או עבד אינו ראוי לפסח כלל, והוי כמו המפריש נקיבה לפסחו דכתבו התוס' דהוי דחויה גמורה, י"ל דשאני הכא הואיל ובידו לתקן ולגייר עצמו אינו דיחוי גמור, ובעבד, מ"מ הוא דבר שאפשר לבוא לאחר זמן דכשישתחרר יהיה חזי, והלכך לא הוי דחויה גמורה, אבל נקיבה לפסח לא חזיא לעולם, וג"כ לא אפשר שתהא לפעמים ראוי, כן אסברה הלח"מ (בפ"ד מהלכות ק"פ) סברת התוס' זבחים (דף י"ח), ועוד נ"ל דבעבד אם יתנו לו מעות ע"י אחר נוכל לפדותו והוי שפיר ראוי:

ז) אבל גרסת הרע"ב והתויו"ט (פסחים פ"ט מ"ז) המפריש נקיבה לפסחו או זכר בן שתי שנים יפלו דמיו לנדבה, פי' נותנים לתיבה שבמקדש ומקריבין בהן עולת נדבה, אף דנקיבה לפסח היא עצמו מומן, הואיל ולא חזיא למילתה, כדפירש"י דקבעיתו ההפרשה, והרי הוא כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב אלא דמיו כדמפרש שם התויו"ט:

ח) המפריש נקיבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אשם, ואף דלא חזיא אלא לדמי, מ"מ הואיל ונחית לה קדושת דמים נחית לה נמי קדושת הגוף להא מילתא דבעינן מום (חמורה פ"ג מ"ד), ופירש בתוי"ט פסחים (פ"ט מ"ז) דכאן לא הו"ל דחויה בידים, דכיון דדרך הקדש דחי לה לא מקרי כ"כ דחוי בידים בין באשם בין בפסח הדין אחד, אלא דהמשנה דפסחים ס"ל דבע"ח נדחין, ובזה שהמעות נופלין לנדבה, זה הוא דחיותה, לכן פסק הרמב"ם גם בפסח יביא בדמיו פסת, דכיון שמביא אח"כ פסח בדמיו אין זה דחויה. והוא ס"ל בע"ח אין נדחין, אבל אם יפלו דמיו לנדבה כגרסת המשנה הו"ל דחויה, דהמשנה בפסחים כמ"ד בע"ת נדחין, והמשנה שבאשם כמ"ד דבע"ח אינן נדחין, ולרש"י בגמ' הפירוש במאי דקאמר הגמרא בע"ח נדחין היינו דזה דלא קרב הוא עצמו שלמים אלא ירעה ויביא בדמיו שלמים זה הוא דחייתו, לפ"ז הדין להלכה דס"ל דאין בע"ח נדחין, המפריש נקיבה לפסחו הוא עצמו קרב שלמים וכש"כ דלא

אמרינן ירעה ויביא בדמיו שלמים, וכן בש"כ דלא אמרינן ירעה ויפלו דמיו לנדבה, אבל החכ"ץ בתשובה מ"ה דחה כל דברי התויו"ט הללו, ופירש דלעולם הרמב"ם ס"ל כרש"י דהמשנה דפסחים אתיא כמ"ד בע"ח נדחין דלית הלכתא כוותה, והא דפסק דהמפריש נקיבה לפסחו. שאם לא נפלה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים טעמא רבא אית בה, והוא משום דבעל כרחך ניתק לרעיה כדי שיביא בדמיו פסח אף שאח"כ הקריב פסת אחר תחתיו לא פקע שם רעיה מיניה, ועוד מידי דהוי אאשם שניתק לרעיה, דאף שסופו להביא בדמיו עולה והוי לן למימר דהוא עצמו יקרב עולה, אפ"ה אמרינן דימכר ויביא בדמיו עולה, אבל הוא גופא לא, גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה, כדפירש"י שם דאי אפשר לשנות לזבח אחר כל זמן שזה עומד לשמו, והוא הטעם בנקיבה זו, או בן ב' שנים, שדמיהם עומדים לקרב לשם פסח ואי שרית ליה אחר הקרבת פסח להביאו שלמים טעי ומייתי ליה לשם שלמים אפילו קודם הקרבת הפסח וזה לא יתכן עכ"ל:

ט) מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והב' יקרב שלמים. מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקריב שלמים וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי תמורה זו תקרב שלמים אבל מצאו קודם שחיטה זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שבארנו אם המיר בזה הנמצא בין קודם שחיטה המופרש תחתיו בין אחר שחיטה אין תמורתה קריבה אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיה שלמים לשון הרמב"ם בפ"ד מה' ק"פ ה"ו ושם בהשגות א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים ופירושו דכיון ששניהן עומדין הרי קבעתו שעת שחיטה ונמצא שדחאו בידים וכדפירש"י ז"ל, ותליא בשחיטה ולא בחצות כרבה דס"ל הכי בפסחים, וגם התמורה אינה קרבה רק בשנמצא אחר שחיטה שאפילו הפסח לא נדחה, אבל נמצא קודם שחיטה כיון שהוא עצמו נדחה, אע"פ שתמורתו לא נדחה בידים, אינה קריבה שהרי מכח קדושה דחויה באה (כן הוא להראב"ד ולרש"י), ומה שפסק הרמב"ם דיקרב איזה מהן שירצה, אע"פ דבפר ושעיר של יוה"כ הדין שהראשון קרב, כתב הלח"מ בהלכות עבודת יוהכ"פ, הטעם מפני שחטאת באה לכפרה חמיר ולכן הכל מודים שמצוה בראשון, ולהחכם צבי הטעם כיון שבין שלמים בין פסת הן עצמן קרבין, וישנן בשלמים עוד מצות יתירות שאינן בפסח דטעון סמיכה וחזה ושוק, ותנופה ומתן ב' שהן ד', לכן איזה מהן שירצה יקדים כמו שבארתי לעיל סימן ל"ו, והתוס' דפסחים (דף צ"ו ע"ב) כתבו דאפילו, לרב דאמר אין בעלי חיים נדחין מ"מ כאן רועה דדוקא שלא דחאו בידים כגון נטמאו הבעלים או שמשכו ידיהם אינו נדחה אבל כאן דדחאו בידים, שהרי בשעת שחיטה הפסח היה

עומד לכן ירעה, וכתב התויו"ט דלא כרש"י דס"ל דהמשנה הזאת אתיא כמ"ד בעלי חיים נדחין, דהא הרע"ב והרמב"ם פסקו ג"כ לזו המשנה, והן ס"ל דירעה הוא אפילו למ"ד בע"ח אינן נדחין דס"ל דירעה לא הוי דחוי ודיחוי לא הוי רק כשיפלו דמיהן לנדבה, וכבר כתבתי דהח"צ דחה זאת דלעולם בע"ת אינן נדחין ולית הלכתא כהמשנה דפסחים דאתיא כמ"ד בע"ח דאין ורק שאני הא דיומא כיון דהוא עצמו אפשר להקריבו שהרי חטאת הוא וגם למיתה לא אזיל, דחטאת ציבור לאו למיתה אזיל וע"כ תרעה, אבל בהפריש ב' פסחים השני קרב שלמים לדידן דקיי"ל בע"ח אינן נדחין, ושפיר כתב הרמב"ם מצאו אחר ששחט פסחו ה"ז יקרב שלמים דבע"ח אינן נדחין, אבל להראב"ד ס"ל כרש"י דתמיד רועה מפני שדחאו בידים:

י) בהמת השותפין שהקדיש אחד מהן חציה שלו, וחזר ולקח חציה האחר ה"ז קדושה וקריבה, אע"פ שמתחלתה דחויה היתה כשהקדיש החצי אין דיחוי מעיקרו דיחוי, ואע"פ שהוא קדושת דמים, הואיל והוא בע"ח אין בע"ח נדחין והרי נראת כולה להקרבה לפיכך תקרב ועושה תמורה (הרמב"ם פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"ב), והטעם דאזיל לשטתיה דפסק כרב דדוקא לר' יוחנן אינו קרב דאית ליה בע"ת נדחין כן כתב הכ"מ, וכתב הלח"מ אף דבמפריש נקיבה לפסחו פסק דיביא בדמיה שלמים לאו משום דבע"ח נדחין, דהתם הוי דחוי גמורה דלעולם נקיבה לא חזיא לקרבן פסח כדכתב התוס', ואף דקיי"ל דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי זה גרע דלא ראוי כלל לקרבן זה: א) עשיר שהפריש קן למכרה וליקח בדמיה בשבה או שעירה והעני, יביא קן זו אע"פ שהיא קדושת דמים שהיא נדחית ולמה לא נדחית, מפני שדיחוי מעיקרו אינו דיחוי, והרי נראה לו קן זו עתה (הרמב"ם פ"י משגגות הלכה י"ג) ועל שני הדינים הללו תמה הכ"מ בשם המאירי שכתב בשניהם ואע"פ שהיא קדושת דמים שהיא נדחית דאדרבה משום דהוי קדושת דמים הוה ראוי לומר שלא נדחה כדאמרו בגמרא, וש"מ קדושת דמים נדחית משמע דהסברא הוה שלא תדחה, ותירץ דלא כתב רבינו למעט קדושת הגוף, אלא ה"ק אע"פ שיש בה קדושה פורתא מיהא, וכיון דיש בה קדושה ראוי שתדחה, וכ"ש אם היה קדושת הגוף שהיה ראוי שתדחה:

יב) ר' יוחנן דס"ל בע"ח נדחין ס"ל אפילו הכל ביחד דהיינו אפילו בדיחוי מעיקרו וגם בקדושת דמים כגון בהמת השותפין דבה יש הכל ביחד שהיא בע"ח, ועוד דדיחוי מעיקרו הוא דמיד שהקדישה לא נראית הבהמה זו להקרבה, ואיכא מ"ד דאין דיחוי אל בנראה ונדחה, מ"מ איהו פליג וס"ל דדיחוי מעיקרו ג"כ הוי דיחוי, ואף בקדושת דמים כגון בהמת השותפין שמתחלה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדשו דמי

חליה, מ"מ ס"ל דחל עליה תורת דיחוי. ולא אמרינן דאין דיחוי אלא בדבר שהוקדש לגופו לקרב (רש"י קדושין דף ז') ולכאורה דיחוי מעיקרו ודיחוי בדמים אחד הוא, וי"ל דמ"מ משכחת דיחוי מעיקרו אע"פ שהקדיש קדושת הגוף, כגון אכל חלב והפריש קרבן ועבד ע"ז, ואפילו הפריש אח"כ ג"כ הוי דיחוי מעיקרא בקדושת הגוף, וכן משכחת לה ג"כ קדושת דמים ולא תהיה דיחוי מעיקרא כגון המפריש נקיבה לפסחו וילדה זכר, והוי קדושת דמים דאין פסח באה מנקיבה, ולא הוי דיחוי מעיקרו שהרי הולד ראוי להקריב כן פירשו התוס' שם קידושין (דף ז'), ומזה נלמוד דלרש"י ותוס' בקדושת הגוף יש לומר יותר דנדחין מקדושת דמים, דראוי לומר אצלה שלא ידחו, אבל להרמב"ם מאי דאמרינן בכל הש"ס יש דיחוי בדמים, ה"פ בקדושת הגוף החמורה בודאי אין דיחוי אבל בקדושת דמים הקלה יש דיחוי, ולפ"ז מה דאיתא בס"פ קדשי קדשים בקדושת הגוף, דשם פריך הגמרא לר' יוחנן דמיירי בכל הקדשים שהיו עד שלא נבנה מזבח, ופריך דיחוי מעיקרא נינהו, אתיא כפשטיה דגם ר' יוחנן מודה דבקדושת הגוף דיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי, אבל בקדושת דמים ס"ל לר' יוחנן דדיחוי מעיקרו הוי דיחוי, וס"ל ג"כ לר' יוחנן דוקא בהפריש קרבן קודם שנעשה מומר הוא דלא הוי דיחוי, דלא כפירוש התוס' דאף שהפריש אחר שנשתמד ג"כ ס"ל לר' יוחנן דלא הוי דיחוי (לחם משנה בפט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד):

יג) מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין, בין שנשחטו בשעת פגימתן, בין שנשחטו אחר תיקונו לר"י דס"ל בע"ח נדחין, אבל לרב דס"ל אין בע"ת נדחין אותן שנשחטו לאחר שתקנו המזבח כשרין, כן פירש"י כדאמרינן לעיל דאפילו קדשים חיים שהיו בעת פגימתן פסולין לר' יוחנן, אבל להרמב"ם קראו לחיין ג"כ דחוין מעיקרן ואינן פסולין לכ"ע, אבל השחוטין הן נפסלין, וז"ל בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כ"ב, מזבח שנפגם נפסלו כל הקדשים שהיו שחוטין במקדש שעדיין לא נזרק דמם, שהרי אין שם מזבח לזרוק עליו שנאמר וזבחת עליו את עולותיך וכו' כלומר תזבח והוא עומד כתיקונו לא פגום, אבל קדשים חיין שהיו שם בעזרה כשנפגם לא נפסלו, אלא כשיבנה מזבח יקרבו שאין בע"ח נדחין, הקדיש בהמות עד שלא נבנה המזבח, כשיבנה מקריבין אותן, שהדיחוי מעיקרו אינו דיחוי, ואף דס"ל ז"ל דבע"ח אינן נדחין למה צריך לטעם דדיחוי מעיקרו, הלא בזה גם ר' יוחנן מודה, והוא ז"ל פסק כרב, וי"ל דאמר טעמא שיועיל אף למנחות (לת"מ שם), ולי נראה דבודאי אין נ"מ לדידן, אבל הרמב"ם אחז לשון הגמרא כדרכו אף שאין נ"מ לדינא, דדרכו לאחוז לשון הגמרא בשלימות כנ"ל:

יד) הרמב"ם פסק דהא דאין בע"ח נדחין לאו דוקא בדיחוי מעיקרו, אלא אפילו בנראה ונדחה, מ"מ חוזר ונראה, דפסק בפ"ג משגגות הלכה ח' וז"ל מי ששגג והפריש חטאתו, ואח"כ נעשה מומר וחזר בתשובה או נשחטה וחזר ונשתפה, אע"פ שנדחה הקרבן בינתים ה"ז חוזר ונראה שאין בע"ת נדחין לפיכך יקריבנה היא עצמה, וכשם שאם נולד בו מום עובר ונתרפא חזר לכשרותו, כך אם נדחו הבעלים וחזרו ונראו יקריב, ואע"פ שבהרבה מקומות נתן טעם לדיחוי מעיקרא, משום דחפץ לחת טעם מרווח אבל ה"ה בנראה ונדחה וחזר ונראה (לח"מ שם):

עו) בעיר הנדחת דכולם נעשו מומרים, כל הקדשים שלהם נדחים משום זבח רשעים תועבה, אבל בדמי הקדשים פליגי ר' יוחנן ור"ל בסנהדרין (י"ב ע"ב) דלר"י אפילו דמיהם אינם קרבים משום זבח רשעים, אבל ר"ל ס"ל ה"מ היכא דאיתנהו בעינייהו, אבל בדמיהם כי אשתני אשתני, פירש"י ליכא הכא זבח רשעים תועבה, ואף דקיי"ל דבע"ח אינן נדחין כרב, מ"מ בהא פסקינן כר' יוחנן, כדפסק הרמב"ם בפ"ד מע"ז קדשי מזבח ימותו דזבח רשעים תועבה, והראב"ד פסק שם דשלל שמים נינהו, ולא חל עליהם האיסור, ופירש שם בכ"מ דסבירא ליה להרמב"ם ז"ל דבהמת עיר הנדחת מקרי ואריא דהקדש הוא דרביע עלייהו, וכיון דנסתלק אריא דהקדש חל עליה מיד איסור עיר הנדחת עכ"ל, ורש"י בגמרא שם פירש טעמא דר' יוחנן דס"ל דאף דמיהן אסור, נהי דלא קרינן ביה את כל בהמתה לפי חרב דהא לאו בהמתה הוא, אלא בהמת שמים, אלא מאיסוחא הוא להקריבן קרבנות של רשעים הללו שהודחו, הלכך ימותו וכונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן שעורין עד שכריסן נבקעת ואפילו דמיהם אסור והכי ס"ל ג"כ הרמב"ם, ופירש במל"מ דאף דר' יוחנן ס"ל בכל מקום דבפ"ח נדחין ולמה ליה לטעמא דזבח רשעים תועבה, ותירץ דס"ל לר' יוחנן דהאי טעמא הואיל ואידחי אדחי לא מהני אלא לגוף הקרבן שלא יקרב אך לדמיו לא מהני, אבל טעמא דזבח רשעים מהני אפילו לדמיו, ויש דיחוי בדמים לר' יוחנן אין הפירוש שכל דבר שנדחה נדחה גם דמיו, אלא הכוונה דיש תורת דיחוי בדבר שאינו קדוש אלא לדמיו, דלא כהתוס' דס"ל ששניהם נדחו תמיד, ומאי דמוקי בגמרא הטעם של ר"ל מטעם דזבח של רשעים קריבין דמיהן, דלמא ס"ל לר"ל דבע"ח אינן נדחין, י"ל כיון דאנשי עיר הנדתת אפילו לאחר דאקטלו אין להם כפרה משום דבדינא מקטלי, משו"ה לא אמרינן בהו ירעו דזבח רשעים תועבה, אבל דמיו כיון דאשתני אשתני, וכתב עוד המל"מ שם דר' יוסי ור' יוחנן תרווייהו ס"ל הואיל ואדחי אדחי, ואף דאנן קיי"ל דבע"ח אינן נדחין, מ"מ כיון דאחר הקטלה אין להם כפרה קרינן בהו זבח רשעים תועבה, וגם לדידן אין מקריבין אותן עכ"ל: קונטרס קטרת

הסמים מבאר רמזי הקרבנות. כלי המקדש והמינין שנעשו בהן בגדי כהונה מה מרמזין ומכפרין וכן יתבאר רמזי שאר עבודות כל המינים שנעשו מהן כלי המקדש והבגדים הקדושים מזכירין זכות אבות וכנסת ישראל כדאיתא במדרש זהב זה אברהם שנבחן באש כזהב בכור, וכסף זה יצחק שנצרף ככסף ע"ג המזבח, ונחשת זה יעקב שנאמר נחשתי ויברכני וגו', וזה להזכיר זכות ג' אבות, זאת התרומה זו כנסת ישראל שהיא תרומה כד"א ראשית תבואתה, זהב וכסף זו כנסת ישראל, כד"א כנפי יונה נחפה בכסף וכו', תכלת זו כנסת ישראל, שמקיימינן תכלת בציצית, ותולעת שני, זו כנסת ישראל שנאמר אל תיראי תולעת יעקב, ואיתא בגמ' למה נקראו שמן בגדי שרד, שאלמלא בגדי כהונה לא נשתייר מישראל שריד ופליט, ורש"י פירש שהקרבנות מכפרין, אבל המהרש"א ז"ל פירש שבגדי כהונה בעצמן מכפרין כמו דאיתא בעירוכין ובזבחים, ועוד במדרש עשיתם לפני יריעות עזים אני מגין עליכם לעוה"ב שנאמר וברא ד' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם, עשיתם כפורת אני מכפר עליכם (פי' "כפרת" אותיות "כפר ה") עשיתם שלחן אני מציל אתכם מן הערוכה (זה גיהנם דכתיב ביה כי ערוך מאתמול תפתה) ואערוך לפניכם שלחן לעתיד לבוא, עשיתם לפני מנורה אני מאיר לך שבעתים שנא' והיה אור הלבנה וכו' שבעתים ופי' נוד שבעה קני המנורה) עשיתם לפני ארון שהתורה נתונה בתוכה, אתן לכם שכר טוב הצפון שאין בה הפסק שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, הרי שכלי המקדש מצילין מן הגיהנם, ומכניסין לגן עדן אשר צפון לעוה"ב, וכן הכל מגין ומכפר כמו שאבאר בעזה"י אחת אל אחת:

המזבח ואשו ומערכותיה ושני גזרי עצים והקרבנות של תמיד מה מכפרין ומרצין ומרמזין:

המזבח שנקרא מזבח כפרה, ונקרא מזין ומזיח, (בכתובות דף י"ב) ופירש במהרש"א מזין בהקרבנות ומזיח גזירות רעות בהקטרת, מזין כלומר בזכות הלחם של מזבח ניתן לנו לחם ומזין אותנו וברבה ויקרא מזבח ר"ת מחילה זכות ברכה חיים וגורם השפעה לעולם בכל המינים שמהם הקריבו ע"ג, כמו מן הבקר והצאן ואילים גדיים וכבשים, ובזכות הקרבנות נחרבו אלו מינים הטהורים לרוב וכן מביאין יין ושמן ותורין ובני יונה, והמנחות מחיטין ושעורין, ובזכותם נתרבו הפירות והתבואות, וכן איתא בגמרא פסחים (דף מ"ב) כשהיו מקריבין הנסכים מיהודה לא היתה יינם מחמיץ, והעופות נתרבו, ואחד היה מקריב שני תורין, וד' תורין היה צד, ושנים האחרים היו למאכלו ומתפרנס מזה כל ימיו לכן הביאו את קרבנו קודם לקרבן המלך כדאיתא ברבה, ושני מיני דומם קריבין ע"ג המזבח, והם מלח ומים, ובזכות המלח ניתן טעם בכל המאכלים שבעולם כמלח

הזה שנותן טעם, ובזכות המים נתברכו הגשמים, ורמז שהיתה הפרנסה מצויה בזמן שהיה המקדש קיים כמים שהן בשפע גדולה, ובודאי כי לד' הארץ ומלואה, אכן אחר הברכה זכו בהן בני אדם כדאיתא בברכות, אף כאן כיון שנתנו חלק לגבוה זכו בהן בני אדם, ומשחרב ביהמ"ק בעונותינו בטל השמיר ונופת צופים כמו שאמרו חז"ל בסוטה כלומר השפעה ושומן הטעם בפירות וכן בכל המינים שבעולם, וכן מקום המזבח מכפר שהוא כנגד מזבח של מעלה כנגד המקום שמיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו למעלה ברקיע, ואפרו של יצחק צבור למעלה ע"ג המזבח כדאיתא כ"ז במנחות (דף ק"ג):

אש המזבח מכפר כפרה גדולה, כי נאמר באש המזבח אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, ונ"ל שהוא מציל מן אש הגיהנם דכתיב ביה ואשם לא תכבה, וכן המצוה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר, מציל מן הגיהנם שנקרא מדורת אש ועצים שמרמז לגיהנם כדאיתא במנחות, והבטיח הקב"ה לאברהם כדאיתא במדרש, כ"ז שישראל עוסקין בשתים בתורה ובקרבנות יוצלו מן שתים מן הגיהנם וגליות, ומבואר עוד במדרש תנור עשן ולפיד אש זו תורה וגיהנם, עגלה משולשת אלו הקרבנות תור וגוזל אלו המלכיות, באנו באש ובמים, זו גיהנם חציו אש וחציו מים, כלומר שניצולו בזכות הקרבנות מגיהנם, וכתיב משכן העדות שכל זמן שישראל עוסקין בהן בקרבנות, עדות הוא שאין יורדין לגיהנם, וכן היה במזבחות נס מתמיד, כי על המזבח הזהב לא היה כי אם עובי דינר זהב, ועל מזבח הנחשת עובי דינר נחשת, ולא נשרף ולא נכלה, ופירשו במדרש, דדרכו של אש של מעלה שאש מכבה אש, אף כאן אש של מזבח מציל מן גיהנם של אש כדאמרן, כדכתיב והסנה בוער באש, והסנה איננו אוכל, ומרמז אף שירדה אש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, לרמז כמו שעל המזבח אש אוכלה אש, כן לעתיד לבוא כתיב באש ד' נשפט, ומי שמקיים את התורה והקרבנות יוצל מן האש, כמו דאיתא במדרש שה"ש שהקב"ה בעצמו ילך עמהם לגיהנם, ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו ומן המזבח ג"כ נלמוד שאש של המזבח יש בו אש של מעלה לכן אינו מכלה, אף כאן יהיה הקב"ה למגין עלינו, וכן בשביל זה נגלה בסנה להראות כי כל האומות חפצו לשלוט בישראל ולא יוכלו לכלותן, כמו הסנה שבוער באש ואיננו אוכל, כך ישראל כן, וכן עביד הגמרא ק"ו בסוף חגיגה ממזבח הזהב שאין אור של גיהנם שולט בהן בישראל, וטעם הדבר כאמור ודוק, זה הכל ממדרש ומגמ' עם ההסבר שלי ונופך משלי לפענ"ד:

המנורה הטהורה עם שבעה נרותיה מרמזין לשבעה כוכבי לכת, כדאיתא במדרש כשם שאי אפשר לעולם בלי ז' כוכבי לכת, כך אי אפשר לעולם בלי מנורה, ונס חנוכה

נעשה בשביל המנורה, והמנורה מאיר לעולם, ועליה נאמר למעשה ידיך תכסוף, הקב"ה יתעלה וישתבח הוא נרו של עולם, והוא מצוה לישראל להאיר לכן נתקשה משה, וי"א שמנורה מן אש ירדה מן השמים וי"א מאליה נעשה, וי"א שעל בצלאל נאמר בצל אל היית שכוון לסודות המנורה, וטעם הדבר נ"ל, דהנה האורה שבעולם נברא מן המנורה שבביהמ"ק כדאיתא בבראשית רבה רבי ברכי' בשם ר' יצחק ממקום המקדש נבראת האורה, וכתיב והנה כבוד אלהי ישראל בא והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא ביהמ"ק, וכן עשה שלמה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא מביהמ"ק לחוץ, וע"ז נתקשה משה למה צריך למנורה בביהמ"ק שהיא אורו של עולם כדאיתא בבבא בתרא שהביהמ"ק נקרא אורו של עולם שנאמר והלכו גוים לאורך, וכן הכ"ג נכנס ויוצא לאורו של ארון, א"כ למה צריכין למנורה אלא למעשה ידיך חכסוף, וכן המנורה עדות היא שהשכינה שורה בישראל ע"י נר המערבי דממנה היה מתחיל וממנה היה מסיים, וזכיה גדולה היתה לאהרן שהיה מטיב את המנורה שהיתה גדולה מכל קרבנות הנשיאים כדאיתא במ"כ פ' בהעלתך, ושני פעמים בכל יום נכנס בשביל זה להיכל, משא"כ בכל העבודות אפי' בקטורת לא נכנס הכהן הזה בעצמו אלא אתר, דמי שזכה בשחרית לא זכה בערבית וכאן להיטיב את הנרות נכנס בשחר ובערב וזכות זה לעולם ועד כדאיתא כ"ז במדרשות:

תרומת הדשן מרמז לפע"ד ענין גדול ונורא, דהנה מ"ע לעלות לראש המזבח בכל יום ויום, ולקחת משם כערך קומץ מן הגחלים של איברי עולת התמיד שנתהפכו לדשן ולא מן העצים אלא מן העולה, ולתת את הקומץ אצל המזבח רחוק מן הכבש ג' טפחים, ונעשה נס בכל יום שנבלעין במקומן, כן פירש"י יומא (דף י"ט ע"ב), וכן פירש הרב פורת, וכן פירש ריב"א בתוס' זבחים ס"ד, וכן פירש הרע"ב בתמיד דלא כשאר רבוותא, והיה בלי ספק נס גדול להראות חבתן של ישראל בזה, כמו הלשון של זהורית ביוהכ"פ מראה שנתכפרו העונות, אף כאן התמיד היה זכר לעקידת יצחק בן אברהם שעוקדין את התמיד כמו עקידת יצחק, וגם נתקנו התמידין תיכף בשעת עקידה כדאיתא בתנא דבי אליהו, והמזבח של מטה מכוון כנגד אפרו של יצחק למעלה, ונעשה נס שנבלע הדשן במקומו כלומר שעלה למעלה ונתקבל ברצון אצל אפרו של יצחק שהוא ג"כ מונח צבור לזכרון למעלה ומראה בזה חיבת ישראל וקרבן התמיד מזכיר עקידתו, דהנה קרבן התמיד בא מתרומת הלשכה וכל ישראל יש להן חלק בה, ומשה רבינו קלל עדת קרת שחלקם בתמיד לא תאכל האש, אבל בעת רצון האש מכלה הכל, ולוקח הש"י האפר ברצון ומניחו בבית גנזיו כאמור, דהנה כמו דאיתא ברבה אצל יצחק שאברהם

אבינו התפלל ואמר רבון העולמים הוי רואה דמיו של איל זה כאלו דמיו של יצחק אימוריו כאלו אימוריו, אף כאן נחשב כאלו כל ישראל ביתד הקריבו את עצמם לפניו יתעלה ונתקבלו ברצון, וכמו שמבאר הרמב"ן ז"ל טעם הקרבנות ג"כ על אופן זה, בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדיבור. ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושה בהן מלאכתו ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשוב האדם בעשות כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר בעדו הקרבן נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי איבריו, והמנות להחיות בהם מורי התורה שיתפללו עליו תמיד, וקרבן התמיד בעבור שינצלו הרבים מתטוא תמיד עכ"ל הרי הכהן בערב ובבקר מכפר על כל ישראל, וכאלו הקריבו כל ישראל את נפשם, ונתקבל ברצון כעקידת יצחק בן אברהם, מביא בשביל זה יתר הפליטה מן האש, ונבלע האפר במקומו כאמור וא"ש ודוק:

הוצאת הדשן שהיה מוציא את הדשן חוץ לשלש מחנות, ולהרמב"ם היה ג"כ המצוה בכל יום ויום, ולרש"י דוקא כשהוא רבה לפנות מקום שיהא המזבח פנוי לעבודה, ואף דפליגי הרמב"ם ורש"י אם תרומת הדשן צריך בגדים פחותים, מ"מ להוצאת הדשן כ"ע ס"ל דצריך פחותים ללמדך דרך ארץ בגדים שבישל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, נ"ל שהיו עושין זאת ללמד מדת ההכנעה שאין גאוה לפני המקום, שאל יאמר הכהן שלובש בגדים פחותים הפעם, הלא תמיד אני לובשם לכבוד ולתפארת, והיום אטריח א"ע בבגדים פחותים ואלכלך אותם באפר, אלא צריך לקיים גזירת המקום באהבה, ולעשות כעבד לפני האדון, וכך אמרו חכמים (מ"ר במדבר פ"ד) אמר ר' יהושע בן לוי אלעזר היה דוכנין נשיא על הנשיאים כו' ראה שררה שהיתה בידו, ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים כו' לאו אלא הוא עצמו היה טוען כו', והאיך היה טעון כל אלו, אמרו רבותינו כן היה טוען שמן המאור בימינו וקטרת הסמים משמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו, בין הערבים היכן היה נתון, א"ר אתא אמר ר' שמעון בן יוחאי כמין צלוחית קטנה היה תולה באפונדתו מפני שהיה חגור מתניו בזינו כעבד לפני קונו, (הובא ג"כ ברש"י שבת), להודיעך שאין גאוה לפני האלהים עכ"ל המדרש רבה, אף כאן הכהן היה צריך להראות שפלות שלא תזוח דעתו עליו וא"ש:

המערכות של אש, שלש מערכות של אש היו עושין בכל יום ויום, ראשונה מערכה גדולה של אש שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטרת בכל יום, שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות עשה שנאמר אש חמיד תוקד על המזבח (לשון הרמב"ם פ"ב מתמידין ה"ד), נ"ל לרמז שלשה מערכות נגד ג' אבות, מערכה גדולה לזכור זכותו של אברהם אבינו שהשליך עצמו לכבשן האש, והיא באמת מערכה גדולה שנתן כת הזה לכל ישראל עד סוף כל הדורות להשליך את נפשו מנגד על קדוש, השם, ולבוא באש ובמים על כבוד שמו הגדול והנורא כמו שעשה אברהם אבינו ע"ה, מערכה שניה של קטורת לזכור זכותו של יצחק אבינו שהיה נתון על מזבח העולה והיו בו עצים ואש שנאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה, ונתקבל באהבה כקטרת הסמים, ובזכותו מביאין התמיד שני פעמים ביום ומקטירין הקטרת שני פעמים לזכרון העקידה כדאמרן, ומערכה שלישית של קיום האש לזכור זכותו של יעקב אבינו דכתיב ביה והיה בית יעקב אש [ברכה רות כתיב ושרף שמשה הזכיר מעשי השרופין הם האבות, אברהם ויצחק כדאמרן, ועל יעקב מביא המ"כ בשם הזהר לא אשכח בר נש דמסר גרמיה על קדוש השי"ת כמו יעקב, ולי אין צורך כיון שנאבק לשר של אש כמו שאמר במדרש רבה וישלח שהמלאך חפץ לשורפו, והראה לו יעקב גם כן דהוא כולו אש, הרי דהוא גם כן בכלל השרופין וא"ש]. ואמר לשר של אש באש אתה מיראני אני כולי מנה, ועוד שנאבק עם שר של אש, ומרמז לכנסת ישראל שהיא כמו אש המזבח תוקד ולא תכבה, כן לא יכבה גחלחו של ישראל לעולם, ומערכה רביעית של יוה"כ מרמז לפע"ד זכותו של דוד כמו שמתפללין באש אתה עתיד לבנותה, ומרמז לימות בן דוד שיהיה ב"ב גאולת עולם שיבנה המקדש כולו ע"י שמים כלומר ע"י אש של מעלה ולא ישלטו בו זרים וחומת אש יהיה סביבה כלומר כבוד השכינה אש אוכלה אש וא"ש ככתוב ואני אהיה לה נאום ד' חומת אש סביב ב"ב אמן:

שני גזרי עצים שהיא מ"ע להעלות עם תמיד של שחר בכל יום בכהן אחד ובין הערבים בשני כהנים, נ"ל לרמז זכותו של עקידת יצחק, כח האב וכח הבן שנשא עצים ואש, וכמו שהאש של המזבח מכלה כל המזיקין והמקטרינין היה צריך לזה, זכות אבות, ולעת ערב מתגברין הדינין, כמו דאיתא במכילתא פ' בא שכתוב בו תרמוש כל חיתו יער שמרמז למזיקין, והביאו רש"י בחומש, ובזוה"ק פ' חיי כתב וז"ל צלותא דמנחה זמנא דדינא קשיא שרי בעלמא, וכן נתיסדה ע"ז לומר בערב שיר של פגעים והיה צריך לזה רחמים גדולים ולכן היה בערב המצוה בשני כהנים כי זכותא דבי תרי עדיף, ולא היה פייס על הכהן השני, אלא כדכתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבקר אומר בערב לחבירו

זכה עמי בעץ שני. ונלענ"ד כלומר כהן שהיה מכיר בחבירו שזכותו רבה, אומר לחבירו זכה עמי שיתפלל עמו ביחד, כולי האי ואולי להגן ולהתגבר על המזיקין שכליל יחלפו עם העצים והאש של מזבח, וגם תמיד של בין הערבים הוא כנגד יצחק שמדתו דין וצריך רחמים גדולים כאמור:

עצים למערכה, איתא במשנה תמיד פ"ב מ"ז וכל העצים כשרין למערכה חוץ משל זית ומשל גפן, ובגמרא איתא ע"ז ב' טעמים א' משום ישוב א"י, וא' מפני שנעשין מהרה עפר, אבל בתוס' חדשים פי' ע"פ מדרש רבה צ"ו וז"ל חלקת כבוד לעצים בשביל בניהן, כלומר מפני שמהפירות היוצאים מעצי זית ומעצי הגפן מביאים יין ושמן למנחות ולנסכים, א"כ הפירות מצילין את אביהם העצים להשר ע"ג המזבח, אף כאן התפלל משה על אהרן אחר חטא העגל שאהרן ינצל מן האף בשביל בניו, שבכל התורה כתיב וערכו בני אהרן, וזרקו בני אהרן עייי"ש, ומזה נוכל ללמוד שמי שמניח בן שיגע בתורה מציל את אביו מדינה של גיהנם, ולאו מדברי אגדה אלא מן ההלכה הברורה, כמו שעצי זית וגפן, הפירות כלומר הבנים מצילין את אביהם משריפה, כן מי שמניח בן שיגע בתורה הנמשלת לזית ולגפן מציל את אביו מדינה של גיהנם, ורמזה הרמב"ן ז"ל פ' לך לך שאברהם בא אל אביו בשלום, הלא אביו תרח היה עוע"ז אלא משום שזכה להעמיד בן כאברהם אבינו הציל את אביו מגיהנם והביאו לחיי העוה"ב ושפיר בא בשלום וא"ש, ומסיים המשנה באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן, ופירש הרע"ב דוקא תאנים רעות דלא עבדי פירי דאפילו לגבוה עוברין על בל תשחית, ול"נ דהטעם דכל מה שברא הקב"ה לא ברא לבטלה וצריך לעשות המצוה דוקא באילני סרק, ללמדך שקילוסו של מקום עולה בין מאילני סרק בין מאילני מאכל כדאיתא ברבה וארא למלך שנטע אילני מאכל ואילני סרק, אמרו לו עבדיו מה הנאה יש לך באילני סרק, ואמר להם כשם שאני צריך לאילני מאכל כך אני צריך לאילני סרק, דמהיכן עושין לי מרחצאות וכבשונות, כך דבר אל ב"י ואל פרעה מלך מצרים שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מג"ע, כך עולה מגיהנם שאילני סרק נחשבין להשרף שמה עייי"ש, אף כאן קילוסו של הקב"ה עולה מג"ע כלומר ע"י הקרבנות שמקריבים לריח ניחוח, כך קילוסו של הקב"ה עולה מאילני סרק שמביאין מהם עצים למערכה, ואפילו עץ יחידי יכול כל איש להתנדב לריח ניחוח, ונקרא קרבן עצים, אף כאן תיקון גדול היה בזה לכל הנבראים להצדיקים ולרשעים ומשניהם הקילוס עולה לריח ניחוח אשה לד' כי הכל נתקן וא"ש:

ביקור הקרבן, התמיד היה צריך ד' ימים ביקור קודם הקרבתו ובפעם שניה מבקרין אותו לאור אבוקות, ונ"ל טעם הדבר כיון שכפרת כל ישראל תלוי בתמיד, לכן צריך שתי

פעמים בדיקה, וגם שילמוד הכהן הנכנס לשמש לפני ולפנים המתחיל בקרבן תמיד, כי כל הקרבנות מקריבין על עולת התמיד שלא יהא דבר מוקדם לו, וגם מאוחר לכל הקרבנות, והוא התמיד של בין הערבים דעליה השלם כל הקרבנות כולם, וילמוד הכהן ק"ו מה בהמה שאין בה דעת, ורק מפני שנבחרת לקרבן מבקרין אותה מקודם ד' ימים בלשכת הטלאים, ואח"כ מבקרין אותה שנית לאור אבוקות, אדם שיש בו דעת עאכו"כ, איך צריך לבדוק בחורין ובסדקין לאור האבוקות, כלומר באור נשמתו נר ד' נשמת אדם החופש כל חדרי בטן בגופו ובמעשיו, שיהיה ראוי לכפר על כל ישראל, וק"ו ג"כ מש"ץ בתענית ציבור שאין מורידין לפני התיבה כי אם איש הגון וביתו ריקם מן העבירות שלא יצא עליו שם רע ועל כל בני ביתו והנלוים אליו, ולא ימצא חמס וגזל בביתו כמבואר במס' תענית, כ"ש הכהן המכפר על כל ישראל, לא על עיר אחת, ולאו דוקא על בית הכנסת שלו אלא על כלל ישראל, וגם מן הטעם הזה צריך הכנה גדולה, דאף דכל טהור אין צריך טבילה, בביהמ"ק אינו כן, אלא אפילו טהור הנכנס למקדש אפילו שלא לצורך עבודה צריך טבילה, והמטיל מי רגלים צריך קידוש ידים ורגלים, והמסיך רגליו צריך טבילה, וכ"ש הנכנס לצורך עבודה צריך טבילה וקידוש ידים ורגלים, ואם לא עשה כן חילל עבודתו, וכהן שעבד בלא קידוש ידיו ורגליו שחרית חייב מיתה בידי שמים ועבודתו פסולה בין כ"ג בין כ"ה ומרמז שצריך קדושה וטהרה כפולה (רמב"ם פ"ה ה"ז מביאת מקדש) ומזכירין בכל יום זכות האבות הקבורים בחברון כדאיתא ביומא, והסנהדרין היו יושבין בלשכת הגזית אצל המזבח, והם היו גדולים מכל ישראל, ושל שבעים ואחד הגדולים במנין ובחכמה מכל הבתי דינין שבכל ישראל, וזכות התורה והתפלה והקרבנות כולם ביחד יכולים לרצון לפני אדון הכל:

התמיד היה מכפר כפרה גדולה, כמו שאמרו חז"ל במ"ר פנחס צדק ילין בה מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון, התמיד של שחר היה מכפר על עבירות של כל הלילה, ותמיד של בין הערבים היה מכפר על העבירות של כל היום, ונ"ל פירושו דליכא למימר כפשוטו שתמיד של שחר ושל בין הערבים מכפר על כל העבירות שבעולם, דנמצא כפרתו מרובה מכפרת יוה"כ, אלא ודאי דמי שחטא צריך בעצמו לשוב בתשובה, ולתקן החטא הן בקרבנות הן בדברים אחרים לפי גודל חטאו. אכן ידוע כי הערבות של החוטא היא על כל כלל ישראל, והציבור נתכפר בקרבן התמיד על ערבות שלו שלא יהא ח"ו קטרוג, דוגמא לזה כתבו התוס' בערכין דהא דבגדי כהונה מכפרין על עבירות תמורות לאו על החוטא. אלא על הציבור שלא יענשו ת"ו בסיבת החוטא, אף כאן לא לן אדם בירושלים ובידו עון מצד הערבות, ומה שתלוי בו בעצמו הלא יש סמא בידו תשובה

ומע"ט וא"ש. והתמידים היו להזכיר זכותו של יצחק, כן איתא בתנא דבי אליהו, דאפילו בזה"ז אם בפ' התמיד אומר צפונה לפני ד', אמר אליהו ז"ל מעיד אני עלי שמים וארץ בין ישראל בין גוי שאומר הפסוק צפונה לפני ד' אני זוכר לו עקדת יצחק בן אברהם ע"כ, ועוד נ"ל הא דשחטו את התמיד על ירך המזבח צפונה להגין ממה שכתוב מצפון תפתח הרעה, וכתיב צפון אצל קרבן כנגד יצחק שאפרו צפון כדאיתא בבעל הטורים פ' ויקרא:

המלח שמלחו כל הקרבנות, וכן קרבן התמיד, וכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח, וכתיב מלח ברית אלהיך, פירש"י ז"ל שהברית כרותה למלח ששת ימי בראשית שהובטחו המים התחתונים לקרב במזבח במלת וניסוך המים בחג, ואיתא במדרש שהמים התחתונים בכו, כדאיתא בבב"ר פ"ה אמר ר' ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה הה"ד (איוב כ"ת) מבכי נהרות חבש על שלא זכו להיות קרבים לשכינה, וז"ש יקוו המים לשון תקוה, ובמדרש שוחר טוב שזכו לניסוך המים (שם בידי משה), והנה המלח יסוד המים הוא, ועל שהמים התחתונים בכו שנתרחקו מן השכינה זכו ע"י הבכיה, ונתנו להם כפרה על המזבח, כלומר התקרבות אל השכינה, ועוד שיעשה בהם מצוה בהמים זאת מכפר שלא יזיקו המים התחתונים ואש, ועוד שהמלח נותן טעם בכל המאכלים לכן נותן מלח גם בקרבנות כשם שדרכה ליתן טעם בכל המאכלים והפירות שבעולם ועוד טעם עפ"י סוד כדברי הרמב"ן ז"ל שכת השמש יעשה מלל והמים בתולדותם הן, והנה הברית כלולה מכל המדות מאש וממים יעיי"ש וא"ש, ובזה נ"ל לפרש מה דאיתא בסוכה דנקרא שמתח בית השואבה שמתה תשובה משמת ימי בראשית ופירש"י דהשיתין נבראו משמת ימי בראשית א"כ קשה ניסוך היין ג"כ יורד לשיתין ומאי רבותא דמים אלא עם האמור יובן שפיר דתיכף משמת ימי בראשית זכו לניסוך המים וא"ש: הקטורת היו מקטירין שני פעמים ביום, נ"ל דהנה הקטרת מכפרין על לש"ה כדאמרן לעיל, ואמרו חז"ל (ב"ב דף קס"ה) רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל בלשון הרע, ופריך ס"ד אלא הכל באבק לשון הרע, וכיון שהיא עבירה גדולה וצריך כפרה יתירה שמצויה אצל הכל, לכן היו מקטירין שני פעמים ביום כולי האי ואולי ירחם, ועוד שהקטרת מכפרת על המגפה כמו שמצינו בתורה בעת התל הנגף לקח אהרן המחתה של קטרת ויכפר על העם, והדבר באפל יהלוך ששכיח יותר באפלה, לכן היו מקטירין עוד הפעם שלא ישלוט ח"ו דבר בעם, וכן אנו מתפללין בכל לילה והסר ממנו אויב ודבר וכו' דבלילה ששכיח הוא ר"ל, ועוד שהקטרתן מעשרת כמו שאמרו חז"ל ישימו קטורה באפיך, ברך ד' חילו, ורצה הקב"ה לברך את ישראל בעשירות, וכן

בכל יום ויום חדשים לקטרת, וכן מי שהיה מקטיר שחרית לא היה מקטיר ערבית כדי שיתברכו כולם וא"ש:

חביתי כ"ג שהיה כ"ג מקריב בכל יום ויום חק עולם, נ"ל טעם הדבר לרמוז בזה תוספת קדישה לכ"ג, דהנה כל כהן וכהן בעת שמתנכין אותו לעבודה היה מביא מנחת חינוך, כלומר שיתקדש מהיום והלאה בקדושה יתירה, ומלא בזה את ידיו לכהן, וזכה להשתמש לפני מלך הכבוד מביא קרבן, ואם היה הולך הכה מעלה מעלה וזכה שימנו אותו לכ"ג מביא ביום תינוך לכ"ג עוד הפעם קרבן חינוך, ואל יאמר הכ"ג כבר מצאתי ידי חובתי והנני במדרגה גדולה, אמרה התורה צריך אתה להוסיף בכל פעם ופעם קדושה יתירה, לכן מביא בכל יום ויום עשירית האיפה כלומר כאלו היום נתחנך, ושתהא העבודה חביבה לפניו בכל יום ויום כאלו היום נעשה כהן גדול וכאלו היום נחתך, וחביבה העבודה עליו כחדשה, ובשביל שלא יתגאה שמביא קרבן בכל יום ויום, לכן אינו מקריב אלא מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים, והראיה שאם מת הכ"ג מביאין היורשין עשרון שלם, ועושין אותה חביתין ושלימה היתה קריבה, אבל אם נתמנה כ"ג אחר תחתיו אינו מקריב שלם, ואף שמביא שלם מביתו, חוצם ומקריב מחצה ומחצה אבד כנ"ל, ובספר המצות מביא בשם המפרשים טעם אחר, והוא לפי שהכ"ג הוא השליח בין ישראל לבין אבינו שבשמים וע"י תפלותיו וקרבנותיו יתכפרו העונות, לכן מהראוי שיהא לו קרבן מיוחד ע"כ, כמו שתמידי ציבור שע"י זה יתעוררו המחשבות וישים דעתו וכוונתו להש"י, שאינו דומה התעוררות המקריב קרבן יחיד לו לבדו, לכשיקריב קרב להשתמש עמו זולתו ע"כ:

לסיים בזכות אבות אציג פה דרוש אחד מחידושי על המדרש. איתא במדרש רבה פ' וירא וז"ל וד' פקד את שרה כאשר אמר, מה שאמר לה הוא באמירה, ויעש ד' לשרה כאשר דבר, מה שדיבר לה ע"י מלאך, ר' נחמיה אמר וד' פקד את שרה כאשר אמר, מה שאמר לה ע"י מלאך, ויעש ד' לשרה כאשר דבר זה שאמר לה הוא עכ"ל המדרש ואיננו מובן במאי פליגי והמ"כ עמד בזה ופירש וז"ל בדברי ת"ק כיון שבשורה הראשונה היתה ע"י מלאך וכל ההתחלה היא העיקר קרא אותו דיבור וסימן לדבר כל התחלות קשות ורבי נחמיה סבר שעיקר ההבטחה היתה בדיבורו של הקב"ה בעצמו ולפיכך ייחס אליה לשין דיבור לשון חוזק עכ"ל. מ"מ אינו מובן יהיה איך שיהיה כיון שהמלאך לא אמר מפי עצמו כי אם מפי עליון ההוא אמר ולא יעשה ? א"כ הדרא קושיא לדוכתה במאי פליגי ? ונ"ל לפרש דהנה איתא במדרש וישלח ע"פ לא אשלחך כי אם ברכתני איתא במדרש רבה ע"ז וז"ל שהמלאך לא היה חפץ לברך את יעקב אמר לו יעקב אבינו

אותן המלאכים שבאו אצל אברהם לא פרשו ממנו אלא בברכה, אמר לו אותן נשתלחו על מנת כך, אבל אני לא נשתלחתי לכך, א"ל שייצת סייבת ! לא אשלחך. ר' לוי בשם ר' שמואל ב"ר נחמן אמר אמרו לו מלאכי השרת ע"י שגלו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתתן מאה ול"ת שנה אשמע לך ואדחה ממחיצתי אמר שייצת סייבת לא אשלתך כי אם ברכתני, א"ר הונא בסוף אמר אני מגלה לו אם אומר לי הקב"ה למה גלית לו ? אני אומר לפניו רבש"ע בניך גוזרין גזירות ואין אתה מבטל גזירתן, ואני הייתי יכול לבטל גזירתם, אמר לו עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך עכ"ל המדרש שם, והמדרש הזה צריך ביאור, למה גזר יעקב אבינו על המלאך שיגלה לו סודות של מלך, ממנ"פ אם היה צריך יעקב שיתודע לו זאת בלי ספק יגלה לו מן השמים ואם לאו למה היה צריך להתחכם להודיע לו מה שלא הרשה לו להגלות, ועוד למה היה צריך יעקב שיברך אותו המלאך דוקא הלא כבר נתברך מפי אביו ואמו ומפי הקב"ה בעצמו יתעלה כדאיתא במדרש תולדות א"כ למה היה צריך לברכת המלאך ושיגזר עליו בגזירה חמורה, הלא המלאך בכה ויתחנן לו הושע י"א) שירא לעבור ולגלות סודית של מלך ואיך לא רחם עליו יעקב הרחמן שבאבות ועוד קשה לי כי הלא מדרגת יעקב גדול ממדרגת מלאך כדאיתא שם במדרש וישלח בשם ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוי המשלח גדול מן המשתלח פי' שהיה ברשות יעקב כמו שיהיה לעתיד לבוא ב"ב כדאיתא בתורה (במדבר כ"ג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ופירש"י ז"ל וז"ל שלעתיד יהיה מחיצת ישראל לפנים ממחיצת מלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל עכ"ל ופירוש לפענ"ד כמו שהיה ליעקב בשעתו שהיה גדול ממלאכי השרת, ומלאכי השרת היו ברשותו כמו שלוחים ממש אצלו ולוו אותו ק"ך רבוא מלאכים כדאיתא במדרש כן יהיה לעתיד לבוא לכל ישראל שישאלו הורה וסודות של מלך מישראל שיהיה מחיצתן לפני ולפנים, א"כ בלי ספק ידע יעקב יותר מהמלאך, ועוד שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד א"כ פשיטא שידע מקודם מכל הנעשה מאחורי הפרגוד טרם המלאך א"כ קשה מאוד למה היה צריך שהמלאך יגלה לו סודות ? ועוד שחפץ ברכה מפי המלאך ואיך מצינו שברך אותו ? כי לכאורה המלאך לא ברך אותו כלל וכלל, ועוד יש לדקדק מה זה שאמר שהמלאכים נשתלחו לאברהם שיברכו אותו ג"כ שם קשה קושיא הנ"ל למה היה צריך אברהם לברכת המלאכים ? ונ"ל לבאר הכל בס"ד דהנה איתא בפ' וירא שהמלאך אמר אל שרה שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך (בראשית י"ח) ותצחק שרה בקרבה וגו' (שם י"ב) משמע מזה שהיתה עוד בספק אם חלד ולא ידעה כלל וכלל מזה שאברהם נתבשר מפי הקב"ה בעצמו

כדאיתא בפ' (לך לך י"ז) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך יולדת לך בן וגו' (שם כ"א) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת, הרי בפירוש שאברהם נתבשר מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו שתלד שרה בלי ספק. ואמר לו ג"כ באיזה יום ובאיזו שעה וגם קרא לו בשמו יצחק וא"כ קשה מאד מאד למה לא אמר לה אברהם אבינו בשורה טובה כזו לשרה עד שהוצרכו לשלוח מלאך מן השמים בפירוש לבשר לשרה כמו שפירש"י שבשביל זה שלשה מלאכים אחד לבשר את שרה שלא ידעה עוד כלום מזה, ולפי פשוטו הוא מהדברים המופלאים בתורה וצריך ע"כ לומר שאברהם נצטוה מפי הגבורה שלא יאמר הבשורה הזאת לשרה וצריך טעם: למה ? ונ"ל לפרש שהקב"ה צוה מקודם לאברהם שימול בשר ערלתו ואח"כ אמר לו עוד ששרה תלד לו בן משמע מזה שחפצו יתעלה היה שלא תעבר שרה מאברהם עד שימול כיון שיצחק היה עיקר הזרע חפץ הקב"ה שיולד בקדושה גמורה בלא שום פסולת והנה הדבר ידוע שמה שמבטיח הקב"ה בעצמו לאדם שלא ע"י נביא אם החטא גורם ח"ו והוא אינו כדאי לקבל הבטחות יכול הקב"ה לחזור מדבריו, אכן מה שאמר הקב"ה ע"י נביא לטובה אינו חוזר בו לעולם אפילו אם האדם אינו כדאי וראוי לכך כדי שלא יאמרו נביא שקר הוא. והנה הבחירה תליא באדם לדבר מצוה לכן נ"ל לכך צוה אותו הקב"ה שלא יאמר לשרה שתלד בן, דהנה אם יאמר לשרה והוא היה נביא א"כ איננו יכול עוד לחזור מדבריו ואפשר שלא ימול אברהם אח"כ דהא הבחירה תליא באדם וזה לא היה חפץ הקב"ה שתלד שרה מאברהם טרם שימול כדאמרן, וכי תימא למה לא אמר לו על תנאי שאם ימול את עצמו תלד שרה ואם לא ימול לא תלד ? א"כ היתה המצוה שלא לשמה, לכן נצטוה על מצות מילה בלי שום תנאי ואמר לו בפירוש ג"כ שלא יאמר לשרה כלל וכלל מהבשורה הזאת, ואם אברהם לא היה מל את עצמו לא היה שרה נפקדת, אכן אתר שנימול אברהם היה הדבר ליסוד קים, יחד שלא תמוט שתלד שרה לכן שלח לה הקב"ה מלאך מן השמים לבשר לה שבלי ספק תלד, ושלא יחזור עוד הקב"ה מדבריו, ויעש לה כאשר דבר. ועתה נבין פלוגתא של ר' נחמיה ורבנן היטב שהם פליגי איזו הבטחה היא עיקר, סבירא ליה לת"ק שבשורת המלאך היא עיקר ולזה שייך לקרות דיבור לשון חוזק, בשביל מה שאמר ע"י המלאך לא יכול עוד לחזור מדבריו כי ע"י נביא אינו חוזר עוד לעולם, ור' נחמיה סבירא ליה שעיקר ההבטחה מ"מ הוא ע"י דבורו של הקב"ה בעצמו ולו שייך לשון דיבור לשון חוזק, כי המפתח של עקרות הוא ביד הקב"ה ולא נמסר לשליח והמלאך לא אמר כלום מפי עצמו וא"ש. ועפ"ז נבאר המדרש של יעקב אבינו, דהנה יעקב אבינו היה מתירא מאד מעשו הרשע, ויירא יעקב מאד ויצר לו, ואמר קטנתי

מכל החסדים ופירש רש"י ז"ל נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו עכ"ל פי' בשביל שקשה מאד מאד להנצל מבעל בחירה כדאיתא במפרשים, והנה על פ' ויאמר ד' אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ד' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך, דקדק בתפארת יהונתן בזה"ל למה חזר ואמר ד' האומר ? ותירץ ע"ז וז"ל נראה לפרש דידוע דכל מה שאמר הקב"ה לנביא אינו חוזר בו כדי שלא יאמרו נביא שקר הוא, ולכך פחד יעקב ד' האומר אלי בעצמו) ולא ע"י נביא וא"כ זה היה הפחד אולי יגרום החטא דלא שייך בזה נביא שקר (וכן כתב האלשיך ויפ"ת ז"ל) עכ"ל. ועפי"ז יובן שפיר מה שגזר יעקב על המלאך שיגלה לו סודות של מלך פי' אע"פ שיעקב אבינו שהאיקונין שלו חקוקה בכסא הכבוד למעלה ידע היטב מכל אשר נעשה ולא היה צריך כלל בזה למלאך והשכיל ברות הקודש שיקרא שמו ישראל, אכן חפץ שהמלאך יאמר לו הטעם מפני מה יקראו לו בעתיד שמו ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל ופירש"י ז"ל בשם המדרש אנשים עשו ולבן שהוא לשון רבים, לכן נתחכם יעקב אבינו שיצא מפורש מפי המלאך וכיון שיצא מפי המלאך שיגבר על עשו, וכדי שלא יאמרו שהוא נביא שקר, בלי ספק לא יחזור עוד הקב"ה מדבריו, לכן הלך אח"כ לבטח דרכו ולבש עוז ולא פחד עוד מעשו כמו שמצינו בכתוב שקודם שהבטיח לו המלאך פחד מאד בעת שבאו המלאכים ואמרו לו שעשו הולך ועמו ארבע מאות איש, אכן אח"כ כיון שראו אותם ממש לא פחד כלל, וטעם הדבר כדאמרן שקודם ירא לעצמו אעפ"י שהובטח מפי עליון ירא אולי החטא גרם כדרך הצדיקים שמתיראין, אכן אח"כ כיון שיצא מפי המלאך לא פחד כלל שידע שיגבר על עשו בלי ספק. והנה מה שאירע לאבות סימן לבנים כמו שבעוה"ז גבר יעקב על שר של אדום ועל שר של עשו, כך לעתיד לבוא ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לד' המלוכה ובא לציון גואל אמן: